

**VIII. L'ARRELEMENT A PARÍS
(1954-1966)**

1. ACTIVITAT CULTURAL I PROFESSIONAL¹

L'octubre de 1954, Ramon Xuriguera es trasllada a París després d'acceptar l'oferta de treball del doctor Jean Serrailh per exercir la docència al Lycée Louis-le-Grand²; com indica en una lletra a Rafael Tasis del 20 de gener de 1955, “tinc els estudiants de Philo, primeres i segones. Les hores que he de passar explicant Llengua i Literatura castellana i Civilització hispanoamericana no em deixen gaire lleure per a altres coses.”³ Dos anys després, impartirà aquestes mateixes matèries a l'École des Hautes Études Commerciales i a l'École Janson de Sailly. Durant el curs escolar, Xuriguera, sense la companyia de la família, que romanía a Bergerac, residirà a l'apartament propietat d'Edmon Michelet –que poc després esdevindrà ministre del general Charles de Gaulle–, al número 238 del Boulevard Raspail.⁴ La tardor de 1958, Henriette Xuriguera aconsegueix feina com a professora a les mateixes escoles que el seu cònjuge, cosa que implica el seu trasllat amb el fill, Gerard, a París; poc després, el matrimoni lloga un pis al número 11 de la rue Saint Dominique, que esdevindrà el domicili habitual durant el període que comentarem. Val a dir que durant les temporades de vacances (preferentment les d'estiu), marit i muller residiran a Bergerac, a la casa de la rue Thiers.⁵ La font d'ingressos de Xuriguera durant aquests anys provindrà, bàsicament, de les classes realitzades en aquests centres. Sobre la feixuguesa de les tasques docents,

¹ La presentació de la biografia de Ramon Xuriguera durant el període 1954-1966 és més imprecisa que la d'altres capítols de la tesi, ja que al fons Ramon Xuriguera, de l'Arxiu Nacional de Catalunya, malauradament, no es conserva cap carta més enllà de 1955. Sobretot, ens hem servit, per tal de traçar la semblança biogràfica d'aquests anys, de les cartes adreçades al seu germà Joan Baptista i que són propietat de Pau Xuriguera i Solà.

² Residir a París era una aspiració de Xuriguera de feia temps. Ho reflecteix aquest passatge d'una carta adreçada a Josep Carner (Annex V, carta 233) del 22 de juny de 1950: “La vida em confina, per ara, a Bergerac. Vila de tot repòs, de massa repòs. París mai no m'ha semblat tan lluny. Del que mai no se'n podrà titllar és de no tenir paciència.”

³ Annex VII, carta 93.

⁴ Agraïm la informació a Philippe Brial, amic de Ramon Xuriguera durant la seva estada a Bergerac, que en una carta que ens va adreçar el 17 d'octubre del 2001 explica el fet en aquests termes: “A Paris il a enseigné dans plusieurs grands écoles dont Janson de Sailly et HEC et a été longtemps locataire d'Edmond Michelet qui fut ministre du Général de Gaulle.” Gerard Xuriguera, al llarg de l'entrevista que vam mantenir el 31 d'octubre del mateix 2001, ens corroborà la informació.

⁵ Almenys fins a 1956, Xuriguera va continuar ocupant-se de l'administració de la botiga d'ultramarins de Madame Allary a Mouleydier, com indica en una lletra que adreça a Joan Baptista Xuriguera el 5 de gener de 1956 (Annex VI, carta 94): “Les vacances de Nadal han passat com un somni. En veritat les he passat fent l'inventari de la botiga de Mouleydier i posant al dia els comptes dels clients.” Coincidint amb la malaltia de la propietària, el comerç va ser traspassat el febrer de 1957. Madame Allary morirà a Bergerac l'agost de 1961, després d'una llarga malaltia.

escriu sovint al seu germà Joan Baptista. Així, li indica el 18 de febrer de 1955: “El Lycée dona molta feina. Sort que és una feina que no m’agafa desprevingut.”⁶ I el 7 de desembre d’aquest mateix any: “Les classes em donen molta feina. Tinc, además del Lycée, un Cours Tècnic de noies que han fet el batxillerat”.⁷ Per últim, el 19 d’octubre de 1957, afirma: “Per la meua banda tinc el temps ocupadíssim amb les classes: Lycée, Escola d’Alts Estudis Comercials i un Curs Superior de Secretariat. Tot plegat em fa anar de bòlit d’una banda a l’altra per tal d’assegurar tots els serveis. Espero amb ganes que arribin les vacances de Nadal per a poder reposar uns pocs dies. La vida ací fa esfereir i cal treballar com un lladre per a fer-hi front.”⁸ Per tal d’augmentar els ingressos econòmics, Xuriguera acceptarà, l’estiu de 1957, de treballar com a traductor a la Cancelleria de Xile a París.⁹ Les cartes que tenen com a destinatari Joan Baptista Xuriguera revelen el desassossec davant la situació en què es troba i que podem sintetitzar en aquests dos passatges: mentre que el 23 d’octubre de 1959 li indica que “les classes són aquest any més nombroses, la qual cosa vol dir que no resta temps per a res. Els articles que escric els he de fer a estones als vespres si em resta humor. No insisteixo perquè ja saps també el pa que s’hi dona”¹⁰; el 24 de gener de 1960 s’hi reafirma, tot accentuant, això sí, el seu pessimisme: “La nostra vida va escolant-se sense variació. Moltes classes i molts exàmens. Sort que les paguen molt bé. Però és molt pesat. A l’extrem que no resta temps ni per a llegir ni per anar a veure totes les exposicions que un hom voldria. És cert que n’hi ha massa.”¹¹

A partir de 1962 i fins a 1965, Xuriguera efectuarà, aprofitant l’estiu o les vacances de Pasqua, una visita anual a Barcelona on, a banda de reunir-se amb la família, assistia a la penya del Cafè Tèrminus, en què participaven també Joan Baptista Xuriguera i Rafael Tasis.¹² Aquests són, a més, uns anys en què desplega una notable activitat

⁶ Annex VI, carta 85.

⁷ Annex VI, carta 93.

⁸ Annex VI, carta 106.

⁹ Com es desprèn de les cartes creuades entre Ramon i Joan Baptista Xuriguera al llarg de l’estiu de 1957, aquesta activitat només la desenvoluparà durant aquest breu període de temps i l’acabarà refusant a partir del mes d’octubre, davant la impossibilitat de poder compaginar-la amb les classes.

¹⁰ Annex VI, carta 136.

¹¹ Annex VI, carta 138.

¹² Segons ens va comentar Gerard Xuriguera, el 31 d’octubre de 2001, el seu pare no va voler tornar definitivament a Catalunya “perquè no podia entendre que havia de compartir la seva vida amb els feixistes.”

viatgera: en companyia de la seva muller, recorre Itàlia i Suïssa els mesos de juliol i agost de 1962¹³; el sud d'Espanya, el juliol de 1963; Anglaterra i Escòcia, el juliol de 1964¹⁴; Bèlgica, l'abril de 1965¹⁵; i l'Europa central, el juliol d'aquest mateix any.

Les tasques docents no van impedir, tanmateix, Ramon Xuriguera de participar de manera activa en diverses manifestacions en defensa i promoció de la cultura catalana: el març de 1956 forma part de la comissió per a constituir, juntament amb Arthur Conte, André Camp, Pau de la Fàbrega i Josep M. Trias, "Les Amitiés Franco-Catalanes", una organització semblant a l'"Anglo-Catalan Society"¹⁶; el febrer de 1958, a Ràdio París, crea una sèrie d'emissions culturals en català, "París, fogar de cultura catalana"; el 1959 és peça fonamental en l'organització dels anomenats Jocs Florals del Centenari, celebrats a París; i el gener de 1960 esdevé un dels membres rellevants en la fundació del Patronat de Cultura Catalana Popular.¹⁷

Amb la finalitat de fer conèixer Catalunya i, molt especialment, la seva llengua i cultura a l'estranger, el 13 de gener de 1964 es va instituir, oficialment, a París la

¹³ Les impressions d'aquest viatge les detalla en una carta a Joan Baptista Xuriguera el 14 d'agost de 1962 (Annex VI, carta 173): "El nostre viatge per Itàlia i Suïssa ha durat 21 dies. Ens hem limitat a fer la Toscana amb Florència com a centre i després un sojorn de tres dies a Venècia. Curt sojorn a Milà i també a Ginebra on vàrem veure Rafael Patxot, el qual ha complert els 90 anys. Hem visitat molts museus i esglésies. He pogut veure grans conjunts de pintura florentina i veneciana, cosa que desitjava des de feia temps. Hem deixat Roma per una altra vegada a fi de no complicar les coses. Hem sofert molta calor i combatíem la set a còpia de gelats que a Itàlia són molt bons. Ara gaudim ací de la calma que tu coneixes. D'altra banda,estic reparant els estralls que els *spaguetti* i les pastes han fet al meu aparell digestiu. Tinc un gran record de Florència: del seu senyoriu, del seu gust, del seu art de construir, de la destresa del seu artesanat. És un món molt diferent del de Venècia tot i reconèixer els seduïdors encisos d'aquesta ciutat."

¹⁴ Sobre aquest viatge escriu novament a Joan Baptista Xuriguera una lletra el 2 d'agost de 1964 (Annex VI, carta 185) en què li comenta les seves impressions: "Suposo que hauràs anat rebent les postals que anava enviant durant les etapes angleses i escoceses. Escòcia és un país d'un paisatge variat i encisador: les muntanyes, els llacs i els prats són ideals per al repòs. Hem efectuat el viatge en molt bones condicions. Els anglesos són gent seriosa i tot funciona molt ben organitzat. Hem trobat un temps magnífic, la qual cosa ens ha permès de millor gaudir del viatge. Londres, per contra, és pesat a causa de les seves enormes proporcions i de l'afany de voler veure-ho tot. En general, però hem tornat molt satisfets."

¹⁵ Les sensacions d'aquest viatge les descriu també en una carta a Joan Baptista Xuriguera del 21 d'abril de 1965 (Annex VI, carta 194) en què li comenta les seves impressions: "Nosaltres hem fet també una volta ràpida per Bèlgica. A desgrat del temps inclement (neu, vent, calamarsa, pluja) hem visitat Bruges, Gant, Anvers, Ostende i Brussel·les. De retorn ens hem aturat a Reims per veure la catedral. A Gant hem pogut admirar com volíem el políptic dels Van Eyck, cosa que feia temps tenia desig de veure. Bruges és una vila deliciosa."

¹⁶ La informació procedeix de [S/s], "La cultura catalana avui", *Pont Blau*, núm. 42 (abril de 1956), p. 168-169 i [S/s], "Les Amitiés Franco-Catalanes", *Vida Nova*, núm. 7 (abril-maig-juny de 1956), p. 15. Aquest projecte d'organització sembla que no va arribar a quallar per motius que no hem esbrinat.

¹⁷ Les tres darreres activitats les analitzarem amb més deteniment en els apartats següents d'aquest mateix capítol de la tesi.

delegació francesa d'Òmnium Cultural; una institució que tenia la seu en el primer pis del número 70 de la rue Ponthieu, prop dels Champs Élysées.¹⁸ Ramon Xuriguera tindrà un paper fonamental en aquest procés, que ja havia comentat al seu germà Joan Baptista a la lletra de 15 de maig de 1963: “He parlat amb ell [Joan B. Cendrós] a París i l’espera. Ja deus saber que Cendrós és un dels fundadors de l’Òmnium Cultural. Estic en estreta relació amb aquest organisme perquè creen a París una important delegació. Ara l’estem organitzant. No cal dir que, per ara i tant, et demano discreció respecte d’aquesta notícia.”¹⁹ Constituït per Cendrós i Fèlix Millet, amb l’ajut d’Isidre Duran i Balada, com a assessor per les qüestions legals, Xuriguera és nomenat president del primer Consell Directiu de l’entitat parisenca, càrrec que ocuparà fins a la seva mort, l’agost de 1966, quan serà substituït per Ferran Cuito; la resta de la junta la formaven Pau de la Fàbrega i Jean Lessafre com a vicepresidents, Narcís Bonet com a secretari i Lluís Mercader com a tesorero.²⁰ Des d’aquest càrrec Xuriguera, intentarà dur a terme la missió bàsica per la qual s’havia creat la delegació d’Òmnium Cultural: constituir una xarxa internacional al servei de la cultura catalana. Altres propostes culturals que desplega són la constitució d’una biblioteca, gràcies a les relacions amb les editorials barcelonines que enviaven, a manera de publicitat, un exemplar de les seves publicacions –i que al cap de pocs anys assolirà la xifra de més de dos mil volums–, i d’una discoteca catalanes, ambdues inexistents a la capital francesa; l’organització de

¹⁸ Sobre la creació de la delegació parisenca d’Òmnium Cultural, sintetitzo les dades fornides pels treballs de Josep Benet, *El president Tarradellas en els seus textos (1954-1988)* (Barcelona, Editorial Empúries, 1992), p. 180-197; Phryné Pigenet, *Le casal de Paris: première approche de l’exil catalan* (Institut d’Études Politiques de Paris, 1993), p. 92-103; i Albert Manent, *Fèlix Millet i Maristany* (Barcelona, Edicions Proa, 2003), p. 165-166.

¹⁹ Annex VI, carta 178.

²⁰ Josep Benet a *El president Tarradellas en els seus textos (1954-1988)*, p. 189, posa de relleu l’animadversió que sentia Josep Tarradellas, president de la Generalitat de Catalunya a l’exili, envers Òmnium Cultural: “la presència d’Òmnium Cultural a París i la seva actuació [com el viatge de Narcís Bonet a l’Amèrica Llatina durant el qual va entrevistar-se amb nombrosos catalans exiliats a qui va explicar els objectius d’Òmnium Cultural de Barcelona i de París] van provocar ben aviat el recel de Tarradellas i tot seguit la seva hostilitat [...] Així acusa Òmnium Cultural de realitzar “activitats polítiques” i una “tasca de discriminació” pertot arreu; d’haver promogut “profundes divergències” en les col·lectivitats catalanes de l’exterior, “gràcies a les seves tendencioses propagandes polítiques” i el suport que donen “a organitzacions no culturals” i, finalment, denuncia “l’esperit de guerra civil que respiren” les accions d’Òmnium Cultural. Respecte als delegats que Òmnium Cultural ha enviat a alguns països d’Europa i Amèrica [com Ramon Xuriguera], Tarradellas escrivia que “tots ells són coneguts per la seva col·laboració amb el franquisme o per les seves simpaties per la instauració d’un règim monàrquic a Espanya”. En escriure això Tarradellas mentia, perquè coneixia aquells delegats i sabia que eren antifranquistes i republicans.”

conferències a càrrec de prestigiosos professors, com Josep C. Serra i Ràfols o Josep Pallach; de col·loquis, com el dedicat a les tendències modernes en pintura en què van prendre part pintors de renom com Emili Grau Sala o Francesc Espriu i homenatges com el dedicat a Josep Carner, el març de 1964, amb motiu del seu vuitantè aniversari²¹, o la presentació d'artistes de renom com el cantautor Raimon, l'agost d'aquest any. Xuriguera també assumeix la direcció del *Butlletí informatiu d'Òmnium Cultural*, el principal mitjà de comunicació de l'entitat, que recollia l'actualitat catalana d'arreu del món, i que es distribuïa tant a l'interior com a l'exterior de Catalunya. Un butlletí en què es proposava, com indica a l'editorial del primer número de gener de 1965, “d'informar-los –el més amplament possible– de les manifestacions relatives a la cultura catalana.”²² Aquest butlletí tenia corresponsals a diversos països que informaven puntualment Xuriguera de les manifestacions culturals que es produïen en el seu lloc de residència. Entre d'altres, a França comptava amb Bernard Lesfargues, Miquel Guinart i Jordi Pere Cerdà; a Veneçuela, amb Emili Granier-Barrera i Marc Aureli Vila; a Xile, amb Pelai Sala; a Uruguai, amb Joan Garcia Grau; a Mèxic, amb Manuel Alcàntara; a Andorra, amb Esteve Albert; a Estats Units, amb Josep Carner Ribalta; a l'Argentina, amb Josep Escolà; a Alemanya, amb Josep Pascal; a Noruega, amb Jordi Tell; i a Anglaterra, amb Josep M. Batista Roca. També dins l'àmbit d'Òmnium Cultural, Xuriguera serà el responsable de les exposicions d'art, una tasca que ja havia desenvolupat el 1952 a Bergerac amb la societat “Les Amis de l'Art”. Tres són les mostres dissenyades per Xuriguera el 1966: la col·lectiva, del 10 de febrer al 10 de març, consagrada a vuit pintors i escultors catalans representants de les darreres tendències (com Jordi Pericot o Josep Subirà-Puig); la dedicada a artistes catalans residents a París, del 15 març al 15 d'abril, i que va comptar amb la participació

²¹ Sobre aquest homenatge, Xuriguera escriu a Carner el 30 de gener de 1964 sol·licitant-li que l'organització vagi a càrrec d'Òmnium Cultural: “L'Òmnium Cultural de París, de recent constitució, es farà un goig també d'assistir a aquest homenatge. Tots plegats us demanen si us vindria bé de celebrar aquest acte a París. En aquest cas, Òmnium Cultural pren al seu càrrec el costat material del vostre desplaçament i el de Madame Carner. Així em pregunuen de comunicar-vos-ho els amics Millet i Cendrós als quals faré pervenir urgentment la resposta que voldreu donar-me. No cal dir com voldria que fos afirmativa per tenir el goig de veure-us.”

²² Entre gener de 1965 i l'agost de 1966 van aparèixer, sota la direcció de Xuriguera, vuit números del *Butlletí informatiu d'Òmnium Cultural*. Les seccions que el conformaven eren: “Notícies d'arreu del món”, “Programes radiofònics catalans”, “Entitats catalanes”, “Publicacions catalanes” (que reproduïa els

destacada d'Emili Grau Sala, Antoni Clavé, Joan Junyer o Apel·les Fenosa; i, per últim, la mostra de litografies, en homenatge a Martí Bas, del 12 maig al 12 de juny, amb motiu del seu recent traspàs. Val a dir que, segons apunta Phryné Pigenet, la creació de la delegació parisenc d'Òmnium Cultural va acabar per desencadenar una forta rivalitat amb l'antic Casal Català de París: “dotée de solides assises financières, devenu l'interlocuteur culturel catalan de référence à un moment où la production intellectuelle de l'exil présente des signes d'épuisement, on comprend qu'OCP [Òmnium Cultural de París] ait immédiatement séduit les organisations régionalistes de Paris, pourtant accoutumées à collaborer avec le Casal.”²³

Al llarg dels anys de domicili a París, Ramon Xuriguera segueix abocant-se a l'escriptura: malgrat haver abandonat pràcticament la creació literària (únicament enllesteix la revisió de les novel·les publicades a la dècada dels trenta, *Destins i Desordre*); col·labora, el 1957, amb el breu text de caràcter memorialístic, “Record”, a la *Corona literària oferta a la Mare de Déu de Montserrat* –aplegada per Jordi Pinell amb motiu del 75è aniversari de la seva proclamació com a “mare dels catalans” i amb “el desig que hi fossin representats tots els grups, totes les escoles literàries de la nostra terra, de les tendències o sentiments més diversos”– en què evoca, al llarg d'una missa oferta la diada de la Mare de Déu de Montserrat a París, els exiliats catalans “que han mort i van morint sense haver pogut tornar”²⁴; i continua traduint obres franceses al català com *La nausea* (1966), de Jean-Paul Sartre o *Una mort molt dolça* (1966), de Simone de Beauvoir. De tota manera, l'atenció preferent d'aquest període se centrarà en l'assaig. Malgrat que en vida únicament veu la llum, el 1961, *La idea de l'home en la novel·la francesa*, la producció d'aquest gènere és més extensa i roman, avui dia, encara inèdita: abasta temes diversos i alhora recurrents dins el conjunt de l'obra de Xuriguera:

índexs dels articles de tema cultural de les publicacions rebudes com *Foc Nou*, *Ressorgiment*, *Serra d'Or*, *Vida Nova* o *Xaloc*) i “Discografia catalana”.

²³ Phryné Pigenet, *Le casal de Paris: première approche de l'exil catalan*, p. 100. Prèviament, p. 97, Pigenet s'havia interrogat sobre l'èxit d'Òmnium Cultural parisenc: “Puet-on conclure qu'en 1966, l'OCP est devenu la principale organisation culturelle catalane de Paris? Les rares chiffres de participation donnés en 1968 par le successeur de Narcís Bonet semblent l'infirmar: l'assistance oscille entre 30 et 90 personnes.”

²⁴ Ramon Xuriguera, “Record”, dins Jordi Pinell (ed.), *Corona literària a la Mare de Déu de Montserrat* (Barcelona, Abadia de Montserrat, 1957), p. 156. El text, però, té una certa antiguitat, ja que no està datat a París sinó a Mouleydier. Cal tenir present que en aquesta obra hi van col·laborar, a més de Xuriguera, altres escriptors exiliats com Xavier Benguerel, Pere Calders o Domènec Guansé.

la literatura (*Relacions occitanocatalanes de Mistral ençà; Jacint Verdaguer. L'home i l'obra* [editada pòstumament el 1971]) i l'art (el volum miscel·lani *Varietats*). Així mateix, no deixa de banda la participació en publicacions tant de l'exili català (destaquen especialment els articles per a la revista *Pont Blau*) com franceses. També pren part activament en els Jocs Florals de la Llengua Catalana: el 1956 guanya el Jaume Serra i Hünter, amb *Jacint Verdaguer. L'home i l'obra*, a Cambridge; i el 1962, el President Companys, amb *Catalunya i l'Estat espanyol*, a Santiago de Xile. Per últim, val la pena assenyalar que Xuriguera formarà part del "Patronat pro Premi Nobel de Literatura a Josep Carner", constituït a Barcelona a inicis de 1962 sota la presidència de Jordi Rubió i Balaguer i integrat per prestigiosos intel·lectuals de tots els territoris de parla catalana, com J. V. Foix, Joaquim Molas, Ramon Aramon i Serra, Albert Manent, Francesc de Borja Moll, Joan Fuster, Josep Sebastià Pons o Rafael Catardi, entre d'altres, i que comptava amb l'ajut d'exiliats com Josep M. Batista Roca, Miquel Ferrer o Joaquim Ventalló.²⁵ La tasca de Xuriguera serà la de coordinar les activitats a favor de la candidatura de Carner que es realitzaran a la capital francesa, com es desprèn de la lletra que adreça al cèlebre "príncep dels poetes" el 6 de març de 1962:

Els amics de Barcelona us hauran informat, segurament, de la joia amb què hem rebut ací la presentació de la vostra candidatura al Premi Nobel. D'acord amb els esmentats amics, n'he informat a París algunes persones qualificades per a recolzar, a l'Acadèmia sueca, la vostra candidatura. Entre aquestes persones hi ha Chamson i Mauriac. L'un i l'altre estan d'acord. Els he promès una llista més completa d'obres vostres publicades i de dades personals i literàries de la que vàreig presentar-los de moment. A Mauriac li he promès també un exemplar de la traducció francesa de *Nabí*. Sé que els amics de Barcelona preparen la impressió d'un opuscle amb totes aquestes dades, però no acaba d'arribar mai. ¿Podríeu, entre tant, i per a guanyar temps, enviar-me aquests elements? Em servirien per anar informant degudament les altres persones que he de veure.

No cal que us repeteixi el viu desig que tenim de veure triomfar el vostre nom amb aquest guardó que premiaria els mereixements de la vostra obra i que tant d'honor faria a les lletres catalanes.²⁶

Una altra de les tasques que desenvoluparà Ramon Xuriguera amb major profusió serà la de conferenciant. Les dissertacions que imparteix mostren l'interès per una sèrie de temes. El primer d'ells és el dels lligams entre Catalunya i Occitània: el 24 d'abril de

²⁵ Amb la finalitat de donar a conèixer l'obra de Carner, Ramon Xuriguera escriurà l'article "El poeta Carner, candidat al premi Nobel", per al diari *La Prensa* de San José de Costa Rica i que es va publicar el 20 de juliol de 1962. No hem pogut aconseguir, malauradament, una còpia d'aquest text. Sobre la candidatura de Carner al Premi Nobel, vegeu Jaume Subirana, *Josep Carner: l'exili d'un mite (1945-1970)*, p. 211-213.

1959, pronuncia, al local social del grup occitanista Les Amis de la Langue d'Oc, "Les relacions catalanooccitanes de Mistral ençà"²⁷, mentre que el 4 de setembre de 1961, dins el Xè Curs Pedagògic i Cultural de l'Institut d'Estudis Occitans al Col·legi d'Ensenyament Tècnic de Bergerac, exposa "Mistral et la Catalogne", sobre l'amistat entre els occitans i els catalans, i que tornarà a pronunciar a París el 8 de desembre d'aquest any.²⁸ Un segon tema rellevant és la figura de Verdagner, que és l'eix de les dues conferències pronunciades al Casal de Catalunya de París: la primera, "El drama de Verdagner", el 7 de juliol de 1956, poc després del triomf als Jocs Florals amb *Jacint Verdagner. L'home i l'obra*, de la dissertació indica l'anònim comentarista de la revista *Vinçle* que "el conferenciant, analitzant un per un els nombrosos documents que havien romàs inèdits i que no han estat publicats fins aquests darrers anys féu reviure davant dels assistents tot el que havien tingut de tràgics els darrers anys de la vida del poeta"²⁹; la segona, "*Canigó*" és llegida el 24 de juny de 1961, amb motiu de 75è aniversari de la publicació del poema.³⁰ També, en el congrés del Pen Club celebrat a París el 1958, presenta la comunicació "El respecte a la vida privada de l'escriptor" en què al·ludeix,

²⁶ Annex V, carta 245.

²⁷ El text d'aquesta conferència es conserva a l'ANC i va donar lloc a l'assaig literari del mateix títol. També, dins els cicles organitzats per Les Amis de la Langue d'Oc, Xuriguera dissertarà sobre "L'edició catalana contemporània" el darrer trimestre de 1965. La informació procedeix de [S/s], "Notícies", *Butlletí informatiu d'Òmnium Cultural*, núm. 6 (gener de 1966), p. 1. Desconeixem, tanmateix, el contingut d'aquesta conferència.

²⁸ [S/s], "Dixième stage pédagogique et culturel de l'I.E.O.", *Sud-Ouest*, 21-VIII-1961. També donen notícia de la conferència [S/s], "Xè Curs Pedagògic i Cultural de l'Institut d'Estudis Occitans", *Serra d'Or*, núm. 8 (agost de 1961), p. 20 i Louis Delluc, "Après le Xe stage pédagogique de l'Institut d'études occitanes", *Sud-Ouest*, 13-IX-1961. Ja n'havia parlat a la carta adreçada al seu germà Joan Baptista el 10 de maig de 1961 (Annex VI, carta 158): "El dia 2 de juliol hi ha a Bergerac la celebració del Felibrigi. El dia primer, però, nosaltres encara serem a París car Henriette ha de donar els resultats d'uns exàmens de Secretariat. Aquest Felibrigi forma part de l'any occità, el qual, per la intervenció del diputat-alcalde, se celebra aquest any a Bergerac. A primers de setembre hi he de donar una conferència (demanada pel diputat-alcalde) i destinada als membres de l'Institut d'Estudis Occitans els quals sojornaran a Bergerac per a desplegar-hi una setmana d'activitats culturals. El títol que he triat és: "Relacions catalano-occitanes de Mistral ençà".

²⁹ [S/s], "Noticiari", *Vinçle*, núm. 33 (juliol de 1956), p. 16. El text de la conferència, que consta de vint-i-una pàgines, s'ha conservat al fons Ramon Xuriguera de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

³⁰ La conferència també va ser pronunciada el 10 de maig de 1962 a Perpinyà, com indica la nota de premsa que l'anunciava: [S/s], "Conférence sur *Canigó* de Jacint Verdagner", *L'Indépendant*, 10-V-1962. A l'emissió del 24 de setembre de 1961 del programa radiofònic "París, fogar de cultura catalana", Xuriguera comentava sobre el poema verdagnerià: "*Canigó* és el poema del bressol de Catalunya. En escriure'l, Verdagner no solament exalta la muntanya sinó l'esperit col·lectiu dels catalans. Tant com una significació literària, doncs, té una significació patriòtica."

de nou, al cas de Verdaguer, juntament amb el de Guimerà.³¹ Un tercer motiu és el món de l'art com ho testimonien dues conferències: la primera, el 26 d'agost de 1960, a Bergerac amb el títol de “De la forme a la couleur”, en què ressegueix la trajectòria del gènere pictòric des dels primitius fins als corrents surrealistes; el ressenyador de *Le Démocrate du Périgord* indica que Xuriguera “s’efforça de faire comprendre à son auditoire qu’avant toute oeuvre d’art, il y a une pensée philosophique”³²; la segona, “Picasso, Miró, Dalí”, la pronuncia a Lió el 21 de novembre de 1961, organitzada pel “Cercle pour la liberté de la culture” i presentada per Bernard Lesfargues, i es va completar amb la projecció del documental *Guernica*, d’Alain Resnais.”³³ Finalment, imparteix el 22 d’octubre de 1960 al Casal de Catalunya de París, “Lluís Companys, president de Catalunya”, una conferència d’inequívoca temàtica política amb motiu del vintè aniversari del seu afusellament.

La mort de Ramon Xuriguera va tenir lloc a Bergerac, on sojornava després del curs escolar, el 22 d’agost de 1966, als seixanta-cinc anys, com a conseqüència d’una malaltia a l’aparell digestiu que ja se li havia començat a manifestar a finals de 1957.³⁴ La cerimònia fúnebre es va dur a terme dos dies després a l’església de Notre-Dame de Bergerac. En el recordatori, redactat íntegrament en català, es feia esment de les nombroses i diverses tasques desenvolupades per Xuriguera al llarg de la seva vida –“Professor, assagista, novel·lista i crític d’art” – i anava acompanyat d’un emotiu sonet

³¹ Aquesta comunicació es publicarà, amb el mateix títol, a la revista editada a Montpeller *Vida Nova*, núm. 18 (desembre de 1959), p. 17-19.

³² [S/s], “Une intéressante causerie débat sur l’Art”, *Le Démocrate du Périgord*, 10-IX-1960. L’anònim ressenyador indica que “le brillant conférencier fut très applaudi et un intéressant débat termina cette agréable réunion”. També s’havia fet ressò de la imminent conferència [S/s], “un débat passionnant sur la peinture”, *Sud-Ouest*, 25-VIII-1960.

³³ Sobre aquesta conferència, existeix el comentari de [S/s], “Noticias”, *Informaciones por la libertad de la cultura*, febrer de 1962, p. 4: “En el Círculo por la Libertad de la Cultura de Lyon, y ante un auditorio de más de cuatrocientas personas, el profesor y crítico catalán Ramon Xuriguera, colaborador habitual de *Cuadernos*, explicó el 21 de noviembre, una brillante conferencia sobre Picasso, Miró y Dalí.” Val a dir que una conferència amb aquest mateix títol, l’havia pronunciada Xuriguera el 20 de març de 1954 a l’Athénée Hispanista de París, organitzada per la Société pour la propagation des langues étrangères en France. El text d’aquesta conferència s’ha conservat al fons Ramon Xuriguera de l’ANC: el seu contingut és una síntesi del que exposava sobre els tres artistes a *L’escola de pintura catalana*.

³⁴ Així ho indica en una carta a Joan Baptista Xuriguera el 26 de novembre de 1957 (Annex VI, carta 107): “A la darrera visita medical el metge m’ha trobat el fetge un xic gros la qual cosa explica els disturbis digestius que sofreixo i que m’amoïnen bastant.”

escrit pel seu germà Joan Baptista que duia per títol “Al Mestre”.³⁵ Les seves despulles van ser enterrades al cementiri Beauterrier d’aquesta vila de la Dordonya –on encara avui dia reposen– en una seva senzilla tomba, la làpida de la qual porta la següent inscripció: “Ramon Xuriguera. 1901-1966”.³⁶

2. LES EMISSIONS EN CATALÀ DE RÀDIO PARÍS

Gràcies a les gestions efectuades per André Camp, fill de Jean Camp, Ramon Xuriguera inicia el 9 de març de 1958, a Ràdio París i dins la secció espanyola, una sèrie d'emissions en català amb el nom genèric de “París, fogar de cultura catalana”. Tenien una periodicitat quinzenal i s’emetien a les 22 hores del diumenge amb una durada aproximada d’uns quinze minuts.³⁷ A la nota de presentació dels programes –que va llegir-se a l’emissió inicial–, Xuriguera, a més de lloar la tasca de “la Radiodifusió francesa fent honor a la seva tradició d’acollença a totes les cultures”, assenyalava els objectius que es plantejava assolir amb “París, fogar de cultura catalana”:

³⁵ Aquest sonet de Joan Baptista Xuriguera diu el següent: “Te’n vas trencant el ritme de la vida / enmig de la pau d’un lluminós matí, / lluny de la teva terra condolida / que t’ha vist néixer i no et veurà morir. // Ens deixes plens de boires doloroses / que tots sentim com uns fardells gegants / damunt de les espatlles deleroses, / i sense tu demà seran més grans. // Ens mancarà la teva companyia, / l’espill ardent de la teva bondat / i la paraula que serveix de guia. // I t’oferim, en el camí marcat / pel teu consell rector de cada dia, / una promesa de fidelitat.” El poema, el reproduirà Joan Baptista Xuriguera en el seu llibre *Evocació de Lleida* (Barcelona, Publicacions Ilerda, 1968) acompanyat d’una significativa dedicatòria: “Al meu germà Ramon, fill il·lustre de les terres lleidatanes, que dedicà el seu amor i la seva vida a la cultura catalana.”

³⁶ Les necrològiques sobre la mort de Ramon Xuriguera que hem localitzat van aparèixer als diaris següents: *Sud-Ouest* (23-VIII-1966), *Le Démocrate de Bergerac* (24-VIII-1966) i *La Vanguardia Española* (30-VIII-1966). En el darrer capítol de la tesi, analitzem l’impacte que va produir la seva mort en els medis intel·lectuals catalans i francesos.

³⁷ La data d’emissió del primer programa de “París, fogar de cultura catalana” ens la corrobora la carta que Ramon Xuriguera adreça al seu germà Joan Baptista el mateix 9 de març de 1958 (Annex VI, carta 113): “T’anuncio que aquest vespre la Radiodifusió francesa començarà unes emissions en català amb el títol general de “París, fogar de cultura catalana”. Hora: 22 a 22.45; durada 10 minuts; ona curta 41.44 i 50.37. Aquestes emissions van al meu càrrec. Seran, de moment quinzenals, amb el propòsit que esdevinguin setmanals. Aquesta nova ocupació sobrecarrega el meu empleu de temps ja prou complicat.” L’epistolari de Ramon Xuriguera, a diferència d’altres activitats en què havia participat, és molt escàs pel que fa a les referències sobre les emissions, fins al punt que únicament n’hem trobat una altra a la lletra que Xuriguera adreça a Rafael Tasis el 4 de maig de 1960 (Annex VIII, carta 107): “A propòsit d’emissions no he tingut temps encara de preparar la vostra emissió dramàtica. La tirania del temps és un dels drames que més pesen damunt nostre. I en dir això penso en vós també.” La prova de l’èxit de les emissions la trobem en el fet que Josep Arqué i Carré demanarà, sense èxit, en una carta adreçada a la Radiodifusió Televisió Francesa del 5 d’octubre de 1960, i que es conserva al fons Ramon Xuriguera de l’ANC, que augmentessin la freqüència d’emissions del programa “París, fogar de cultura catalana” a un cop per setmana.

Cada quinze dies us serà presentat un creador o un realitzador les activitats dels quals honoren la cultura de llengua catalana. No és avui que els artistes, els escriptors, els tècnics, els caps d'empresa viuen a París o vénen a fer-hi sojorns. Llurs idees, llurs obres us interessin. Són un aspecte major d'aquesta comunitat de sentiments que uneix les Illes Balears, València i Catalunya. Tot el que ateny llur esperit, llurs esforços, llurs triomfs, en tant que representació d'un patrimoni col·lectiu, serà reflectit ací.

La cultura és de tots, però importa d'anunciar-la amb l'accent de la mateixa llengua que la crea. Aquesta expressió és la que trobareu ací. Mallorquins, Valencians, Catalans: trobeu-vos cada quinzena a aquesta mateixa hora a l'escolta. La veu de "París, fogar de cultura catalana" us dirà, respecte de la cultura catalana, allò que sigui digne de relleu.

Per la nostra banda fem la bona rebuda que es mereix aquesta bona nova. I el mateix creiem que faran tots els catalans.

Es tracta d'uns programes de caire eminentment cultural, en què "per les relacions que uneixen París amb Catalunya, l'art, la literatura, la ciència, el treball, tot el que es desprèn de la fesomia dels països de parla catalana troba una repercussió en la capital francesa." I Xuriguera, en una nota datada el 1964, poc després de finalitzar les emissions de "París, fogar de cultura catalana", en rebla el clau sobre el contingut:

Comentaris sobre llibres, recensions d'activitats destacades, d'esdeveniments assenyalats, converses amb catalans de València, del Principat, d'Andorra, de les Illes Balears, del Rosselló, amb escriptors d'Occitània i catalanitzats d'altres indrets, formen en conjunt un ampli testimoniatge de més de cent quaranta emissions de les quals ens plau de consignar-ne el detall a l'hora que la llengua catalana encara es veu privada de les ondes que li haurien d'ésser pròpies.³⁸

El nombre de programes emesos va ser aproximadament de cent cinquanta i, tot i plantejar temes diversos, aquests estaven centrats, com indicava Xuriguera en la nota que presentava les emissions, en "un creador o un realitzador les activitats dels quals honoren la cultura de la llengua catalana". De cadascun dels programes s'ha conservat, entre els papers de Ramon Xuriguera dipositats a l'Arxiu Nacional de Catalunya, la presentació i, en alguns casos, també el qüestionari amb les respostes dels entrevistats. Per les ones de "París, fogar de cultura catalana" van desfilar pintors –la majoria dels quals havia analitzat la producció artística a l'assaig *L'escola de pintura catalana*– i escultors (Emili Grau Sala, Xavier Valls, Evarist Vallés, Francesc Sales, Marian Andreu, Francesc Todó, Pere Créixams, Manuel Viusà, Francesc Espriu, Maria Girona,

³⁸ La relació completa dels programes emesos per Xuriguera es troba a Albert Manent, "Les emissions en català de Ràdio París per Ramon Xuriguera (1958-1964)", *De 1936 a 1975. Estudis sobre la guerra civil i el franquisme* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999), p. 191-198. Tot i que no s'indiqui explícitament, aquesta nota de 1964, Xuriguera la va adreçar a Albert Manent, acompanyant la tramesa dels títols de les emissions de "París, fogar de cultura catalana".

Antoni Guansé, Jesús Pallarès, Martí Bas), músics (Teresa Llacuna, Josep Cercós, Narcís Bonet, Dolors Jiménez, Àngela Ros, Josep M. Coloma, Carlota Garriga, Jaume Portet, Romà Alís, Manuel Valls, Montserrat Caballé, Oriol Martorell, Josep M. Espinàs, aquest darrer en qualitat de membre dels “Setze Jutges”), físics (Antoni Lloret), pedagogs (Josep M. Trias), polítics (Josep M. Batista Roca), lingüistes (Josep Roig Querol), historiadors (Josep Sanabre, Pau de la Fàbrega, Pere Bosch-Gimpera, Ferran Soldevila), occitanistes (Jean Lessafre, Gastó Prats) o literats (Lluís Nicolau d’Olwer, Francesc Puig Espert, Josep Sebastià Pons, Josep Carner, Esteve Albert, Albert Junyent, Ambrosi Carrion). Les emissions incloïen també notícies sobre activitats culturals que responien als paràmetres de la més estricta actualitat (el congrés del Pen Club a París, el 1958; els Jocs Florals de la Llengua Catalana de París, el 1959, de l’Alguer, el 1961, i de Santiago de Xile, el 1962; la presentació de les col·leccions de l’editor Rafael Dalmau, “Panorama actual de les idees” i “Episodis de la història”; la candidatura de Josep Carner al Premi Nobel de literatura; les activitats de les Edicions Proa de Perpinyà i del Patronat de Cultura Catalana Popular; la difusió de revistes com *Germinàbit*, *Serra d’Or* o *Vida Nova*; la traducció al francès d’*Incerta glòria*, a càrrec de Bernard Lesfargues, i publicada a Gallimard o les tasques desenvolupades per la secció de pedagogia de l’Institut d’Estudis Occitans; recitacions de poesies contemporànies; comentaris d’exposicions d’art; ressenyes d’obres literàries (*Cruma*, de Manuel de Pedrolo; *Temps d’estrena*, de Guillem Viladot; la traducció castellana del *Cant espiritual*, d’Ausiàs March; *Nimfa d’argila*, d’Aurora Bertrana; *Galopant per la falla*, d’Anton Sala Cornadó; *Barcelona, imatge i història d’una ciutat*, de Rafael Tasis; *Nosaltres els valencians*, de Joan Fuster; *Maragall i la setmana tràgica*, de Josep Benet; *Antologia de la poesia reusenca 1961*; *Poesia catalana del segle XX*, de Josep M. Castellet i Joaquim Molas o *Memòries polítiques*, de Claudi Ametlla) i homenatges a destacades personalitats de la cultura catalana o que hi van estar estretament relacionades (com els que es van dedicar a Josep Carner, Carles Riba, Jacint Verdaguer i *Canigó*, Joan Maragall, Lluís Nicolau d’Olwer, Josep Sebastià Pons, Pompeu Fabra, Antoni Rovira i Virgili, Manuel Serra Moret, Rafael Patxot, Jean Camp o Frederic Mistral). Val a dir que els textos d’algunes de les emissions relacionades amb el món de

la literatura (siguin homenatges, notícies o ressenyes) apareixeran publicades, de manera gairebé simultània, a les revistes *Pont Blau* i *Vida Nova*.³⁹

Deixant de banda els textos apareguts en aquestes dues revistes –i que analitzarem a l’apartat corresponent a les publicacions periòdiques– podem ressenyar el contingut d’algunes de les emissions que no van arribar a aparèixer en forma d’article. Així, en l’homenatge a Nicolau d’Olwer, emès l’1 de juny de 1958 amb motiu del seu setantè aniversari, Xuriguera incideix en la recent publicació de l’obra memorialística *Caliu. Records de mestres i amics*, i en el projecte de dur a terme una edició crítica de *l’Expedició dels catalans a Orient*, de Ramon Muntaner. Són especialment interessants les dues emissions dedicades a Josep Sebastià Pons: a la de l’1 de febrer de 1959, a banda de destacar el recull *Cantilena*, lloat per Carles Riba, Xuriguera posa de relleu la catalanitat de la seva poesia, “aquest poeta que ha donat paraules a músiques que tots hem cantat, que ha fet voleiar els aires purs de la contrada nadiua per tots els indrets de Catalunya, trobà els camins de la llengua en les emocions de la infantesa i en les tradicions del passat. I ni la seva formació acadèmica acomplerta amb altres cultures i altres verbs, ni les seves tasques professorals no li han esborrat mai l’amor de la llengua que porta en el seu cor de català”; mentre que a la de l’11 de març de 1962, amb motiu de la mort, remarca, a més, el mestratge poètic que ha exercit en terres occitanes ja que “amb la qualitat de la seva poesia, Josep Sebastià Pons ha contribuït no poc al ressorgiment lingüístic que avui s’acompleix al Rosselló. I no solament és esguardat com un mestre als països de llengua catalana sinó que és llegit com a tal en les terres d’Oc. Si fa un temps Mistral era el model dels poetes catalans, avui Josep Sebastià Pons, juntament amb Josep Carner, ho són per als poetes de llengua d’Oc”.

Pel que fa referència a algunes de les activitats culturals que presenta Xuriguera, val la pena esmentar la promoció de dues col·leccions editades per Rafael Dalmau. En primer lloc, el 2 d’octubre de 1960, presenta “Episodis de la història”, dirigida per Ferran Soldevila, i comenta favorablement els tres primers volums de la col·lecció (*Les*

³⁹ Els textos de les emissions apareguts a *Pont Blau* són: *Cruma*, de Manuel de Pedrolo; *Temps d’estrena*, de Guillem Viladot; la traducció castellana del *Cant espiritual*, d’Ausiàs March; *Nimfa d’argila*, d’Aurora Bertrana; *Galopant per la falla*, d’Anton Sala Cornadó; *Maragall i la setmana tràgica*, de Josep Benet i les evocacions de Carles Riba i Josep Carner. Els que van veure la llum a *Vida Nova* són: *Barcelona, imatge i història d’una ciutat*, de Rafael Tasis, *Poesia catalana del segle XX*, de Josep M. Castellet i Joaquim Molas i *Memòries polítiques*, de Claudi Ametlla i l’evocació de Joan Maragall.

unions dels nobles i el rei del punyalel, de Rafael Tasis; *El desafiament de Pere el Gran amb Carles d'Anjou*, de Ferran Soldevila; i *Com Catalunya s'obrí al món mil anys enrere*, de Ramon d'Abadal); tanmateix, Xuriguera aprofita l'ocasió per a reclamar la publicació d'una història de Catalunya que reculli les darreres aportacions en aquesta matèria. Segonament, el 9 de juliol de 1961, dona a conèixer “Panorama actual de les idees”, especialitzada en el gènere de l'assaig –col·lecció on Xuriguera publicarà aquest mateix any *La idea de l'home en la novel·la francesa*– i dirigida per Francesc Maspons; la valoració dels tres primers volums (*El nostre caràcter*, de Delfí Abella; *El pensament de Torres i Bages sobre algunes qüestions públiques*, de Narcís López-Batlloir i *L'estat modern*, de Joaquim de Camps i Arboix) és igualment positiva perquè “la finalitat d'aquestes edicions és clara: es tracta de posar a l'abast del lector mitjà els corrents moderns del pensament per tal que serveixin de matèria de reflexió i d'exemple”. També és interessant l'emissió del 25 de març de 1962, dedicada a les activitats de les Edicions Proa a Perpinyà, en què, a més de resseguir la trajectòria de l'editorial des dels seus inicis, Xuriguera posa de relleu les dificultats amb què es va trobar a l'hora de poder publicar durant l'exili: “Avui tornen a existir a Perpinyà. Gràcies a la tenacitat de Josep Queralt, els volums embolcats amb unes cobertes de color taronja tornen a circular. La fidelitat a la presentació tal com fou popularitzada a Barcelona, deu desvetllar un punt de nostàlgia en els vells lectors.” Altres activitats culturals que Xuriguera comenta a l'antena són la candidatura de Josep Carner –“poeta de talla internacional, fortament arrelat a la tradició i a la història de Catalunya i obert tanmateix en inspiració a totes les veus de l'esperit europeu i americà”– al premi Nobel de Literatura, en l'emissió del 17 de juny de 1962, on, a més, explicita les circumstàncies extraliteràries que havien impedit Àngel Guimerà aconseguir-lo a inicis de segle; o bé la dissertació del 30 de gener de 1961, en què efectua un sumari repàs de les publicacions i editorials catalanes a l'exili, tant les existents com les desaparegudes, amb la finalitat de donar-les a conèixer a l'interior de Catalunya i, al mateix temps, preservar la memòria històrica.

D'entre les ressenyes que va comentar per antena, Xuriguera destaca especialment la de *Nosaltres els valencians*, de Joan Fuster, emesa el 9 de desembre de 1962. Defineix l'assaig de Fuster com un dels esdeveniments literaris més importants dels darrers anys,

“un llibre per llegir i per meditar” i, alhora, el considera una rèplica a *Notícia de Catalunya* de Jaume Vicens i Vives: “En aquest interessant llibret, Vicens i Vives tractava de definir les bases de l’actitud dels catalans del Principat per tal de treure’n lliçons davant de llur destí. És aquest destí mateix el que preocupa Joan Fuster el qual, segons ell –i amb raó– no és únicament el de la Catalunya estricta, ans el dels altres catalans també de València i de les Balears.” Finalment, i ni que sigui a tall de simple curiositat, val la pena esmentar la nota sobre Gabriel Ferrerter que trobem en el programa destinat al comentari de l’*Antologia de poesia reusenca* de 1961, emès el 31 de març de 1963, en què defineix el tret fonamental de la seva producció: “roman en l’esdeveniment, sovint només descriptiu.”

La darrera emissió de “París, fogar de cultura catalana”, en què es donava notícia de la mort del poeta Pere Guilanyà, va efectuar-se el 24 de maig de 1964. No hem pogut esbrinar, però, els motius exactes que expliquen la fi del programa radiofònic de Xuriguera, tot i que Albert Manent apunta que “sembla que una acció subterrània de l’ambaixada espanyola va fer suspendre aquelles senzilles i didàctiques emissions.”⁴⁰

L’activitat radiofònica de Xuriguera no es va limitar únicament a “París, fogar de cultura catalana”, sinó que, a més, va col·laborar en el projecte de Jacques Magne “Les Langues ethniques de la France”, difós entre el maig i el juny de 1963: així, el 10 de juny de 1963 va intervenir-hi amb dues conferències “Originalité de la langue catalane et zone d’influence” i “L’exil et la ferveur l’autochtone devant sa langue. Les moyens d’expression en 1963”. Altres participants d’aquestes emissions van ser els intel·lectuals occitans Pèire Bec, Robert Lafont, Max Roqueta, Bernard Lesfargues i Jean Cassou, a més de Josep Carner, que va traçar en la seva dissertació una panoràmica de la poesia catalana.⁴¹

⁴⁰ Albert Manent, “Les emissions en català de Ràdio París per Ramon Xuriguera (1958-1964)”, *De 1936 a 1975. Estudis sobre la guerra civil i el franquisme*, p. 193.

⁴¹ La notícia procedeix de la lletra que adreça Xuriguera a Carner el 6 d’abril de 1963 (Annex V, carta 246): “La Radiodifusió Francesa (France III-National) organitza una sèrie de set emissions sobre les llengües ètniques de França. Una d’elles és la catalana. Hi intervindran Jacques Magne (autor del projecte), Cassou (relacions amb l’art), Sílvia Vitaller (recitació de poemes de Verdager, Maragall, Carner, Pons, Riba), i alguna altra persona. No cal dir com és d’important que s’hi senti també la vostra veu. Com que totes les intervencions són rigorosament minutades, podeu disposar de cinc minuts per a fer una mena de síntesi crítica de la poesia catalana. L’emissió ha de passar a les ondes el dia 10 de juny d’enguany. La Radiodifusió belga es posarà en relació amb vós per a la gravació a fi d’estalviar-vos molèsties.” Sobre el projecte de Jacques Magne, existeix el comentari d’un desconegut P. B., “Una

3. ELS JOCS FLORALS DEL CENTENARI

L'edició de 1959 dels Jocs Florals de la Llengua Catalana va celebrar-se a París, tot i que, d'antuvi, l'organització havia estat encarregada als catalans residents a Tolosa de Llenguadoc perquè la capital francesa ja havia albergat la de 1948. La decisió va ser presa durant les "Converses catalanooccitanes" celebrades a Carcassona a inicis de 1958, amb la presència dels intel·lectuals occitans Pèire Roqueta, Pèire Azema i Jean Lessaffre, i dels catalans Ventura Gassol, Ambrosi Carrion, Josep M. Batista i Roca i Ramon Xuriguera i, posteriorment, la va confirmar el Comitè Permanent dels Jocs Florals, format per Lluís Nicolau d'Olwer, Manuel Alcàntara, Ferran Llardent i Lluís Aymamí. L'objectiu de la reunió era el de posar fil a l'agulla al programa d'actes per a commemorar els dos centenaris que s'esqueien l'any següent: el de l'aparició del poema de Frederic Mistral, *Mirèio*, i el restabliment dels Jocs Florals de Barcelona.⁴² Pel que fa a aquesta darrera efemèride, un anònim comentari aparegut a la revista *Vida Nova* ens indica els primers passos que es van dur a terme per a realitzar-la:

En el que respecta la commemoració del Centenari dels Jocs Florals de Barcelona, fou plantejat el donar a aquesta commemoració un caràcter internacional. Els catalans d'Amèrica serien invitats a commemorar, conjuntament amb les personalitats de cada república sud-americana, el centenari durant el mes de maig. La commemoració a Amèrica culminaria amb un acte d'especial importància a Buenos Aires.

El mateix procediment seria seguit a Europa, invitant-se també als catalans, romanistes i hispanistes dels diversos estats europeus a commemorar els Jocs Florals i la Renaixença Catalana. A França, els catalans, occitans, llenguadocians i provençals serien invitats a celebrar commemoracions adients. Un acte commemoratiu especial és previst a Tolosa del Llenguadoc, lloc de naixença dels Jocs Florals, amb actes acadèmics i populars. A París serien celebrats els Jocs Florals, procurant donar-los-hi un relleu internacional. Per aquesta organització es preveu un Consell d'Honor, una Comissió General Organitzadora per a Europa i una altra per a França, amb comissions i delegacions en les diverses terres occitanes.⁴³

A la convocatòria dels Jocs Florals, datada el setembre de 1958, s'expliciten els motius de l'elecció de París; el text anava signat per Josep M. Trias i Josep Camps i

emissió en francès dedicada a la llengua catalana", *Vida Nova*, núm. 29 (novembre de 1963), p. 41, en què si bé valora que "hem d'agrair, doncs, a la Ràdio francesa l'homenatge a la nostra llengua que representa aquesta tan eficient divulgació del seu prestigi", critica el fet "que nosaltres esperàvem que el Rosselló ocuparia un espai, si no més gran, més ben omplert, que el que li fou destinat pels iniciadors de l'emissió."

⁴² Una prova del ressò especial que havia d'assolir aquesta edició commemorativa dels Jocs Florals la trobem a l'extensa sèrie d'articles que Pere Mas i Perera escriurà entre el maig de 1959 i el març de 1960 a la revista *Ressorgiment*, sota l'epígraf d'"El Centenari dels Jocs Florals".

⁴³ [S/s], "L'amistat catalanooccitana", *Vida Nova*, núm. 16 (juliol-agost-setembre de 1958), p. 25.

Coma, vicepresident i secretari, respectivament, de la comissió organitzadora dels Jocs, encapçalada per l'escriptor occità Ives Gausson –que substituïa, en certa manera, Pierre-Louis Berthaud, que havia presidit la mateixa comissió onze anys enrere– i que comptava, a més, amb la presència d'André Camp, Ferran Cuito, Melcior Font i Emili Grau Sala:

El Comitè Permanent dels Jocs Florals de la Llengua Catalana ha cregut que la commemoració de la Festa que tant ha contribuït al nostre redreçament, havia d'escaure's a París. Els motius que li han decantat són, d'una banda, la proximitat de les terres de parla catalana i per consegüent l'avinentsa d'una més nombrosa participació d'escriptors que hi resideixen, i d'una altra, la repercussió que podria assolir una manifestació tan assenyalada en una ciutat on els actes de cultura prenen, tradicionalment, un gran ressò.⁴⁴

El procés que va permetre constituir els que van ser coneguts arreu dels territoris de parla catalana com a Jocs Florals del Centenari el podem resseguir, amb un cert detall, mitjançant la correspondència de Ramon Xuriguera amb Josep Carner, Ventura Gassol i Joan Baptista Xuriguera. Així, el 18 d'octubre de 1958 s'adreça a Gassol sol·licitant-li que entri a formar part del jurat; gràcies a la mateixa lletra, ens assabentem de l'estreta col·laboració que mantenien els organitzadors amb els intel·lectuals occitans que conformaven “Les Amis de la Langue d'Oc”:

Un concurs de circumstàncies fa que us adreci aquestes ratlles. En primer lloc el projecte de celebrar els Jocs Florals del 1959 a París donant-li el caràcter de commemoració del Centenari, i, en segon lloc, el desig dels “Amis de la Langue d'Oc” d'estrènyer les relacions amb els catalans que som ací.

Quant als Jocs Florals, ens ha estat comunicat el desig que París doni a la commemoració del Centenari la més gran amplada possible. Reunits, doncs, un grup de catalans de París, s'han esborranyat algunes perspectives i s'està procedint a la constitució de la Comissió Organitzadora. S'ha pensat, entre altres coses, que el Jurat podria ésser constituït per Josep Carner, president, Albert Camus, Chamson, Cabot, Carrion, vós i jo com a Secretari. No crec cometre cap indiscreció escrivint-vos-ho abans que la Comissió us demani oficialment la vostra acceptació. Més ben dit, ho faig perquè així m'ha estat suggerit. Ja sabeu com costa al començament de posar en marxa una organització. Vulgueu, doncs, fer-me saber que pot comptar-se amb el vostre consentiment.⁴⁵

Pocs dies després, el 25 d'octubre, corrobora a Joan Baptista Xuriguera les afirmacions anteriors: “La qüestió dels Jocs Florals va endavant. Es dibuixen grans preparatius per a què siguin importants. De les personalitats franceses que formaran part

⁴⁴ Reproduïm aquest passatge de la convocatòria dels Jocs Florals de la revista *Pont Blau*, núm. 75 (gener de 1959), p. 35. Aquest mateix text, traduït al castellà, va publicar-se a la revista de Tolosa de Llenguadoc *España Libre*, núm. 470 (28-XII-1958), p. 3.

⁴⁵ Annex V, carta 249.

del Jurat hi haurà segurament Camus i Chamson. Es cerca a fer una integració total entre els escriptors de dins i els de fora.”⁴⁶ Entre els mesos de novembre i desembre, Xuriguera s’encarregarà de cercar les aportacions econòmiques per sufragar les despeses que generarà l’acte. No serà fins aquest darrer mes que s’enllesteix el nombre i les modalitats dels premis a atorgar, com expressa a la carta del dia 11 al seu germà: “Jo, però, tindrè molt poc repòs a causa de la feineda que dóna l’organització del Centenari dels Jocs Florals. El Cartell no ha sortit encara perquè espero els darrers premis de les comunitats d’Amèrica. No acaben mai. Altrament hi haurà bones dotacions i els premis passaran de quaranta.”⁴⁷ També al llarg del desembre es constitueix el Cos de Mantenidors que ha d’avaluar els treballs. La reunió, com s’indica en una lletra a Gassol del dia 17, se celebra, sota la presidència de Josep Carner, a l’habitatge de Josep Camps i Coma, president del Casal de Catalunya de París:

El dia 22 del corrent a les 9 del vespre, 55 Av. des Champs Elysées (pis que porta la placa J. Camps) tindrà lloc la reunió de constitució del Cos de Mantenidors. Aquesta reunió precedirà la sortida del Cartell. Carner vindrà a presidir-la. No cal dir com, en nom dels companys, et prego la teva assistència. Cas que no et fos possible d’assistir-hi podries, potser, formular per escrit, les normes que et semblin més avinentes per a la puntuació dels treballs i altres observacions que se t’acudeixin.⁴⁸

Tot i que el cartell amb els premis veurà la llum el gener de 1959⁴⁹, al llarg del febrer, paral·lelament a la tramesa dels primers treballs, Xuriguera comenta, al seu germà Joan Baptista, a la carta del dia 21, que “potser caldrà editar un suplement de cartell car han arribat deu premis més després de la sortida del cartell.”⁵⁰ Un mes en què també es publica l’opuscle en català i francès, *Commemoració del Centenari dels Jocs*

⁴⁶ Annex VI, carta 122.

⁴⁷ Annex VI, carta 124.

⁴⁸ Annex V, carta 251.

⁴⁹ Ho deduïm per la carta que adreça a Joan Baptista Xuriguera del 18 de gener de 1959 (Annex VI, carta 125): “T’envio un Cartell. Acaba de sortir de l’impremta; de manera que ets el primer a rebre’l. Aquests Jocs prenen molt volum. Hi consagraré probablement una emissió el dia 15 de febrer. El dia primer serà un interviu amb Josep Sebastià Pons. Si alguns amics teus desitgen cartells dis-ho i els rebran.” Aquest cartell serà publicat a revistes com *Pont Blau*, núm. 76 (febrer de 1959), p. 67-69. El cartell, a banda dels tres premis ordinaris (Flor Natural, Englantina i Viola d’Or i d’Argent), incloïa nombrosos premis extraordinaris, la dotació dels quals provenia, en la seva majoria, dels casals catalans de la diàspora, i uns premis comarcals, destinats a joves de menys de vint-i-cinc anys i residents a Catalunya, patrocinats per la institució Cultura Catalana de Mèxic.

⁵⁰ Annex VI, carta 127. El suplement s’editarà el març com ho evidencia una lletra al seu germà Joan Baptista el 14 d’aquest mes (Annex VI, carta 128): “Trameto un Cartell com em demanes justament amb

Florals de la Llengua Catalana. A les seves pàgines se'ns informa de la composició de les diferents comissions que integraran els Jocs Florals del Centenari: d'una banda, el Comitè d'Honor presidit pel ministre d'Educació, André Boulloche; el president del Consell Municipal de París, Pierre Devraigne; i el president de la Generalitat de Catalunya, Josep Tarradellas, i que, a més, tenia entre els seus membres prestigiosos intel·lectuals com Marcel Bataillon, Albert Camus, Jean Camp, Pau Casals, Jean Cassou, François Mauriac, Lluís Nicolau d'Olwer, Rafael Patxot, Josep Sebastià Pons o Josep Trueta; de l'altra, el nom definitiu dels mantenidors que haurien de jutjar els treballs presentats: presidits per Josep Carner, que ja havia desenvolupat idèntica tasca en els Jocs Florals de 1948, i amb Ramon Xuriguera de secretari, es comptava amb André Chamson, president del Pen Club i escriptor en llengua occitana⁵¹, Just Cabot, Ambrosi Carrion, Ventura Gassol i Pierre Vilar.⁵² L'opuscle es completa amb un escrit sense signar, però sens dubte atribuïble a Xuriguera⁵³, en què es posa de relleu la importància de la institució dels Jocs Florals com a "símbol en el qual es reconeix la fe en el millor destí d'un poble que la dissort ha migpartit i esbarriat, en part, pel món" i, alhora, el lloc escollit per a la convocatòria –la universitat parisenca de la Sorbona– ja que aquest va ser l'indret en què presentaren les seves teories Ramon Llull i Felip de Malla i on es va llegir la tesi de doctorat d'Amadeu Pagès sobre Ausiàs March. El text es clou amb un breu repàs de la trajectòria dels Jocs Florals, des de la seva represa el 1859 a Barcelona, fins a l'actualitat. La síntesi acaba amb una nota d'esperança:

Catalunya, subjugada, veu l'ús públic de la seva llengua prohibit. Els homes que s'expressen en llengua catalana i que a dins de Catalunya es consagren a la recerca i a activitats artístiques i científiques, treballen en condicions difícils i ben sovint perilloses.

És aquest el motiu de l'èxit obtingut pels Jocs Florals a l'estranger. Han lluitat contra la fosca i han estat els primers a encendre una esperança. Aquesta esperança és la preservació de la

el suplement que he calgut editar. Van arribant molts treballs, la majoria de Catalunya. Com pots imaginar-te no manca feina a llegir."

⁵¹ Cal tenir present que André Chamson coneixia perfectament la realitat de Catalunya, no en va, el 1938, el Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya havia publicat el seu llibre *Un testimoniatge, només: tornant d'Espanya*.

⁵² Val a dir que Pierre Vilar no era la primera opció de Ramon Xuriguera a l'hora de formar el Cos de Mantenidors, sinó Josep Sebastià Pons, com s'indica en una lletra adreçada a Josep Carner del 14 de desembre de 1958 i que reproduïm a l'Annex V, carta 235.

⁵³ L'atribució d'aquest text a Xuriguera no presenta dubtes. Així, a l'Arxiu Nacional de Catalunya, dins el fons Ramon Xuriguera, es conserva l'original mecanografiat d'aquest text, amb unes anotacions manuscrites que són obra del mateix Xuriguera.

cultura milenària que simbolitzen. Els països lliures en els quals han trobat acollença, hi han contribuït. Gràcies els siguin dades.

El major triomf al qual els Jocs Florals aspiren és llur retorn a Barcelona. Pugui aquest Centenari cloure el cicle de llur èxode.

Durant el mes de març comencen a arribar el gruix dels treballs, procedents en la seva majoria de Catalunya; paral·lelament, l'organització dels Jocs va funcionant d'acord amb els objectius previstos. Dues qüestions que Xuriguera comenta a Gassol en una lletra del 22 d'aquest mes:

L'arribada de treballs per als Jocs va precipitant-se. Els que s'han rebut fins ara passen ja de seixanta, i segons els anuncis que tinc n'arribaran molts més. La participació dels escriptors de l'interior és molt nombrosa. Pel que vaig llegint hi ha de tot. Carrion anirà enviant-te els paquets que li vagi donant.

Penso que el millor és prendre notes personals respecte el mèrit dels treballs llegits i no avançar els judicis fins que ens reunim. A aquest propòsit potser seria assenyat de fer un canvi d'impressions plegats cap a mitjans d'abril. Això alleujaria molt la feina del veredictor car hauríem pogut enllestir una primera tria. Si hi estàs d'acord cursaria les convocatòries per a la data indicada. Cabot i Carrion, amb els quals n'he parlat, hi estan d'acord. Ho consultaré també a Carner.

L'organització de la Festa va desenvolupant-se bé. Si tot respon als jalons que anem plantant serà un acte sonat. Nombrosos testimoniatges proven que a Catalunya aquests Jocs desvetllen un viu interès. Hi ha contribuït molt els tocs personals que vàrem efectuar al començament i l'estesa profusa de Cartells que hem efectuat.⁵⁴

Una informació que remarca en sengles cartes del 17 i el 24 d'abril adreçades a Joan Baptista Xuriguera. A la primera li indica que “a jutjar pels treballs que van arribant destinats als Jocs i les nombroses cartes que ens adrecen, han desvetllat un viu interès a Catalunya. Hi ha coses molt bones en tots els sentits. Ja pots imaginar-te la feinada que tinc a llegir”⁵⁵, mentre que a la segona li confirma que “la preparació dels Jocs va avançant. Els treballs arribats de Catalunya són nombrosos. La feinada que tot això dóna és imponent. Sembla que vindrà molta gent a la Festa. També anuncien l'arribada de persones d'Alguer.”⁵⁶ El 4 de maig Xuriguera escriu a Carner comentant-li el nombre d'originals presentats i la propera tramesa del material a jutjar, això sí, convenientment garbellat:

Clos el termini d'admissió ens trobem amb 338 treballs tramesos. Arribats, en gran part, els darrers dies, han produït un cert amuntegament. Ahir vàrem veure amb en Cabot la manera que rebéssiu, ja esportat i el més aviat possible, sobretot el material poètic.

⁵⁴ Annex V, carta 252.

⁵⁵ Annex VI, carta 129.

⁵⁶ Annex VI, carta 130.

Hi ha de tot, optant a gairebé tots els premis. L'aportació de Catalunya –Illes i València compreses– és la més important. Ja haureu tingut ocasió de conèixer la franca acollença que els Jocs troben a l'interior. S'anuncien nombroses presències per al dia de la Festa si no hi ha mesures restrictives.⁵⁷

Una quantitat que ha augmentat a la lletra adreçada el 15 de maig al seu germà: “D'altra banda hi ha la qüestió dels Jocs Florals que no em deixa reposar un moment. Han arribat 367 treballs. M'he fet uns tips de llegir imponents.”⁵⁸ La deliberació per escollir els treballs vencedors s'efectuarà dos dies després; la data ens la forneix una lletra a Gassol del 9 d'aquest mes: “Tractant de conciliar les teves indicacions amb els que he rebut dels altres amics del Consistori, penso que el que s'atansa més als desitjos de tothom és de reunir-nos per a deliberar el diumenge dia 17. Així tindríem tota la tarda i tot el vespre i si restés alguna cosa podríem acabar-ho d'enllestir l'endemà.”⁵⁹ Una discussió que es durà a terme sense la presència d'André Chamson, absent de París a causa d'una conferència que havia d'impartir sobre el centenari de *Mirèio*.⁶⁰ Una setmana més tard, el dia 24, Xuriguera donarà el veredictes dins el seu programa radiofònic “París, fogar de cultura catalana.”

La festa dels Jocs Florals del Centenari es durà a terme el 14 de juny al Gran Amfiteatre de la Sorbona de París⁶¹; a la celebració hi va acudir una remarcable assistència d'intel·lectuals, artistes i polítics catalans, tot i les prohibicions exercides per les autoritats franquistes a l'hora de concedir els permisos per sortir del país.⁶² Entre les

⁵⁷ Annex V, carta 237.

⁵⁸ Annex VI, carta 131.

⁵⁹ Annex V, carta 253.

⁶⁰ De tota manera, Chamson no posarà en dubte el veredictes definitiu. Ho comenta Xuriguera a Carner en una carta del 9 de maig (Annex V, carta 238): “He fet part a Chamson del que em dieu d'anar-lo a veure a Provença per a posar-lo al corrent. No ho creu necessari. Confia en el que nosaltres farem. Al seu retorn l'aniré a veure per a assabentar-lo del resultat. M'ha demanat alguns elements per al seu discurs i els hi facilitaré.”

⁶¹ La vetlla de la celebració dels Jocs va tenir lloc un aperitiu al Pavillon d'Ermenonville, a l'entrada del parisenc Bosc de Boulogne, en atenció als premiats i a la gent arribada de diversos països, cosa que va permetre establir contactes i refer coneixences. Van fer ús de la paraula Ives Gausson, Ramon Xuriguera, Rafael Catardi, Ventura Gassol, Josep Carner, Josep Maria Batista i Roca i Maria Castanyer, guanyadora de la Flor Natural.

⁶² Xuriguera, en una lletra a Carner del 29 de maig (Annex V, carta 239), comenta aquestes dificultats: “Em faig càrrec de les raons de prudència que us guien en la preparació del vostre parlament. No crec, però, que sigui per demés que us informi que el correu que m'arriba de Catalunya deixa preveure una assistència nombrosa a la Festa. Un sol corresponsal m'anuncia un grup de deu. I passo per alt les manifestacions d'entusiasme que contenen les lletres. Sé d'altra banda, que s'ha deixat córrer l'organització de dos autocars per tal de no cridar l'atenció de la policia, però que les inscripcions previstes faran el viatge individualment. La inquietud dels corresponsals és la de no poder obtenir el

absències, dues de destacades: la de Pierre Vilar i, sobretot, la de Josep Tarradellas.⁶³ Josep Carner dedicarà el discurs presidencial a glossar el significat de la divisa dels Jocs –*Pàtria, Fe, Amor*– per a concloure taxativament: “proclamem quines han d’èsser les garanties de la nostra promoció futura, els títols de la nova noblesa catalana: *ni fe sense amor, ni pàtria sense fe, ni amor sense creació*.”⁶⁴ Per la seva banda, Ramon Xuriguera, com a secretari dels mantenidors, remarca a la memòria dels Jocs la gran quantitat dels treballs presentats (el nombre definitiu és de 370 composicions que, tanmateix, no superen les 398 d’onze anys enrere)⁶⁵ i la seva qualitat –entre els vencedors d’algun dels premis destaquen els noms d’Albert Manent (que assoleix el mestratge en Gai Saber), Anton Sala Cornadó, “Pere Quart” (Joan Oliver), Joan Fuster, Joan Triadú, Rafael Tasis o Manuel de Pedrolo⁶⁶–; a més, destaca el ressò que la convocatòria ha tingut entre els diversos territoris de parla catalana –cosa que ha permès aconseguir la unió entre la gent

passaport el temps volgut. Vegeu si tot això pesa prou per a què el vostre discurs no deixi massa insatisfets els que vindran afamats de sonoritat patriòtica.” La crònica més completa de la festa es troba a Blanquerna[Rafael Tasis], “Els Jocs Florals del Centenari”, *Pont Blau*, núm. 81 (juliol de 1959), p. 233-238.

⁶³ En una carta, conservada al fons Ramon Xuriguera i adreçada a Josep Carner, com a president del Consistori i datada el 6 de juny, Tarradellas s’excusa en aquests termes: “Per a poder arribar oportunament a París, em calia defraudar les esperances de les col·lectivitats catalanes d’Amèrica que m’invitaren a realitzar el meu viatge per tal de portar a bon terme la tasca d’apropament i d’entesa que les circumstàncies exigeixen. Com ja veieu, encara sóc a Mèxic, país que estimeu i on tants bons records vau deixar-hi.” Tarradellas, a més, aprofita l’ocasió per lloar la tasca poètica de Carner: “Em sembla simbòlic que la vostra obra poètica hagués començat gairebé al bell mig dels cent anys que s’escolen entre el de la restauració dels Jocs Florals i l’actual. En el curs del primer mig segle, la poesia catalana, sorgida, en els temps moderns, de la llavor d’Aribau, arribarà, de replà en replà, al cim de la muntanya que senyoregen Verdaguer i Maragall. Qualsevol hauria pogut pensar que ja no era possible d’anar més amunt. I és aleshores, justament, quan apareix el primer brot de la vostra obra la qual marcarà d’una empremta inesborrable la continuïtat de la nostra poesia, però amb l’aportació d’una altra inspiració, d’un altre estil, és a dir, d’un llenguatge renovat que, per la seva virtut, la poesia catalana semblarà la d’un poble que no ha passat per una decadència i pot presentar-se, amb orgull, arreu del món. Tant de bo que el vostre exemple de gran poeta, amb el seu rigor i la seva exigència, ho sigui també en sentit moral i patriòtic, i en tots els sentits, per als catalans!”

⁶⁴ Josep Carner, “Discurs del president”, *Jocs Florals de la Llengua Catalana*, (París, [s/e], 1959), p. 27. Xuriguera va donar, prèviament, a Carner la seva opinió sobre aquest discurs a la carta del 3 de juny (Annex V, carta 240): “La impressió que m’avanceu del que serà el vostre discurs em sembla excel·lent. Ja sabem que digueu el que digueu, per ardit que sigui, serà perfectament digerible tant pels estòmacs acadèmics com pels acostumats a menges fortes. Les proporcions de la llengua francesa i catalana que penseu donar-hi són les que em sembla que convenen. En Cabot té el mateix criteri.”

⁶⁵ Ramon Xuriguera, “Memòria del secretari”, *Jocs Florals de la Llengua Catalana*, p. 32, indica la procedència de les composicions jutjades: “213 procedeixen de Catalunya, 14 de Mallorca, 4 de València, 17 d’Andorra, 19 d’Alguer, 29 de Mèxic, 4 d’Argentina, 6 de Veneçuela, 1 del Perú, 5 dels Estats Units, 4 d’Anglaterra, 1 de Xile, 21 del Rosselló, 32 d’altres contrades.”

⁶⁶ La llista sencera dels vencedors pot consultar-se a Rafael Tasis, “Els Jocs Florals del Centenari”, p. 243-244, i a Josep Faulí, *Els Jocs Florals de la Llengua Catalana a l’exili (1941-1977)*, p. 199-201.

de l'interior i de l'exili-, i també la vàlua i la perennitat de la institució dels Jocs Florals, “fets, com tota cosa viva, de dies i de nits, i per això mateix capaços de covar en la fosca la llum d'una albada nova”.⁶⁷ Xuriguera, però, també aprofitarà la memòria per a destil·lar una nota crítica: reclama la necessitat de reformar el cartell dels Jocs, ja que els premis “tendeixen a especialitzar-se, reduint així sensiblement el marge de l'obra literària pura. Potser és una orientació que caldria revisar. Amb la minva creixent de temes lliures, el Jurat es veu obligat a premiar escrits per motius extraliteraris i a deixar de llorejar-ne d'altres que en són mereixedors.”⁶⁸ André Chamson clourà l'acte amb el discurs de gràcies, en francès, on la figura de Frederic Mistral i el seu poema *Mirèio* esdeven el punt de partida per a proclamar els lligams existents, des de l'edat mitjana, entre Catalunya i Occitània. Com a complement a la festa, amb la finalitat de commemorar l'èxit dels escriptors premiats i, al mateix temps, acomiadar els visitants, va celebrar-se un sopar, el mateix vespre, al “Piccadilly Club” de París, que va reunir prop de dues-centes persones. Els discursos van anar a càrrec d'Ives Gausson, que simbolitzava els intel·lectuals occitans; de Ramon Xuriguera, que va llegir les adhesions a l'acte; de Francesc Puig-Espert i de Rafael Catardi, en representació dels escriptors valencians i dels algueresos, respectivament; de Rafael Tasis, com a delegat dels premiats residents a Catalunya; de Josep M. Batista Roca, en nom dels catalans exiliats; i de Josep Carner, amb un parlament que reprenia la temàtica del pronunciat hores abans. Una setmana més tard va realitzar-se una nova festa a la Maison de la Mutualité, sota el patrocini del Casal de Catalunya de París i el Comitè d'Organització del Centenari dels Jocs Florals, en què després del parlament de presentació de Ramon Xuriguera, van llegir-se els poemes guardonats amb els premis ordinaris i s'estrenà el ballet dialogat *L'hereu Riera*, amb lletra d'Ambrosi Carrion i música de Ferran Elias.

El ressò que aconseguiran els Jocs Florals del Centenari serà més que notable ja que en donaran notícia tant la ràdio i la televisió franceses com la premsa: revistes franceses

⁶⁷ Ramon Xuriguera, “Memòria del secretari”, *Jocs Florals de la Llengua Catalana*, p. 29.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 30. També [S/s], “El cartell dels Jocs Florals”, *Germanor*, núm. 597 (agost de 1959), p. 2, coincidirà amb l'apreciació de Xuriguera, tot afirmant que “el Patronat dels Jocs Florals, que tanta comprensió ha demostrat en aquesta ocasió prendrà les mesures necessàries perquè d'ací en endavant el Cartell dels Jocs no quedi a mercè dels fantasistes ni dels partidaris d'uns Jocs Florals de campanar o de can prosa.” I, a més, reclamarà que “el millor premi per un autor, en la situació actual, és la publicació de la seva obra.”

i occitanes, *Lo Gai Saber*, *La France Latine*, *La Dépêche de Toulouse*, *L'Indépendant*, *Midi Libre* i *Lettres françaises*; italianes, *Il Giornale d'Italia* i *La Nuova Sardegna*, i catalanes, *La Humanitat*, *Tribuna*, *Germanor*, *Ressorgiment*, *Pont Blau*, *Veü Catalana* i *Vida Nova*.⁶⁹ Les opinions que recullen els mitjans de comunicació sobre l'èxit dels Jocs seran divergents i és inevitable de comparar-los amb els celebrats el 1948.⁷⁰ Així, Rafael Tasis, des de *Pont Blau*, comenta que “els Jocs Florals d'enguany, més solemnes en llur organització, de més qualitat i nombre en la participació dels escriptors catalans de les terres de l'interior, no han tingut, en nombre i en escalf, la participació popular de fa onze anys.”⁷¹ Les causes que ho expliquen, segons Tasis, són diverses: en primer lloc, el retorn a Catalunya de la majoria dels exiliats que residien a París el 1948; segonament, la pèrdua de bona part del caràcter polític i reivindicatiu que posseïa la festa; per últim, l'escàs interès que aquesta desperta en les noves generacions. En canvi, *La Humanitat* de Mèxic assenyalava que “la festa que ha tingut lloc a París, en la Sorbona, ha estat de les més esplendoroses de l'exili.”⁷² Una valoració en què coincideixen les cròniques de *Ressorgiment*: “la festa major de les lletres catalanes d'enguany ha estat una prova febaent de l'amor dels catalans per la seva llengua materna i de la seguretat que els poetes i escriptors de Catalunya es mantenen amb una fidelitat absoluta en custòdia de l'idioma continuant conreant-lo a desgrat de totes les persecucions amb què els seus enemics pretenen –debadades– destruir-lo o relegar-lo dins les parets de la llar”⁷³; de *Vida Nova*: “Nombrosos catalans de terres de parla catalana vingueren exprés per tal d'assistir a la festa. Aquesta abundosa presència de premiats i d'entusiastes ha contribuït no poc a donar esplendor a l'acte. [...] Caldrien moltes ratlles per a expressar l'entusiasme i amb ell totes les esperances que han enfortit aquests Jocs Florals”⁷⁴; de *Veü Catalana*: “La festa, tanmateix, va ser brillantíssima tant per la riquesa de

⁶⁹ Extraïem les dades del volum *Jocs Florals de la Llengua Catalana*, p. 93-97, en què es dona notícia de les publicacions que van glossar l'acte.

⁷⁰ Segons Josep Faulí, *Els Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili (1941-1977)*, p. 57, “Els Jocs celebrats a París el 1948 són segurament el màxim esclat literari de tota la seva història. Per la llista de premis, inacabable, però, sobretot, per la coincidència d'obres i d'autors premiats de llarga volada i de llarga durada.” Informació de primera mà sobre la celebració de 1948 es pot llegir a l'assaig de Rafael Tasis, *Els Jocs Florals de Barcelona en l'evolució del pensament de Catalunya (1859-1958)*, p. 476-481.

⁷¹ Rafael Tasis, “Els Jocs Florals del Centenari”, p. 237.

⁷² [S/s], “Els Jocs Florals del Centenari”, *La Humanitat*, núm. 2 (30-VIII-1959), p. 6.

⁷³ [S/s], “Els Jocs Florals de la Llengua Catalana”, *Ressorgiment*, núm. 517 (agost de 1959), p. 8326.

l'espectacle com pel valor dels premis atorgats⁷⁵; i de *Lettres françaises*: “Ces Jeux Floraux ont mis en évidence une nouvelle renaissance de la langue catalane, après ces vingt tragiques dernières années. Ils ont permis de connaître et de faire connaître des nouveaux écrivains, dont plusieurs sont très jeunes.”⁷⁶ Pel que fa referència a Ramon Xuriguera, l'opinió final que té dels Jocs Florals és positiva, com remarca en dues cartes adreçades a Josep Carner i al seu germà Joan Baptista el 20 i el 22 de juny de 1959. Mentre que a la primera indica que “a jutjar per les impressions que he recollit jo, haureu rebut nombrosos i fervents homenatges de les noves generacions. També us hauran dit l'entusiasme i l'esperança que han desvetllat els Jocs Florals a Catalunya. Per aquests sols motius valia la pena que ens esforcéssim a conduir a bon fi la Festa que hem celebrat⁷⁷”; a la segona es referma en aquesta sensació: “Els Jocs han anat molt bé. Tingueren molta solemnitat i ja hauràs vist per l'opuscle que t'he enviat les personalitats que els han patrocinat. Amb aquest motiu he tingut ocasió de veure bastanta gent de Barcelona.”⁷⁸

A partir del juliol, Xuriguera s'encarregarà d'afegir el material per a editar el volum commemoratiu dels Jocs Florals del Centenari. El llibre –que incloïa tots els discursos (Xuriguera, a més, traduirà al català el de Chamson), la memòria del secretari, les poesies guanyadores amb els tres premis ordinaris, el veredicte del jurat, la llista de composicions rebudes i la crònica dels diversos actes organitzats– tot i portar la data de 1959, no arribarà a publicar-se fins a les darreries de 1962.⁷⁹

4. EL PATRONAT DE CULTURA CATALANA POPULAR

El primer document que ens revela l'existència del Patronat de Cultura Catalana Popular (PCCP)⁸⁰ és un escrit datat a Barcelona el gener de 1960⁸¹ i destinat tant als

⁷⁴ [S/s], “Commemoració del Centenari dels Jocs Florals de la Llengua Catalana a la Sorbona”, *Vida Nova*, núm. 18 (desembre de 1959), p. 41-42.

⁷⁵ Ramon Nebot, “Jocs Florals de la Llengua Catalana”, *Veü Catalana*, núm. 13 (15-VII-1959), p. 9.

⁷⁶ J. M., “Les Jeux Floraux de la langue catalane”, *Lettres françaises*, núm. 8 (18/24-VI-1959), p. 6.

⁷⁷ Annex V, carta 241.

⁷⁸ Annex VI, carta 132.

⁷⁹ La informació procedeix de [S/s], “Les lletres”, *Serra d'Or*, núm. 1 (gener de 1963), p. 49. També dona notícia de la publicació del volum commemoratiu [Hipòlit] N[adal-Mallol], “Els llibres”, *Ressorgiment*, núm. 561 (abril de 1963), p. 9014.

⁸⁰ Sobre el Patronat de Cultura Catalana Popular, vegeu Joan Sauret, *L'exili polític català*, p. 239; Albert Manent, *Solc de les hores. Retrats d'escriptors i polítics* (Barcelona, Editorial Destino, 1988), p. 79-82, i,

catalans de l'interior com els de l'exili; el contingut serveix per a donar a conèixer l'objectiu principal de l'entitat que no és altre que el de “fer tot el possible per salvar la llengua, i en la general inèpcia pedagògica del règim, mirar de mantenir vivent un embrió d'escola susceptible de donar vida a un sistema futur on pugui ésser reforjada la consciència nacional i en el qual pugui ésser assimilada l'enorme massa d'immigració dels últims anys.” En el mateix document s'indiquen les tasques que s'han de dur a terme: primerament, “ensenyar a llegir el català com sigui”, amb aquesta finalitat es proposa d'editar un sil·labari o un mètode per aprendre a llegir i “unes primeres lectures agradables i adaptades a les edats dels infants com les del *Royal Readers* anglès”; en segon lloc, estimular els afanys de renovació pedagògica subvencionant econòmicament els mestres que desitgin anar a l'estranger a instruir-se en nous mètodes sobre la didàctica de la llengua o bé, amb el pretext “de preparar para el magisterio nacional”, proporcionar una formació específica als estudiants que segueixin aquests cursos; un adoctrinament que aniria acompanyat, d'una sèrie de textos en què es comentarien “les exigències de la vida catalana” (tot i que, inicialment, serien redactats en castellà per evitar la censura franquista) i, des del punt de vista de la llengua i la literatura catalanes, de l'edició “dels nostres clàssics antics i moderns en una col·lecció semblant a la dels *Classiques Illustres Vaubourdolle* de la casa Hachette”; per últim, catalogar totes les revistes, llibres i fascicles editats en català fora de Catalunya durant els anys de l'exili. En un segon document, aparegut poc després que, tot i no anar signat era obra de Lluís Nicolau d'Olwer⁸², s'insisteixen en aquestes mateixes propostes. Partint de la premissa

especialment, Josep Benet, *El president Tarradellas en els seus textos (1954-1988)*, p. 82-84. Ramon Xuriguera escriurà al seu germà Joan Baptista el 26 de juny de 1960 (Annex VI, carta 144) sobre la creació del PCCP: “Estem organitzant el Patronat de Cultura Catalana Popular el qual atorgarà beques als mestres per a efectuar sojorns a l'estranger. Això pot ésser interessant per al Pauet. Ja et posaré al corrent si ho desitges.” Per a redactar aquest apartat de la tesi ens hem servit, fonamentalment, de la documentació del fons Ramon Xuriguera, dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

⁸¹ El gener de 1960 també s'havia fet públic un manifest, “Defensa de la llengua catalana”, en què es reclamava que “la llengua catalana vagi recuperant el lloc que li pertoca en l'ensenyament i en les institucions culturals.” El text anava acompanyat de cent signatures, entre d'altres, les de Josep M. de Sagarra, Miquel Batllori, Xavier Benguerel, Joan Coromines, Francesc de B. Moll, Jaume Vicens Vives, J. V. Foix, Miquel Llor, Josep M. Castellet i Ferran de Pol. El manifest va ser reproduït a la revista de Xile, *Germanor*, num. 599 (febrer de 1960), p. 16.

⁸² L'autoria de Nicolau d'Olwer s'explicita en una carta que li adreça Ferran Cuito el 4 de març de 1960 (Annex X, carta 1): “El vostre text em sembla magnífic: diu tot el que ha de dir en forma noble i planera. Ara només cal que l'obra respongui a l'enunciat, que tingui l'empenta i el gas necessari i no sigui una entitat més, sense escalf popular i ni suc ni bruc.”

que “gràcies a la nostra llengua existim com a poble”, es planteja l’exigència “d’emprendre la tasca *pro alfabetització catalana*, i reeixir-hi en els tres sectors on és més necessària: els infants en edat escolar; els adolescents i els joves que han passat per l’escola en els darrers vint anys, i els forasters immigrants a qui Catalunya obre generosament els braços.” A més, s’indica que “no n’hi ha prou amb què els pares i mares de família parlin català amb els fills: cal també que els ensenyin i els avessin a llegir-lo i a escriure’l”; per aconseguir aquests objectius se sol·licita l’ajut econòmic dels qui estiguin interessats a recolzar el PCCP i així poder editar manuals de caire pedagògic i llibres de lectura popular a fi que “ningú per negligència nostra no ignori de llegir i d’escriure català.”⁸³ Es tractava, en definitiva, de crear una xarxa de subscriptors d’àmplia base popular, tant a dins com a fora de Catalunya, mitjançant una cotització mínima. Xuriguera donarà notícia de la creació del PCCP a l’emissió del 29 de maig del 1960 del programa radiofònic “París, fogar de cultura catalana”:

Des d’aleshores, l’ensenyament del català ha sofert molt. Són desenes de milers de catalans que no han pogut rebre’l. Són nombrosos els que no llegeixen lletra impresa en la seva llengua. Els llibres que havia editat la Protectora han desaparegut.

És urgent mantenir el principi de l’escola catalana. Cal tornar a preparar els mestres. Cal tornar a editar llibres escolars.

En vint anys l’increment de la població a Catalunya ha estat considerable. Cal procurar-li el material per a que llegeixi el català sigui com sigui. Cal una tasca de propagació al si de les famílies, als despatxos, als obradors, a les fàbriques. Cal desvetllar vocacions i convertir el coneixement del català en un apostolat.

Això és el que es proposa de fer el PCCP que acaba de crear-se. Té ramificacions per tot on hi ha catalans: a Amèrica, a Europa i naturalment a dins de les terres on es parla la llengua catalana. Que ningú no s’hi refusi. Un òbol, una senzilla subscripció representa per a cadascú poca cosa. Però amb la subscripció de tots plegats tindrem llibres triats i ben impresos –aquests llibres que ara manquen– tindrem mestres competents al corrent dels darrers sistemes pedagògics.

També comentarà la constitució del PCCP, Vicenç Riera i Llorca, des de la revista mexicana *Veü Catalana*, en un extens article, “Situació de la llengua catalana”, en què reclama l’ús del català ja que “si l’abandonéssim, deixariem de ser catalans en el sentit que ho som ara: ciutadans d’un poble amb trets nacionals propis.” I aquest és el punt de partida per esperonar els lectors a col·laborar amb el PCCP:

⁸³ Aquest document serà reproduït per revistes de l’exili com *Germanor*, núm. 600 (maig de 1960), p. 15 i *Veü Catalana*, núm. 23-24 (maig-juny de 1960), p. 1. I, posteriorment, a manera de promoció del PCCP, per *Ressorgiment*, núm. 541 (agost de 1961), p. 8709 i, de nou, per *Germanor*, núm. 605 (setembre de 1961), p. 15. Val a dir que entre totes les publicacions catalanes de l’exili, *Ressorgiment* serà l’única que informarà periòdicament de les activitats del PCCP.

Ara s'ha format a Catalunya el Patronat de Cultura Catalana Popular que segons les notícies que en tenim, emprèn una tasca similar, amb els mètodes adequats a les circumstàncies actuals. Caldria donar-li l'únic ajut que es pot donar des de l'exterior: l'ajut econòmic. La realització del pla d'ensenyament del català és una qüestió en la qual les nostres recomanacions podrien resultar impertinents; però si els amics de l'interior creuen factible coordinar els esforços fets fins ara d'una manera dispersa per ensenyar el català, intensificar-los i ampliar-los, els catalans expatriats podrien cooperar amb aportacions econòmiques per a satisfer les despeses necessàries perquè el pla tingués l'abast que el fes útil. Aqueixes aportacions podrien fer-les els ciutadans individualment i les moltes entitats catalanes existents; potser a través d'unes delegacions, a tot arreu on hi hagi nuclis nombrosos de catalans, d'aquell organisme que, a l'interior, realitzi el pla en gran escala d'ensenyament del català i que sembla que pot ser el Patronat de Cultura Catalana Popular.⁸⁴

El promotor del PCCP va ser Ferran Cuito, amb la participació de Rafael Tasis, a Catalunya, i d'Enric Roig, a París, i el suport d'antics membres de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Ramon Xuriguera arribarà a ser un dels membres més rellevants de la institució i el secretari de la delegació general de la capital francesa –una tasca semblant a la que havia desenvolupat a inicis dels anys cinquanta en el Patronat de les Edicions Proa⁸⁵–, tot i que la seu principal del PCCP es trobava, clandestinament, a Barcelona.

Al llarg de 1960 i fins ben entrat 1961, com es desprèn de la correspondència conservada a l'Arxiu Nacional de Catalunya, Xuriguera s'encarregarà d'establir contactes amb intel·lectuals catalans exiliats a fi de proposar-los entrar a formar part del Patronat d'Honor del PCCP, el prestigi dels quals havia de dotar la institució del suport econòmic per a dur a terme els projectes previstos. Podem destacar els noms següents: Josep Sebastià Pons, com a representant del Rosselló i antic professor de la universitat de Tolosa de Llenguadoc, que a la lletra del 7 de maig de 1960, a banda d'acceptar la proposta, li suggereix la creació d'un petit vocabulari català-francès “amb uns temes com els següents: la muntanya, el mar, els ocells, etc.”⁸⁶; Rafael Patxot, malgrat que a la lletra del 16 de maig s'excusa afirmant que “no podré pas fer gran cosa,

⁸⁴ Vicenç Riera Llorca, “Situació de la llengua catalana”, *Veü Catalana*, núm. 25-26 (juliol-agost de 1960), p. 9.

⁸⁵ Hi ha notòries semblances entre el Patronat de les Edicions Proa i el del PCCP; potser la més evident rau en el fet que nombrosos intel·lectuals van pertànyer als dos patronats: Pere Bosch Gimpera, Josep Carner, Pau Casals, Joan Coromines, Lluís Nicolau d'Olwer, Rafael Patxot, Josep Sebastià Pons i Josep Trueta.

⁸⁶ Annex X, carta 3.

econòmicament, pel PCCP⁸⁷; Joan Coromines, que, el 9 d'octubre, respon a la petició amb un irònic “no sé pas si fan bé la tria: sóc l'únic català que viu a Xicago”, tot i que “si hi insisteix estic disposat a ésser-ho sense altra condició que saber que almenys la meitat dels altres set membres que m'anomena hagin acceptat de formar-ne part⁸⁸”; Manuel Serra i Moret, com a antic membre de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que dóna el vistiplau el 7 d'abril de 1961⁸⁹; per últim, Josep Carner i Lluís Nicolau d'Olwer acceptaran la petició el mes de juny.⁹⁰ El Patronat d'Honor estava constituït, a més, per Pau Casals, com a president –càrrec que ja havia ostentat en el Patronat de les Edicions Proa–⁹¹, Pere Bosch Gimpera, Carles Pi Sunyer i Josep Trueta. També durant aquests dos anys Xuriguera s'encarregarà de coordinar la delegació de París amb les noves seus del PCCP creades a diversos països –especialment al continent americà– en què residia una nombrosa colònia catalana. Les delegacions que van arribar a constituir-se van ser les següents: Argentina (president, Pere Mas i Perera; tresorer, Joan Merli; vocal, Josep Escolà)⁹²; França (president, Enric Roig i Querol; tresorer, Joan Soler); Mèxic (amb Ramon Fabregat i Ramon Peypoch al capdavant, depenia de l'Institut Català de Cultura i de l'Orfeó Català); Noruega (Eudald Torrelles, Josep Coll Barot i Jordi Tell); Perú (president, A. Solé-Martí; secretari, R. Prieto Llorens; tresorer, Joaquim Plana); Veneçuela (president, Carles Pi i Sunyer; vicepresident, Antoni Blàvia; secretària, Maria Gispert; tresorer, Albert Compte)⁹³, Xile (president, Pelai Sala;

⁸⁷ Annex X, carta 4. Les raons que argüeix Patxot per a fornir el PCCP d'una subvenció que podríem qualificar d'escassa són dues: “d'una banda, vinc sostenint honorables expatriats, vells, malalts i incapacitats de subvenir-se; d'altra banda, amb el meu llibre *Guaitant enrere*, jo em despedeixo del Poble Català, però vull igualment despedir-me de la intel·lectualitat catalana.”

⁸⁸ Annex X, carta 8.

⁸⁹ Annex X, carta 11.

⁹⁰ Annex X, carta 14..

⁹¹ En aquesta qüestió hi tindrà un paper rellevant Lluís Nicolau d'Olwer, com es desprèn d'una lletra que li adreça Ferran Cuito el 16 de gener de 1961 (Annex X, carta 10): “En Xuriguera va escriure a Pau Casals per mediació d'en Josep Maria Corredor, sol·licitant el seu concurs i pensem que no deu haver rebut aquella carta. Perdoneu doncs que abusi de la vostra amabilitat. És l'únic nom que em falta. Mil gràcies.”

⁹² En una carta de Josep Escolà adreçada a Xuriguera el 5 de novembre de 1963 (Annex X, carta 27), se'ns informa de la nova composició del comitè a causa de “dificultats internes de l'organització”: mancada de president, en formaven part Josep Escolà, tresorer; E. Vidal i Castellví, secretari; Elisea Nacente Sadurní i Teresa Gasull Escolà, vocals.

⁹³ Val a dir que l'*ànima mater* de la delegació veneçolana serà Maria Gispert com es desprèn en una carta adreçada a Xuriguera del 6 de juny de 1960 (Annex X, carta 6): “Espero tenir aqueixa entrevista amb en Blàvia, qui ens servirà molt per ésser un home que es fa conèixer en els medis veneçolans i és un bon català, i amb un Pi i Sunyer. Considero molt necessari que aquests dos cognoms siguin a la Delegació.

secretari, Àngel Tomàs, tresorer, Pere Pruna; vocals, Manuel Soler i Joan Jordana) i Uruguai (president, Pere Casanovas; secretari, Joan Garcia Grau; tresorer, Jaume Armengol; vocals, Carles Mencerre i Francesc Ahicart).⁹⁴

Al llarg del segon semestre de 1961 comença a difondre's a la premsa els objectius i les activitats del PCCP: n'informen revistes com *Tribuna*, *Pont Blau* i, sobretot, *Ressorgiment*.⁹⁵ El PCCP també intentarà donar a conèixer un butlletí adreçat als afiliats, del qual únicament apareixerà el primer número, el novembre de 1961. En aquest exemplar, a banda de proporcionar el nom i el càrrec dels membres que constitueixen les delegacions, es notifica el funcionament d'una sèrie de cursos per correspondència a Barcelona, la finalitat dels quals "és de procurar, en pocs anys, una escampadissa de mestres per totes les terres de parla catalana", i a París, a càrrec d'Enric Roig, i destinats als fills dels catalans immigrants.

Pel que fa referència a les publicacions previstes, el PCCP tractarà d'editar dos llibres de lectures, encomanats a Barcelona gràcies als antics representants de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Lluís Nicolau d'Olwer, en una lletra adreçada a Ferran Cuito el 4 d'abril de 1960, havia realitzat una proposta sobre el contingut d'aquestes obres:

Respecte a les edicions dels llibres de lectura popular, em sembla que (1) caldria començar, més que no per autors o obres senceres, per *antologies*, (2) convindria donar el pas als autors moderns, no precisament contemporanis, de primera categoria, (3) els clàssics haurien de venir en darrer terme, per a no posar dificultats, i limitar-se a la prosa, almenys pel moment.⁹⁶

Solament així considero possible que la recaptació que és base de la tasca eficient del Patronat, sigui nutrida. Però cal esperar. Pi i Sunyer fill m'ha citat per dissabte, i el mateix dissabte segurament hi serà en Blàvia, o sinó, li posarem igualment. Si ells estan tan ocupats que no puguin dedicar-se al Patronat, jo em proposo fer-ho per ells, el cas és que em donin el sí i que puguem posar-los en cartell."

⁹⁴ També va intentar constituir-se una delegació al Canadà amb Josep Royes i Ramon Guàrdia, president i secretari, respectivament del Centre Cultural Català del Canadà. Aquests, en una carta a Xuriguera del 15 d'abril de 1961, indiquen que "la quantitat de famílies catalanes a Montreal és més aviat petita i, per desgràcia, les nostres possibilitats encara són petites." Paral·lelament es va provar de crear, sense èxit, una delegació al Brasil amb Francesc de Paula Marquès, Víctor Castells, Jaume Castells i Pere Fontcuberta. A l'Annex X donem una àmplia mostra de les cartes d'acceptació per part dels exiliats catalans comproment-se a fundar delegacions del PCCP.

⁹⁵ [S/s], "Patronat de Cultura Catalana Popular", *Ressorgiment*, núm. 540 (juliol de 1961), p. 8699, i núm. 541 (agost de 1961), p. 8709; [S/s], "Patronat de Cultura Catalana Popular", *Tribuna*, núm. 29 (juny de 1961), p. 4, i número 33 (novembre de 1961), p. 8, i Miquel Ferrer, "Patronat de Cultura Catalana Popular", *Pont Blau*, núm. 106 (octubre de 1961), p. 305.

⁹⁶ Annex X, carta 16.

Cap dels dos textos programats, però, arribarà a veure la llum.⁹⁷ El primer d'ells es trobava pràcticament enllestit i havia de publicar-se la tardor del 1961: prologat per Lluís Nicolau d'Olwer i revisat per Joan Coromines, “si bé ha d'ésser –com escriu aquest darrer a Xuriguera el 6 de juliol de 1961– amb la condició que això no es faci constar al llibre”⁹⁸, no arribarà a editar-se a causa del preu exorbitant sol·licitat pels impressors de Barcelona, segons indica Xuriguera al mateix Coromines el 25 de març de 1962, i per això “estem tractant d'editar-lo a Mèxic o a Buenos Aires.”⁹⁹ Mitjançant una nova carta adreçada a Joan Coromines el 25 de març de 1962, ens assabentem que el PCCP contribuirà econòmicament a l'edició del manual de gramàtica catalana *Signe*, imprès a Barcelona de manera gairebé clandestina i escrit per Albert Jané, amb la col·laboració de Josep Ibàñez, Enric Gual i Maria Eugènia Dalmau. La finalitat de l'obra era doble: d'una banda, esdevenir “un instrument de treball per a la preparació de professors de català, necessari per a seguir els cursets que tant d'èxit tenen lloc a Catalunya”; de l'altra, permetre l'aprenentatge de la llengua als fills dels catalans nascuts a l'exili.¹⁰⁰ També el PCCP aconseguirà endegar la revista *Cavall Fort*, avalada, a efectes legals, pels bisbats de Girona, Vic i de Solsona, ja que “hem cregut que calia facilitar la circulació d'un periòdic infantil escrit en català.” Les autoritats franquistes, tanmateix, van imposar la condició que no es podia vendre públicament ni estar exposat a cap quiosc o llibreria.¹⁰¹

⁹⁷ No hem pogut esbrinar, tanmateix, el contingut d'aquests dos llibres de lectura així com l'autor de les recopilacions.

⁹⁸ Annex X, carta 21. A la mateixa lletra Coromines reclama que el *Primer llibre de lectura* ha d'ésser escrit “en un català irreprotxable. Per això i per evitar qualsevol altre detall desaconsellable des del punt de vista filològic, crec que és molt important que el llibre sigui revisat per algun membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans o una altra persona designada per ella mateixa.” A la lletra del 25 de novembre de 1961 (Annex X, carta 18), Coromines indica a Xuriguera que, de pas a París, “li porto l'original del *Llibre de lectura* corregit.”

⁹⁹ Annex X, carta 21. Sobre el *Primer llibre de lectura* Xuriguera escriurà a Rafael Patxot el 27 d'octubre de 1963 (Annex X, carta 26): “Hi ha en instància de publicació un *Primer llibre de lectura* que a desgrat del seu caràcter purament didàctic, fa dos anys que està a mans d'un editor de Barcelona el qual no es decideix a imprimir-lo. També mirarem d'enllestir-lo a París.” Val a dir que entre 1962 i 1968 l'editorial Barcino va editar tres volums que duïen per títol *Lectures escollides*. Es tractava d'una sèrie de textos literaris de prosistes catalans triats i presentats per Joan Triadú, amb comentaris gramaticals a càrrec d'Eduard Artells; la selecció, a més, estava feta pensant en els cursos d'ensenyament del català.

¹⁰⁰ Sobre la vàlua d'aquesta gramàtica podem destacar el comentari elogiós efectuat per Joan Triadú, “*Signe*, com a obra i com a esdeveniment”, *Vida Nova*, núm. 27 (febrer de 1963), p. 27-32.

¹⁰¹ Annex X, carta 21. Manuel Serra i Moret escriurà a Ramon Xuriguera el 14 d'abril de 1962 (Annex X, carta 22) en termes elogiosos: “No cal que us digui que he examinat amb tot interès i atenció aquestes dues mostres de l'acció del Patronat a l'interior de la nostra terra i per bé que jo no hagi de fer cap

A l'interior de Catalunya, el PCCP va editar dues obres que tenien com a comú denominador la lluita contra la pèrdua de la memòria col·lectiva: *Morts a l'exili, vivents a la història*, l'any 1962, i *Volem les nostres estàtues*, el 1963, de les quals es va fer una tirada d'uns dos mil exemplars; els dos llibres van exhaurir-se ràpidament i es va preveure una reedició de cinc mil exemplars que no va arribar a bon port.¹⁰² Com indica Josep Benet, “en ambdues constava el peu d'impremta de Ginebra, però en realitat havien estat impreses clandestinament per Tasis en la seva impremta.”¹⁰³ El mateix Tasis havia estat, anònimament, l'autor de la primera, que presentava les biografies de Pompeu Fabra, Antoni Rovira i Virgili i del cardenal Vidal i Barraquer¹⁰⁴; la segona, amb una fotografia a la portada de l'estàtua barcelonina dedicada a Rafael de Casanovas i escrita per Ferran Soldevila, també de manera anònima, era dedicada a les figures de Pau Claris, Rafael de Casanova i Bartomeu Robert, les estàtues dels quals havien

dictamen ni em consideri competent des de cap punt de vista, tinc la satisfacció de dir-vos que m'han semblat cosa reeixida i útil en la vasta tasca que ens proposem de realitzar.” Una ressenya elogiosa de la revista *Cavall Fort* la realitza un desconegut M. J., “Un periòdic català per a infants”, *Veü Catalana*, núm. 46 (abril de 1962), p. 5.

¹⁰² Albert Manent, a *Solc de les hores. Retrats d'escriptors i polítics*, p. 79, assenyala, tanmateix, que se'n va arribar a efectuar un tiratge de set o vuit mil exemplars de cadascun dels llibres. En una carta del 7 de gener de 1963 i adreçada als directors de la premsa barcelonina (*Solidaridad Nacional, Diario de Barcelona, La Vanguardia Española, El Noticiero Universal, La Prensa, El Correo Catalán* i *Destino*) en nom dels membres del Patronat, es donava notícia de la primera d'aquestes publicacions i s'explicitava que “pensem seguir publicant d'altres d'aquests llibrets, l'objecte dels quals és informar als catalans i, sobretot les noves generacions, de la veritat d'un passat i d'unes actituds personals i col·lectives que han de conèixer si volen jutjar. I voldríem que, des de les pàgines de la publicació que dirigiu, aquesta obra nostra trobés un ressò, puix avui res no sembla explicar el manteniment d'un silenci ofensiu per a les grans figures desaparegudes com per a la dignitat dels lectors i dels qui haurien d'informar-los degudament.”

¹⁰³ Josep Benet, *El president Tarradellas en els seus textos (1954-1988)*, p. 82. Ramon Xuriguera havia escrit a Rafael Patxot el 13 de maig de 1962 (Annex X, carta 24) indicant-li, sorprenentment, que el primer d'aquests títols s'havia imprès a Mèxic.

¹⁰⁴ En l'anònim pròleg s'indicaven els plantejaments d'aquest volum: “Voldríem evocar breument per als catalans que les hagin oblidades o que, per llur joventut, no hagin pogut conèixer-les les figures i les obres d'alguns d'aquests homes que moriren lluny de la Pàtria, exiliats no pas per llur intervenció a la guerra civil –puix que cap d'ells no va tenir-hi un paper dirigent ni secundari– sinó simplement per haver-se mantingut lleials a un patriotisme català que, per a ells, es confonia en una voluntat de servir Catalunya i els catalans amb la tasca de cada dia i des del lloc on es trobaven situats.” Citem de [Rafael Tasis], *Morts a l'exili, vivents a la història* (Ginebra, Edicions del PCCP, 1962), p. 8. Tres ressenyes del contingut del llibre les trobem a Antoni Peyrí, “Els llibres”, *Pont Blau*, núm. 121 (febrer de 1963), p. 56-59; Joan Colomines i Puig, “Recensions”, *Pont Blau*, núm. 124 (juliol de 1963), p. 152-153; i [Hipòlit] N[adal-Mallol], “Els llibres”, *Ressorgiment*, núm. 561 (abril de 1963), p. 9014. Mentre que a la primera s'indica la seva “vàlua indiscutible” tot i lamentar les abundants “faltes gramaticals (ortogràfiques i sintàctiques)”; la segona l'elogia perquè “omple un buit dins el camp de les lletres catalanes d'avui” i en destaca el retrat dedicat a la figura de Pompeu Fabra escrit amb “un estil narratiu admirable”; per últim, a la tercera es posa de relleu “el llenguatge directe, clar, però curós, [que] dóna idea exacta del pensament i l'obra de cada biografat.”

desaparegut dels carrers de Barcelona per ordre de les autoritats franquistes; “tres monuments –com s’indica al combatiu pròleg– que figuren entre els condemnats a enderroc pels servidors de la tirania que s’abatia sobre la nostra terra. Uns homes que contra la voluntat popular, ocupaven per la força uns llocs usurpats, gosaven posar la mà damunt les pedres que congregaven la memòria d’uns fills egregis de Catalunya que havien lluitat i sucumbit per ella, en noble i sagrada lluita. Si haguessin pogut, haurien profanat les seves despulles i haurien destruït tot record de llur existència, com volien destruir fins el nom i el record de Catalunya.”¹⁰⁵ La redacció d’una tercera obra sobre els presidents de la Mancomunitat, Enric Prat de la Riba i Josep Puig i Cadafalch, i de la Generalitat, Francesc Macià i Lluís Companys, sembla ser que havia estat encarregada a Joan Fuster, però no va arribar a publicar-se.¹⁰⁶ Igualment, estava en projecte la segona sèrie de *Morts a l’exili, vivents a la Història* sobre Lluís Nicolau d’Olwer, Gabriel Alomar i Joan Peiró.¹⁰⁷ De la mateixa manera, s’anunciaven les biografies, entre d’altres, de Jaume Serra Húnter, Alexandre Plana, Alfons Maseras, C. A. Jordana, Pere Coromines, Joaquim Xirau, Josep Pous i Pagès, Carles Cardó, Carles Rahola, Amadeu Hurtado, Joan Santamaria, Avel·lí Artís i Manuel Serra i Moret. Cal tenir present que les dues publicacions del PCCP es distribuïen gratuïtament, tot i indicar, a la solapa, un preu que era de deu pessetes per a *Morts a l’exili, vivents a la Història*, i de vint per a *Volem les nostres estàtues*.¹⁰⁸

Llastrat per dificultats econòmiques des dels seus inicis (els únics recursos eren les aportacions dels seus afiliats i, per aquesta raó, es demanava, sempre en els documents difosos, la recerca de nous subscriptors) que van anar posant-se de manifest a partir de 1963 –no és casualitat que la documentació conservada al fons Ramon Xuriguera de

¹⁰⁵ [Ferran Soldevila], *Volem les nostres estàtues*, (Ginebra, Edicions del PCCP, 1963), p. 7. Novament serà [Hipòlit] N[adal-Mallol], “Els llibres”, *Ressorgiment*, núm. 574 (maig de 1964), p. 9219-9220, l’únic que ressenyarà el contingut de l’obra.

¹⁰⁶ La notícia ens la proporciona Josep Benet, *El president Tarradellas en els seus textos (1954-1988)*, p. 83.

¹⁰⁷ L’edició d’aquest volum deuria ser imminent, ja que Xuriguera escriu a Maria Gispert el 29 de maig de 1963 indicant-li que “s’està imprimint el segon volum: *Nicolau d’Olwer. Alomar. Peiró*.”

¹⁰⁸ Ramon Peypoch, des de Mèxic, en una carta a Ramon Xuriguera del 10 de gener de 1962 (Annex X, carta 20) comenta críticament “que el material escolar és el que més es troba a faltar. No dic que les biografies i l’evolució del moviment obrer no tinguin interès; però és més fonamental donar als nous catalans textos adequats a l’estudi de l’idioma. Els existents, que detallàveu en una de les vostres lletres, ja us deia que no s’adaptaven bé a aquesta missió, puix que són una ajuda per a l’edat postescolar i tots ells ja han arribat a Mèxic fa temps.”

l'Arxiu Nacional de Catalunya només arribi fins aquest any–, la iniciativa del PCCP no va arribar a tenir la continuïtat desitjada i va cessar les seves activitats a mitjans de la dècada dels seixanta.¹⁰⁹ Ja ho havia assenyalat Ramon Peypoch, de manera gairebé premonitòria, en una lletra a Xuriguera datada el 3 d'abril de 1961: “Fins ara les inscripcions al PCCP no són nombroses. Hi ha el grup reduït que és a tot arreu i que, en bona part, els podríem inscriure sense consultar-los. Però jo continuo creient que haurien de ser més.”¹¹⁰

5. L'OBRA PERIODÍSTICA

El gruix de col·laboracions de Ramon Xuriguera entre 1954 i 1966 –a diferència del període 1939-1954 en què predominaven els textos per a publicacions que tenen la seu en territori francès– es troba, fonamentalment, en revistes promogudes per la comunitat catalana exiliada al continent americà: Argentina (*Ressorgiment*) i, sobretot, Mèxic (*Pont Blau*, *Veu Catalana*, *Orfeó Català* i *Xaloc*).¹¹¹ Ara bé, no per això deixa de banda la participació en publicacions aparegudes a França: n'hi ha de temàtica artística (*Cuadernos del Congreso por la Libertad de la Cultura*), o política (*Tribuna*), o bé que es relacionen amb el moviment cultural occità (*Vida Nova*, *La France Latine* i *L'Unité Latine*). El conjunt de textos aplegats, de desigual extensió i entitat, revelen, de nou, l'ampli ventall d'interessos de Xuriguera ja que la temàtica literària –present, de manera

¹⁰⁹ L'última referència que hem localitzat sobre el PCCP apareix dins la secció “Notícies” de la revista *Ressorgiment*, núm. 573 (abril de 1964), p. 9025, que inclou un missatge de la delegació argentina, del qual reproduïm aquest passatge: “Acomplida aquesta primera etapa de la tasca amb resultats tan afalagadors com són els llibres editats a Catalunya, França i Suïssa, ara ens posem de ple a començar-ne una segona. Aquesta segona etapa s'ha de distingir de la primera en la participació de TOTS els catalans de l'Argentina. Som ben conscients que el deure dels catalans residents a l'estranger no és el de fer política, però sí ho és el de contribuir en la mesura de llurs possibilitats al sosteniment dels mitjans de cultura del nostre país, ja que no compten amb subvencions ni ajuts de cap mena.”

¹¹⁰ Josep Benet, *El president Tarradellas en els seus textos (1954-1988)*, p. 83-84, dóna exemples dels atacs de què va ser objecte el PCCP per part de Josep Tarradellas. Una mostra pot ser la carta que escriu el 26 de març de 1966 a Rafael Tasis carregant contra les persones que havien promogut i finançat el PCCP: “De cap de les maneres m'enganyen, ni enganyen als que veritablement són antifranquistes, si es creuen que pensen que la seva obra està destinada, veritablement, a la Cultura Catalana o a la defensa dels interessos de la classe treballadora. Res de tot això. Del que es tracta, en molts d'ells, és de veure si poden salvar les estructures del règim franquista una vegada aquest haurà desaparegut.” Tarradellas, en una carta adreçada a Francesc Ferreras i Duran del 23 de juny de 1967, qualificarà el PCCP de “sorollós fracàs.”

¹¹¹ Per a una visió de conjunt d'aquestes revistes, vegeu els treballs d'Albert Manent: l'assaig *La literatura catalana a l'exili* i l'article “Premsa catalana d'exili”, *Revista de Catalunya*, núm. 151 (maig de 2000), p. 128-135.

gairebé exclusiva, a les col·laboracions escrites en francès per a *Le Démocrate du Périgord* en el període anterior– assolirà aquests anys una notable importància, que fins i tot arribarà a superar, en interès i en quantitat, a l'artística i a la política. Cal apuntar, a més, que es poden detectar fàcilment una sèrie de motius recurrents en els articles: en els de tema polític, l'anàlisi del sentiment nacional català, el paper dels obrers en el catalanisme o la mort del president Companys; en els de tema artístic, els comentaris a l'obra pictòrica de Pablo Picasso i Joan Miró; i, per últim, en el de tema literari, la divulgació de la història dels Jocs Florals o l'estudi de poetes com Jacint Verdaguer, Joan Maragall, Josep Carner o Frederic Mistral.

5. 1. ELS ARTICLES DE *PONT BLAU*

D'entre les diverses publicacions de l'exili català en què va col·laborar Ramon Xuriguera, entre 1954 i 1966, *Pont Blau* és la que aplega un major nombre de textos.¹¹² Editada a Mèxic, la revista era dirigida per Vicenç Riera i Llorca, mentre que Ramon Fabregat s'encarregava de l'administració i, alhora, de la distribució a través de la Difusora del Libro, una empresa fundada per ell mateix. A la conjunció entre Riera Llorca i Fabregat, cal afegir els noms de Josep Soler i Vidal, que va ser el redactor en cap, de Josep M. Giménez Botey, que va tenir cura de la direcció artística, i de Dalmau Costa, que va ajudar econòmicament la publicació més d'una vegada. Sostinguda per les subscripcions i els anuncis –que van permetre assolir un tiratge mitjà de mil exemplars–, *Pont Blau* va ser una de les revistes de més llarga durada de l'emigració: amb una periodicitat gairebé mensual, el primer número va veure la llum el setembre de 1952 i el darrer, el 126, l'octubre-desembre de 1963, quan a Catalunya ja s'editava *Serra d'Or* i altres revistes fet que, segons Riera Llorca, treia sentit a la raó d'existir de *Pont Blau*, perquè “els escriptors catalans tenien ja publicacions més avinents i de més circulació”¹¹³; una raó a afegir a la seva complicada distribució a l'interior del país. El simbòlic títol, suggerit per Pere Calders, feia referència a l'objectiu principal de la

¹¹² Les dades sobre la revista les hem extret bàsicament de Vicenç Riera Llorca, *Els exiliats catalans a Mèxic* (Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1994), p. 117-127. Sobre el procés de gestació de la revista, vegeu també *Epistolari Joan Fuster / Vicenç Riera Llorca*, a cura de Josep Ferrer i Joan Pujades (Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1993). És útil la síntesi de Joan Albertí i Oriol, “*Pont Blau*: el cinquantenari d'una revista tenaç”, *Revista de Catalunya*, núm. 178 (novembre de 2002), p. 3-7.

¹¹³ Vicenç Riera Llorca, *Els exiliats catalans a Mèxic*, p. 126.

revista: fer d'enllaç entre els intel·lectuals exiliats i els que havien romàs a Catalunya i, alhora, remarcar la progressiva orientació de la diàspora cap a l'interior. Tot i tractar-se d'una publicació sobretot cultural (el subtítol era el de "Literatura, Arts, Informació"), posseïa una clara intencionalitat política que tendia cap al catalanisme liberal.

La relació de Ramon Xuriguera amb *Pont Blau* neix a partir d'una pregunta que li planteja Rafael Tasis, un dels noms habituals a la revista, a la lletra que li adreça el 23 de setembre de 1953: "Rebeu vós el *Pont Blau*, que fan a Mèxic en Riera i Llorca i en Fabregat?" Xuriguera li respon el 2 d'octubre "No rebo ni tinc cap idea de *Pont Blau* de Mèxic. El Fabregat que em dieu que hi intervé és Ramon?" Tasis, a la rèplica, l'incitarà a participar-hi, com es desprèn de la carta del 4 de novembre: "Podeu escriure-li demanant-li la revista i sé que estarà molt content si hi voleu col·laborar".¹¹⁴ Amb aquesta finalitat, Xuriguera trametrà a Fabregat el primer original, "La prosa de Verdager", que apareixerà en el número de gener de 1954. I, poc després, el segon, "*Llibre d'històries*, de Raimon Casellas", que veurà la llum tres mesos després. Ramon Fabregat escriurà a Xuriguera el 22 d'abril de 1954, demanant-li que continuï participant a *Pont Blau*: "Ens plau la teva col·laboració a la revista. Si la frase ho val et diré que ens omple un buit. Considerem tan necessari el comentari relacionat amb la història literària que necessitàvem aquesta aportació i ens arriba pel teu conducte. No es podia desitjar millor intèrpret."¹¹⁵ I, a la lletra del 3 de maig, Fabregat li encomana que es faci càrrec dels temes artístics: "en quant a les cròniques d'art, qui millor que tu que t'has especialitzat en aquestes coses? Si t'instal·les a París, com anuncies, l'assumpte quedaria resolt fàcilment."¹¹⁶ A partir d'aquesta data, Xuriguera es convertirà en un col·laborador habitual de la revista: hi arribarà a publicar vint-i-dos articles, el primer,

¹¹⁴ Annex VIII, cartes 69, 70 i 71.

¹¹⁵ Annex V, carta 100. A la mateixa carta, Fabregat demana a Xuriguera que, a més de col·laborar, se subscrigui a la revista: "Perdona'm i que em perdoni l'amic Vicenç Riera si m'he embrancat per un terreny que em vaig proposar no trepitjar i limitar-me a assegurar la continuïtat. És una petita introducció per dir-te si estàs disposat, a desgrat de la teva col·laboració, a pagar la subscripció. No ens ajuden més que els subscriptors, això vol dir que ens mantenim en una llibertat absoluta de capelleta. Si et proposes ajudar-nos, adjunto un butlletí de subscripció que pots adreçar a J. Queralt Clapés a Perpinyà junt amb un *virement*. Crec que és el millor camí. *Pont Blau* significa un cop d'audàcia perquè tots nosaltres estem més pelats que una rata, vull dir, per a donar-se el luxe de publicar cada mes una revista en català, però crec que el soldat desconegut ha guanyat moltes batalles i hem de donar la batalla de l'idioma i de les lletres."

¹¹⁶ Annex V, carta 101.

com hem indicat, en el número 15 del mes de gener de 1954; el darrer, en el 126 de l'octubre-desembre de 1963.

Els articles de Ramon Xuriguera a *Pont Blau* abasten diversos temes: la literatura, preferentment, l'art i la política. La majoria dels que tracten qüestions literàries van aparèixer sota dos epígrafs: “Rellegint els clàssics catalans” i “Carnet literari”. El primer, el constitueixen “La prosa de Verdaguer”¹¹⁷, “El caràcter de la prosa catalana abans de la decadència”, “*Llibre d'històries* de Raimon Casellas”, “*L'orfeneta de Menargues* d'Antoni de Bofarull” i “Josep Pin i Soler.” Els textos d'aquesta secció passaran a formar part, amb escasses modificacions, dels assaigs *Jacint Verdaguer. L'home i l'obra*, els dos primers, i *Novel·les i novel·listes catalans*, els tres darrers.¹¹⁸ Pel que fa referència al segon bloc, ens trobem amb unes notes generalment breus –i aquest és el sentit que cal donar al substantiu *carnet*– i que, a diferència dels textos anteriors, no anaven destinades a cap recull assagístic. Val a dir que el redactat d'algun d'aquests articles, com hem apuntat, era utilitzat per Xuriguera a la seva emissió radiofònica “París, fogar de cultura catalana.”

Assajant una classificació temàtica de la secció “Carnet literari”, en primer lloc podem esmentar els textos destinats a glossar figures representatives de la nostra literatura. A “Josep Carner”, Xuriguera presenta el “príncep dels poetes” com l'autor que ha fet més per la llengua literària amb posterioritat a Verdaguer, “després d'ell tot ha pogut expressar-se amb elegància, tot ha estat dit amb un idioma flexible, tot ha esdevingut melodiós i transparent.” Una tasca que li permet definir la poesia carneriana, alhora, de moderna i clàssica, d'objectiva i transcendent, “potser perquè la noció moral penetra, en general, la vida de les estrofes.” I també en remarca dues característiques més: d'una banda, la ironia, “aquest humor que no apareix a la vida de les llengües fins que aquestes no transcriuen un grau elevat de civilització”; de l'altre, el to aristocràtic. Per últim, posa en evidència l'evolució de la seva obra poètica amb el transcurs dels

¹¹⁷ Vicenç Riera Llorca en una carta a Joan Fuster del 24 de gener de 1954 qualificava aquest text de “bon article”. Fuster li respon el 14 de març qualificant-lo d’“intel·ligent.” Les dades procedeixen de l'*Epistolari Joan Fuster / Vicenç Riera Llorca*, p. 321 i 343.

¹¹⁸ Ens reservem el comentari dels articles “La prosa de Verdaguer” i “El caràcter de la prosa catalana abans de la decadència”, per a l'anàlisi de *Jacint Verdaguer. L'home i l'obra*. Pel que fa a “*Llibre d'històries* de Raimon Casellas”, “*L'orfeneta de Menargues* d'Antoni de Bofarull” i “Josep Pin i Soler.”

anys, afirmació que exemplifica amb *Nabí*: “l’obra madura de Carner és plena de meditacions profundes i d’avisades exploracions interiors.”¹¹⁹ “Evocant Carles Riba” és un article escrit amb motiu de la mort del poeta el juliol de 1959. Riba és considerat com “una de les personalitats més representatives del nostre temps, un dels homes més complets, car a les seves dots de pensador i de poeta, hi afegia les de guia”; un tret que s’evidencia en la influència exercida damunt les noves generacions. Seguidament, Xuriguera ressegueix els diversos vessants de la producció ribiana. Sobre la crítica, a banda de remarcar el rigor lingüístic amb què és escrita, inseparable del contingut que s’exposa, indica quina és la principal novetat respecte a la dels crítics precedents: “Riba és un dels primers –si no el primer– a examinar l’obra dels nostres millors escriptors com un pensador. Els seus judicis tendeixen a l’arrel, al que hi ha d’autènticament personal en tota expressió”. El comentari a l’obra poètica posa de relleu com la publicació del *Primer llibre d’Estances* va obrir una nova dimensió en la poesia catalana, ja que, si Carner representava “els accents de la poesia anglesa”, Riba era “el portador de la poesia germànica”:

En l’univers poètic de Riba, la paraula constitueix una substància. Així per “a construir el que no existeix, per a suggerir el que no és conegut, el que sols és pensat o somniat”, és a dir, l’accent del creador, caldrà un llenguatge amb “corrents màgics”, un verb molt diferent del casolà, amb aspiracions majors, ambició de la unitat de l’ànima. Rilke i Hölderlin són evidentment presents en aquesta concepció. Així neix en la poesia catalana una nova expressió que tendeix a “matar els mots ja cansats d’ahir i cercar els fecunds de demà”; una poesia-estat-de-consciència que es vol “camí i alhora paradoxalment estructura de veritat.”¹²⁰

Pel que fa a les traduccions, Xuriguera destaca la seva exigència a l’hora de realitzar dues versions de l’*Odissea*, d’Homer, amb gairebé trenta anys de distància, gràcies a les quals “entra a la nostra llengua, el vell sentiment grec en forma nova i viva.” Finalment, para esment en el paper essencial del llenguatge a l’hora de transcriure el món interior dels personatges a les narracions de *L’ingenu amor*, *Les aventures de Perot Marrasquí* o *Sis Joans*; per tot plegat, “la prosa de Carles Riba té la mateixa qualitat de la llengua

remetem a la secció 6. 2. del capítol anterior de la tesi, dedicada a l’estudi de l’assaig *Novel·les i novel·listes catalans*.

¹¹⁹ Ramon Xuriguera, “Carnet literari”, *Pont Blau*, núm. 86 (desembre de 1959), p. 340. Hem de recordar, una vegada més, que Josep Carner havia estat el model indubtable de la poesia escrita per Xuriguera al llarg de la dècada dels vint.

¹²⁰ Ramon Xuriguera, “Carnet literari”, *Pont Blau*, núm. 88 (febrer de 1960), p. 405.

dels seus poemes”, tot i que “podrà dir-se que aquesta expressió és freda, més feta d’arquitectura de conceptes que d’emocions i sentiments.”

Un segon tipus de notes són les ressenyes a obres de diversos gèneres i que responen a la més estricta actualitat. Una activitat que és una prolongació de la que havia desenvolupat anteriorment Xuriguera a *Lleida*, *L’Horitzó* o *Le Démocrate du Périgord*, entre d’altres publicacions, i que realitzarà, en aquests anys i de manera simultània a la revista *Vida Nova*. Així, a “Una evocació de la infantesa”, dedicada al llibre de proses de Guillem Viladot, *Temps d’estrena*, Xuriguera remarca el lirisme d’un volum que recrea la vida d’un nen d’una petita vila de Ponent que es desperta al món que l’envolta: “Tot en les pàgines del llibre acusa una sensibilitat oferta a les revelacions d’un món que només és prosa per als altres. Per a l’autor és una constant iniciació, una captació meravellosa.” Una asseveració que corrobora en aquests termes: “per a moure’s dins d’aquest món pur que la lletjor no ateny, cal posseir la delicadesa d’un poeta.” Un lirisme que Viladot aconsegueix mitjançant els recursos lingüístics: “La llengua és justa i clara, sempre lírica i amb una anuència plàstica que ho fa esdevenir tot més viu. L’observació és encertada, i la vigilància per a encalçar la forma, estreta.” El balanç positiu de *Temps d’estrena* fa afirmar el crític que és “un goig saludar un autor jove per un missatge tan prometedor.”¹²¹ Una temàtica semblant –l’evocació del món de la infantesa– és la que vertebra el comentari “Aurora Bertrana i *La nimfa d’argila*”. Xuriguera posa de relleu l’oposició entre el món dels infants i el dels adults que planteja la novel·la, “aquest món [el dels infants] subratlla encara més el seu caràcter màgic posat en contacte amb el realisme de les persones grans.” Una reflexió sobre la infantesa que simbolitza la imatge que dóna títol a l’obra: en fer-se adolescent, el protagonista s’adona que la pretesa nimfa que havia vist en un bassiol no és més que una estàtua d’argila. A la mateixa nota és interessant la valoració de Xuriguera sobre la producció

¹²¹ Ramon Xuriguera, “Carnet literari”, *Pont Blau*, núm. 91 (maig de 1960) p. 159. A la pagina 158 Xuriguera insisteix en el tema del lirisme en el recull de Viladot: “L’infant que habita *Temps d’estrena* no és ni un eixelebrat ni un encantat. És un contemplatiu, un sensitiu. Tota màcula projectada en l’univers de la seva puresa, el retreu i el contraria. Aquesta alternança de pur i de sollat és justament el que li dóna veritat. ¡Quin contrast l’infant i el món al qual se sorprèn lligat! El que aixeca a nivell poètic la narració és aquesta successió d’estats. Car tot encís té la seva contrapartida. I d’aquesta oposició resulta que només la il·lusió és bella. Les coses són com són i no canvien. Aquesta veritat de l’adult és també la de la infantesa. És l’òptica, el que transfigura. I això és la poesia.”

literària de Bertrana: la fidelitat a la llengua catalana, els diversos gèneres que abasta (novel·les, narracions, reportatges) i els trets generals que la caracteritzen:

Els llibres d'Aurora Bertrana engrapen tot seguit el lector pel seu llenguatge directe i fluent, per la traça que posseeix de narradora. Amb pocs trets ben aplicats posa dempeus un paisatge, dóna el regust d'un ambient, dibuixa una psicologia. L'acció és sempre clara i concreta i els personatges són plàstics, es veuen, es deixen seguir fàcilment.¹²²

Xuriguera també ressenyarà llibres de poesia. A "Poemes d'A. Sala-Cornadó a les Edicions Ponent" s'interroga, prèviament, sobre l'escàs ressò que desperten els llibres publicats en català a causa de la manca de comunicació entre l'autor i el públic, ja que "un llibre no penetra si no és mitjançant la projecció que n'estableix el setmanari o les seccions literàries dels diaris." De tota manera, considera positiva la iniciativa desplegada per Llorenç Vidal a través de les mallorquines Edicions Ponent i, en especial, gràcies a la col·lecció de poesia "La font de les tortugues", on es publica el recull d'Anton Sala-Cornadó, *Galopant per la falla*; una poesia, la de l'autor ponentí, que defineix com a emotiva i sensual, en què "les valors del sentiment s'imposen a les de la reflexió."¹²³ Amb "Contribució al centenari d'Ausiàs March", els comentaris de Xuriguera s'estendran a poetes clàssics. En aquest article, fa un balanç de la poesia marquiana amb motiu del cinquè centenari de la mort del poeta valencià. Prèviament du a terme un sintètic repàs a les conferències i publicacions aparegudes amb motiu de l'onomàstica (com l'antologia poètica realitzada per Joan Fuster) per a centrar-se en la traducció castellana del "Cant espiritual" –"un dels més bells poemes no solament d'Ausiàs March sinó de tota la llengua catalana" certifica– a càrrec de Jesús Massip; una versió en què el poema "apareix modernitzat sense que perdi cap de les seves qualitats de llengua tibant i emotiva." Potser el més interessant de la nota és l'anàlisi, especialment crítica, amb l'expressió de la lírica marquiana:

El que pugui haver-hi en Ausiàs March de coneixement de Dant i de Petrarca no allibera la seva obra de provençalismes. La seva expressió resta trobadoresca i arcaica i la tendència a intel·lectualitzar els sentiments lleva molt sovint a la llengua musicalitat i eufonia. Potser per als esperits del seu temps i de la classe a la qual ell pertanyia era un verb que satisfieia. Així i

¹²² Ramon Xuriguera, "Carnet literari", *Pont Blau*, núm. 101 (març de 1961), p. 105. A unes conclusions semblants havia arribat Xuriguera a "*El Marroc sensual i fanàtic*", una ressenya del llibre del mateix títol de Bertrana i publicada el novembre de 1936 a *Mirador*.

¹²³ *Ibidem*, p. 107.

tot la seva puixança analítica deixa enrere les aspreses de la forma i fa del “Cant espiritual”, un dels alts cims de la nostra lírica.¹²⁴

També es ressenyen a “Carnet literari” peces teatrals. El comentari de “*Cruma*, de Manuel de Pedrolo”, ve precedit per una interessant reflexió sobre l’evolució del teatre català, cosa que serveix a Xuriguera per a emmarcar l’obra pedroliana: “Les formes locals que eren corrents en el teatre d’ara fa vint-i-cinc anys, han deixat pas a conflictes i sentiments de l’home en general. Llurs inquietuds no són de caràcter geogràfic, ans humanes tot curt, i ben sovint els personatges porten noms forasters. Mai el teatre a Catalunya no ha estat tan europeïtzat, tan universalment informat.” De *Cruma*, en mostra els paral·lelismes temàtics amb la narrativa de l’autor, “un món contradictori i absurd dins el qual el sentit de les accions no és el de la moral tradicional”, i en detecta les influències (Ionesco, Brecht, Kafka i Sartre). La valoració final de *Cruma* no deixa lloc a dubtes: “Tots aquests corrents, que són vius actualment, Pedrolo els ha sabut sospesar, transformar, refer i ordenar en una obra personal, teatralment ben dibuixada, amb un llenguatge agut i despul·lat, i amb un remarcable encert per a corporeïtzar, per a donar a les abstraccions una presència plàstica.”¹²⁵ La ressenya d’una segona peça teatral la trobem a la nota “*L’amor truca a la porta*, de Ramon Turull”. Es tracta d’una comèdia lleugera que, segons Xuriguera, posseeix la virtut d’allunyar-se dels sainets i de les farses vuitcentistes (que tenien per protagonistes els camperols i vilatans) ja que “els personatges són uns éssers corrents que es vesteixen com tothom i no tenen res d’estrafolari.” Una obra que cerca la comicitat a través del llenguatge i de l’encert de les situacions plantejades i que, malgrat les seves limitacions, “respira una concepció moderna de l’escena tot i que la comèdia resta vinculada al més tradicional dels solcs teatrals i al més familiar dels móns.”¹²⁶

No només la literatura culta trobarà cabuda a “Carnet literari”. La nota “Melcior Font i els “Goigs en llaor de Sant Romà” mostra l’interès de Xuriguera per la poesia de caire popular. Comenta els goigs que Font havia escrit sobre aquest sant, per tal de contribuir a la restauració de l’esglésiola que tenia dedicada en un llogarret d’Andorra,

¹²⁴ Ramon Xuriguera, “Carnet literari”, *Pont Blau*, núm. 91 (maig de 1960) p. 160.

¹²⁵ Ramon Xuriguera, “Carnet literari”, *Pont Blau*, núm. 86 (desembre de 1959) p. 341.

¹²⁶ Ramon Xuriguera, “Carnet literari”, *Pont Blau*, núm. 105 (agost-setembre de 1961), p. 271.

editats per Torrell de Reus i amb uns boixos de Josep Obiols. Uns goigs que destaquen pel “ritme i gràcia del paisatge, elevació de la fe.”¹²⁷

Xuriguera també ressenyarà, a la secció, llibres que tenen a veure amb el món de l’art. Així, a “L’escultor Mallol” analitza un llibre recent d’Enric Frere sobre el cèlebre escultor rossellonès, en què es recullen les opinions que va efectuar al voltant de la seva producció artística: “l’home i l’artista s’hi barregen estretament i les seves dites lliures i les seves assenyades reflexions es retroben en aquestes pàgines tal com l’escultor les amollava del seu vivent.”¹²⁸ Una valoració substancialment distinta de l’obra a comentar és la que apareix a “Nota sobre *Vida secreta de Salvador Dalí*”, escrita amb motiu de l’aparició de la seva versió francesa realitzada per Michel Déon. Xuriguera és molt crític amb el contingut del text dalinià:

Les excentricitats de Dalí són proverbials i a aquest ordre de manifestacions pertany el llibre esmentat.

Seguir el seu autor pels profusos senderols de les seves procacitats i de les seves mistificacions, o fa riure, o és enutjós, segons l’ànim del lector.

En encetar la primera pàgina apareix ja el problema, per a l’autor obsessionat, de si és o no és un geni. Aviat és dóna la resposta. Ho és. S’ho afirma d’una manera resoluta. En té plena consciència i aquesta creença se li presenta cada cop més arrelada. [...]

Vida de Salvador Dalí pot llegir-se amb un cert interès estètic per bé que sense deixar de somriure.¹²⁹

I és que el judici negatiu de Xuriguera –emprant idèntics arguments que a *L’escola de pintura catalana*– s’estén també a la producció pictòrica daliniana. De les aportacions del pintor empordanès al surrealisme, únicament li mereix interès l’anomenat mètode paranoicocrític, perquè “soscavà les bases del somni i de l’automatisme”:

Per a Dalí, la llibertat és informe. Ho és en les seves dites i en els seus fets. Ell mateix es confessa “poliforme i anarquitzant”. La qual cosa no el priva de situar-se en el partit artístic de l’ordre, d’adoptar el traç rafaelesc, conformista i moderat, que ell s’esforça a aixecar com un nou Renaixement ressuscitat per ell, per a salvar de la invasió polinèsica i de l’escultura negra el curs de l’art contemporani.

¹²⁷ *Ibidem*, p. 270.

¹²⁸ Ramon Xuriguera, “Carnet literari”, *Pont Blau*, núm. 86 (desembre de 1959), p. 340. En aquesta mateixa nota, Xuriguera assenyala que els fonaments de l’obra de Mallol no han de cercar-se dins la tradició francesa: “I la seva escultura és això: el sentiment grec traduït per la joia i l’equilibri catalans. Els qui veuen a la base de les formes de Mallol, Rodin i Bourdelle, no han entès res del veritable fons del seu art.”

¹²⁹ Ramon Xuriguera, “Carnet literari”, *Pont Blau*, núm. 105 (agost-setembre de 1961), p. 271.

La seva reforma, però, no troba cap ressò. L'art evoluciona sord als seus pretextos acadèmics. Ni tan solament representa el sobrer realisme en el qual prodigà les seves ardideses, atès que es reconeix en el procés senyaler de Max Ernst.

Li resta a Dalí el baladreig i el funambulisme del seu capteniment que són els que reflecteixen el seu art i els que informen el seu llibre. Tots els tòpics, símbols, mites i manies que integren la seva pintura hi són compresos: l'erotisme, el caragol, la crossa, els rellotges tous, els complexos uterins...

El darrer grup de textos que formen part de “Carnet literari”, l'integren comentaris sobre qüestions diverses, tanmateix relacionades amb la literatura. “Climes” –definites per Xuriguera com “en l'obra de poetes diferents, moments de sensibilitat semblant, d'aproximació”¹³⁰ – és un exercici en què es compara un passatge de l'obra de Rainer Maria Rilke, *Els quaderns de Malte*, i el poema de Jaume Agelet i Garriga, “Tot just encesa l'alba”, de recull *Rosada i celística* (1949); el tema comú és l'evocació de l'ombra de la mare associada al silenci de la nit i a l'hora que apunta el nou dia. “Poesia nadalenca” és una reflexió sobre els poemes de Nadal inserits dins la tradició catalana, tant si pertanyen a la lírica popular com a la culta, així com els temes i pressupòsits: joia, nostàlgia, tristesa o enyor. Una sèrie de poemes que presenten com a tret essencial la intimitat. Per últim, remarca l'evolució que han sofert, de ser cantats a les esglésies o a la llar a la lectura personal; “el poeta continua cantant-hi sovint el miracle: tant, però, com el miracle del naixement diví, el que el sedueix és el miracle de la pròpia poesia.”¹³¹ Molt diferent és “A propòsit de Maragall”: es tracta d'un intent per copsar el sentit de la teoria de la paraula viva i que Xuriguera sintetitza en l'expressió “la poesia rau en el sentir, no el pensar.” La paraula viva converteix Maragall, segons el crític, en un poeta de l'emoció, “aquest sentir el vocable iniciador de la idea com una cosa verge”, i sensorial, “condicionant-lo als cinc sentits amb els quals ateny el meravellós.” Una concepció de la poesia que, amb els seus encerts i defectes, s'allunya de l'abstracció, ja que és “el concret el que li tramet el gust i la sentor de la paraula fresca, de la paraula verge, de la veu viva per on penetra a les valors del sentiment.”¹³²

Ramon Xuriguera va publicar a *Pont Blau* altres articles que analitzen, ni que sigui d'esquitllentes, temes literaris. L'article “Un neoromanticisme?” és una recerca de la influència surrealista –sobrerealista, l'anomena Xuriguera– en el món literari i artístic:

¹³⁰ Ramon Xuriguera, “Carnet literari”, *Pont Blau*, núm. 109 (gener de 1962), p. 14.

¹³¹ *Ibidem*, p. 15.

¹³² *Ibidem*, p. 15.

el món del cinema (Buñuel, sobretot)¹³³, els diversos gèneres literaris (les novel·les de Julien Gracq o de Raymond Queneau, les peces teatrals d'Eugène Ionesco) fins arribar al mobiliari o a la vestimenta. Una societat que ha acabat per assimilar el moviment surrealista –com havia fet anteriorment amb el Romanticisme, del qual és un precedent– i que li ha llevat tota la càrrega d'agressivitat que posseïa, la repulsa contra un ordre establert, fins al punt que “el seu estil caracteritza part de la nostra època”:

I és que, en gran part, el sobrealisme és decoratiu. Ho és des que va perdre la seva empenta revulsiva, la seva ètica agressiva. Acceptat per un públic nombrós, admès en els nostres costums, s'ha després a poc a poc del seu tumult, del seu erotisme, de tot el que constituïa la seva sorpresa. Avui és un art com un altre, sense secret ni insurgència, una tendència burgesa. I perquè la seva capacitat ornamental és profusa, la decoració li assegura una llarga existència.¹³⁴

També podem incloure dins aquest grup, “*Maragall i la setmana tràgica*”, ressenya de l'assaig homònim de Josep Benet. D'antuvi Xuriguera posa de relleu la sòlida documentació de què parteix l'autor, cosa que li permet reconstruir amb fidelitat “el quadre de sentiments de l'època”, i, alhora, l'actualitat del tema que planteja. Ara bé, el comentari va més enllà de la simple ressenya, ja que Xuriguera reflexiona, de nou, sobre un tema que ja havia plantejat en altres textos de la dècada dels trenta i, de manera especial, a *La repressió contra els obrers a Catalunya*: la implicació de les masses obreres en el moviment catalanista. A més, hom critica el catalanisme conservador, personalitzat en la figura de Prat de la Riba, d'una banda, pel refús a la publicació de l'article de Maragall “La ciutat del perdó” contra els afusellaments de la Setmana Tràgica i, de l'altra, perquè en lloc “de donar l'empenta a les velles estructures de l'estat, esdevé intervencionista i s'aplica a apuntalar-les”. Una actitud que Maragall fustigarà des de les pàgines del *Diario de Barcelona*, fet que serveix a Xuriguera per a reclamar, una vegada més, la implicació dels intel·lectuals en la vida pública: “Per això Maragall parlà. Parlà perquè era un home moral, un escriptor en el més alt sentit del mot, és a dir, un mirall envers la consciència pública. I quan es parla així no és per a

¹³³ Sobre Buñuel, cal recordar la valoració elogiosa que havia fet Xuriguera del film *Un chien andalou*, publicada el novembre de 1929, al setmanari *La Veu de Balaguer*.

¹³⁴ Ramon Xuriguera, “Un neoromanticisme?”, *Pont Blau*, núm. 99 (gener de 1961), p. 2-3.

condemnar sinó per a escatir i veure-hi clar, com escau tractant-se d'un esdeveniment ciutadà.”¹³⁵

Un darrer article que tracta tangencialment aspectes literaris és “Exemple fidel”, escrit amb motiu del traspàs de Lluís Nicolau d'Olwer la vigília del dia de Nadal de 1961 i amb qui Xuriguera havia col·laborat estretament arran del Patronat de Cultura Catalana Popular. El text s'emmarca dins l'homenatge efectuat per la revista a la seva figura, i anava acompanyat d'un altre de Cèsar Pi-Sunyer, “Humanisme, senyoriu i mestratge”. Xuriguera en construeix el panegíric a partir de *La duquessa d'Atenes i els documents misteriosos* i *Caliu*, les dues darreres obres publicades per Nicolau amb motiu del seu setantè aniversari; “d'aquests dos llibres se'n desprèn una gran fe en allò que constitueix l'ànima d'un poble –el poble de Catalunya– la seva llengua, els seus homes, el seu viure fet de triomfs i de revessos.” Nicolau, segons Xuriguera, “pertanyia a aquest tipus d'homes que no separen la professió dels seus deures de ciutadania” i, per aquesta raó, ha d'esdevenir un mirall en què puguin reflectir-se les generacions més joves:

Les noves generacions potser no saben prou bé tot el que deu l'espiritualitat de Catalunya a bon nombre de nobles figures, absents del propi país contra llur voler, els noms dels quals els han estat obstinadament callats, i de les quals Nicolau d'Olwer és una de les més eminents. L'ur exemple no ha cessat d'ésser fidel al llarg d'aquest forçat allunyament. Les valors que ells contribuïren a enriquir dins de Catalunya han continuat enriquint-les des de fora sense minva de consciència ni de fe.¹³⁶

Tot i l'atenció preferent a la literatura, dins *Pont Blau* Xuriguera publicarà articles que tenen com a base el món de l'art. Un d'ells és “La sensació”: es tracta d'un capítol de *La pintura catalana d'avui* –un antecedent, com hem apuntat al capítol anterior de *L'escola de pintura catalana*– i que va assolir el 1954 el premi Alexandre Plana, instituït per la mateixa revista.¹³⁷ El text, respecte al que es conserva en el manuscrit de

¹³⁵ Ramon Xuriguera, “Maragall i la setmana tràgica”, *Pont Blau*, núm. 126 (octubre-desembre de 1963), p. 200. La ressenya de Xuriguera es complementava amb una altra signada per Jeroni de Castelldefels, pseudònim de Miquel Ferrer i Sanchis.

¹³⁶ Ramon Xuriguera, “Exemple fidel”, *Pont Blau*, núm. 111 (març de 1962), p. 73.

¹³⁷ Vicenç Riera Llorca escriurà a Xuriguera el 30 de setembre de 1954 felicitant-lo pel premi (Annex V, carta 187): “Suposo que en Roure-Torrent, secretari del jurat per al Premi Alexandre Plana, ja devia informar-vos que el premi hauria estat adjudicat per unanimitat a una obra vostra. Us felicito cordialment. Pels comentaris que me n'han fet els membres del jurat sé que el vostre treball era incomparablement superior al del vostre contrincant. Me n'he alegrat de debò. Hi ha la idea de parlar amb el donant del premi per tal de veure si l'obra es pot publicar en forma de llibre. No sé si això serà possible. Si no ho fos

L'escola de pintura catalana, presenta escasses modificacions. D'entrada, Xuriguera defineix el significat i els límits del substantiu *sensació*: “l'amplada amb què la sensació es desplega en la pintura catalana, s'explica, en primer lloc, pel manament de l'instint; després, per la presència del paisatge. [...] El vague, l'indefinit, poden generar el misteri, l'evasiu; el concret, fa néixer la sensació.” Remarca també “que el transcendental en l'expressió catalana no ha estat mai irreal, ni quan s'ha escaigut del símbol”; l'art català és “un art de sensació visual.” A partir d'aquests pressupòsits, Xuriguera assenyalava l'obra d'Isidre Nonell com la que, prenent el model de Cezanne i tot combatent l'academicisme, obrirà els camins de la modernitat. Posteriorment, el gust pel color que denoten el moviment fauvista i la pintura de Van Gogh influiran sobre l'expressió catalana. L'article finalitza amb una declaració de principis: “la pintura sensorial, que és la més representativa de l'escola catalana i que afegeix la qualitat al volum, continua el vell gust de les formes naturals renovat per l'afranquiment impressionista.”¹³⁸ Un segon article de temàtica artística és “L'art català a l'honor”, en què la figura del pintor Antoni Guansé, guanyador d'un rellevant premi atorgat pels crítics de París al pintor més interessant de les noves generacions, serveix a Xuriguera per a reflexionar sobre la pintura catalana més recent. I els resultats a què arriba són decebedors, ja que els joves pintors han oblidat el model català, basat en el concret, i l'han reemplaçat per una “incerta voga estrangera”, les “fredes abstraccions”: “defugir les pròpies arrels per a adoptar formes estrangeres sense escatir el que tenen en comú amb el medi col·lectiu del qual és nat el pintor, és caure en la imitació enlloc de produir valors renovadores.”¹³⁹ Guansé, tanmateix, ha superat amb escreix aquest escull conreant un art de forma que té com a models el romànic, del qual extreu el primitivisme, i Picasso, per l'organització de l'espai.

Per últim, Xuriguera publicarà a *Pont Blau* articles de tema polític, que enllacen amb els que constituïen el volum *La crisi del nostre temps*. El més extens és “Catalunya i l'evolució espanyola”: es tracta de la primera versió de l'assaig *Catalunya i l'estat*

i no tinguéssiu oportunitat de publicar-la, jo us demanaria que ens la deixéssiu publicar, per capítols, a *Pont Blau*. Ens proporcionariu il·lustracions adequades i faria molt bonic.”

¹³⁸ Ramon Xuriguera, “La sensació”, *Pont Blau*, núm. 33 (juliol de 1955), p. 254.

¹³⁹ Ramon Xuriguera, “L'art català a l'honor”, *Pont Blau*, núm. 119 (desembre de 1962), p. 361.

espanyol que, el 1963, veurà la llum a les pàgines de la revista *Orfeó Català*.¹⁴⁰ També dóna a conèixer, dins la sèrie “Perspectives de la democràcia”, “Vers un neoliberalisme”, un text que formava part de *La crisi del nostre temps* i que, a diferència, de la major part dels que integraven aquest assaig, havia romàs inèdit.¹⁴¹

5. 2. ELS ARTICLES PER A *VIDA NOVA*

Ramon Xuriguera col·laborarà a *Vida Nova*, entre 1955 i 1965, amb dotze d'articles que, igual que a *Pont Blau*, presenten un ampli ventall temàtic. La revista va aparèixer per primera vegada a Montpeller el 1954 i es va editar fins al 1979. De caràcter trimestral, se subtitulava “Rèvue occitane et catalane” –títol que palesava la germanor entre ambdues cultures, tot i el predomini de la llengua catalana– i constava com a director, per raons administratives, el poeta occitanista Max Roqueta. L'ànima de *Vida Nova* era, però, Miquel Guinart, un antic diputat d'Esquerra Republicana al Parlament de Catalunya, que, en paraules d'Albert Manent, “ho feia tot: director, redactor, empaquetador i comptable.”¹⁴² Es tractava d'una publicació bàsicament literària, malgrat no negligir els fets històrics, socials i polítics que afectaven Catalunya i les terres occitanes. Xuriguera, pel que se'ns indica a la carta que li adreça Miquel Guinart el 23 de juny de 1955, a banda de subscriure's a *Vida Nova*, li ofereix el seu ajut en forma d'articles:

Enfeinat amb la sortida i la distribució del núm. 3 –que ja us deu haver arribat– l'equip que fa *Vida Nova* no havia pogut reunir-se fins ara fa pocs dies. En aquesta reunió s'ha llegit la vostra carta, tan comprensiva com encoratjadora, de la nostra empresa. Agraïm profundament el vostre oferiment de col·laboració i l'anunci de la vostra subscripció. Feu-nos arribar, quan vulgueu, un treball vostre, que ens honorarem publicant-lo.¹⁴³

¹⁴⁰ Remetem, per tant, a les pàgines dedicades a *Orfeó Català* per a l'estudi d'aquest assaig de Xuriguera. L'estudi “Catalunya i l'evolució espanyola” es publicarà, de manera intermitent, al llarg de quatre números de *Pont Blau*: núm. 46 (agost de 1956), p. 258-260; núm. 51 (gener de 1957), p. 2-4; núm. 66 (abril de 1958), p. 106-109; i núm. 73 (novembre de 1958), p. 362-365.

¹⁴¹ Ramon Xuriguera, “Vers un neoliberalisme”, *Pont Blau*, núm. 62 (desembre de 1957), p. 402-405. L'article ha estat analitzat a l'apartat 6. 1. del capítol anterior de la tesi, destinat a l'assaig *La crisi del nostre temps*.

¹⁴² Albert Manent, “Premsa catalana a l'exili”, p. 133. Sobre les vicissituds que va travessar la revista *Vida Nova*, vegeu el llibre autobiogràfic de Miquel Guinart, *Memòries d'un militant catalanista* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988), p. 190-206.

¹⁴³ Annex V, carta 106.

Un ajut suggerit per Josep M. Batista i Roca, com es desprèn de la carta adreçada a Rafael Tasis el 24 de setembre d'aquest mateix any, a qui també encoratja a participar a la revista, cosa que aquest acabarà duent a terme amb textos de crítica literària:

Vida Nova sembla que surt gràcies als recursos dels catalans d'Anglaterra. Així, Batista i Roca sembla tenir-hi vara alta. Ell ha estat qui m'ha escrit demanant-me col·laboració i qui m'ha explicat les finalitats de la revista, les quals, en gran part han fallat, car es tractava de poder-la vendre públicament a Catalunya. Podeu adreçar la col·laboració a Miquel Guinart –Allée Marie – Montpellier (Hérault).¹⁴⁴

Els articles sobre tema literari són els que formen el grup més nombrós. “El respecte a la vida privada de l'escriptor” és la comunicació presentada al congrés que el Pen Club va organitzar a París el 1958 sobre el tema que dóna nom al text. Xuriguera planteja, d'entrada, l'ús que s'ha de fer de la vida privada ja que hi ha crítics que defensen la impossibilitat d'analitzar una obra literària si s'ignoren les repercussions que la privacitat ha tingut en ella: “són elements que expliquen la creació, que descobreixen l'home –l'home autèntic– o bé no són res d'això?” Xuriguera argumenta l'afirmació amb els exemples de Verdaguer i Guimerà:

A Catalunya aquest risc presenta poca gravetat. La intimitat de l'escriptor no desvetlla la curiositat del públic. Potser la indiscreció en la vida privada d'un polític, d'una figura de vast relleu social pugui, fins a cert punt, suscitar-la. Tractant-se d'un escriptor, no. I no pas perquè l'escriptor estigui voltat d'indiferència. Pocs casos es donen d'escriptors que hagin estat, en vida, tan estimats, i en morir tan plorats com Verdaguer i Guimerà: ambdós escriptors eminents que per llur difusió a l'estranger depassen els límits del quadre local; l'un, el veritable creador del català modern literari; l'altre, renovador del teatre al qual dóna rang universal.¹⁴⁵

Segons Xuriguera, el públic català va sentir-se poc atret per la intimitat d'ambdós escriptors. En el cas de Verdaguer, els documents sobre els conflictes amb les autoritats eclesiàstiques, “no desvetllaren mai la curiositat popular”, sinó que “restaren més aviat una guerra de tendències i eren utilitzats per a combatre's més que no pas per a sorprendre la intimitat amb fins sensacionals.” Quant a Guimerà, les proves que fan referència als amors frustrats de joventut o a la no concessió del premi Nobel, sobre el qual “Guimerà no en féu mai cap referència pública”, no “han conegut l'acollença de la premsa del gran públic a desgrat de tractar-se d'un heroi popular.” I els casos de

¹⁴⁴ Annex VIII, carta 102.

¹⁴⁵ Ramon Xuriguera, “El respecte a la vida privada de l'escriptor”, *Vida Nova*, núm. 18 (desembre de 1959), p. 18.

Verdaguer i Guimerà són extrapolats a la resta de literatures peninsulars, que tenen com a comú denominador l'escàs interès que mostren envers la vida privada:

Aquests dos exemples són prou per a destacar un tret comú a les literatures peninsulars i per consegüent a la catalana: el pudor davant la vida privada. Aquesta mena d'escrúpol a ensenyar la intimitat fa que escassegin els llibres de memòries, els diaris i les correspondències personals en la literatura portuguesa, en la gallega, en la castellana i en la catalana. [...] En general, les literatures espanyoles no són d'anàlisi i el realisme que les caracteritza deixa la vida privada en un discret recés.¹⁴⁶

“En el cinquantenari de la mort de Maragall” és un text en què Xuriguera posa de relleu l'actualitat de la figura del poeta barceloní i pot relacionar-se amb el contingut de la nota “A propòsit de Maragall”, apareguda a *Pont Blau*. En destaca un doble vessant: d'una banda, el pensador, “perquè fou un vident en el plantejament de problemes referents a la vida catalana que després d'ell no han fet més que acusar-se i que encara no estan resolts”; de l'altra, el literat, “perquè afegeix a la poesia, entesa aleshores a Catalunya com un art de trobes, la dimensió d'una poesia meditada.” L'argumentació de l'article serveix per a corroborar les dues afirmacions sobre Maragall, tot i les seves limitacions lingüístiques (no és “un artífex que domina la paraula”) i ideològiques (malgrat intuir que la necessitat d'unes reformes politicosocials pertanyia a l'estament conservador). El nexu comú entre la literatura i el pensament maragallià vindrà donat per la teoria de la paraula viva –“car la poesia no és per a ell una regla ans una màgia, un misteri que es vincula a l'infinit”– i “d'ací neix el sentit que acorda a la funció del poeta, el de meditar la vida i plantejar els seus problemes a través del sentit meravellós que poden assolir els mots.” I aquesta és la diferència essencial amb els poetes de la Renaixença que, “tot i que no havien regatejat el seu amor al país que veié néixer”, havien mostrat un escàs interès cap els problemes socials. Una voluntat de denúncia que converteix Maragall en una mena de profeta del seu temps. Xuriguera també comenta els articles periodístics maragallians i planteja, de nou, el tema que ja havia desenvolupat a la ressenya de *Maragall i la setmana tràgica*, de Josep Benet: els intents per reformar les estructures de l'estat cosa que permetria cercar “les nostres pròpies essències”. En definitiva, el missatge que traspua el conjunt de l'obra de Maragall no està mancat d'actualitat:

¹⁴⁶ *Ibidem*, p. 19.

Refer la vida catalana vol dir canviar les estructures de l'Estat per tal de perfilar la nostra fesomia amb les nostres pròpies essències. Aquestes essències les cerca en el tresor de la nostra musa popular, en el passat, en el present, en tot allò que als seus ulls presenta una valor d'exemple. Cal llegir només "La sardana", "El comte Arnau", "Excelsior" i tantes altres mostres de la seva poesia. Com cal només llegir el "Cant espiritual" per adonar-se com l'univers sensorial informa el sentiment català de la creença. Car en el suprasensible i en el real Maragall era home de síntesi per amor i predisposició al concret. És el que l'ha fet veure com un integrador, donant sovint a aquest mot una significació ben poc maragalliana.¹⁴⁷

També a *Vida Nova*, Xuriguera, com hem apuntat, exercirà la crítica literària des de la secció "Els llibres", paral·lelament a la que duia a terme dins "Carnet literari" per a *Pont Blau*. "Un bell llibre sobre Barcelona" és la recensió de *Barcelona, imatge i història d'una ciutat*, de Rafael Tasis. Prèviament, Xuriguera dibuixa la trajectòria intel·lectual de Tasis –periodista, narrador, historiador, poeta, crític...–, cosa que permet definir-lo com "un escriptor nat." A més, considera que Tasis, nascut a Barcelona, era la persona idònia per a redactar un volum dedicat a historiar la ciutat comtal des dels seus orígens llegendaris fins al primer terç del segle XX. La valoració que n'efectua deriva cap a l'elogi: "l'obra de Tasis es llegeix amb un interès que no decau en cap moment. El contingut s'ho val. La traça, però, de l'escriptor n'és la raó principal. La prosa de Tasis és clara i llisquent i està avesada a il·luminar els passatges més foscos i enrevessats."¹⁴⁸

Tal vegada, un dels textos més remarcables dels publicats per Xuriguera a *Vida Nova* és "Per una renovació de la poesia catalana", en què comenta àmpliament l'antologia *Poesia catalana del segle XX*, i el seu extens estudi previ, a càrrec de Josep M. Castellet i Joaquim Molas.¹⁴⁹ Xuriguera parteix, per a dur a terme l'anàlisi, d'una consideració prèvia: l'aïllament de l'actual poesia catalana respecte als corrents realistes

¹⁴⁷ Ramon Xuriguera, "En el cinquantenari de la mort de Maragall", *Vida Nova*, núm. 25 (maig de 1962), p. 18.

¹⁴⁸ Ramon Xuriguera, "Els llibres", *Vida Nova*, núm. 27 (febrer de 1963), p. 27. Sobre la faceta crítica de Tasis, Xuriguera escriu, a la pàgina 25, significativament: "Pocs escriptors a Catalunya mantenen una atenció tan viva pel que es representa i pel que es publica. Pocs en parlen amb tanta profusió. La seva informació és vasta, i el testimoniatge dels seus escrits respecte de la vida literària catalana de tot aquest darrer període, seran algun dia àvidament consultats pels exegetes literaris. Gosem a dir que aquest aspecte de l'obra de Tasis és la més rica pedrera de materials literaris bastida durant aquests darrers anys."

¹⁴⁹ Per a una mostra de les diverses lectures que va generar aquesta obra en el moment de la seva aparició, vegeu Jaume Aulet, "Notes (i més notes) per a un estudi sobre la recepció de *Poesia catalana del segle XX* (1963) de Josep M. Castellet i Joaquim Molas", dins *Professor Joaquim Molas: memòria, escriptura, història*, volum I (Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2003), p. 59-83.

europèus del moment i la predilecció per una poètica “desentesa de la realitat”; la literatura hauria de ser, per tant, un instrument d’incidència en la societat:

Si per a realitzar aquest propòsit han volgut dissenyar un camí que assenyalés l’evolució de la producció poètica contemporània de Catalunya des del simbolisme engalzat de parnassianisme de Carner al realisme que sembla manifestar-se avui, cal dir que, en part, hi ha reeixit. En part només, i ja és molt, atès que llevat de molt poques excepcions, la poesia catalana, exhaurits els recursos simbolistes dels quals el sobrerrealisme era la perllongació darrera, no ha seguit el camí fressat per les poesies resistents, en el sentit d’expressar la situació immediata amb la paraula concreta. Ha estat una poesia solitària, closa, desentesa de la realitat. I justament quan la realitat era la guerra i l’ocupació.¹⁵⁰

Xuriguera remarca la solidesa de l’estudi de Castellet i de Molas perquè no se cenyeix únicament a uns paràmetres que, simplificant molt, podríem qualificar de formalistes: “I aquest és el seu primordial encert, el d’examinar la creació poètica segons les vies d’una tradició que no és exclusivament conceptista, ni allunyada del bategar col·lectiu, i que si tendeix també a l’alta cura de la forma, no admet que la severitat formal ho sigui tot.” I és que hom critica que la poesia catalana hagi esdevingut excessivament abstracta –a diferència de l’espanyola contemporània– i que no denunciï ni expressi “una angoixa col·lectiva” ni doni tampoc cap testimoniatge de la guerra civil i de les seves conseqüències: “Si es fes una antologia de poesies resistents, caldria deplorar l’absència de Catalunya. És això el que la situa fora del corrent de deposició europeu.” La mort de Carles Riba tancarà una etapa de la poesia catalana, la de la “producció conceptuosa”, de la qual “era l’expressió rectora”, i suposarà la desaparició d’un punt de referència obligat per als poetes de la postguerra; un traspàs que obrirà les portes a unes noves influències. De tota manera, el plantejament de Castellet i de Molas per intentar establir un pont que connecti l’obra de Joan Salvat-Papasseit amb la de Pere Quart, en base al “missatge revoltat” i al “realisme brollat del viure immediat”, li suscita dubtes, alguns dels quals no són atribuïbles als autors sinó a la censura imperant:

Naturalment, un objectiu tan ambiciós, no va sense que susciti certes objeccions: més respecte del seu plantejament que de la finalitat que percaça. Per exemple, si l’objectiu principal del llibre és de destacar l’evolució que hem esmentat, el volum de poesia bracejat per tal de perfilar-la és feixuc i fins innecessari. En primer lloc perquè obliga els autors a fer marrades que desconcerten el lector. Després, perquè l’afany de lligar tots els caps motiva judicis

¹⁵⁰ Ramon Xuriguera, “Els llibres”, *Vida Nova*, núm. 30 (abril de 1964), p. 25.

temeraris. A aquest doble resultat cal afegir-hi encara la dificultat de poder parlar clar, la qual cosa, malgrat el coratge dels autors, dóna lloc a omissions i a resums massa esquemàtics.¹⁵¹

Alhora Xuriguera és crític amb altres passatges del discurs introductori: qualifica de “bon xic simplista” considerar com el punt de partida de la dicotomia camp/ciutat els poemaris *La muntanya d’ametistes*, de Guerau de Liost, i *Els fruits saborosos*, de Josep Carner. O bé amb l’europeisme d’Eugeni d’Ors que, a ulls de Xuriguera, no passa de ser un mimetisme envers París i Atenes ja que “abans que d’Ors en fes un plat, ja existia naturalment, vivificat pels exiliats liberals dels avalots vuitcentistes. No es tracta, doncs, d’un “esforç” sinó més bé d’una tendència.” Xuriguera, tanmateix, pren partit a favor de l’estreta unió entre el fenomen literari i el context social i, per aquesta raó, avala el mètode d’interpretació emprat per Castellet i per Molas i que consisteix a fer precedir cada capítol amb unes consideracions políticossocials que permetin entendre millor els diferents models poètics:

No és qüestió, però, d’establir una llista de reserves sinó de subratllar uns aspectes que afebleixen un procediment que d’altra banda és força pertinent. Car encapçalar amb unes consideracions políticossocials el naixement d’una tendència literària, és de bona llei crítica per tal com ajuda a la seva comprensió. No pot separar-se un corrent ni la producció que se’n desprèn de les circumstàncies del seu temps, i fins la innovació hi poua el sentiment profètic. D’altra banda, semblant procediment, pel damunt de les defallences esmentades, permet els autors de *Poesia catalana del segle XX* de fer remarques justes i clarividents.¹⁵²

Tot i les reserves apuntades, Xuriguera, per tant, no s’està de lloar la tasca desplegada pels dos autors de l’antologia: “En tot cas, Josep M. Castellet i Joaquim Molas hauran tingut el mèrit d’aixecar nous vents per tal d’airejar una poesia, condemnada a eixarrear-se, isolant-se obstinadament dins la seva torre de vori.”¹⁵³

¹⁵¹ *Ibidem*, p. 27 A la mateixa pàgina, Xuriguera exemplifica aquests dubtes: “Traçar per exemple, el quadre d’una situació política i passar directament, com és el cas, de l’any de la Solidaritat al període 1917-1924 amb la sola menció d’“oposicions espectaculars”, sense dir quines, i saltar, en una mateixa ratlla de la Dictadura a la República atribuint a la primera la unió de les forces catalanistes (unió que no existí mai, en raó, precisament, de que els conservadors no seguien “la formulació d’uns programes clarament nacionalistes”) i afegir, acte seguit, que amb la República “els plantejaments foren uns altres” (quins?), no solament és deixar el lector assedegat sinó que és induir-lo a confusió.”

¹⁵² *Ibidem*, p. 27-28. I exemplifica aquesta contextualització del fenomen poètic en el paràgraf següent: “On aquestes remarques són més paleses, és en el capítol II tractant de la revolta, i en l’apartat relatiu a la presa de consciència històrica on, a estones, l’abast del text depassa el tema plantejat. Rarament hem vist impreses en publicacions recents de dins de Catalunya, consideracions tan netes respecte de la guerra civil que no són les dels guanyadors.”

¹⁵³ Xuriguera, tot i que no ho esmenta a la ressenya, oposa la lectura de la poesia catalana del segle XX, efectuada per Castellet i Molas, a la de Joan Triadú, que concedia excessiva importància a la tradició simbolista. Vegem un parell de mostres de l’opinió que mereixia a Xuriguera la crítica de Triadú: la

Per últim, “*Memòries polítiques*” és un comentari al voltant de l’obra del mateix títol de Claudi Ametlla –un dels corresponsals de Xuriguera durant els anys quaranta– que abasta el període 1890-1917, la infantesa i la joventut de l’autor. Per a Xuriguera, es tracta d’un text singular dins el panorama literari de l’època, ja que, refermant-se en les idees expressades a “El respecte a la vida privada de l’escriptor”, afirma que “la publicació de diaris personals, de memòries i de correspondències no és freqüent a Catalunya.” De *Memòries polítiques*, n’elogia diversos aspectes: l’objectivitat amb què l’autor rememora els fets; el nivell de llengua que denota “un autèntic escriptor”; la moderació del to, “que no exclou mai el coratge de dir les coses pel seu nom i d’atribuir les responsabilitats que corresponen als inductors dels errors”; les reflexions que donen “autoritat moral al volum”; la cura i la “justesa” amb què es descriuen els personatges implicats en els esdeveniments i que mereixen ser recordats per la posteritat (Antoni Rovira i Virgili, Amadeu Hurtado o Gabriel Alomar, entre d’altres). “Per a les generacions que no coneixen el passat immediat del nostre poble –conclou Xuriguera– aquest llibre és un document exemplar”, ja que “és una manera d’explicar una evolució que ensopegà amb la guerra civil. I des d’aquest punt de vista, el seu contingut és una útil lliçó per a les generacions recents que no han sentit més que un monòleg.”¹⁵⁴

De caire molt diferent és “Glossa a un discurs”, una paràfrasi al discurs efectuat per Josep M. Batista i Roca, com a president dels Mantenedors, als Jocs Florals de Cambridge el 1956. Xuriguera remarca la perennitat dels Jocs davant la persecució de què són objecte a l’interior de Catalunya, “així van donant la volta al món afirmant els ressons d’una cultura perseguida a la seva terra natural.” Els Jocs Florals són, en definitiva, una mostra més de l’esperit català:

Fins que els Jocs han tornat a triomfar. Car és un triomf rodó que divuit anys d’opressió no hagin abatut l’esperit, trempat al seu escalf, ni la seva empenta creadora. La llengua, aquesta substància viva que fa la realitat del català i la lleialtat a la terra, aquesta altra autenticació, han donat un pensament, vell de més de vuit-cents anys, que ha anat tothora lligat a la cultura

primera, en una carta adreçada a Joan Baptista Xuriguera el 28 de setembre de 1951 (Annex VI, carta 72) escriu: “Darrerament, m’han tramès l’*Antologia de la poesia catalana (1900-1950)* de Joan Triadú. No conec aquest minyó però m’adono que a l’*Antologia* manca força gent representativa. Per contra, hi ha una colla de noms nous que no conec.” La segona, la coneixem a través d’una lletra de Jaume Agelet i Garriga del 19 de desembre de 1951 (Annex V, carta 29): “Estic d’acord amb vós sobre l’antologia de Triadú. És un jove guanyat pel cerebralisme. La malaltia es va encomanant. Ja hi estic fet. D’ençà que vaig començar a escriure em toca nedar contra corrent. Què hi farem! No sé pas nedar d’altra manera.”

¹⁵⁴ Ramon Xuriguera, “Els llibres”, *Vida Nova*, núm. 27 (febrer de 1963), p. 29-30.

d'Europa. Per les portes catalanes ha entrat a la península hispànica la civilització d'Occident. Aquesta expressió original ha volgut ésser esborrada per la força: com si la tirania pogués anorrear una llei biològica.¹⁵⁵

La glossa, però, va més enllà dels Jocs Florals i s'estén a la situació dels exiliats catalans: “durant aquests anys d'oprobri, on ha anat a parar un català, hi ha anat amb la seva llengua, amb les seves normes d'existència, amb el pensament posat en el destí del seu país natal.” I formula uns objectius de cara al futur de la cultura catalana: “Aquest propòsit ha d'ésser viu en tots els catalans per tal de recuperar de pressa el temps perdut; també per a preparar l'existència de demà. Ningú no ha de restar absent d'aquest combat. De res no haurà servit de resistir, sense capacitat per a edificar. I els joves – potser els més desassistits– cal que esdevinguin els més vigilants car ells són la continuïtat.”

Relacionat amb l'article anterior, “El patrici Rafael Patxot” és un panegíric amb motiu de la seva mort, en una línia semblant al dedicat a Lluís Nicolau d'Olwer a *Pont Blau*; una figura a qui Xuriguera havia demanat la seva col·laboració tant per al Patronat de Cultura Catalana Popular com per al de les Edicions Proa. En el text, concebut com l'homenatge de *Vida Nova* a Patxot, es destaca el seu mecenatge envers la cultura catalana, d'una banda, a través de beques per a estudiants, subvencions destinades als Jocs Florals de la Llengua Catalana o a l'Orfeó Català i dotacions de llibres per a la Biblioteca de Catalunya o els Estudis Universitaris Catalans; de l'altra, gràcies a l'ajut per a publicar materials sobre matèries diverses (treballs sobre la premsa, bibliografia catalana, cançoners populars...). “Rafael Patxot –acaba Xuriguera– “és un patriota eximi, un català eminent que afronta l'adversitat amb un tal exemple de civisme. La seva obra, fecunda i substancial, ha donat profitosos fruits reals però resta sobretot com una base per a donar-ne en una més ampla mesura. No en va s'enriqueix un patrimoni sense que obri perspectives per a posteriors treballs.”¹⁵⁶

Un text de caire molt més circumstancial és “La casa de Balzac”: es tracta d'una presentació de l'indret en què va viure el cèlebre novel·lista francès entre 1840 i 1847 a Passy, prop de París, i que el 1929 va convertir-se en museu. Xuriguera descriu el contingut que s'hi exposa i que no és altre que els gravats, les escultures, les pintures i

¹⁵⁵ Ramon Xuriguera, “Glossa a un discurs”, *Vida Nova*, núm. 7 (abril-maig-juny de 1956), p. 76.

¹⁵⁶ Ramon Xuriguera, “El patrici Rafael Patxot”, *Vida Nova*, núm. 29 (novembre de 1963), p. 4.

els originals de les novel·les que van ser propietat de Balzac: “visitar-la és un gaudi, una recreació del passat a través de copiosos i emotius documents.” L’article es tanca amb una reflexió de caire poètic que ens recorda el Xuriguera narrador:

En aquesta caseta provinciana abrigada en un silenciós replec d’aquest sorollós París, l’evocació pot desplegar encara les ales. No sempre és avinent, per manca d’ocasió, de trobar-se en companyia d’ombres entranyables. Una casa és un atur o una transició. N’hi ha que la despersionalitzen per allò que se n’emporten. Altres l’enriqueixen amb allò que hi deixen. I és aquesta la subtil riquesa que París deu a la caseta de Balzac.¹⁵⁷

Per últim, cal assenyalar que a *Vida Nova* Xuriguera dóna a conèixer textos de crítica literària que, amb escadusseres modificacions, incorporarà a d’altres obres. És el cas de “Verdaguer i les *Jovenívoles*”, que passarà a formar part de l’assaig *Jacint Verdaguer. L’home i l’obra*.¹⁵⁸ O bé “J. P. Sartre i *La Nàusea*” que esdevindrà el pròleg a la traducció d’aquesta novel·la publicada per Edicions Proa el 1966 i que Miquel Guinart qualifica que “més que d’un pròleg, es tracta d’un estudi profund i definidor de l’obra sartriana, com els nostres lectors es complauran a jutjar.”¹⁵⁹

Són escassos els articles de tema artístic i polític de Xuriguera que veuen la llum a *Vida Nova*. Pel que fa als primers, a “Artistes catalans a París” remarca la tradició dels pintors i escultors catalans que han sojornat a la capital francesa des de les darreries del segle XIX, atrets pels “vents de novetat”. Es comenten també les activitats dels artistes joves, la qual cosa li serveix per afirmar que “l’art català continua mereixent una estimable atenció”. I ho exemplifica: les il·lustracions de *A la recherche du temps perdu*, de Marcel Proust, per Emili Grau Sala, o de *Le chaos et la nuit*, de Henry de Motherland, a càrrec de Martí Bas; o les exposicions d’Apel·les Fenosa, Xavier Valls, Antoni Guansé o Evarist Vallés. La conclusió a què arriba no deixa lloc a dubtes: “L’art català manté a París un bon nivell. El que n’extreuen els nostres artistes traspua en llurs

¹⁵⁷ Ramon Xuriguera, “La casa de Balzac”, *Vida Nova*, núm. 22 (maig de 1961), p. 22.

¹⁵⁸ Ramon Xuriguera, “Verdaguer i les *Jovenívoles*”, *Vida Nova*, núm. 6 (gener, febrer, març de 1956), p. 15-21. En una nota de la redacció ja s’indica la procedència del text: “Devem a la gentilesa de l’escriptor Ramon Xuriguera la publicació d’aquest important fragment del seu vast estudi sobre l’obra de Verdaguer”.

¹⁵⁹ Ramon Xuriguera, “J. P. Sartre i *La Nàusea*”, *Vida Nova*, núm. 33 (maig de 1965), p. 11-15. Val a dir que el text de Guinart va signat amb les inicials L. R. [La Redacció]. El pròleg sobre Sartre el comentem en l’apartat 8. 2. d’aquest capítol de la tesi, dedicat a les traduccions efectuades per Xuriguera entre 1954 i 1966.

produccions. Però això són figues d'un altre paner.”¹⁶⁰ L'altre text que comenta temes artístics és “La sensació en la pintura catalana, que, amb el títol de “La sensació”, havia aparegut el juliol de 1955 a *Pont Blau*.¹⁶¹ De tema polític, només hem localitzat un article, “Maragall i la tendència hispànica de Catalunya”: és la tercera part de l'assaig “Catalunya i l'evolució espanyola”, publicat l'abril de 1958, igual que l'anterior, a *Pont Blau*, i que reproduirà a *Orfeo Català*.¹⁶²

5. 3. ELS ARTICLES PER A CUADERNOS DEL CONGRESO POR LA LIBERTAD DE LA CULTURA

La revista *Cuadernos del Congreso por la Libertad de la Cultura* (d'ara en endavant *Cuadernos*), redactada exclusivament en castellà, va editar-se a París entre 1953 i 1961; de periodicitat bimensual, en van arribar a aparèixer cinquanta-cinc números, tot i que a partir del número 48 va convertir-se en mensual. L'objectiu de la publicació, com s'indica a l'editorial que obria el primer número, era el de “defender la libertad más gravemente amenazada en nuestro tiempo: la de la reflexión crítica y creadora, rebelde a la propagandas dirigidas y a las consignas partidistas.” De fet, era una prolongació del Congreso por la Libertad de la Cultura, constituït a París el juny de 1950, i que reunia intel·lectuals, artistes i científics de diversos països i tendències amb el comú denominador de defensar el dret de crítica i de pensament lliure; el Congreso tenia com presidents d'honor, entre d'altres, a Karl Jaspers, Salvador de Madariaga i Bertrand Russell. Pel que fa a *Cuadernos*, hi constava un “Consejo de Honor”, amb els noms d'Américo Castro, Rómulo Gallegos o Erico Verissimo, i un redactor en cap, Julián Gómez “Gorkin”, un vell amic parisenc de Xuriguera des dels anys vint. Entre els col·laboradors habituals de la revista, podem destacar Víctor Alba, Francisco Ayala, Arturo Barea, Josep Carner, Jean Cassou, Josep Ferrater Mora, Jorge Guillén, André Malraux, Joaquim Maurín, Ramón J. Sender o María Zambrano.

Els articles de Ramon Xuriguera a *Cuadernos*, apareguts entre 1957 i 1961, es publiquen en la seva totalitat sota l'epígraf “Bellas Artes”, la qual cosa ja ens indica,

¹⁶⁰ Ramon Xuriguera, “Artistes catalans a París”, *Vida Nova*, núm. 29 (novembre de 1963), p. 27.

¹⁶¹ Ramon Xuriguera, “La sensació en la pintura catalana”, *Vida Nova*, núm. 4 (juliol-agost-setembre de 1955), p. 36-39.

¹⁶² Ramon Xuriguera, “Maragall i la tendència hispànica a Catalunya”, *Vida Nova*, núm. 14 (gener-febrer-març de 1958), p. 21-26.

d'entrada, la temàtica a què cal adscriure'ls. D'entre aquests, n'hi ha dos que destaquen per la seva extensió i contingut. En el primer, "Expansión y restricción del Barroco en España", Xuriguera remarca, d'entrada, la dificultat per definir el concepte de *barroc*; malgrat tot, n'indica alguns trets: "el carácter emotivo por encima de toda reflexión; lo que tiene de fantástico independientemente de la lógica; lo que contiene de excesivo, de suntuoso ante el comedimiento y la ponderación clásicos." Una caracterització que esdevé el punt de partida per a rastrejar les petges del Barroc a Espanya, des dels segles XVI al XX; un moviment que assoleix la màxima esplendor entre 1600 i 1700: "en literatura, el periodo accesorio sobrecarga el pensamiento central. Descubrir lo que queda oscurecido, deslindar la idea, estimula la transposición, la condensación y la intrepidez de la imagen en la poesía; propicia el disimulo y el misterio en la prosa." Un moviment que després de la seva substitució pel Neoclassicisme, a causa de l'arribada de la dinastia borbònica, reapareix amb el Romanticisme per la seva "tendencia a lo fantástico, al visionarismo, al desbordamiento místicoascético", travessa l'obra dels escriptors de la generació del 98, amb el seu "afán de ver claro en los destinos del país", i es perllonga fins a la literatura actual. Xuriguera, però, partint de les teories exposades per Miquel dels Sants Oliver a *Psicología del pueblo español*, considera que hi va haver una part de l'estat espanyol que va resistir-se al Barroc: la perifèrica, i més en concret, la mediterrània (identificada amb Catalunya, València i les Balears), que, des del segle XVIII, rebutjà les innovacions barroques com s'observa a l'arquitectura, la pintura i l'escultura. Una tendència que s'accentuà durant el segle XIX, coincidint amb el fenomen de la Renaixença, "la parte de barroco que acarrea el romanticismo ha sido contenida en la España periférica animada de sentimiento localista (...) el arte y la literatura nacidos del diferencialismo han tomado del romanticismo la rebelión contra el exotismo invasor y el afán de libertad interior que impulsaba a cada uno de estos países a deslindar su espíritu autóctono del compuesto barroco." Entrant al segle XX, Xuriguera qüestiona el regeneracionisme de la generació del 98, ja que aquest no va més enllà "de una especulación esteticoliteraria."¹⁶³ Els únics projectes de regeneració de l'estat espanyol s'han dut a terme des de Catalunya i el País Basc. Xuriguera exemplifica la

¹⁶³ Aquesta és una idea recurrent en altres articles de Xuriguera d'aquests anys, com, per exemple, "Catalunya i l'estat espanyol" i que ja havia formulat en els textos "A l'entorn del castissisme", apareguts

hipòtesi contraposant les figures de Maragall i d'Unamuno: “al constructivismo maragalliano de una comunidad ibérica renovada con la inclusión de Portugal, Unamuno opone la abstracción de una intrahistoria castellanizante.”¹⁶⁴ A més, remarca la diferència entre el modernisme espanyol –merament estètic– i el català –d'un caràcter més combatiu:

El modernismo en el interior de la Península es un movimiento de letras, una actitud de escritores y por primera vez las formas barrocas que contiene son encauzadas cuidadosamente. De esta contención nace la lírica simbolista y, en general, la proscripción del artificio y de la retórica en la lengua. [...] Por el contrario, donde el modernismo desbordó el cauce estético y tomó el carácter vitalista de la transformación que se estaba operando fue en Cataluña.¹⁶⁵

La clau que explica aquestes dues maneres de copsar el moviment modernista es troba en el vitalisme, “nada más lejos del espíritu barroco que el orden, el pragmatismo y la regulación del alma catalana”; partint d'aquesta afirmació, alguns dels noms que esmenta Xuriguera són: Gaudí, que imprimeix plasticitat i disciplina al Modernisme amb una tècnica mediterrània, o bé Carner, que imbueix la poesia catalana de Parnassianisme. En aquest procés per convertir el Modernisme en l'expressió representativa del país, l'únic literat que abandona el camí traçat és Eugeni d'Ors, “del pensamiento de la meseta adopta el envoltorio, la retorsión. Así se desgarrá en la antinomia de enaltecer la medida, la claridad, la conciencia de la labor armoniosa en un lenguaje abigarrado y oscuro.” L'actitud d'Ors, per tant, “parece señalar el camino que es preciso no seguir.” El segon text destacat de *Cuadernos*, “El conceptismo en la pintura española”, és la versió castellana –a voltes resumida– dels capítols “El concepto”, “Picasso”, “Miró” i “Dalí” de l'assaig *L'escola de pintura catalana*.¹⁶⁶

a *La Publicitat* entre el setembre i l'octubre de 1932.

¹⁶⁴ A unes conclusions semblants havia arribat anteriorment Joan Fuster en el seu article “Maragall i Unamuno, cara a cara”, aparegut als números 8 (abril de 1953) i 9 (maig-juny de 1953), de la revista *Pont Blau*. L'assagista valencià comenta que “Unamuno no creia en composicions sinó en imposicions: la unitat espanyola, per a ell, era el resultat o l'usdefruit d'una victòria. Va ser realment, home de guerra civil, no de diàleg. Maragall ho era, en canvi, de pau civil, de concòrdia: *un treballador esperançat*. Aquesta discrepància mina quantes afinitats tingueren i desitjaren.” Citem per Joan Fuster, *Papers d'exili. 1950-1967*, a cura de Josep Ferrer i Joan Pujades (Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1995), p. 70.

¹⁶⁵ Ramon Xuriguera, “Expansión y restricción del barroco en España”, *Cuadernos*, núm. 33 (novembre-desembre de 1958), p. 101.

¹⁶⁶ Ramon Xuriguera, “El conceptismo en la pintura española”, *Cuadernos*, núm. 22 (gener-febrer de 1957), p. 104-112. Únicament val la pena assenyalar la coda final que no recull, evidentment, l'assaig català: “En resumen, el conceptismo español según se desprende de la obra de sus representantes más genuinos, vincula el expresionismo al sentido mediterráneo de la forma con la que se está llevando a cabo

La majoria dels articles que publicarà Xuriguera a *Cuadernos* són les reflexions i els comentaris que li susciten les exposicions d'art celebrades a París; una tasca que ja havia dut a terme per a la revista *Rosa dels vents*, el 1936. “La Primera Bienal de París” és la ressenya d'una mostra de mil cinc-cents obres (pintura, escultura i gravat) a càrrec d'artistes de més de quaranta països. Pel que fa al contingut, apunta les tendències predominants, entre les quals destaca l'abstracció, que li mereix una valoració del tot negativa per la seva nul·la relació amb el món real:

Muy pocas obras expuestas guardan relación con lo real. “El mundo fenoménico aparece como un mundo combatido, como una rémora de la cual hay que desprenderse. [...] En efecto, los lienzos se presentan como una sucesión de manchas, de ritmos, de armonías, de deformaciones expresionistas sometidos a una extremada violencia. Hay en ello cierta monotonía a pesar del deseo de impresionar y de sorprender. Al lado de ciertas abstracciones en las que se adivina el deseo del valor puro de la materia, lo que domina son los cromatismos convulsos, la variación que quiere ser subversiva, lo aformal y lo informal. En conjunto, un afán de destrucción sin que asomen atisbos sustitutivos.

Si existe el color animado de un afán de estructura, abunda la superficie confusa y aun se da la uniformemente lisa. Nada nuevo en esta extensión de garabatos que puesto que nada nuevo anuncian parecen más bien mero convencionalismo. Lo único que atestiguan es que, profundo o pasajero, es un estado de espíritu, puesto que es común a un sector de juventud artística del mundo entero.¹⁶⁷

És per això que els resultats de la Biennial, tot i l'interès per reunir les tendències de l'art jove, són descoratjadors per a Xuriguera: no descobrirà cap nou talent, ja que les peces semblen, més aviat, simples provatures, “de falta de técnica adolece, en general, el arte contemporáneo”, i puntualitza que “con tal afán de ser libre se lleva la indisciplina hasta el infantilismo”. Una idea que també expressa a “Antagonismos o los jóvenes pintores occidentales”, una col·lectiva on “el deseo de los organizadores es poner de manifiesto que la plástica actual no se inspira en fuentes nacionales sino en motivos más vastos, en inquietudes de aspecto universal.” Segons Xuriguera, la mostra no aporta res de nou respecte a la Biennial i és un nou exemple de la pintura contrària a la figuració que s'exposa a les galeries d'art parisenques: tot i que s'intenta construir un llenguatge nou, aquest no arriba a commoure “pues sólo conciben y se mueven en la

el proceso de especulaciones que caracterizan el arte contemporáneo. [...] En todo caso corresponde a España el orgullo de haber dado a esta fiebre de investigación algunos de sus mejores taumaturgos.”

¹⁶⁷ Ramon Xuriguera, “La Primera Bienal de París”, *Cuadernos*, núm. 40 (gener-febrer de 1960), p. 103. Un extracte d'aquest article es publicarà al diari *La Prensa*, de Buenos Aires, el 27-VIII-1961.

solitaria frialdad de la abstracción.”¹⁶⁸ Especialment crític amb el material que descriu és “El arte español e iberoamericano en la casa de la Unesco en París”, en què Xuriguera se cenyeix, sobretot, a obres de Picasso, Miró i Llorens Artigas. Pel que fa al mural creat pel primer, “dista mucho de ser claro (...) carece de la monumentalidad y lo monumental es la condición primera que debe reunir toda realización plástica injerta a este edificio inmenso”; en canvi, de les peces de Miró i de Llorens Artigas, en censura que l’emplaçament, a l’exterior de l’edifici, sigui el més adient. De tota manera, no s’està d’apuntar la repetició temàtica que detecta en la producció mironiana: “la pintura de Miró abunda en los motivos archiconocidos de los puntos, las parcelaciones cubiertas de colores planos y las retorsiones lineales simulando el arabesco.”¹⁶⁹ Molt diferent és el balanç de l’article “La exposición *Los orígenes del siglo XX*”, en què s’intenta provar que l’art veritablement modern neix en el període que s’emmarca entre 1894 i 1914 i “que ha sido bautizado con los nombres de *modern style*, modernismo, arte nuevo, estilo gas o estilo metro.” Una nova concepció que ha permès arrencar l’expressió artística de la tradició i orientar-la cap a la modernitat i que, alhora, es relaciona estretament amb disciplines com la música, la filosofia o la literatura: “como siempre, esta coincidencia de inconformismos plásticos, corre parejo con el movimiento literario, también de dimensiones europeas, igualmente renovador y sediento de independencia.” I Xuriguera demostra l’afirmació establint paral·lelismes entre el simbolisme de Maeterlinck i l’expressionisme de Kandinsky. O bé la influència del simbolisme poètic de Rubén Darío en la pintura hispanoamericana de l’època. I és que, a diferència de l’art abstracte, “pensamiento y sensibilidad se manifiestan con no poca coherencia en este momento particularmente anunciador de la cultura de Europa. Su mensaje aparece hoy como un factor de renovación.”¹⁷⁰ Per últim, remarca la influència dels corrents moderns en diversos països; a l’estat espanyol, destaca, com a nucli més actiu, Barcelona i

¹⁶⁸ Ramon Xuriguera, “Antagonismo o los jóvenes pintores occidentales”, *Cuadernos*, núm. 42 (maig-juny de 1960), p. 107. A la mateixa pàgina escriu, expressivament, sobre les darreres tendències artístiques: “El relieve y la pintura encerrados en vitrinas, con adiciones de pelo, de cartón, de paja, de plumas, de alambres, simulando vísceras o mecanismos absurdos como hicieron ya los surrealistas, también existen. Su deseo no es sugerir la poesía con sus predecesores sino elaborar conjuntos repulsivos.”

¹⁶⁹ Ramon Xuriguera, “El arte español e iberoamericano en la casa de la Unesco en París”, *Cuadernos*, núm. 37 (juliol-agost de 1959), p. 107

assenyala, com a figures més representatives, Nonell, Picasso –ambdues influïdes per l’ambient parisenc– i Gaudí.

Entrant en l’anàlisi dels articles dedicats a les exposicions individuals, “Picasso: medio siglo de cubismo” és una nova reflexió sobre el pintor malagueny, que parteix d’una mostra de la seva producció entre 1955-56. El comentari s’inicia posant de relleu la innovació que va representar l’art cubista respecte al llenguatge clàssic, “medio siglo de transtorno com quizás no lo haya experimentado jamás el mundo de las artes.” Potser per aquesta causa, Xuriguera posa de relleu que el més destacat de l’exposició són “las representaciones simultáneas nacidas del cubismo”, cosa que li permet dur a terme una valoració del cubisme, remarcar-ne els trets fonamentals i presentar-ne la trajectòria. I el defineix com una manifestació de llibertat, que neix contra la tradició impressionista, i que pot sintetitzar-se en l’expressió “desechó la complacencia de la imagen y se dedicó a desentrañarla.” A més, remarca la seva influència a d’altres moviments contemporanis com el dadaisme, el surrealisme o l’expressionisme alemany, o, fins i tot, en el terreny de la literatura. Tal vegada, entre el més interessant –i alhora sorprenent– de l’article, hi ha les afirmacions sobre la mediterraneïtat de la figura geomètrica del cub, que relaciona amb Ramon Llull:

Mucho se ha hablado del influjo de la geometría de Cézanne y aun del imperio de las matemáticas en el nacimiento del cubismo y muy pocos de que el cubo constituye una propensión mediterránea. Cúbico es el principio de la construcción grecoromana. Y al cubo atribuye Lulio (*Arte Magna*) la plenitud con respecto a todas las dimensiones que lo eleva a base de todas las artes. Cúbica es la arquitectura gótica de las Lonjas que se erigen a orillas del Mediterráneo hispánico. Con el cubo se compenetran Vitrubio y Palladio y él fecunda la boga renacentista que sucede al gótico en España. Quizás sin el cubo, sin su seducción arraigada, la fisonomía del Escorial hubiera sido muy otra. Pues bien sabido es que Herrera, partidario del sentimiento greco-romano de la forma, asociaba a él el sentido lógico que Raimundo Lulio atribuía al cubo, según expone en su tratado *Discurso sobre la figura cúbica*.¹⁷¹

A la figura del pintor malagueny Xuriguera també dedicarà “Picasso y “Las Meninas” de Velázquez”. De les teles que conformen l’obra picassiana, en destaca la seva concepció de joc respecte l’original, un joc que cal entendre com una actitud innovadora, de risc i d’audàcia, però que, tanmateix, pot arribar a esdevenir gratuït. Per

¹⁷⁰ Ramon Xuriguera, “La exposición *Los orígenes del siglo XX*”, *Cuadernos*, núm. 47 (març-abril de 1961), p. 114.

¹⁷¹ Ramon Xuriguera, “Picasso: medio siglo de cubismo”, *Cuadernos*, núm. 25 (juliol-agost de 1957), p. 93-94.

últim, l'article apunta, de manera esquemàtica, les diferències entre ambdós artistes: "el primero es un reflejo de la naturalidad, el segundo de la contorsión. Velázquez es objetivo i visual; Picasso es expresionista y transformador."¹⁷² Altres articles dedicats a l'anàlisi de l'obra de pintors contemporanis són "Elemento y unidad en la pintura de Luis Fernández", "Vivancos o el arte primitivista" i "Valores de la joven pintura española: Xavier Valls". En el primer, es comenta la trajectòria del pintor asturià arrelat a París, influït per Picasso i Juan Gris, i que ha transitat des del cubisme fins a l'abstracció passant pel surrealisme; autor d'una obra de gran exigència formal –"la técnica de Fernández presenta cierto parentesco con la de los pintores de retablos medievales"– que es caracteritza perquè "no es de deformación ni de asociación, sino de construcción y de fusión exigentes."¹⁷³ En el segon, comenta com els quadres de Vivancos, oposats a l'abstracció, tradueixen "un mundo límpido, un universo suave, de sentimientos apacibles, de colores luminosos y de emociones sosegadas."¹⁷⁴ El darrer no és més que la versió castellana del capítol dedicat al pintor barceloní procedent de *L'escola de pintura catalana*.¹⁷⁵

Xuriguera també comentarà a *Cuadernos* altres disciplines artístiques. A "Esculturas de Julio González", analitza la seva breu producció, a mans de col·leccionistes privats després de la mort, que resta "como una de las aportaciones más sustanciales al sentimiento de la plástica contemporánea". I en valora l'originalitat i la novetat, i considera González, juntament amb Pau Gargallo, el precursor en la utilització dels metalls amb intenció escultòrica; un artista, a més, fortament influït per l'ambient artístic de la Barcelona de tombant de segle, "de inconformismo y de afán de renovación."¹⁷⁶ "Los tesoros del Perú" és la descripció del material contingut a l'exposició del mateix nom i que Xuriguera presenta segons els períodes històrics del país (el precolombí, el colonial i l'actual); unes etapes que tenen, com a trets comuns, la

¹⁷² Ramon Xuriguera, "Picasso y "Las Meninas" de Velázquez", *Cuadernos*, núm. 38 (setembre-octubre de 1959), p. 104.

¹⁷³ Ramon Xuriguera, "Elemento y unidad en la pintura de Luis Fernández", *Cuadernos*, núm. 27 (novembre-desembre de 1957), p. 95.

¹⁷⁴ Ramon Xuriguera, "Vivancos o el arte primitivista", *Cuadernos*, núm. 30 (maig-juny de 1958), p. 99.

¹⁷⁵ Ramon Xuriguera, "Valores de la joven pintura española: Xavier Valls", *Cuadernos*, núm. 44 (setembre-octubre de 1960), p. 107-108.

¹⁷⁶ Ramon Xuriguera, "Esculturas de Julio González", *Cuadernos*, núm. 36 (maig-juny de 1959), p. 105.

propensió al barroc i la religiositat.¹⁷⁷ Finalment, “Grau Sala y la ilustración del libro” és una lloança de les litografies del pintor barceloní creades per a la *A la recherche du temps perdu*, de Marcel Proust –i de les quals igualment donarà notícia a *Vida Nova*–, que proporcionen “el carácter de verdaderos lienzos emmarcados por las letras y los márgenes de las páginas” i restitueix “al libro la ambición de originalidad, sacarlo de la fase de la técnica y elevarlo al nivel de obra de arte.” Per tot plegat, “esta edición de Proust constituirá una nueva afirmación del talento de Grau Sala, uniendo una vez más su nombre a la belleza y a la dignidad del libro ilustrado de nuestra época.”¹⁷⁸

5. 4. ELS ARTICLES PER A *ORFEÓ CATALÀ*

Dins la revista editada a Mèxic *Orfeó Català*, lligada a aquesta institució cultural i dirigida per Joan Potau, des de la seva creació el 1962, Xuriguera hi publica dos extensos articles de tema polític. El primer és l’assaig “Catalunya i l’estat espanyol”, que va obtenir el premi Lluís Companys, donat justament per *Orfeó Català*, als Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a Santiago de Xile l’agost de 1962. Va publicar-se al llarg de vuit números, entre el març i el desembre de 1963, tot i que l’havia donat a conèixer parcialment a *Pont Blau*, *Vida Nova* i *Ressorgiment*. Es tracta d’un estudi sobre el procés de creació i de desenvolupament del sentiment nacional català, que arrenca des de mitjans segle XIX, amb el fenomen de la Renaixença, fins a la restauració de la Generalitat, el 1931, gràcies a la figura de Francesc Macià; no en va el lema sota el qual va presentar-se als Jocs Florals –“Catalunya no pot recular ni tan sols aturar-se”– ja n’avançava l’orientació del contingut:

Totes aquestes etapes s’inscriuen en el procés general de la Renaixença. La Renaixença catalana no és solament un moviment de cultura, ans un desvetllament de recursos i energies encaminats a restaurar una tradició menystinguda en la vida pública espanyola. Representa, doncs, una rectificació, i com a tal, és natural que es transformés en una voluntat política. És a dir: un desig d’organitzar-se altrament, una esmena de la unificació basada en el predomini d’una part damunt del tot. Tal és la funció del federalisme. I per ell Catalunya esdevé una punta avançada en l’evolució política de l’estat espanyol.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Ramon Xuriguera, “Los tesoros del Perú”, *Cuadernos*, núm. 32 (setembre-octubre de 1958), p. 97-100.

¹⁷⁸ Ramon Xuriguera, “Grau Sala y la ilustración del libro”, *Cuadernos*, núm. 50 (juliol de 1961), p. 66. No entrem a comentar, per la temàtica tractada i, sobretot, per ser merament circumstancial, l’article “El Ballet Nacional Mejicano en París”, escrit per Xuriguera per al servei de premsa del Congreso por la Libertad de la Cultura i publicat el 19-VIII-1961 al diari argentí *La Prensa*.

¹⁷⁹ Ramon Xuriguera, “Catalunya i l’estat espanyol”, *Orfeó Català*, núm. 12 (març de 1963), p. 22. Cal recordar que Xuriguera a l’assaig de 1936 *L’aportació de l’occident català a l’obra de la Renaixença*,

Si efectuem un sumari recorregut pel treball, Xuriguera remarca, d'antuvi, com Catalunya, ja des del segle XIX, se situa en un primer pla de l'actuació pública. Així, Pi i Margall serà qui posi les bases per a un canvi de l'estructura política espanyola, fonamentada en la instauració dels principis federalistes: "D'aquesta transformació, Catalunya n'és l'expressió vivent."¹⁸⁰ Tot i el fracàs de les idees de Pi i Margall, el federalisme acaba arrelant entre les classes mitjanes i "fecunda el catalanisme: el completa, li dóna tot el seu sentit." Una tasca que durà a terme Valentí Almirall, fundant el 1879 el *Diari Català* i el 1886 publicant *Lo catalanisme*, "peça essencial en l'evolució de les doctrines autòctones" i "professió de fe de liberalisme, de respecte a la sobirania popular, d'amor a la democràcia." Almirall orientarà el moviment catalanista vers unes vies liberals "perquè l'entén com una expressió de la voluntat col·lectiva, i només amb bases liberals pot aplegar-se tot el poble: dretes i esquerres, creients i descreguts, camp i ciutat, patrons i assalariats."¹⁸¹ La següent baula de la cadena serà Joan Maragall, que eixamplarà, des de les pàgines del *Diario de Barcelona*, les propostes d'Almirall. Els seus comentaris als temes d'actualitat permetran que la burgesia s'acabi interessant pel catalanisme:

Els articles que signava Maragall al *Brusi* eren àvidament esperats i comentats. El seu to moderat, la ponderació amb què examinava els fets, penetraven els reductes del conformisme burgès guanyant-los a les esperances de la pàtria. La pàtria, per als catalans, volia dir la nació. Idea que diferia de la pàtria dels altres espanyols. Car aquests també entenien per pàtria allò que els catalans anomenaven Estat.¹⁸²

L'actitud de Maragall coincidirà amb una sèrie d'esdeveniments favorables al moviment catalanista, com seran el Memorial de Greuges o, sobretot, el triomf de Solidaritat Catalana a les eleccions de 1907, "que era el resultat de la conversió del

havia considerat la Renaixença com un moviment complex i plural que integrava àmbits tan diversos com la política o literatura i no pas com un fenomen merament cultural ni adscrit a una sola direcció ideològica.

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 21.

¹⁸¹ Ramon Xuriguera, "Catalunya i l'estat espanyol", *Orfeó Català*, núm. 13 (abril de 1963), p. 19. A la mateixa pàgina Xuriguera defineix el catalanisme en aquests termes: "un mode de viure, un urc de les formes pròpies, una afirmació de l'esperit a base de la pròpia llengua, de la pròpia música, del propi art. És una fe i una esperança. És una elevació feta d'amor al passat i d'afany de l'esdevenidor." La informació per a redactar aquest capítol de l'assaig ens la dóna Xuriguera en una nota: es tracta de l'article d'Antoni Rovira i Virgili, "Valentí Almirall" publicat en el número d'abril-juny de 1947 de la *Revista de Catalunya*.

¹⁸² Ramon Xuriguera, "Catalunya i l'estat espanyol", *Orfeó Català*, núm. 14 (maig de 1963), p. 11.

catalanisme de l'opinió conservadora.” El pensament del poeta barceloní es concreta, segons Xuriguera, en una doble direcció: “d’una banda menant al nacionalisme, d’una altra a l’ideal ibèric.” I és que “la unió ibèrica era l’encaminament lògic d’un procés de renovació, a la qual renovació Maragall consagrà les inquietuds dels darrers anys de la seva existència.” I, com havia fet a “Expansión y restricción del Barroco en España”, l’oposa, tot qualificant-lo d’“home del 98”, a Unamuno, per a qui la regeneració d’Espanya “era, però, una regeneració literària, sense integració del poble; una regeneració que no arribava a l’entranya perquè no entenia la diversitat. Pretenia refer la vida peninsular castellanitzant-la.” El mèrit de Maragall, conclou Xuriguera, és el “d’haver advocat per la reorganització peninsular, no com un líric isolat sinó amb estreta comunió amb el seu poble.”¹⁸³ Serà Prat de la Riba qui, partint de les idees d’Almirall, donarà un nom nou al fet diferencial català deixant enrere els conceptes de *regió* i *província* i substituint-los pel de *nació*:

La nació, en una paraula, tal com Prat de la Riba la presenta per primera vegada als catalans, és una entitat biològica, i com tota la vida, una obra natural. En el cas concret de Catalunya, equivalia no ja a particularitzar-la sinó a diversificar-la de l’Estat on romanía absorbida.¹⁸⁴

A més, Prat de la Riba serà la persona que encaminarà Catalunya cap a la restauració dels seus drets com a nació. I ho farà mitjançant la Lliga Regionalista, un partit, a inicis del segle XX, alliberat de la tutela dels grups polítics estatals i que obrirà el camí a formacions de les altres nacions peninsulars. Xuriguera també valora la intervenció de Prat de la Riba en el moviment Solidaritat Catalana, perquè porta el germen de la Mancomunitat i, alhora, evidencia la revitalització de tot un poble. Per últim, comenta la seva faceta d’assagista amb *La nacionalitat catalana*. Les idees de Prat de la Riba, en definitiva, vénen a ser un complement de les d’Almirall “i per bé que no deixa d’èsser

¹⁸³ *Ibidem*, p. 12. Per a una anàlisi de les idees iberistes de Maragall, és de lectura obligada l’estudi de Víctor Martínez-Gil, *El naixement de l’iberisme catalanista* (Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1997), especialment les pàgines 204-254. Així, a la p. 223, Martínez-Gil indica: “Joan Maragall supera la tradició federalista decimonònica que contemplava la unió ibèrica com una federació dels antics estats peninsulars i no pas com la unió de tres nuclis nacionals que es mantenen lliures [Catalunya, Castella i Portugal], idea que és la gran innovació de l’iberisme catalanista.” I, a la p. 246, és encara més explícit: “Catalunya i Portugal, els pobles marítics de la Península, han d’aportar-hi els vents de les seves costes i airejar-la amb una pluja benèfica, producte de la barreja de l’acció dels dos pobles. Maragall creu que ara és el moment en què el triomf de la perifèria, de l’obertura, serà possible: amb un Portugal independent i una Catalunya renascuda.”

¹⁸⁴ Ramon Xuriguera, “Catalunya i l’estat espanyol”, *Orfeó Català*, núm. 15 (juny de 1963), p. 19.

paradoxal, cal admetre que, en aquest sentit, l'hereu de les idees d'Almirall és la Lliga Regionalista.”

Al llarg de la dècada dels vint, el catalanisme, sense deixar d'esdevenir “una nostàlgia del passat”, intentarà adaptar-se als nous temps. Xuriguera acusa Lerroux de ser un enviat del govern espanyol amb la missió d'evitar la unió entre el catalanisme i el món obrer, fet que, agreujat amb els assassinats de Francesc Layret i de Salvador Seguí, provocarà que el moviment catalanista no assolís llocs de responsabilitat entre els sindicats i, en conseqüència, la inhibició de les masses obreres davant del fenomen català. Xuriguera també és crític amb el paper desenvolupat per la burgesia catalana en aquest aspecte, “la qual ha mancat de previsió quant al relleu que havia d'assolir en la vida pública del món del treball: primer no prestant-hi la deguda atenció i deixant-lo disponible per a què el desencaminés el lerrouxisme, després aliant-se amb les forces de repressió estatals per a combatre les seves aspiracions.”¹⁸⁵ Però, sobretot, retreu a la classe burgesa la seva implicació en el cop d'estat de Primo de Rivera, “de cara al catalanisme, la dictadura era la cega obstinació a mantenir la vella estructura de l'estat, immolant al seu anacronisme les innovacions que els desitjos de renovació havien produït.” El procés d'afermament del sentiment català culminarà amb Francesc Macià, l'hereu de les teories d'Almirall i de Prat de la Riba. Hom repassa la seva trajectòria, des dels inicis com a militar fins al procés de Prats de Molló, i contraposa la seva figura a la de Cambó, “avui sembla una aberració que per a renovar les velles estructures de l'estat es cerqués l'ajut dels més aferrissats defensors de la seva centralització.” Macià serà qui prendrà contacte amb el món obrer: “és un dels seus encerts majors i a aquesta obra es deu l'haver pogut restaurar la Generalitat de Catalunya.” Per acabar, glossa, en termes abrandats, la seva significació històrica:

Sense el seu concurs ni hauria estat restaurada la Generalitat de Catalunya i qui sap si no hauria estat proclamada la República. Era un gran pas en el procés vers la transformació de l'estat espanyol tan vivament desitjat i recolzat a Catalunya. En el curs d'aquest procés, Macià representa una assenyalada fita. Si Prat de la Riba hi inscriu el concepte de nació, Macià hi afegeix l'opció a l'estat: un estat sobirà, lliure de restar sol o de pactar unions, segons la voluntat de Catalunya.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Ramon Xuriguera, “Catalunya i l'estat espanyol”, *Orfeó Català*, núm. 16 (juliol de 1963), p. 18.

¹⁸⁶ Ramon Xuriguera, “Catalunya i l'estat espanyol”, *Orfeó Català*, núm. 19 (octubre-novembre de 1963), p. 22. Entre els llibres de la biblioteca de Ramon Xuriguera a Bergerac hi consten els dos volums de

“Catalunya i l’estat espanyol” es clou amb unes breus conclusions. Xuriguera formula la tesi que “a Espanya no ha existit mai la unió. La reunió de les corones d’Aragó i de Castella fou una temptativa d’unificació, la qual mai s’ha efectuat.” Per tant, Espanya no deixa de ser “un grup peninsular de pobles, diversos i originals, que les monarquies forasteres han forçat artificialment a la barreja.” I formula una aspiració per al futur de Catalunya: cal que l’Europa dels estats sigui substituïda per l’Europa de les nacions, “d’aquesta comunitat, Catalunya pot formar-ne part sola o confederada. Res no s’oposa a que es preservi el fons comú peninsular. Importa, però, que cada poble s’hi senti plenament manifestat, que les respectives civilitzacions hi descloguin lliurement llurs caràcters distintius, sense el bastardeig centralitzador dels estats.”¹⁸⁷

El segon article que publica Xuriguera a *Orfeo Català* és “L’afusellament de Lluís Companys”. Molt probablement, es tracta de l’ampliació del text de la conferència “Lluís Companys, president de Catalunya”, pronunciada a París l’octubre de 1960, i que ja havia publicat aquest mateix any a la revista *La France Latine* amb el títol “En el vintè aniversari de l’afusellament del president Companys”. Xuriguera estableix, d’inici, un paral·lelisme entre el general Josep Moragues, defensor de Barcelona a la guerra de 1714, i Lluís Companys ja que ambdós “són un símbol de coratge, un repte de la raó contra la força sense el dret.” El contingut del text és una lloança al president assassinat pel franquisme: en repassa la biografia i, tot i criticar algunes decisions desencertades (com la seva gestió política en temps de guerra davant del catalanisme radical, “admetent els seus excessos i tancant els ulls a les seves experiències”), posa de relleu el paper que va tenir en la defensa de la República i, sobretot, el seu ferm catalanisme, “que portava al cor”; “simbòlic destí d’un president català, únic primer magistrat d’un poble democràtic immolat pel totalitarisme.” Per tot plegat, “Companys, avui, personifica la Pàtria caiguda.”¹⁸⁸

Macià. *La seva actuació a l’estranger*, publicats a Mèxic el 1952 i 1956 amb notes de Ramon Fabregat, i que, de ben segur, seria una de les fonts d’aquest capítol de l’assaig.

¹⁸⁷ Ramon Xuriguera, “Catalunya i l’estat espanyol”, *Orfeo Català*, núm. 20 (desembre de 1963), p. 24.

¹⁸⁸ Ramon Xuriguera, “L’afusellament de Lluís Companys”, *Orfeo Català*, núm. 26 (novembre-desembre de 1964), p. 8. Val a dir que entre els llibres que formaven part de la biblioteca de Xuriguera hi ha l’assaig de Domènec de Bellmunt, *Lluís Companys: la seva vida, la seva obra, la seva mort gloriosa* publicat el 1945 a Tolosa de Llenguadoc a través de la revista *Foc Nou*.

5. 5. ALTRES COL·LABORACIONS A LA PREMSA CATALANA D'EXILI

Ramon Xuriguera va publicar articles a d'altres revistes de l'exili català. Una d'elles és *Veü Catalana*, apareguda a Mèxic entre el 1958 i el 1963, i dirigida, en els seus inicis per Salvador Ferrer, malgrat que el redactor de la majoria d'editorials era Vicenç Riera Llorca; l'administrador era Ramon Fabregat i comptava amb la subvenció gairebé exclusiva de Dalmau Costa.¹⁸⁹ Hi hem localitzat dos articles que tracten qüestions polítiques i socials, que, de fet, eren les predominants a *Veü Catalana*. En el primer, "Les noves generacions", Xuriguera comenta les diferències entre la joventut actual i la de la seva època, "nosaltres, a la seva edat, sentíem l'inconformisme guiats per una fe. Res de tal en les joventuts d'avui." I apunta les causes d'aquesta apatia –es tracta d'un jovent enganyat pel franquisme, que els ha proporcionat una versió esbiaixada de la guerra civil i que ha tingut com a objectiu "salvaguardar la tradició de l'acció dels espanyols desviats"– i apunta l'esperança en la descoberta de la veritat, perquè "el passat els esperona el desig; desig de saber, d'entendre, de lligar caps. Llur recança són les llacunes, tot el que els ha estat estrofet i falsejat."¹⁹⁰ El segon, "La politització dels obrers", recull, com el títol indica, una de les tesis recurrents de Xuriguera en aquests anys: l'afebliment de la democràcia com a conseqüència de la desvinculació dels obrers de l'acció política, "l'haver-se decantat pel predomini econòmic ha creat la indiferència davant la llibertat. I amb la minva de llibertat han proliferat les dictadures." Un apoliticisme que es fonamenta en una visió errònia dels obrers, que han identificat el catalanisme amb l'actitud de certs patrons; una confusió fomentada pels governs de Madrid. Detecta, tanmateix, un canvi d'actitud en els darrers anys: "és, doncs, un gran triomf per al sindicalisme català que els obrers es polititzin. Els assumptes de la professió, tota la qüestió social és, abans de tot, un problema polític. I no cal esperar veritable solució sindical mentre el problema polític no estigui resolt."¹⁹¹

La darrera revista mexicana en què va col·laborar Ramon Xuriguera fou *Xaloc*, on va publicar un parell de textos. Editada per Ramon Fabregat entre 1964 i 1981, intentava prosseguir el camí iniciat per *Pont Blau*, imitant-ne el format i la línia cultural

¹⁸⁹ Sobre la publicació, vegeu Vicenç Riera Llorca, *Els exiliats catalans a Mèxic*, p. 127-130.

¹⁹⁰ Ramon Xuriguera, "Les noves generacions", *Veü Catalana*, núm. 1 (juliol de 1958), p. 2.

¹⁹¹ Ramon Xuriguera, "La politització dels obrers", *Veü Catalana*, núm. 5 (15-XI-1958), p. 5.

i política. “La responsabilitat de l’escriptor” és tota una declaració de principis. Com ja havia expressat des dels seus inicis com a literat, Xuriguera posa sobre la taula la necessitat d’implicar literatura i societat; una idea en plena vigència, a inicis de la dècada dels seixanta, i que l’apropa als principis del realisme històric:

La literatura és un mitjà com un altre de cercar-se. Tot cercant-se, però, l’escriptor expressa en veu alta el que pensa i el que sent. La qual cosa el situa en un pla públic i, aquest fet, assumeix una responsabilitat que el fa, a la vegada, mentor i tributari de la consciència aliena, tot portant-lo, al mateix temps, a l’escorcoll incessant d’ell mateix.

Tot escriptor que refusi d’esguardar pel damunt dels murs del propi clos, que escrigui d’esquena al món, separat dels seus gaudis i dels seus dolors, falleix en bona part a la seva missió. Sobretot hi falleix a Catalunya, on tot és inacabat i periòdicament malmenat per la dissort i on, en les més adverses ocasions, ha estat la funció d’escriure el que ha salvaguardat la nostra dignitat d’homes. L’escriptor ha refet la llengua i ha retrobat la nació. Heus ací perquè, potser com enlloc més del món. Catalunya ha fet d’alguns dels seus escriptors els millors guies.¹⁹²

Per a Xuriguera, en definitiva, “tot escrit és un missatge” i llengües perseguides com la catalana, “cal que tendeixin a projectar-se més enllà d’unes reduïdes minories si volen fer més que sobreviure.” I és que l’essencial en literatura és escriure sobre el món que envolta l’escriptor, “l’observació i la reflexió d’existir, els llaços amb la col·lectivitat.” L’altre text que veu la llum a *Xaloc*, “Simone de Beauvoir i el seu darrer llibre”, és el pròleg a la traducció d’*Una mort molt dolça*.¹⁹³

L’última revista de l’exili americà en què va participar Ramon Xuriguera va ser *Ressorgiment*, apareguda a Buenos Aires, i dirigida des de 1916 per Hipòlit Nadal i Mallol. Ho va fer amb l’article “Macià i l’Estat Català”, publicat en els números d’abril i de maig de 1962, que és la reproducció, íntegra, del capítol dedicat a la figura del president de la Generalitat procedent de l’assaig “Catalunya i l’estat espanyol.”

Finalment cal assenyalar que Xuriguera va intervenir a la revista parisenca *Tribuna*, una publicació d’Esquerra Republicana de Catalunya, iniciada el 1954, i dirigida per Joan Sauret i Josep Sans. Segons Albert Manent, Xuriguera va signar els textos amb el pseudònim de Noguera¹⁹⁴; ara bé, amb aquest nom, únicament hem pogut localitzar un text, “Un llibre interessant”. Es tracta de la ressenya de *Cataluña, Castilla, España*, de Pere Bosch Gimpera; l’anàlisi de l’obra li permet arribar a la mateixa conclusió que a

¹⁹² Ramon Xuriguera, “La responsabilitat de l’escriptor”, núm. 4 (novembre-desembre de 1964), p. 58.

¹⁹³ El pròleg sobre Simone de Beauvoir l’estudiem en l’apartat 8. 3. d’aquest capítol de la tesi.

¹⁹⁴ Albert Manent, *Escriptors i editors del nou-cents*, p. 262.

l'assaig "Catalunya i l'estat espanyol": "l'estat espanyol, tal com s'ha concebut, no ha arribat mai a representar els pobles d'Espanya. És, doncs, una estructura que cal reemplaçar."¹⁹⁵ Tanmateix, a la necrològica de Xuriguera que veu la llum a *Tribuna* se'ns indica que "ens honorà amb la seva col·laboració per a la crítica de llibres."¹⁹⁶ Així, hem trobat dues ressenyes sense signar que, amb prevenció, podríem atribuir a Xuriguera. La primera, "*Historia de la Segunda República Española*", sobre el llibre homònim de Víctor Alba, i que valora com una peça d'un gran interès documental per estudiar l'època –malgrat un criteri "troskista" que evita entrar a fons en "no pocs abusos personals pretesament revolucionaris"¹⁹⁷– i que, a més, posa en un primer pla uns fets i que, gràcies a la manera de presentar-los, permetrà a les noves generacions poder formar-se una opinió objectiva sobre el període. La segona, "*El llibre de l'any*", és un comentari a l'obra del mateix títol que recull els esdeveniments i les activitats més importants ocorregudes als Països Catalans al llarg de 1963. En remarca la utilitat patriòtica i n'elogia el contingut i l'estil emprat: "són unes cròniques vives, exemptes d'aquella monotonia i fredor d'ànima que caracteritza els rutinaris balanços periodístics de cada cap d'any."¹⁹⁸

5. 6. LES COL·LABORACIONS A LA PREMSA FRANCESA

Ramon Xuriguera va participar en dues revistes redactades en llengua francesa, però estretament relacionades amb el món cultural occità. La primera, *La France Latine*, va ser fundada el 1949 a París per Pierre Vergnes i, progressivament, de la mà de Roger Barthe es convertí en un òrgan que va permetre agrupar especialistes i gent interessada de diversos països per la llengua i la literatura occitanes. De periodicitat mensual fins a 1959 (quan finalitza la primera sèrie), esdevé trimestral a partir de 1960, amb una nova numeració. De plantejaments i objectius semblants és la segona, la mensual *L'Unité Latine*, creada i dirigida per Roger Barthe, igualment des de París, entre 1957 i 1964. Cal recordar que Xuriguera ja havia col·laborat el 1952, gràcies a Bernard Lesfargues, a la revista de caire occitanista *Périgord. Moun país*.

¹⁹⁵ Noguera [Ramon Xuriguera], "Un llibre interessant", *Tribuna*, núm. 59 (març de 1964), p. 6.

¹⁹⁶ [S/s], "Ha mort Ramon Xuriguera", *Tribuna*, núm. 86 (setembre de 1966), p. 6.

¹⁹⁷ [S/s] [Ramon Xuriguera], "*Historia de la Segunda República Española*", *Tribuna*, núm. 32 (octubre de 1961), p. 5.

La majoria dels articles de Ramon Xuriguera a *La France Latine* poden adscriure's a l'àmbit de la història i la crítica literària. “Les Jeux Floraux de la Langue Catalane”, publicat poc abans de la celebració dels Jocs Florals de París, dibuixa un recorregut per la història del certamen amb la intenció de donar-lo a conèixer al públic francès.¹⁹⁹ Dividit en dues parts, a la primera s'analitza el paper de la festa durant l'època medieval, des de la seva creació a Tolosa de Llenguadoc, passant per la instauració del Consistori de Barcelona o la seva interrupció el 1416, amb la mort de Ferran d'Antequera. Per a Xuriguera, els Jocs Florals “restèrent une fête, un jeu, un brillant artifice. Ils ne pouvaient être autre chose. Ils n'étaient pas réellement nécessaires. La littérature était cultivée normalement sans l'aide de spectaculaires encouragements.”²⁰⁰ La segona se centra en el procés de restauració dels Jocs Florals, a mitjans segle XIX, gràcies als quals s'esdevé “la résurrection d'une langue de culture. Et en effet, à partir de ce moment, la Catalogne recommence à exprimer dans sa langue retrouvée toutes les manifestations de sa pensée.” El text finalitza fent referència als Jocs Florals celebrats a l'exili i a la imminent celebració a París de la festa que ha de commemorar-ne el centenari: “je désire seulement souligner que Paris se trouvera au centre de cet ensemble d'accents qui de tous les coins du monde proclamera les titres de gloire et le droit à la vie d'une langue et d'une culture qui peuvent se manifester partout sauf dans leur propre pays.”²⁰¹ També veuen la llum a *La France Latine* dos articles dedicats a la figura de Frederic Mistral. A “Mistral et la Catalogne”, un extracte de l'assaig de 1961 *Relacions Occitanocatalanes de Mistral ençà*, hi comenta, d'una banda, el diàleg que es va establir entre les cultures occitana i catalana al llarg del segle XIX: “les relations occitano-catalanes de cette période apparaissent particulièrement effusives. Elles sont animées d'un sentimentalisme prodigue en discours, en folklore et en évocations lyriques que le

¹⁹⁸ [S/s] [Ramon Xuriguera], “*El llibre de l'any*”, *Tribuna*, núm. 67 (desembre de 1964), p. 6.

¹⁹⁹ A l'ANC es conserva la versió catalana d'aquest article, inèdita, datada el 1958.

²⁰⁰ Ramon Xuriguera, “Les Jeux Floraux de la Langue Catalane”, *La France Latine*, núm. 107 (març de 1959), p. 2.

²⁰¹ Ramon Xuriguera, “Les Jeux Floraux de la Langue Catalane”, *La France Latine*, núm. 109 (juliol-agost-setembre de 1959), p. 7. Els darrers paràgrafs d'aquest article són, amb escasses modificacions, els que trobem a l'opuscle *Commemoració del Centenari dels Jocs Florals de la Llengua Catalana*.

romanticisme de l'époque favorise"²⁰²; de l'altra, la influència que exerceix el poeta occità en els inicis literaris de Verdaguer i que ja havia examinat a l'article "Mistral et Verdaguer, symboles de la fraternité catalano-occitane" per a *Périgord. Moun país*. "Honorar le souvenir de Mistral" és, en canvi, una breu nota escrita amb motiu del cinquantè aniversari de la mort del poeta de Maiano en què remarca com aquest "est pour les catalans non seulement le symbole d'une culture soeur, mais en combattant de coix, un exemple illustre et fécond."²⁰³ El darrer article que versa sobre literatura –i, tal vegada, el més interessant– és "Portée de l'oeuvre poétique de Josep Carner", redactat arran de l'aparició de *Choix de Poèmes*, un recull de traduccions de poemes carnerians a diverses llengües. Hom hi efectua un repàs de la trajectòria biogràfica i literària de Carner. Així, Xuriguera defineix els trets que caracteritzen la seva producció poètica: "Sa longue vie littéraire est un exemple d'exigence et de rénovation. De source symboliste, avec des résonances parnassiennes, il unit la lyrique anglaise, avec sa fine disposition à l'humour, à la sévère concentration mallarméenne." Igualment, posa atenció en els diversos temes que conformen l'obra carneriana i en el seu valor lingüístic, un dels grans mèrits:

La thématique carnerienne est à la fois locale et universelle: locale par la saveur personnelle de sa Barcelone aimée; universelle par les traces de Théocrite et de Virgile, à travers ses premiers pas parnassiens, par la subtile suggestion de la poésie chinoise, par les accents bibliques de *Nabi*, voix qui, en soi, indique déjà le prophète, par l'évocation de la mythologie aztèque dans *Mystère de Quanaxhuate*, livre qui ajoute à sa qualité poétique celle de constituer un hommage au peuple qui sut accueillir le poète dans un moment de détresse. Cette vaste production, Carner l'a réalisée en langue catalane, et l'un de ses plus grands mérites est d'avoir donné à nouveau à cette langue la qualité qu'elle avait atteinte pendant son essor médiéval. Car on peut bien dire que la haute poésie qui avait pu paraître interrompue avec Ausias March (au milieu du XVe siècle) renoue dans l'oeuvre de Carner avec sa vieille tradition.²⁰⁴

La vàlua de Carner, però, no se circumscriu només a la poesia, sinó que abraça les traduccions, que han permès incorporar al català poetes i prosistes de renom universal, o la seva fidelitat a la llengua catalana –i al país– durant els anys de l'exili. L'article

²⁰² Ramon Xuriguera, "Mistral et la Catalogne", *La France Latine*, núm. 9 (gener-març de 1962), p. 7. A l'apartat 7. 2. d'aquest capítol de la tesi, estudiarem amb més deteniment l'article relacionant-lo amb l'assaig *Relacions Occitanocatalanes de Mistral ençà*.

²⁰³ Ramon Xuriguera, "Honorar le souvenir de Mistral", *La France Latine*, núm. 20 (octubre-desembre de 1965), p. 180.

²⁰⁴ Ramon Xuriguera, "Portée de l'oeuvre poétique de Josep Carner", *La France Latine*, núm. 11 (juliol-setembre de 1962), p. 21.

finalitza fent-se ressò de la candidatura de Carner al Premi Nobel. A *La France Latine* hi ha, curiosament, un text escrit en català i de tema inequívocament polític, “En el vintè aniversari de l’afusellament del President Companys”, que, com ja hem indicat, és la primera versió, més sintètica, de “L’afusellament de Lluís Companys”, que publicarà el 1964 a la revista de Mèxic, *Orfeo Català*.

Pel que fa referència a *L’Unité Latine*, únicament hem pogut trobar un article de Ramon Xuriguera: es tracta de “Mistral” i respon, igual que “Honorar le souvenir de Mistral”, a la commemoració del cinquanta aniversari de la seva mort; el text és l’al·locució pronunciada el 20 de gener de 1964 a l’associació de “Les Amis de la Langue d’Oc” per tal de recordar l’efemèride. El contingut ve a ser pràcticament el mateix que el de “Mistral et la Catalogne”, com ho prova, a més, el fet que, si col·locacionem ambdós textos, hi apareixen nombrosos paràgrafs idèntics. L’article finalitza amb una nova crida a refermar els nexes comuns entre occitans i catalans, simbolitzats en les figures de Mistral i de Verdager: “Notre voix, dans cette commémoration du cinquantenaire de la mort de Mistral, se devait d’évoquer le nom de Verdager si associé à l’oeuvre du poète de Maillane. Et aussi de renouveler notre hommage à son génie littéraire et à son amitié pour les Catalans.”²⁰⁵

6. LA REVISIÓ DE L’OBRA NARRATIVA DE PREGUERRA

6.1. DESTINS

Ramon Xuriguera no va restar satisfet de les novel·les *Desordre* i *Destins*, publicades a les Edicions Proa el 1936 i el 1938, respectivament, i les va revisar²⁰⁶, en grau diferent, al llarg de la dècada dels cinquanta²⁰⁷. Les dues versions estaran separades per un buit considerable d’anys (setze, en el cas de *Destins*, i vint-i-tres, en el de *Desordre*) i és ben lògic observar-hi algunes diferències importants. No hem d’oblidar

²⁰⁵ Ramon Xuriguera, “Mistral”, *L’Unité Latine*, núm. 7 (gener-març de 1964), p. 5.

²⁰⁶ Utilitzem el terme *revisió* per a comentar l’operació efectuada per Xuriguera en aquestes dues novel·les, per distingir-lo dels de recreació i reelaboració. Seguim les indicacions terminològiques de Joan Ramon Veny, “Sobre la reescriptura de l’obra pròpia de Salvador Espriu”, *L’Avenç*, núm. 283 (setembre de 2003), p. 45: “em referiré a partir d’ara al “dir una altra cosa” de Garcés amb el substantiu *recreació*, al “dir d’una altra manera” amb el de *reelaboració* i “al dir millor” amb el de *revisió*.”

²⁰⁷ Com hem indicat, la versió revisada de *Destins* de 1954 va ser publicada el 2003, a càrrec de Josep Camps i Arbós, a la col·lecció Biblioteca Literària de Ponent, de la Universitat de Lleida. Malauradament, la de *Desordre* encara roman inèdita.

tampoc que Xuriguera havia escrit a l'exili les novel·les *Els Astruc* i *Tres nits*, cosa que li havia permès esdevenir un narrador més madur i segur del seu ofici. Una operació literària similar a la que realitzaran altres membres de la mateixa generació que Xuriguera, que també van reelaborar a la postguerra una part de la seva obra narrativa apareguda als anys trenta. Valguin, a manera d'exemple, Sebastià Juan Arbó, amb *L'inútil combat* i *Notes d'un estudiant que va morir boig* (tot i que aquesta darrera ja havia estat reescrita el 1935 amb el títol d'*Hores en blanc*); Xavier Benguerel, amb *Pàgines d'un adolescent* i *Suburbi*; o Mercè Rodoreda, amb *Aloma*.

Les primeres notícies de la revisió de *Destins* les trobem a les notes autobiogràfiques redactades per Xuriguera a Bergerac a inicis dels anys cinquanta: “absent novament de París i sense lleures ni clima pertinent per a ocupar-me de feines literàries, anava esmenant, de tard en tard, passatges que em semblaven febles de *Destins*, novel·la publicada a Barcelona a les darreries de la guerra civil. La forma que li vàreig donar aleshores es ressentia de les precipitacions d'aquells dies sacsejats. Tal com resta, constitueix el primer d'una trilogia que potser em decidiré a continuar”. També mitjançant les cartes adreçades a Rafael Tasis podem anar resseguint aquest procés: el 27 de novembre de 1951 li comenta que “Jo també vaig fent alguna cosa per bé que irregularment. Ara fa una temporadeta que treballo una estona cada dia. He refet de dalt a baix *Destins* que vós coneixeu. Tal com ha quedat serà el primer volum d'una sèrie de tres (si el gas que sembla que porto ara no es talla)”²⁰⁸, mentre que el 20 de maig de 1954 dóna per finalitzada la tasca, “He revisat de dalt a baix *Destins* i l'he deixat per a afegir-hi dos volums més per a què formi la trilogia en la qual havia pensat en posar-me a escriure aquesta novel·la i que les presses dels bons temps de Barcelona em varen fer acabar precipitadament.”²⁰⁹ La trilogia, però, romandrà inacabada i entre els papers de Ramon Xuriguera que es conserven a l'Arxiu Nacional de Catalunya no hi ha el més mínim rastre de les altres dues novel·les a què al·ludeix. És més que probable, per tant, que no arribés a iniciar-les.

Si comparem les dues versions de *Destins*, podem concloure que el tema és el mateix –la confrontació entre dues generacions, la que viu del passat i la que es projecta

²⁰⁸ Annex VIII, carta 53.

²⁰⁹ Annex VIII, carta 80.

en el futur, amb la Primera Guerra Mundial i les seves repercussions com a teló de fons–, però no pas l'escriptura. Un aspecte que s'indica en l'advertiment dels editors que precedeix la nova versió i que cal atribuir, sens dubte, al mateix Xuriguera:

Aquesta novel·la, apareguda l'any 1938, fou la darrera que la col·lecció "A Tot Vent" publicà a Barcelona. Les circumstàncies d'aleshores n'impediren la total distribució. Posteriorment l'autor l'ha rescrita enterament, introduint-hi profundes modificacions. És aquesta nova versió la que oferim, avui, als nostre lectors.

Una tipologia dels canvis observables a l'hora d'acabar l'edició de 1938 respecte a la de 1954, sense pretendre arribar a ser exhaustius, és la següent²¹⁰:

- a) En l'aspecte formal, una major utilització del paràgraf eliminant els punt i seguit.
- b) Desaparició de nombrosos diàlegs que passen a formar part del discurs que emet un narrador omniscient: "– Les serps verdes, daurades, que els indis es deixen enroscar al coll o fan aixecar dretes sobre la cua!... –feia Lanau."²¹¹ / "Li agradava parlar de les serps, d'ocultisme, dels pobles asiàtics, dels quals idolatrava l'esoterisme i els rostres enigmàtics."²¹²
- c) Simplificació en les intervencions dels interlocutors: "–Tinc notícies d'Anna! –L'has vista? –No: m'ha escrit"²¹³ / "–Tinc notícies d'Anna! M'ha escrit"²¹⁴ o bé "–És un oprobi! On hem arribat a parar? Ja no cal estudiar ni fer una vida com Déu mana! Això portarà la ruïna de l'economia, la perdició de l'Estat!..."²¹⁵ / "– És un escàndol! Ja no cal estudiar, ni val la pena de fer mèrits, ni de portar una vida com Déu mana! Correm irremeiablement a la ruïna!..."²¹⁶.
- d) Major precisió lèxica que permet evitar frases, a voltes, intel·ligibles: "com la inexpressió s'esmuny entre les dents d'una boca paralítica"²¹⁷ / "com s'esmuny la inexpressió entre les dents d'una boca oberta i muda"²¹⁸.

²¹⁰ No cal dir que la revisió efectuada per Xuriguera de *Destins* també afecta l'aspecte ortogràfic i els errors d'impremta, aspectes que no entrem a comentar.

²¹¹ Ramon Xuriguera, *Destins* [1938] (Barcelona, Edicions Proa, 1938), p. 13-14.

²¹² Ramon Xuriguera, *Destins* [1954] (Lleida, Biblioteca Literària de Ponent, 2003), p. 93.

²¹³ Ramon Xuriguera, *Destins* [1938], p. 40.

²¹⁴ Ramon Xuriguera, *Destins* [1954], p. 109.

²¹⁵ Ramon Xuriguera, *Destins* [1938], p. 48.

²¹⁶ Ramon Xuriguera, *Destins* [1954], p. 114.

²¹⁷ Ramon Xuriguera, *Destins* [1938], p. 19.

²¹⁸ Ramon Xuriguera, *Destins* [1954], p. 96.

- e) Tendència cap a un tipus de llenguatge més senzill, amb la supressió de tot allò que sigui excessivament literari o superflu: “Dos anys enrere allò era un contrafort insonor”²¹⁹ / “Dos anys enrere allò era un espai quiet i vague”²²⁰ o bé “Brandà el cap a dreta i esquerra amb aire de saber-li greu, i s’enfonsà en la lectura”²²¹ / “Brandà el cap, recançons, i s’enfonsà en la lectura”²²².
- f) Eliminació d’alguns referents històrics i comarcals que donaran a la nova versió de la novel·la un aire de major universalitat: el diari *La Voz de la Ciudad* –contrafigura del conservador *Diario de Lérida*– passa a ser “el diari de la vila”, o bé l’enginyer d’Aitona amb qui es casarà Anna es converteix en un imprecís “foraster”.
- g) Incorporació d’un capítol nou, el XIV de la primera part, en què Lanau explicita la causa del fracàs de les seves relacions amb Anna, que en la primera versió havia quedat poc fonamentada, proporcionant així una major coherència l’episodi: “Al fons, se’n sentia humiliat i la humiliació el retreia: la humiliació i la por que li inspirava Bisbal.”²²³.

A grans trets, podem considerar el text de 1954 menys retòric que el de 1938 i representa un pas endavant en l’allunyament d’aquell estil excessivament líric i carregat que trobàvem a les obres narratives de Xuriguera aparegudes al llarg de la dècada dels trenta. Per últim, cal assenyalar que aquesta nova versió de *Destins* –com potser també la de *Desordre*– havia de publicar-se a les Edicions Proa. Quan l’editorial tenia la seu a Perpinyà, les dificultats econòmiques no ho van permetre i, després del trasllat a Barcelona, amb tota probabilitat la mort de Xuriguera ho va impedir.²²⁴

²¹⁹ Ramon Xuriguera, *Destins* [1938], p. 23.

²²⁰ Ramon Xuriguera, *Destins* [1954], p. 99.

²²¹ Ramon Xuriguera, *Destins* [1938], p. 26.

²²² Ramon Xuriguera, *Destins* [1954], p. 101.

²²³ Ramon Xuriguera, *Destins* [1954], p. 230.

²²⁴ Que *Destins* havia de veure la llum a les Edicions Proa ens ho indica el fet que a la darrera pàgina del mecanografiat hi consten totes les obres publicades per l’autor, tant les originals com les traduccions. Una relació d’aquest tipus és la que obria, des dels seus inicis, cadascun dels volums de la col·lecció “A Tot Vent”. A més, el mecanografiat contempla correccions autògrafes del mateix Xuriguera com si aquest acabés de perfilar els darrers detalls abans de portar la novel·la a l’editor.

6. 2. *DESORDRE*

Podem datar la segona versió de *Desordre* gràcies a la carta que adreça Ramon Xuriguera al seu germà Joan Baptista, des de Bergerac, el 3 de setembre de 1959: “Les vacances van acabant-se. Em distrec refent la novel·la *Desordre* que vàreig escriure massa de pressa. Penso que quedarà molt millorada. En realitat ho faig per a passar el temps i mancat de ganes de fer una altra cosa.”²²⁵ Un treball que havia començat quatre anys enrere, com es desprèn de l’adreçada a Rafael Tasis el 24 de setembre de 1955: “De treball literari pràcticament res. He refet enterament *Destins*. Estic acabant de refer també *Desordre*.”²²⁶

Per tal d’apropar-nos als canvis efectuats respecte al text de 1936, ens és de gran ajut la nota introductòria del mateix Xuriguera a la versió de 1959, on els explica:

Aquesta nova versió de *Desordre*, si bé conserva el fons de la novel·la publicada amb el mateix títol l’any 1936, difereix profundament quant a la manera de tractar-lo. A fi d’ampliar aspectes, potser massa esquemàtics, o de consignar-ne d’altres restats inexpressats, l’autor l’ha reescrita enterament.

També és útil recordar l’opinió emesa per la crítica coetània sobre *Desordre* que, sintetitzant, posava de relleu tres aspectes: en primer lloc, la modernitat del tema; segonament, l’excessiu esquematisme de la trama; per últim, un estil imatjat i artificios, escassament adequat al contingut narrat. Unes opinions que poden resumir-se en aquest paràgraf de la crítica de Ramon Esquerra a *La Veu de Catalunya*: “el de *Desordre* és un gran tema novel·lístic desaprofitat. Si l’autor refés la novel·la cenyint-se al tema i deixant més lliures els personatges podríem tenir una obra del tipus de les que manquen a casa nostra.”²²⁷

Com es dedueix de la nota introductòria de Xuriguera, els canvis efectuats a *Desordre* són més profunds que els de *Destins*; tot i que el tema és el mateix, el que canvia és la manera de presentar-lo al lector. Ara bé, en què consisteix aquest “ampliar aspectes” que indica Xuriguera? Si acarem les dues versions ens adonem, d’entrada, que

²²⁵ Annex VI, carta 134. El mateix Joan Baptista Xuriguera serà qui, després de mort el seu germà, esdevindrà el dipositari del mecanografiat de la novel·la com explica a la carta adreçada a Henriette Xuriguera el 30 d’octubre de 1966: “Juntament amb aquest treball [*L’escola de pintura catalana*], guardo també l’original (una còpia) de la seva novel·la *Desordre*, refeta. Em sembla que esperava l’ocasió de portar-la a un editor, però ignoro quan volia fer-ho i a qui pensava portar-la.”

²²⁶ Annex VIII, carta 102.

la de 1936 presenta deu capítols, mentre que la de 1959, tretze. El material narratiu del capítol II de la versió de 1936 es reparteix entre els capítols II i III de la nova versió: a més, seguint les observacions realitzades per Rafael Tasis a la seva ressenya de *Mirador*, s'amplia el paper de la figura del pare i en descriu, detalladament, tant el caràcter abúlic i indolent com la passió pel joc que el durà a arruïnar el pròsper negoci heretat; és presentat, en definitiva, com un precedent que permet explicar millor l'actual desestructuració familiar. Una mostra de l'actitud vers la seva família es revela en l'episodi del naixement de Marta: "no li preguntà, però, si tot havia anat bé, a quina hora havia tingut lloc el deslliurament. Mig somrigué sense saber exactament a qui, si al nadó o a l'esposa, i se n'anà."²²⁸. El capítol VII, en canvi, és completament nou i ens presenta Miquel, el germà de Marta, Adriana i Helena, cosa que serveix a Xuriguera per a completar el panorama familiar que, en la versió de 1936, quedava restringit només a les tres germanes. El capítol, a més, li permet establir un paral·lelisme entre Miquel i el seu pare: com ell, és un jugador, es gasta els diners d'una assegurança i té uns deutes que intenta eixugar robant a la seva mare. També l'inici del capítol X no apareix a la versió anterior i se centra en el personatge de la mare, que vol ajudar Helena –després d'haver-li impedit acceptar una feina a l'estranger– sense perjudicar els altres membres de la família. Finalment, els capítols XI-XII-XIII reescriuen completament els dos darrers de la versió primitiva i ens permeten copsar millor les raons que menen Helena al suïcidi. A l'onzè presenta dos nous diàlegs: un, entre Helena i Adriana, on aquesta darrera indica a la seva germana que entre Mireval i ella solament hi ha una bona amistat, i l'altre, entre Mireval i Helena, en què l'heroïna li insinua que l'estima, "i com més oferidora esdevenia la seva actitud, més resolt es mostrava Mireval a defugir-la."²²⁹ Al dotzè introdueix una escena on Helena es planteja veure Mireval abans que marxi a Austràlia, per a declarar-li obertament el seu amor, però no té el valor suficient per a fer-ho. En el mateix capítol, el narrador anticipa el final de la novel·la: "Tot li semblava acceptable. O sortir de la mitjanja amb un gest esclatant o condemnar-se a viure obscurament, per sempre més. No hi havia altra sortida. I això sense perdre temps, per

²²⁷ Ramon Esquerra, "Els Llibres", *La Veu de Catalunya*, 22-V-1936.

²²⁸ A manca d'edició, citem pel mecanografiat Ramon Xuriguera, *Destins* [1959], p. 20-21.

²²⁹ *Ibidem*, p. 104.

tal que Mireval ho sabés, que tingués temps d'adonar-se'n."²³⁰ Alhora, se'ns indica la procedència de la pistola que emprarà Helena: és de Miquel, que forma part d'un grup revolucionari. Una referència a la guerra civil que no apareixia a la primera versió: "car aquells dies, amb motiu de l'agitació social, havien distribuït armes als escamots i calia que estigués a punt, qui sap si per a servir-se'n".²³¹ També el desenllaç de *Desordre* presenta notables diferències entre les dues versions. El de 1936, molt breu, es limita a presentar la mort d'Helena precedida d'una sintètica reflexió d'Adriana:

I continuà pensant pels seus dintres amb l'esguard enganxat al cos estirat de la germana: "Entre tots li hem posat l'arma a les mans; ella no ho ha fet sinó disparar i s'ha tocat ella mateixa..." Anà fins al seu costat. Recollí l'arma, encara amb un bri de fum. L'esguardà amb els llavis estrets sobre el mentó volenterós. La bala havia entrat directament al cor. Damunt la roba enfonsada en la ferida per la pressió ardent del projectil guaitava un retall de diari foradat i xop de sang...²³²

En canvi, en el de 1959, l'episodi és narrat amb més complexitat: s'inicia amb la reflexió d'Adriana, molt més extensa, ja que es planteja les causes del suïcidi d'Helena –"El seu error era d'haver esperat de la vida concessions extraordinàries perquè es creia superior"– i qui en són els responsables. També s'indica el contingut de l'article de diari que pressionava Helena amb el seu cos. Xuriguera clou la novel·la amb una nova opinió d'Adriana sobre el fet –en veu alta i qualificant-lo d'"atzagaiada"–, que ens permet entendre de manera diàfana la incomprensió de l'acte realitzat per la noia –el suïcidi entès com un alliberament de la seva existència miserable– per part de seva família:

Marta no prosseguí. No calia. Adriana prou sabia que les ambicions d'Helena no tenien fonament, que vivia de miratges, ella que els atribuïa als altres, a llur orba inadvertència. El seu error era d'haver esperat de la vida concessions extraordinàries perquè es creia superior. Com si l'ésser superior fos una consagració de l'exterior i no una categoria personal, molt sovint poc endevinada i encara menys reconeguda. I, el mateix quant a la vida: per què creure's amb dret d'obtenir-ne dons excepcionals si era una cosa molt més plana i més concreta, un obrir i tancar els ulls de cada dia, sense altres meravelles que les que nosaltres mateixos ens creem? Havia estat l'artifici l'incident d'aquella fi dissortada, una falsa concepció del valer propi. Tot hauria canviat, potser, si hagués pogut ésser guiada. Com esperar-ho, però, de casa seva? I de l'adversió de Marta? Fins ella mateixa es sentia responsable; i en feia, en certa manera, a Mireval. Helena era una malaurada. Entre tots, li havien posat l'arma a les mans. S'abaixà, moguda per no sabia quina compunció, al costat de la seva germana. Recollí l'arma, encara tèbia del canó. Esguardà la taca humida que envermellia la banda esquerra del cosset. La bala devia haver entrat directament al cor. Damunt la seda enfonsada a la ferida per la

²³⁰ *Ibidem*, p. 112.

²³¹ *Ibidem*, p. 105.

²³² Ramon Xuriguera, *Destins* [1936] (Barcelona, Edicions Proa, 1936), p. 234-235.

pressió del projectil, guaitava un retall de diari foradat i xop de sang... Adriana podé llegir-hi encara, socarrimades pel tret, les paraules “Austràlia” i “Mireval”...

La noia, contristada, brandà el cap:

-Havia volgut rescabalar-se amb una acció ressonant i, com sempre, ha fet una atzagaiada...²³³

Tanmateix, les diferències entre les dues versions de *Desordre* no afecten únicament el contingut sinó que també n’hi ha de formals i d’estilístiques –en la mateix línia que la revisió de *Destins*–, per la qual cosa no insistirem en aquest aspecte. Una mostra dels canvis efectuats es detecten en aquests dos passatges del capítol inicial: part del lèxic de la versió primera (“posició mental”, “vehemència”) és substituït per un altre de més planer (“idees”, “vivor”); a més, Xuriguera resol les incongruències que presenta el text (“deixar-lo [el desconsol] que vessi pels ulls” per “deixar que vessin les llàgrimes”) o bé en precisa algunes afirmacions (“La gent, al teatre” per “Els personatges, al teatre”). En cursiva indiquem els canvis entre les dues versions:

L’emprengué per aquest flanc. La sobtada intuïció de la *posició mental* de la noia donà una certa *vehemència* a les seves paraules:

-Què volíeu que fes, doncs? Quan una dona *marxa per un camí* de dificultats i se sent traïda per l’únic afecte que justifica la seva esperança i la seva lluita, no té sinó dos camins a seguir: ofegar el dolor dins una resolució *heroica* i, per consegüent, *carregar-se d’energia per a redoblar la lluita*, o lliurar-se al propi desconsol i *deixar-lo que vessi pels ulls*... *La gent*, al teatre, o són de carn i ossos, o no tenen cap valor.²³⁴

L’emprengué per aquest flanc. La sobtada intuïció de les *idees* de la noia donà una certa *vivor* a les seves paraules:

-Què volíeu que fes, doncs? Quan una dona *passa* dificultats i se sent traïda per l’únic afecte que justifica la seva esperança i la seva lluita, no té sinó dos camins a seguir: ofegar el dolor dins una resolució *coratjosa* i, per consegüent, *redoblar d’energia per a prosseguir la lluita*, o lliurar-se al propi desconsol i *deixar que vessin les llàgrimes*... *Els personatges*, al teatre, o són de carn i ossos, o no tenen cap valor.²³⁵

Com a conclusió, podem afirmar que la nova redacció de *Destins* i de *Desordre* resol la majoria dels problemes d’estructura i d’estil que presentaven les versions aparegudes anteriorment i, en conseqüència, les milloren de manera notable.

²³³ Ramon Xuriguera, *Destins* [1959], p. 115-116.

²³⁴ Ramon Xuriguera, *Destins* [1936], p. 23.

²³⁵ Ramon Xuriguera, *Destins* [1959], p. 7.

7. L'OBRA ASSAGÍSTICA

7. 1. JACINT VERDAGUER. L'HOME I L'OBRA²³⁶

7. 1. 1. Ramon Xuriguera i la figura de Mossèn Cinto

L'interès de Ramon Xuriguera per la figura de Jacint Verdaguer abraça un període de gairebé mig segle. Recordem com el seu germà Joan Baptista, en el dietari *Els núvols de l'Empordà*, indicava que Verdaguer –i sobretot *L'Atlàntida*– era una de les lectures predilectes durant els anys d'adolescència. O bé les composicions publicades a la revista *Lleida* entre 1926 i 1928 que traeixen l'empremta verdagueriana.²³⁷ Serà, però, durant els anys d'exili a França que l'interès de Xuriguera per Verdaguer passarà a un primer pla. El 1945, a París, coincidint amb el centenari del naixement de l'escriptor, comença a dissenyar l'assaig *Jacint Verdaguer. L'home i l'obra*. Dos esdeveniments n'assenyalen el punt de partida: en primer lloc, els actes duts a terme per l'associació Cultura Catalana, que cristal·litzaren en la publicació de la *Miscel·lània Verdaguer* i en l'organització d'un homenatge al poeta català; segonament, la conferència encarregada per Les Amis de la Langue d'Oc, en què disserta sobre “La vida i l'obra del poeta Verdaguer”. El mateix Xuriguera assenyala, en el prefaci de l'assaig, aquesta dissertació com el seu origen: “Amb tal motiu ens demanaren una conferència la preparació de la qual ens féu refrescar els escrits de Verdaguer. Aquest nou contacte amb els textos del poeta i amb els ressons del seu drama, havien de remoure el fons de sorpresa i de recança que havíem experimentat sempre al voltant de la figura del poeta.”²³⁸

El 1948, Ramon Xuriguera guanya el premi “Jaume Balmes” dels Jocs Florals celebrats a París amb *Jacint Verdaguer. L'home i l'obra*, que podem considerar com la

²³⁶ Una primera aproximació a aquest assaig es troba a Josep Camps i Arbós “*Jacint Verdaguer. L'home i l'obra*, de Ramon Xuriguera: un estudi verdaguerià gairebé desconegut”, *Anuari Verdaguer 2002 (Actes del V col·loqui sobre Verdaguer. “Verdaguer i el Segle”)* (Vic, Eumo Editorial / Universitat de Vic, 2003), p. 159-173.

²³⁷ De tota manera, com hem vist al capítol cinquè de la tesi, durant els anys trenta Xuriguera, tot i no analitzar de manera específica l'obra de Verdaguer, sí que es dedicarà a estudiar el fenomen de la Renaixença a través d'articles periodístics apareguts sobretot a *La Publicitat*. Una línia de treball que culminarà amb l'assaig de 1936, *L'aportació de l'Occident català a l'obra de la Renaixença*.

²³⁸ Ramon Xuriguera, *Jacint Verdaguer. L'home i l'obra* (Barcelona, Edicions Pòrtic, 1971), p. 7. També, durant el 1945, Ramon Xuriguera col·labora en l'acte dedicat a la memòria de Verdaguer que organitza el Casal Català de Montauban, que tenia com a secretari i un dels fundadors el seu germà Joan Baptista.

primera versió de l'obra, que, tanmateix, restarà sense publicar.²³⁹ El maig de 1949 Rafael Tasis li tramet les bases dels premis de l'Institut d'Estudis Catalans. Xuriguera es planteja presentar-hi el *Verdaguer*, com l'anomena familiarment, tot aprofitant l'ocasió per introduir-hi nombroses modificacions (sobretot en l'episodi referit al “drama de mossèn Cinto”). No és, però, fins al setembre de 1953 que considera el premi d'assaig “Alfons Bonay i Carbó”, que convocava l'Institut d'Estudis Catalans, com el més escaient per al *Verdaguer*, ja que estava reservat a “un treball d'història literària o de crítica literària referent a les terres catalanes”. Val a dir que Xuriguera, a l'hora de presentar el text a la convocatòria de 1954, havia assumit les seves mancances, tal com explicita en una carta adreçada a Rafael Tasis el 2 d'octubre de 1953:

No podia fer cap referència als estudis d'Arbó, de Miracle, de Torrent i de J. M. de Casacuberta perquè no els conec. He conegut darrerament el llibre de l'Arbó, essencialment biogràfic, però nul des del punt de vista crític –vull dir de l'obra–. I com que l'examen de l'obra és, potser el que pot presentar algun interès del meu llibre, no m'ha semblat que la coneixença d'aquest nou document aconsellés la modificació de res del que havia escrit.²⁴⁰

L'octubre de 1953 també publica a la revista occitana *Périgord. Moun país*, “Mistral et Verdaguer, symboles de la fraternité catalano-occitane”, on traça les relacions entre ambdós literats, posant de relleu el paper que tenen en el renaixement de les literatures occitana i catalana; un tema que desenvoluparà, a inicis dels anys seixanta, en els articles dedicats a Mistral per a les revistes *La France Latine* i *L'Unité Latine* i, sobretot, a *Relacions occitanocatalanes de Mistral ençà*. Pocs mesos després, el gener de 1954, amb “La prosa de Verdaguer”, aparegut a la publicació mexicana *Pont Blau*, oferirà un primer tast de l'assaig *Jacint Verdaguer. L'home i l'obra*.²⁴¹

L'abril d'aquest any, l'estudi *El color en la poesia de Miquel Costa i Llobera*, de Miquel Dolç, és proclamat vencedor del premi “Alfons Bonay i Carbó”, per un jurat constituït per Ramon Aramon i Serra, Carles Soldevila, Jordi Rubió i Balaguer, Maurici Serrahima i Marià Manent. L'informe que acompanya el veredicta remarca els encerts i

²³⁹ El premi anava destinat al “millor assaig filosòfic, inèdit o publicat en el curs dels dos darrers anys”.

²⁴⁰ En una lletra adreçada al seu germà Joan Baptista el 30 de novembre de 1952 (Annex VI, carta 76), Ramon Xuriguera dóna a conèixer la impressió que li ha produït l'obra de Sebastià Juan Arbó: “He llegit el *Verdaguer* de l'Arbó. No està malament encara que el trobo mal escrit. L'orientació de la figura de Mn. Cinto em sembla bona; la crítica de l'obra, confusa i defectuosa. L'edició conté moltes faltes, cosa poc seriosa en un llibre car.”

²⁴¹ Per a una valoració de l'article, vegeu Rosalia Guilleumas, *Deu anys de publicacions verdaguerianes* (Barcelona, Editorial Barcino, 1988), p. 240.

les deficiències de *Jacint Verdaguer. L'home i l'obra*. Entre els primers hom destaca els capítols destinats a resseguir els darrers anys de la vida de mossèn Cinto, així com l'anàlisi de l'obra mística i de la prosa. Pel que fa referència a les segones, se li retreu, fonamentalment, la desconexió de la bibliografia verdagueriana més actual:

El senyor Xuriguera assaja en el seu treball un retrat de Verdaguer, traçat principalment a base dels escrits del gran poeta i de gran part de la documentació coneguda que estava al seu abast, i examina amb habilitat i bon sentit crític les obres verdaguerianes més importants: *L'Atlàntida* i *Canigó* (que li forneixen tema per als dos capítols dedicats a l'èpica), *Idil·lis i cants místics*, *Caritat* i la versió del *Càntic dels càntics* (estudiats en el capítol de la mística) i *Excursions i viatges*, *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa*, *Discursos*, *Rondalles* i *Los jardins de Salomó* (dins el capítol on és estudiada la prosa). Són dignes d'esment la discreció amb què l'autor sap tractar els moments difícils de la biografia verdagueriana, la novetat amb què interpreta alguns aspectes de l'obra de Verdaguer, especialment de la seva mística, i l'excurs sobre la història externa de la llengua catalana que precedeix a l'estudi de la prosa. És de doldre, però, que el senyor Xuriguera no hagi tingut en compte, no ja els treballs biogràfics i historicoliteraris sobre Verdaguer publicats darrerament a casa nostra –d'aparició massa recent, potser, perquè poguessin ésser utilitzats per ell– sinó un llibre tan fonamental com el del P. Monjas; que l'anàlisi de l'obra de Verdaguer que forma la segona part del treball presentat no abraçi tota la producció d'aquell; que l'estudi de les fonts, iniciat amb encert per a determinades obres, no sigui continuat i que l'exposició se'ns presenti algun moment d'una manera no massa ordenada.”²⁴²

Rafael Tasis indica a Xuriguera, en una carta datada el 27 de maig de 1954, una altra possible causa de la derrota davant l'assaig de Miquel Dolç: l'excessiu nombre d'estudis dedicats a Verdaguer, enfront de l'escassetat dels que tracten sobre les figures de Miquel Costa i Llobera i de Joan Alcover, l'any del centenari del seu naixement:

Teniu raó pel que dieu al vostre estudi, els mèrits del qual sé que el fall reconeix. Potser va perjudicar-lo el venir –almenys en l'esperit del jurat, si no en la realitat de la seva composició– després de diverses coses publicades o inèdites que han fet del tema Verdaguer, per ara, un tema gairebé exhaust. Hi havia hagut diversos premis expressament dedicats al cinquantenari; en canvi, el centenari d'Alcover i Costa i Llobera, que s'escau enguany, només havia temptat Miquel Dolç. No és que accepti totalment aquests criteris, diguem-ne “oportunistes”. Però vós sabeu, tant com jo, que pesen en aquestes i en totes les circumstàncies.

A partir dels suggeriments del jurat, Xuriguera referà l'obra. Per a dur a terme la tasca, demana, al seu germà Joan Baptista i a Rafael Tasis, que li trametin a París tant

²⁴² L'informe es conserva al fons Ramon Xuriguera de l'Arxiu Nacional de Catalunya. Sobre la resolució del jurat, Xuriguera escriu a Tasis el 20 de maig de 1954 (Annex VIII, carta 80): “Si m'atinc, però, als arguments que vós em transcriviu, és a dir, que el llibre no hagi tingut en compte les darreres publicacions verdaguerianes, i que sembla que han pesat en l'ànim del jurat per a no adjudicar-li el Premi, em sembla que són uns arguments febles. En primer lloc, perquè el llibre és anterior a l'aparició d'aquestes publicacions; i, en segon lloc, perquè les esmentades publicacions no lleven ni afegixen res d'essencial a la part crítica del llibre que és la que pot, potser, presentar un cert interès i una certa originalitat.”

les darreres aportacions bibliogràfiques verdaguerianes com els reculls poètics que no posseïa.²⁴³ Les esmenes afecten sobretot l'anàlisi de la producció literària: així, incorpora un nou capítol dedicat a l'anàlisi de la poesia juvenil mentre que amplia el dedicat a la mística; la biografia, en canvi, no experimenta modificacions significatives, només la matisació d'aspectes relacionats amb el conflicte de Verdaguer amb la jerarquia eclesiàstica. El 1956, aquesta versió, que podem considerar com la definitiva, guanya el premi "Jaume Serra Húnter" dels Jocs Florals de Cambridge. Per tant, la redacció de *Jacint Verdaguer. L'home i l'obra*, cal emmarcar-la en el període 1945-1956²⁴⁴ –uns anys rics en aportacions sobre la figura del literat de Folgueroles– i situar-la en la línia de les biografies de Sebastià Juan Arbó, *Verdaguer. El poeta, el sacerdot i el món*; Josep Miracle, *Verdaguer, amb la lira i el calze*; i Joan Torrent i Fàbregas, *Jacint Verdaguer. Resum biogràfic*, que apareixen el 1952, coincidint amb el cinquantenari de la mort.

L'assaig, igual que havia passat el 1948, no arriba, però, a veure la llum. Només se'n publica la part inicial del capítol que tracta de la poesia de joventut a la revista *Vida Nova* de Montpeller el març de 1956 i una síntesi de la introducció del capítol sobre la prosa a *Pont Blau* el febrer de 1961 amb el títol de "El caràcter de la prosa catalana d'abans de la Decadència". Altres aportacions de Xuriguera a la figura de Verdaguer les trobem en les dues conferències pronunciades al Casal de Catalunya de París: "El drama de Verdaguer", el 7 de juliol de 1956, i "*Canigó*", el 24 de juny de 1961, aquesta darrera amb motiu de 75è aniversari de la publicació del poema. Per últim, en el congrés del Pen Club celebrat a París el 1958, presenta la comunicació "El respecte a la vida privada de l'escriptor", en què al·ludeix, de nou, al cas de Verdaguer.

Gràcies a les cartes adreçades al seu germà Joan Baptista, ens assabentem que la darrera temptativa de Ramon Xuriguera per tal de publicar *Jacint Verdaguer. L'home i*

Xuriguera guanyarà, com hem vist, l'edició de 1955 del premi "Alfons Bonay i Carbó", sobre temàtica artística, amb *L'escola de pintura catalana*.

²⁴³ A través de la correspondència amb Joan Baptista Xuriguera i Rafael Tasis entre 1954 i 1956 es pot elaborar una llista de les obres que va utilitzar Xuriguera per a reconstruir el text: a banda dels estudis de Josep Miracle i de Joan Torrent i Fàbregas, destaquen els de Josep M. de Casacuberta, *Excursions i sojorns de Jacint Verdaguer a les contrades pirinenques*; Manuel Monjas, *Documentos inéditos acerca de mosén Jacinto Verdaguer*; Jesús Pabón, *El drama de mosén Jacinto*; i Josep Pereña, *Els darrers dies de la vida de Jacint Verdaguer*, així com l'obra pòstuma de Verdaguer, *Jovenívoles*.

l'obra serà participant a la convocatòria de 1962 del premi d'assaig "Josep Yxart". Així li ho indica en una lletra del 14 de juliol d'aquest any:

Moltes gràcies per l'oferiment que fas d'encarregar-te de presentar el manuscrit que penso destinar al Premi Yxart. Accepto amb gust i te l'envio per correu certificat. Si tens temps, llegeix-lo i ja em diràs què en penses. Això d'enviar-lo a l'Yxart ho faig sense gens de convicció i pensant que potser faig una bestiesa. Però fa tant de temps que ho tinc fet i són tan poques les perspectives de publicació que tot plegat potser és millor de tirar la capa al toro. He vist publicar diferents llibres al voltant del mateix tema posteriors al meu manuscrit. Això ha contribuït a fer de Verdagner un assumpte massa debatut i per consegüent inactual. Tot això no se m'escapa. Però és cert també que no he vist enlloc res que abordi l'examen de l'obra amb l'extensió amb què ho faig i això m'inclina a trencar el propòsit de no voler concórrer a cap premi. Això, i el consell que va donar-me Tebé, de la Casa del Llibre, el qual va dir-me que l'única manera de publicar sense pagar-s'ho un mateix és intentar la sort en un Premi. Així és que com que el *no* ja el tinc, m'arrisco amb més recança que esperança a l'aventura d'un *sí* per bé que em sembli molt problemàtic.²⁴⁵

Les bases del premi, que sol·licitaven més d'un exemplar, quan Xuriguera havia enviat al seu germà l'única còpia en net que posseïa, li impediran de prendre-hi part. Una situació que li comenta a la carta del 20 de setembre:

Ignorava les condicions d'admissió al Premi Yxart. No posseeixo altre exemplar que el que vàreig confiar-te. I veig difícil que la llargada del treball permeti de fer còpies en un temps breu. Si realment no és possible l'admissió d'un exemplar únic, et prego de retirar el manuscrit. Pots servir-te d'aquesta lletra per a fer-ho. No puc exposar el cas a ningú perquè desconec quins són els membres del jurat.²⁴⁶

Decebut, encarregarà al seu germà de custodiar el manuscrit de cara a una hipotètica publicació, com expressa a la lletra del 2 de gener de 1963:

La qüestió del premi no té gaire importància. Guarda el manuscrit i gràcies per tot el que has fet. Jo visc molt lluny de tot això i el que em va moure a presentar el manuscrit fou la possibilitat de publicar-lo. La porta no s'ha volgut obrir, què hi farem! De totes maneres, m'agradaria saber els noms del jurat; és bo saber les pedres amb els quals no cal ensopegar.²⁴⁷

Serà gràcies a la insistència de Joan Baptista Xuriguera, que el maig de 1971, cinc anys després de la mort de Ramon Xuriguera, que *Jacint Verdagner. L'home i l'obra*

²⁴⁴ El prefaci de l'obra està datat entre 1945 i 1955 a París i a Bergerac, les dues ciutats en què residia Xuriguera des de mitjans dels anys cinquanta.

²⁴⁵ Annex VI, carta 172.

²⁴⁶ Annex VI, carta 175. Pel que fa a l'única còpia existent, Xuriguera ho indica a la mateixa lletra del 14 de juliol (Annex VI, carta 172): "Per la teva lletra enviada abans del teu viatge i trobada ací al retorn del meu, veig el retard sofert pel meu manuscrit sobre Verdagner. Em sabia molt greu que aquest manuscrit es perdés. És l'única còpia en net que tinc. Vàreig enviar-te'l certificat, de manera que si al retorn encara no t'ha pervingut, dis-m'ho a fi de fer una reclamació."

²⁴⁷ Annex VI, carta 176.

s'editarà dins la col·lecció “Llibres de Butxaca”, de l'editorial Pòrtic²⁴⁸, on havia aparegut pocs mesos abans la reedició de *Mossèn Cinto*, de Joan Moles, publicat, per primera vegada, a Mèxic el 1944.

7. 1. 2. Una documentada biografia

La primera part de *Jacint Verdaguer. L'home i l'obra* pertany al model de biografia descrit per Glòria Casals com a “intencionada” que, recordem-ho, és el que responia a les necessitats d'una època i a la intenció artística i didàctica del seu autor.²⁴⁹ Una manera de construir una biografia emprada ja per Ramon Xuriguera a *Els exiliats acusen, Casanovas i Goya, pintor del poble*. La vida de Jacint Verdaguer és presentada a través de cinc capítols que dibuixen la seva trajectòria seguint un estricte ordre cronològic. Tot i que, d'entrada, Xuriguera assenyala, en el pròleg, que “la primera part d'aquest treball –escrita l'any 1945– i successivament retocada no porti res de nou al que avui es coneix de la biografia de Verdaguer”²⁵⁰, es tracta, tanmateix, d'una documentada i útil síntesi biogràfica.

El primer capítol se centra en els primers vint-i-cinc anys d'existència de Verdaguer. Xuriguera posa de relleu les connexions que es donen entre escriptura i religió: el paral·lelisme entre les vocacions eclesiàstica i poètica, o la poesia amatòria truncada pel sacerdoci. Cal destacar, per sobre de tot, la imatge que proporciona del poeta presentant-lo com un autor plenament inserit dins el món literari del seu temps, un romàntic que lluita contra el classicisme setcentista: “tot aquest sever corrent de normes i de mètodes racionalistes, és reemplaçat pels plors, per les ratxes imaginatives, pels esclats d'efusió. Els mòduls de la raó són trencats pels embats del sentiment. En això, Verdaguer no fa més que assimilar-se els gustos que en aquell moment s'estenien per Europa”.²⁵¹

²⁴⁸ Amb tota seguretat, l'assaig de Ramon Xuriguera apareixerà a l'Editorial Pòrtic perquè, prèviament, a la mateixa col·lecció, el seu germà Joan Baptista havia publicat el text de divulgació *Tres moments històrics*, que aplegava els assaigs “Indíbil i Mandoni”, “Aníbal a Catalunya” i “Evocació de la ciutat de Balaguer”.

²⁴⁹ Sobre els diferents models de biografia, vegeu l'apartat 4. 1. 3. del capítol cinquè d'aquesta tesi.

²⁵⁰ Ramon Xuriguera, *Jacint Verdaguer. L'home i l'obra*, p. 13. En una carta a Rafael Tasis el 31 de maig de 1954 (Annex VIII, carta 82), Xuriguera insisteix en la validesa de l'aportació literària: “Car és la part crítica el que m'interessa; la biogràfica no és res més que una introducció a l'estudi de l'obra, útil, és clar, per la relació que existeix sempre entre l'home i l'obra. És, crec, per la part crítica que el llibre pot conservar una actualitat a desgrat del devessall de literatura verdagueriana que es produeix.”

²⁵¹ *Ibidem*, p. 39.

El segon capítol ressegueix el període que abasta de 1870 a 1886, des de la seva ordenació sacerdotal fins al viatge a Terra Santa. Es tracta de l'època d'esplendor: d'èxits en el terreny professional, amb l'obtenció del càrrec d'almoïner a casa del marquès de Comillas, i en el literari, fonamentat en tres obres: *Idil·lis i cants místics*, *L'Atlàntida* i *Canigó*, aquesta darrera considerada per Xuriguera com el cim de la producció verdagueriana. A més, també posa èmfasi en l'amistat entre Verdaguer i Mistral, un tema que, com hem indicat, ja havia tractat en diversos textos coetanis.

La resta de capítols tenen com a eix l'etapa de crisi i d'enfrontament de Verdaguer amb les autoritats eclesiàstiques. El tercer abasta de 1886 a 1895, l'any en què abandona sense autorització el santuari de la Gleba i s'estableix a Barcelona, a casa de la família Duran. Xuriguera analitza les causes que provoquen el conflicte. D'una banda, el caràcter, crèdul i alhora obstinat, del mateix Verdaguer: “el d'un capteniment que va fent-se envaïdor i, per consegüent, mortificant, del qual el poeta no sap vetllar la mesura, aferrat només a les bones intencions; el d'una innocència que propiciava els abusos i convidava a les mistificacions; el d'una tossuderia inexplicable a no voler reconèixer els senyals que l'afeblien respecte als seus protectors, a no voler acceptar esmenes respecte a unes pràctiques que, exercides sense vigilància, podien fer-lo víctima de dubtes enutjosos”.²⁵² De l'altra, l'actitud del marquès de Comillas i, sobretot, la del bisbe Morgades: “Un esperit tan allunyat del mal com el de mossèn Cinto necessitava un tracte més flexible, més suau. Potser aquest fou l'error del bisbe Morgades, no haver-se adonat que tracta amb un poeta i, encara, amb un poeta de renom, i de naturalesa cànvida.”²⁵³ Un drama en què Verdaguer només comptarà amb el suport dels amics rossellonesos i llenguadoccians, com Justí Prepatx o Frederic Mistral, i que tindrà conseqüències negatives per a la seva obra literària, ja que aquesta se cenyirà, pràcticament, a la temàtica religiosa.

El capítol quart entra de ple en els anys de la tragèdia. Xuriguera, per a redactar-lo, parteix dels escrits vindicatius de Verdaguer recollits a *En defensa pròpia*. I, de nou, efectua disquisicions sobre el tarannà del poeta, que conjumina, a parts iguals, la servitud i la rebel·lió: “obeeix, fins per damunt de tot discerniment quan l'habita una

²⁵² *Ibidem*, p. 81.

²⁵³ *Ibidem*, p. 114.

forta convicció. Es rebel·la, però per la mateixa raó. Quan el sentiment de la injustícia enruna una convicció se'n desentendrà desobeint a qui sigui. Hi ha en aquesta actitud un fons d'individualisme, qui sap si d'origen camperol o d'arrel mediterrània, que il·lumina l'esperit de Verdaguer: se sotmet quan creu, i es revolta quan desconfia".²⁵⁴ Verdaguer, per tant, és presentat com un màrtir que, per no voler abandonar la família de Deseada Martínez, ha de suportar les pressions del bisbe Morgades, de qui insisteix "en la manca de percepció, la poquesa del seu tacte, l'absència de flexibilitat amb el qual aculava un pobre sacerdot a actituds que eren lluny del seu ànim".²⁵⁵ Xuriguera també posa de relleu la implicació de la classe política en l'assumpte: "en general, li donà la mà l'opinió liberal. L'opinió conservadora cregué més que mai que un sacerdot que recorria a aquells procediments [els exorcismes] no podia ésser sensat."²⁵⁶

El darrer capítol tracta dels darrers quatre anys de la biografia de Verdaguer: el retorn de les llicències eclesiàstiques, els deutes acumulats, els esforços excessius, l'anhel del més enllà, i la davallada literària, accentuada després de *Canigó*, quan hauria de ser el període de major èxit artístic, "els versos, en aquest temps de declivi de la producció de Verdaguer, només eren uns motlles dòcils als seus cànctics religiosos. Aquell ressò d'epopeia que els havia envigorit en altres temps, s'entelava, es decandia".²⁵⁷ Per últim, Xuriguera no s'està de comentar la misteriosa desaparició dels documents custodiats pel doctor Turró i que van arribar a ser inventariats per Josep Pijoan.

Pel que fa referència als estudis utilitzats per Xuriguera a l'hora de construir la biografia, aquesta es basa, essencialment, en els textos del mateix Verdaguer. La causa no és altra que l'exili de Xuriguera a França, cosa que, com hem vist, li impedia l'accés a la bibliografia més recent: "Les fonts de què ens hem servit per a escriure aquestes pàgines han estat principalment les obres del poeta. Les circumstàncies ens han privat

²⁵⁴ *Ibidem*, p. 126. Xuriguera exemplifica la tesi amb diversos arguments: la dependència de Verdaguer respecte a la família de Deseada Martínez, l'amenaça d'abandonar el seminari sabent-se suspès injustament o l'anada a Barcelona per tal d'apallissar el jurat dels Jocs Florals per no haver-lo premiat. I serà gràcies a aquest caràcter que resistirà les autoritats eclesiàstiques, que el prenen per boig quan ell no se'n considerava.

²⁵⁵ *Ibidem*, p. 127.

²⁵⁶ *Ibidem*, p. 137.

²⁵⁷ *Ibidem*, p. 174.

de procurar-nos informacions més amples”.²⁵⁸ De tota manera, a les notes a peu de pàgina, ens indica quins són els treballs que ha emprat per a redactar determinats capítols. A banda de les indicacions del jurat del premi “Alfons Bonay i Carbó”, dues són les obres que Xuriguera cita amb freqüència: l’assaig de 1924 de Valeri Serra i Boldú, *Biografia de Jacint Verdaguer*, que és la base dels dos primers capítols²⁵⁹; i la crònica de Joan Moles, *Mossèn Cinto*, que li forneix el material sobre la malaltia i la mort de Verdaguer.

7. 1. 3. Una lectura de l’obra verdagueriana

Com hem apuntat, Ramon Xuriguera considerava els quatre capítols destinats a l’anàlisi de la producció de Verdaguer els més interessants de l’assaig. Aquests duen per títol “*Jovenívoles*”, “L’èpica”, “La mística” i “La prosa” i parteixen de la premissa que “Verdaguer fou un home de fe: no solament fe religiosa sinó fe en la creació literària”.²⁶⁰

Per al crític, els fonaments de la poesia verdagueriana ja es troben en la producció juvenil. I la valoració que n’efectua és elogiosa: “No hi ha exemple de poemes de la nostra Renaixença literària, anteriors a l’aparició de *L’Atlàntida*, que igualin la claredat, la música i la veritat de certs fragments de *Jovenívoles*. És un benifet per a l’idioma haver rearrelat en uns fonaments tan naturals”.²⁶¹ Una afirmació que corrobora amb el comentari d’aquests textos primerencs. Així, assenyala el punt de partida de les composicions –l’univers del poeta (les feines del camp, les rondalles i tradicions, les cabòries, els amors...)– i en delimita les influències i les motivacions: el cançoner popular donat a conèixer per Milà i Fontanals amb el títol de *Romancerillo catalán*

²⁵⁸ *Ibidem*, p. 10.

²⁵⁹ Cal tenir present que en aquesta biografia, Serra i Boldú no entra a fons en la tragèdia de Verdaguer. A més, defensa la casa Comillas i les autoritats eclesiàstiques. I és que, segons el biògraf, la raó de l’enfrontament rau en el caràcter excessivament bondadós del poeta i la seva negativa a trencar amb “gent de mal viure”. Per a una anàlisi d’aquesta obra, vegeu Ramon Miró, “Bibliografia crítica verdagueriana de Valeri Serra i Boldú”, *Anuari Verdaguer 1995-1996* (Vic, Eumo Editorial, 1999), p. 422.

²⁶⁰ Ramon Xuriguera, *Jacint Verdaguer. L’home i l’obra*, p. 7. A la p. 11 Xuriguera indica que el seu objectiu no és altre que el de “presentar una revisió de la seva obra, alliberada igual del ditirambe que de la depreciació malevolent”.

²⁶¹ *Ibidem*, p. 195. Altres exemples d’aquesta valoració els trobem a la p. 206: “Aquests versos, sovint puerils i inexperts, ja tenen una flexibilitat, un to líric i una gràcia idiomàtica que els fa inestimables per a la cronologia de la reviviscència literària de la llengua”; i a la p. 213: “Verdes a estones, d’altres amb madureses sorprenents, aquestes poesies són la llavor de l’obra més gran del poeta, de la qual ja contenen tots els accents.”

(“Voreta del riu”, “Les tres paraules”, “L’anell perdut”); el vallfagonisme, tot i que molt atenuat (“La ventura d’en Samarró”, “Lo follet”); Mistral (“Lo ram del segador”); l’exaltació de les campanyes africanes del general Prim (“Amor i ventura”); o les descripcions del món que l’envolta (“L’aplec de la Gleva”, “La fira de Vic”); en canvi, el retoricisme castellà a penes deixa petja en aquesta producció. Uns poemes en què Verdaguer sovint és actor d’allò que exposa i no un simple espectador, com ho evidencia l’ús de la primera persona del plural, i que permeten resseguir possibles rastres biogràfics. “Lo niu dels meus amors” n’és una de les mostres més evidents; un poema que, a més, anticipa les dificultats que tindrà Verdaguer, en el conjunt de l’obra poètica, per amalgamar elements de procedència diversa i que es faran paleses, sobretot, a *L’Atlàntida*: “Aquest poema –un dels més reeixits del recull– està dividit en sis parts. Les cinc primeres tenen una perfecta unitat. No s’escau així amb la sisena, la qual en difereix pel to i per l’embranzida lírica. Tot fa creure que es tracta d’un afegit mal lligat, el qual no s’acorda amb el fons elegíac de la composició primitiva.”²⁶²

Una atenció especial mereix a Xuriguera el poema llarg “Amors d’En Jordi i Na Guideta”. Un comentari especialment interessant perquè les úniques anàlisis literàries aparegudes amb anterioritat són les ressenyes que efectuen, el 1924, Manuel de Montoliu a *La Veu de Catalunya* i Tomàs Garcés a la *Revista de Catalunya*.²⁶³ Xuriguera presenta amb un cert detall la història del poema, en què detecta la influència de *Mireia*, de Mistral, que forneix a Verdaguer tant el tema de la composició com la disciplina de la forma, el metre llarg, utilitzat després a “Dos màrtirs de ma pàtria” o a “L’Espanya naixent”. La valoració final no és, però, gaire favorable: “Amors d’En Jordi i Na Guideta” és el poema més ambiciós de les *Jovenívols*; no és potser, però, el més sortós”.²⁶⁴ Una peça excessivament literària i immadura que posseeix, tanmateix, un notable interès biogràfic, ja que significa l’estroncament de la veta amorosa en la producció verdagueriana.

²⁶² *Ibidem*, p. 209.

²⁶³ Manuel de Montoliu destaca del poema la riquesa lèxica i el caràcter eròtic, “un tema aquest que no el tractà mai més en la seva obra èpica ni en la lírica”. Citem la ressenya “Amors d’En Jordi i Na Guideta”, per l’edició *Breviari crític 1923-1924* (Barcelona, Llibreria Catalònia, 1926), p. 182, que la reproduïx. Contràriament, Tomàs Garcés, a la *Revista de Catalunya*, núm. 1 (juliol de 1924), p. 89, remarca “el nombre de passatges insignificants i estrofes falses i expressions i imatges gairebé grotesques”.

²⁶⁴ *Ibidem*, p. 223.

Ramon Xuriguera dedica el capítol de l'èpica al comentari de *L'Atlàntida* i *Canigó*. Prèviament, efectua un recorregut per la poesia catalana vuitcentista anterior a les dues obres. La conclusió a què arriba no deixa lloc a dubte sobre el paper renovador desenvolupat per Verdaguer: el més destacat d'aquests textos precedents “és la manca d'originalitat de la seva expressió i la pobresa colpidora dels seus mitjans. El resultat era monòton, impersonal. (...) D'aquí en resultava una expressió artificiosa, penosa i sense frescor. Que prenguessin com assumpte l'amor o el paisatge, la pàtria o els motius del caràcter religiós, tots els versos tenien un to sensiblement igual”.²⁶⁵

L'Atlàntida obrirà, per tant, una perspectiva nova a l'idioma català. En aquest sentit, el poema significa la imbricació entre l'expressió popular i les formes cultes. I, com en el cas de Mistral, són la riquesa de llenguatge, juntament amb la imaginació poètica, que predomina per sobre de la veritat històrica a l'hora de tractar el tema, el que farà que l'epopeia presenti una gran actualitat i assoleixi un notable interès dins i fora de les terres de parla catalana. A més, Xuriguera indica les possibles fonts de l'obra (el diàleg *Timeu*, de Plató; el tractat *De la diferencia entre lo temporal y lo eterno, crisol de desengaños*, del pare Nierenberg) i les seves motivacions (els viatges amb la Companyia Transatlàntica). Ara bé, *L'Atlàntida* no és un poema plenament reeixit per diversos factors. En primer lloc, la utilització cristiana dels elements pagans, que lleva claredat al contingut: “La imatge impressionant d'Alcides, la tradició mitològica dels seus treballs, s'imposen al poeta per la seva suggestió poètica. Verdaguer en traurà tota la substància èpica, no reeixirà, però, a infondre-li caràcter cristià”²⁶⁶. I és que l'estructura de l'obra tampoc és especialment aconseguida perquè la introducció i la conclusió –que giren al voltant de Colom– respecte al tema central –el cataclisme de l'Atlàntida– semblen postisses. Segonament, l'expressió: les imatges aspres i sense bellesa literària, l'excessiva declamació, l'escassa ductilitat de la versificació... Per últim, igual que s'esdevindrà amb *Canigó*, el marcat predomini de l'element objectiu per sobre de la subjectivitat; o bé dels passatges descriptius en detriment dels expositius: és per aquesta raó que els cants I, “L'incendi dels Pirineus”, i VIII, “L'enfonsament”, figuren entre els millors de l'obra. Un encert expressiu que assoleix també amb el “Chor

²⁶⁵ *Ibidem*, p. 229-230.

²⁶⁶ *Ibidem*, p. 244.

d'illes gregues". El judici final sobre *L'Atlàntida*, per tant, no és excessivament positiu: "Fictícia en la pintura dels caràcters, incoherent en l'ordenació del pensament, l'èpica de Verdaguer resta com una èpica objectiva, més digna d'ésser apreuada per la seva significació representativa que per la seva valor poètica intrínseca".²⁶⁷

Canigó, en canvi, per a Xuriguera, és una epopeia més aconseguida que *L'Atlàntida*, malgrat presentar el mateix tema, el triomf de la fe davant el paganisme. Hi ha dos factors que permeten explicar-ho: d'una banda, una major fusió entre els elements èpics i lírics, cosa que dota d'una major unitat la seva construcció; de l'altra, el fet de tractar-se d'un poema de "fesomia inequívocament catalana". Ara bé, en *Canigó*, tot i que en menor grau respecte a *L'Atlàntida*, la descripció objectiva ofega, a voltes, el contingut: "L'important no és el procés moral de Gentil resistint o sucumbint a l'encantament o el fervor que anima la lluita estrènua del comte Guifré i de Tallaferro, ans el Puigmal i les Valls del Pallars i els rius i els espadats, en una paraula: la muntanya".²⁶⁸ I això es palesa en diversos passatges dels cants VII, VIII i X, els menys reeixits, en què predomina la simple exposició de fets. Pel que fa referència als personatges, l'únic amb una certa densitat psicològica és Guifré, especialment en l'episodi que expia el crim comès en la persona de Gentil. Sobre aquest últim, es lamenta que Verdaguer no presenti quins són els seus sentiments amorosos: "en lloc dels efluvis del seu cor, ens descriu una orgia de paisatges".²⁶⁹ La causa no és altra que la censura del propi poeta a tractar la temàtica amorosa; una absència que fa aparèixer l'èpica verdagueriana, en paraules de Xuriguera, "mancada de plenitud".

El capítol dedicat a la poesia religiosa és dels més remarcables. D'entrada, hom mostra els intents de Verdaguer per inscriure la seva obra dins el corrent encapçalat pels grans místics catalans (Ramon Llull, Bernat Oliver) i castellans (Sant Joan de la Creu). Uns autors que permeten al crític fixar els trets que caracteritzen la mística: el sentit de l'absolut, la unió amb la divinitat, i el menyspreu pel món i pel cos. Una definició que Xuriguera creu que no pot aplicar-se a la figura de Verdaguer, ja que aquest "no té altre

²⁶⁷ *Ibidem*, p. 256. Cal recordar sobre aquesta qüestió les conegudes afirmacions de Joaquim Folguera, el 1919, a *Les noves valors de la poesia catalana* (Barcelona, Edicions 62, 1976), p. 35: "Per això l'autor del *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa*, més que un poeta, era un excel·lent prosista. Aquest fou Verdaguer i no el de *L'Atlàntida*, el pitjor poema que ell hagués escrit".

²⁶⁸ *Ibidem*, p. 269.

²⁶⁹ *Ibidem*, p. 272.

abrandament que el que li tramet el sentiment, flama viva, però incompleta sense el vent de l'especulació. No puja a descobrir Déu. En bona conformitat franciscana, el Creador ja és dins d'ell, s'allotja dins el seu cor".²⁷⁰ A més, la mancança més notable de la pretesa mística verdagueriana rau en "la desproporció entre el desig d'acarar-se amb una realitat tan elevada i els mitjans populars en la seva expressió".²⁷¹

A partir d'aquestes premisses, Xuriguera efectua una detallada lectura d'*Idil·lis i cants místics*, l'únic recull on, de tota manera, és possible trobar-hi alguns ressons místics, ja que conté "efusions religioses preocupades, en part, de transcendentalisme místic".²⁷² Del llibre, en planteja la manca d'unitat, motivada pels canvis anímics en la biografia de l'autor al llarg dels tretze anys (1866-1879) que s'escolen entre el primer poema i la publicació del poemari: hi ha composicions de l'època d'estudiant al seminari de Vic com "Volada de l'ànima" o "Qui com Déu", que remet pel to a *L'Atlàntida*; d'altres responen al vicariat a Vinyoles d'Orís, una època de presa de contacte amb les responsabilitats sacerdotals en plena tercera guerra carlina, i que té en el "Plor de la tórtora", la peça més coneguda; també n'hi ha com "Somni de glòria", escrita durant l'estada als vaixells de la Transatlàntica o "La sagrada família", redactada poc després d'entrar d'almoïner al servei del marquès de Comillas. A més, assenyala les fonts de què parteix Verdaguer per escriure alguns dels poemes: "Les tres volades" s'inspira en el bíblic *Càntic dels Càntics*, mentre que "Lo llit de flors" i "Cant d'amor" en el cèlebre *Càntico Espiritual* de Sant Joan de la Creu, la influència més directa en tot el recull.

També Xuriguera repassa la presència de Llull en la trajectòria de Verdaguer. És durant els anys del drama que el poeta de Folgueroles descobrirà que nombrosos passatges lul·lians són aplicables a la seva situació personal. I d'aquest paral·lelisme sorgiran obres com *Flors del Calvari*:

²⁷⁰ *Ibidem*, p. 286.

²⁷¹ *Ibidem*, p. 290. També ho expressa a la p. 288: "Sense prou inquietud per a entrar a desentranyar el misteri de la vida i de la mort, i el secret del Creador, atorga als elements naturals el millor de la seva atenció. La naturalesa ho és gairebé tot en l'obra de Verdaguer. D'ella, n'extreu la concepció de la pàtria, les valors morals de l'home, la imatge del Totpoderós. El trasllat d'aquestes expressions físiques de l'epopeia a la lírica religiosa, es fa per conductes cordials."

²⁷² *Ibidem*, p. 309.

El que captiva a Verdaguer és el “foll”. Un dia va dir a Carles Viada i Lluc que per a assemblejar-se a Llull només li mancava el martiri. En efecte, el poeta mallorquí escriu en la seva joventut trobes amoroses com ell, i com ell les amaga per a entrar en religió. Ambdós són terciaris franciscans, ambdós són d’esperit mediterrani, a la vegada sensorials i humans. Llull era un evangelista, un proselitista com ho era Verdaguer mateix. ¿No escrivia en català perquè la seva passió comunicés més bé la seva doctrina al poble? ¿No ho feia així també Verdaguer amb els seus cànctics, cobles i romanços religiosos? [...] Sobretot, ambdós havien sofert de la incomprensió dels homes i, ambdós havien mantingut una actitud lliure davant llur autoritat. ¿I com Llull, Verdaguer no personalitza el català definint-lo, salvant-lo del vallfognisme com aquell el diferencia del llemosí o del provençal? El que separa, però, mossèn Cinto del Doctor Il·luminat no és solament, tal com diu ell, el martiri, ans el sermonejador preparat, l’especulador intel·lectual, el místic abrandat, l’home de ciència informat dels coneixements universals de l’època: el dret, la filosofia, l’astronomia, la teologia, la medicina...²⁷³

Dues són les motivacions que presideixen els poemes religiosos de Verdaguer, unes composicions que, de tota manera, releguen a un segon terme l’ambició poètica: en primer lloc, perquè són les més plaents a l’estat d’ànim del poeta per explicar el seu dolor; segonament, per la intenció apologètica, que assoleix el cim més elevat amb *Montserrat*, un recull que, a més, integra els tres vessants de la seva poesia: l’èpic, el líric i el popular. És per tot plegat que Xuriguera valora, dels darrers anys de la vida de Verdaguer, no la poesia sinó la prosa: “Al contrari, el nivell que anava perdent el vers, el guanyava, amb una sobtosa vigoria, la prosa.”²⁷⁴

El darrer capítol de l’assaig és dedicat a la prosa. Xuriguera ofereix una panoràmica de la història de la prosa catalana, tot centrant-se en els segles XVI-XVIII, que li permeten posar de relleu “el grau d’enviliment i de pobresa” en què es trobava abans de l’aparició de Verdaguer. I aquest és el punt de partida per remarcar la perenne actualitat de la prosa verdagueriana, amb una capacitat de conjuminar les formes clàssiques amb les populars que li confereix una gran frescor i una noblesa de to. Entre les característiques que la conformen, destaquen el vocabulari variat i exhuberant (la incorporació de mots procedents de totes les comarques de parla catalana, sobretot en camps lèxics com els dels arbres, els costums, les eines); la recuperació de moltes paraules compostes que havien estat bandejades (“terraprim”, “alacaigut”); la verbalització dels substantius, procediment heretat de Llull (“enherbar”, “alletar”); la introducció de locucions “d’un puixant regust terral” (“a sol i a serena”, “fer l’anada del fum”) o, per últim, l’ús dels sufixos de derivació (“bonicoi”, “boscúria”), una de les

²⁷³ *Ibidem*, p. 314-315.

²⁷⁴ *Ibidem*, p. 311.

fonts d'enriquiment de la llengua. Tot plegat, permet a Xuriguera desfer la imatge d'un Verdaguer ingenu, espontani i que ennobleix la llengua gairebé per casualitat i, al contrari, presentar-lo com un escriptor exigent i rigorós: “Restaurà prou elements per a fer de la prosa una expressió noble i bella, la primera de les proses de la Renaixença que té una volada artística, una prosa lliscadissa i de punts curts que a desgrat de l'embolcall romàntic –més sensible d'altra banda en els versos– marca els solcs de la prosa actual”.²⁷⁵

Els llibres de prosa també són objecte d'una anàlisi succinta per part de Xuriguera. D'*Excursions i viatges*, en destaca la combinació entre lírica i èpica, que recorda passatges de *Canigó*; l'observació sagaç i l'enyor cap a Catalunya, que s'evidencia en tot moment, així com la riquesa de vocabulari. Considera, en canvi, *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa* un llibre esquemàtic, poc desenvolupat i elaborat, “un enfilall de notes, plenes de suggestions bíbliques, d'enumeració d'indrets i d'impressions de paisatge”.²⁷⁶ D'altra banda, els escrits que integren *En defensa pròpia* es ressenten d'una elaboració apressada. Tot i que el recull té com a virtuts l'agilitat, el to sincer i espontani, la claredat o la vivor, Xuriguera retreu a Verdaguer, amb l'ús d'una prosa combativa i destinada a cercar el màxim de públic possible, “la seva necessitat de recórrer a formes fàcils i sovint no massa depurades de la llengua del carrer”, per la qual cosa “introduïa a la prosa certes corrupcions sintàctiques i negligències de lèxic que li lleven, en molts casos, el nivell en què generalment es manté”.²⁷⁷ Finalment, les *Rondalles* destaquen pel

²⁷⁵ *Ibidem*, p. 342. A unes conclusions semblants havia arribat J. V. Foix el 1952 en el pròleg a Jacint Verdaguer, *Prosa antològica*: “Escriu amb mots vius i populars: en estil sovint concís però gens castigat, i harmoniós, amb joiosa profusió de cadències. Quan, amb benèvola intenció poètica, alterna el pintoresc amb el familiar, no és mai prosaic ni negligent. No és mai fosc, ni quan en hores fosques els mots s'enferrunyen. Alguns mots que avui ens semblen impropis, no pas per llur duresa, o algunes frases que un diria prolixes, no pas per llur banalitat, eren una natural concessió al vocabulari del segle i a la casolana inclinació dels qui li foren contemporanis. La prosa d'en Verdaguer, i ens hi referim sempre en els límits de la prosa literària al seu temps i al nostre país, és encara vàlida avui. Més desagençats són altres prosistes posteriors, ensonyats i desidiosos, i amb menys d'excusa” Citem per *Obres completes/4. Sobre literatura i art* (Barcelona, Edicions 62, 1990), p. 333-334. Sobre l'opinió de Xuriguera respecte a la prosa de Verdaguer, vegeu l'article de Narcís Garolera, “Vigència de la prosa verdagueriana” dins *Sobre Verdaguer. Biografia, literatura, llengua* (Barcelona, Editorial Empúries, 1996), p. 175.

²⁷⁶ Ramon Xuriguera, *Jacint Verdaguer. L'home i l'obra*, p. 351.

²⁷⁷ *Ibidem*, p. 353.

seu to ingenu i l'ús d'una llengua amb un regust popular. De tota manera, es plany que als textos els manqui desenvolupament i que hagin restat només com un simple esbós.²⁷⁸

7. 1. 4. La recepció

Hem pogut localitzar cinc ressenyes dedicades a l'assaig pòstum de Xuriguera. No són gaires però les valoracions que s'hi fan són positives. Les tres primeres, aparegudes a la premsa catalana, comentaran *Jacint Verdaguer. L'home i l'obra*, conjuntament amb la biografia *Mossèn Cinto*, de Joan Moles, la reedició de la qual, com hem indicat, va dur-se a terme de manera gairebé simultània a la publicació del text de Xuriguera. J. V. (amb tota seguretat Joaquim Ventalló) a "Libro catalán", des de *La Vanguardia*, es limita a una sumària descripció del contingut del llibre i a les motivacions que van impel·lir l'autor a escriure'l:

Jacint Verdaguer. L'home i l'obra titúlase el de Ramon Xuriguera, estudio profundo que a este malogrado escritor valió muy merecidamente el Premi Jaume Serra Húnter en los "Jocs Florals de la Llengua Catalana" que se celebraron en Cambridge en 1956. A través de cerca de cuatrocientas páginas, Ramon Xuriguera estudia la personalidad humana de Mossèn Cinto y analiza luego su obra, y previamente nos dice el porqué de haber escrito este libro: Verdaguer era un hombre de fe, no solamente de fe religiosa, sino también de fe en la creación literaria, y sentía la trascendencia que, esta última, sobre todo, tenía para la lengua y para la patria.²⁷⁹

Un major interès presenta el comentari de Josep Faulí, "Importante bibliografía verdagueriana", a les pàgines del *Diario de Barcelona*, dedicat, a més de l'obra esmentada de Moles, també a *Els exorcismes i Jacint Verdaguer*, de Maria Condeminas. Indica que el més interessant de l'assaig de Xuriguera és l'anàlisi de la producció literària verdagueriana, "realizado con un acento personal de calidad", mentre que els capítols que tracen la biografia no passen de ser "un resumen aceptable." Alhora, destaca la preparació de Xuriguera per emprendre l'àrdua tasca de presentar als lectors la vida i la trajectòria literària de Verdaguer:

El autor fecha la obra entre 1945 y 1955 y sitúa su redacción entre París i Bergerac: fue una tarea honestamente realizada, llevada a buen puerto por quien estaba preparado para hacerlo, por quien, dentro del impresionante conjunto de obras sobre el tema, podía aportar un acento propio, que merece la pena escuchar y considerar. En conjunto, Xuriguera se coloca en otro punto que Moles, pues si éste, comprensiblemente, atiende a la tragedia verdagueriana, aquel se ocupa con predilección del creador literario y más exactamente, del recreador o descubridor

²⁷⁸ Pel que fa a la valoració de Xuriguera d'aquest llibre, vegeu Andreu Bosch, "Les Rondalles de Jacint Verdaguer: de l'anhel de joventut a la realització pòstuma", *Anuari Verdaguer 1995-1996*, p. 343-352.

²⁷⁹ J [oaquim] V[entalló], "Libro catalán", *La Vanguardia*, 3-VI-1971.

de una llengua: “La disgregació de la llengua –afirma– produïda per la decadència, amb Verdaguer reprèn la seva unitat”. Y añade, acto seguido: “En endavant, l’idioma, nodrit amb les fonts vives del poble, guiat per l’experiència dels clàssics i atent al profit de comparació amb altres llengües germanes, podrà esdevenir un instrument plegable a totes les necessitats del pensament.”

El llibre, a judici de Faulí, constitueix una “síntesis útil en relación con la biografía, personal e inteligente, respecto a la obra literaria. Es “otro” Verdaguer, lógicamente uno más en un tema que, por su importancia, admite y necesita muy diversas interpretaciones.”²⁸⁰ Una opinió força diferent és la que ens proporciona un desconegut Galindo a l’article “Mossèn Cinto siempre presente” per a *El Noticiero Universal*. Per al crític, els capítols de més entitat de l’obra de Xuriguera són els dedicats a traçar la biografia de Verdaguer i, en especial, el que versa sobre l’enfrontament entre el poeta i les autoritats eclesiàstiques, presentat amb “ecuanimidad y maestría”, tot evitant “los tópicos consabidos” sobre els fets:

Ramon Xuriguera, al hacernos el resto de lo que en definitiva fue el calvario del mosén con el escándalo que inevitablemente surgió, procura mantenerse en una actitud imparcial tratando de no sacar de quicio los acontecimientos que habrían de culminar en un estado pasional, incomprensible ya para nosotros. De las varias versiones que he leído de esta página dolorosa, no vacilo en afirmar que la de Xuriguera es la que estimo estar escrita con mayor serenidad. Dada la significación ideológica del autor, podía temerse que cayera en los tópicos consabidos para defender al sacerdote caído en desgracia. Pero precisamente por su innata elegancia intelectual logra presentar los hechos sin menoscabo para ninguna de las partes que protagonizaron el episodio que ante la opinión estalló con violencia a raíz de la carta de Mossèn Cinto publicada en *El Noticiero Universal* (1895) y que por tres años la mantendría soliviantada y dividida.

Un assaig que, segons Galindo, “todos cuantos gusten profundizar en la vida humana y la obra lírica de Verdaguer deben consultarlo.”²⁸¹

Els altres dos comentaris de *Jacint Verdaguer. L’home i l’obra* veuran la llum a la revista *La France Latine*, on Xuriguera havia donat a conèixer diversos articles. Jean Lesaffre aprofitarà la ressenya per recordar la vella amistat que l’unia amb Xuriguera i les relacions d’aquest amb Les Amis de la Langue d’Oc, iniciades arran de l’homenatge que, amb motiu del centenari del naixement de Verdaguer, se celebrà a París el 1945, i que, com hem assenyalat, va ser el punt de partida per a redactar l’assaig. La lectura que Lesaffre fa del llibre podríem qualificar-la d’ideològica –”J’y ai retrouvé aussi l’expression d’un patriotisme sans compromission que Xuriguera dut payer d’un long

²⁸⁰ Josep Faulí, “Importante bibliografía verdagueriana”, *Diario de Barcelona*, 3-VII-1971.

exil”–, com ho avala el paral·lelisme que estableix entre les figures de Verdaguer i de Xuriguera en base al seu amor envers la pàtria:

Quand, entre 1945 et 1955, tantôt à Paris, tantôt à Bergerac, il écrivait cette ample étude sur le grand écrivain qu’il considérait comme l’un des plus symboles de la résurrection du parler de son pays, il le fit avec la volonté de donner à son oeuvre la signification d’un acte patriotique et la conscience d’affirmer par là sa foi en la langue de sa patrie. Xuriguera s’en est expliqué dans un texte qui sert d’introduction au livre et que l’on ne peut lire sans ressentir un serrement de coeur devant l’évocations du désarroi de l’expatrié aux premiers temps de l’exil, mais aussi une profonde admirations devant l’espérance, demeurée vive, en la destinée de la Catalogne.²⁸²

Una recensió més atenta al contingut del llibre és la de Marcel Decremps, director de *La France Latine*: “Cette étude R. Xuriguera l’a conduite avec rigueur et sympathie.” I, coincidint amb Faulí, posarà de relleu l’anàlisi de la producció literària i, en especial, tot allò que ateny al misticisme lul·lià:

C’est sur ce dernier point que R. Xuriguera insiste à juste titre. Son examen de l’oeuvre littéraire de Verdaguer n’est pas moins minutieux que sa biographie du poète. Il s’agit moins d’une analyse proprement dite que d’une recherche des influences, des sources d’inspiration, des thèmes et des caractères de cette poésie. R. Xuriguera étudie l’oeuvre dans l’homme et met en relief son double aspect réaliste et mystique. Particulièrement cigne est l’investigation à laquelle il se livre au sujet du misticisme de Verdaguer. Face au misticisme authentique d’un Ramon Llull qu’il prenait pour modèle, nous voyons mieux en quoi consiste le sentimentalisme religieux, tout à faire sincère, de Verdaguer.

Decremps finalitza la seva ressenya qualificant *Jacint Verdaguer. L’home i l’obra* com una peça bàsica de la bibliografia verdagueriana: “je n’ai pu qu’effleurer ce beau livre. I faut le lire pour comprendre le grand poète catalan et le sens de son oeuvre.”²⁸³

Per últim, val la pena indicar que al fons Ramon Xuriguera es conserven cartes d’agraïment de persones a qui Henriette Xuriguera va trametre *Jacint Verdaguer. L’home i l’obra*. Entre aquestes lletres, potser la més interessant és la que li adreça Jaume Agelet i Garriga el 17 de juny de 1971, en què qualifica l’assaig com “le meilleur que je conaïsse sur Verdaguer”:

C’est avec joie que je vois ce beau livre imprimé. Je l’ai lu avec grand plaisir. C’est un essai de grande qualité, le meilleur que je conaïsse sur Verdaguer. Ramon était un excellent écrivain, un critique littéraire bien doué et fidèle a une langue qu’il a contribué à luire avec son livre. Il explique très bien le drame de la vie du poète, ainsi que le paradoxe apparaît dans sa oeuvre, puis qu’il était un homme d’église et en même temps auteur de *L’Atlantida*, poème païen.

²⁸¹ Galindo, “Mossèn Cinto siempre presente”, *El Noticiero Universal*, 27-VII-1971.

²⁸² Jean Lesaffre, “Les livres”, *La France Latine*, núm. 48 (octubre-deseembre de 1971), p. 29.

²⁸³ Marcel Decremps, “Les livres”, *La France Latine*, núm. 49 (gener-març de 1972), p. 44-45.

7. 2. RELACIONS OCCITANOCATALANES DE MISTRAL ENÇÀ

Relacions occitanocatalanes de Mistral ençà representa la culminació dels treballs de Ramon Xuriguera (siguin tant articles a la premsa com conferències) dedicats a la temàtica que indica el títol i s'emmarca dins un període d'estretes relacions entre els exiliats catalans i el moviment occitanista, de les quals, com hem vist, Xuriguera fou un dels promotors.²⁸⁴ No en va l'agost de 1957 es van celebrar les anomenades “converses catalanooccitanes” i es va signar una declaració per enfortir els lligams entre ambdues cultures.²⁸⁵ El text, que va romandre sense publicar, consta de dinou pàgines i va ser redactat el 1961, amb motiu del centenari de l'anada del poeta empordanès Damàs Calvet a les festes del Felibritge a Tarascó; un viatge que va servir per a donar un nou impuls a les relacions entre Catalunya i Occitània, adormides durant els segles de la decadència, després que, durant l'època medieval, el provençal no només fos el model poètic de les terres d'oc, sinó també de les terres catalanes fins a l'aparició d'Ausiàs March. Xuriguera resseguirà, per tant, en aquest estudi els contactes entre ambdós països, des de mitjan segle XIX fins a inicis dels anys seixanta del segle XX.

Unes relacions que travessen quatre etapes. La primera abasta el segle XIX i s'inicia, cinc anys després del viatge de Calvet, amb l'exili de Víctor Balaguer en terres occitanes, arran del fracàs de la temptativa liberal contra el general Narváez, i que, “de fet els anuncis prerenaixentistes que de la banda occitana, en certa manera simbolitza Jacques Boédit, i de la banda catalana Bonaventura Carles Aribau, s'atansaven i es reconeixien.”²⁸⁶ Després de l'estada de Balaguer, els llaços de germanat entre catalans i occitans s'aniran eixamplant progressivament i assoliran un notori relleu en els Jocs Florals de 1868, quan es produeix la coneixença entre Frederic Mistral i Jacint Verdaguer: “la trobada de Mistral i de Verdaguer és simbòlica. Redreçadors ambdós dels respectius idiomes, de dos parlars secularment abandonats en fan uns instruments

²⁸⁴ Per a una anàlisi d'aquesta obra i de la resta de la producció de Xuriguera que té com a eix la comarca de la Dordonya, vegeu el nostre article, “Ramon Xuriguera, un exiliat català en terres occitanes”, *Revista del Centre de Lectura de Reus*, hivern de 2004, [en premsa].

²⁸⁵ La declaració començava amb el següent prefaci: “Occitans i catalans som els hereus d'un patrimoni comú, viu en el present i que volem fort en el futur.” La notícia procedeix de [S/s], “Les converses catalano-occitanes als Pirineus”, *Vida Nova*, núm. 12 (juliol-agost-setembre de 1957), p. 1.

²⁸⁶ Ramon Xuriguera, *Relacions occitanocatalanes de Mistral ençà*, p. 1. Citem per l'exemplar mecanoscrit de l'obra que es conserva al fons Ramon Xuriguera de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

moderns de cultura”.²⁸⁷ De tota manera, Xuriguera apunta quin és l’element que diferencia el redreçament de Catalunya i el d’Occitània, al llarg del vuit-cents: mentre que el moviment de la Renaixença va derivar cap a l’acció política, el Felibritge va tendir cap a un “panllatinisme” que deixava molt enrere la consciència de nacionalitat:

Les relacions occitano-catalanes d’aquest període apareixen particularment efusives. Les anima un sentimentalisme pròdig en discursos en folklore i evocacions líriques que el romanticisme de l’època fa propicis. Aviat, però, emprenen distintes vies. Si el renaixement lingüístic català troba un poble que el secunda fent-li néixer ambicions polítiques, l’occità resta un instrument poètic reclòs en unes minories. És cert que les dissenblances de les condicions polítiques d’Espanya i França hi ajuden.”²⁸⁸

Xuriguera també analitzarà l’empremta que Mistral deixarà sobre Verdaguer: l’ús d’una mètrica més ambiciosa i, alhora, empeltada de popularisme; la incorporació dels sufixos de derivació en *-ívol* i *-aire*; el tema del poema “Amors d’En Jordi i Na Guideta”; o la traducció que durà a terme de les proses del volum *Nerto* del mateix Mistral. Tanmateix, hom remarca que no s’acabessin d’aprofitar les relacions establertes entre els romàntics catalans i els occitans –sobretot per part dels darrers– i que Mistral evolucionés des d’un republicanisme fins a un “meridionalisme adaptat a l’estructura unitària de l’estat”.²⁸⁹ I aquesta pot ser la causa que expliqui per què el Felibritge acabi deixant de ser un estímul i un exemple per a Catalunya: “l’amor envers Mistral resta viu però ja no és més que literari”²⁹⁰. Malgrat tot, l’amistat entre catalans i occitans es mantindrà, com ho prova la delegació catalana que assisteix, el 1914, al dol, a Montpeller, per la mort de Mistral o la traducció de *Mireia*, el 1917, a càrrec de Maria Antònia Salvà.

La segona etapa es pot fixar, segons Xuriguera, a mitjans de la dècada dels vint, quan les relacions occitanocatalanes evidencien un nou impuls. Ho exemplifica amb la traducció d’obres occitanes al català (com la versió realitzada el 1926 per Tomàs Garcés dels tres capítols inicials de les memòries de Mistral amb el nom de *Records d’infantesa*); l’aparició de la revista *Oc*, el 1927, a Tolosa de Llenguadoc; o el número

²⁸⁷ *Ibidem*, p. 5.

²⁸⁸ *Ibidem*, p. 6.

²⁸⁹ *Ibidem*, p. 8. Per a una matisació de les afirmacions de Xuriguera sobre l’evolució ideològica de Mistral, vegeu Felip Martel, “Occitans i catalans: els avatars d’una germanor”, *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença*, volum I (Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1992) p. 377-390.

²⁹⁰ *Ibidem*, p. 9.

extraordinari de *L'Amic de les Arts*, igualment de 1927, dedicat a les lletres occitanes. La dècada dels trenta inicia un nou període, el tercer, en l'orientació dels lligams entre ambdós països, gràcies a la restauració de la Generalitat de Catalunya, que esdevé un mirall per als occitans ja que els permet adonar-se de la necessitat d'aconseguir instruments eficaços de cultura: així, el 1932, la Societat d'Estudis Occitans comença a unificar, seguint l'exemple de l'Institut d'Estudis Catalans, els diversos dialectes occitans. Un any en què Alfons Maseras i Màrius Jouveau publiquen a l'Editorial Barcino un *Resum de literatura provençal*. Xuriguera sentència que “si l'autonomia catalana hagués durat, la temptació de donar a l'occitanisme una aspiració política no sembla descartable.”²⁹¹

Les darreres pàgines de l'estudi són dedicades a les conseqüències generades pel conflicte bèl·lic de 1936 i que Xuriguera coneixia de primera mà: “l'ajut, l'acollença, l'amistat reconfortant que els catalans refugiats trobaren prop de les llars, dels centres i en general de l'actitud dels occitans, si poguessin ésser relatats, formarien un volum considerable.”²⁹² Un escampall d'exiliats per terres d'Occitània que servirà per a revifar, de nou, les connexions entre catalans i occitans, principalment a través dels nuclis de Tolosa de Llenguadoc, Marsella i Montpeller. Xuriguera també passa revista als intercanvis culturals en aquesta darrera etapa: l'ajut de Pierre-Louis Berthaud a la *Revista de Catalunya* i la Fundació Ramon Llull; la col·laboració estreta entre catalans i occitans en els Jocs Florals de Montpeller (1946), Perpinyà (1950), Tolosa de Llenguadoc (1952) i París (1959); el nomenament de Pompeu Fabra, el 1945, *doctor honoris causa* per la universitat de Tolosa de Llenguadoc, i de Pau Casals, el 1946, per la de Montpeller; l'aparició el mateix 1946 de l'antologia *La jeune poésie occitane*, a càrrec de Robert Lafont i Bernard Lesfargues, que contempla trenta-un poetes occitans i quatre de catalans; el naixement, el 1954, de la revista *Vida Nova* o, per últim, la presència de conferenciants catalans en els cicles organitzats per Les Amis de la Langue d'Oc, com el dedicat a commemorar el centenari del naixement de Verdaguer. Xuriguera tanca l'estudi amb una poètica imatge que sintetitza les relacions entre catalans i occitans al llarg dels segles: “Units per l'esperit i la geografia, dissociats per

²⁹¹ *Ibidem*, p. 12.

²⁹² *Ibidem*, p. 14.

la política, errem com si anéssim cercant-nos, tantost a la llum tantost a les palpentes, experimentant una recíproca joia cada volta que ens trobem.”²⁹³

L’assaig evidencia, a més, el notable coneixement que tenia Xuriguera de la bibliografia més recent al voltant de les connexions entre Catalunya i Occitània, especialment l’apareguda a les publicacions *La Nostra Revista*²⁹⁴, *Pont Blau*²⁹⁵ i *Vida Nova*²⁹⁶; un material que serà el punt de partida a l’hora de redactar-lo.²⁹⁷

7. 3. LA IDEA DE L’HOME EN LA NOVEL·LA FRANCESA

L’assaig *La idea de l’home en la novel·la francesa* va ser l’únic llibre que Ramon Xuriguera va publicar després de marxar a l’exili el 1938. Va aparèixer dins la col·lecció “Panorama actual de les idees”, que dirigia Francesc Maspons i editava Rafael Dalmau Ferreres.²⁹⁸ Una vegada més, la correspondència amb el seu germà Joan Baptista ens forneix la informació necessària per a fixar la gènesi de l’obra. Així, a la carta del 21 de juny de 1961, li indica que l’obra és un encàrrec personal de l’editor: “En Dalmau Ferreres [...] em demana un assaig per a publicar a la seva col·lecció “Panorama actual de les idees”. Tractaré de preparar-lo aquest estiu. Segurament sobre la idea de l’home en la novel·la francesa.”²⁹⁹ Escrit pràcticament al llarg del juliol³⁰⁰,

²⁹³ *Ibidem*, p. 19.

²⁹⁴ Es tracta de l’article d’Emili Granier-Barrera, “Catalunya i Occitània”, *La Nostra Revista*, núm. 41 (juny de 1949), p. 192-195.

²⁹⁵ Dins *Pont Blau* van aparèixer els següents articles: [S/s], “Festes catalano-provençals”, núm. 3 (novembre-desembre de 1952), p. 29-31, en què es reproduïx un text de *Le Provençal*, d’Avinyó, sobre les festes del “Coupo Santo”; Louis Bayle, “Consideracions sobre la Renaixença provençal”, núm. 19 (maig de 1954), p. 145-149; Josep M. Batista i Roca, “La comunitat occitano-catalana”, núm. 54 (abril de 1957), p. 121-125; Ramon Fabregat “L’amistat catalano-provençal”, núm. 79 (maig de 1959), p. 146-148; i Artur Bladé i Desumvila, “Presència de Mistral”, publicat al mateix número, p. 149-152. Els dos darrers textos s’insereixen en l’homenatge que la revista va dedicar a l’autor provençal amb motiu del centenari de l’aparició del seu poema *Mireia*.

²⁹⁶ Dins *Vida Nova* van veure la llum els articles següents: Robert Lafont, “Letra d’Occitània”, núm. 6 (gener-febrer-març de 1956), p. 1-4; Carles Camproux, “Occitanitat de Catalonha”, núm. 10 (gener-febrer-març de 1957), p. 1-5; Ferran Soldevila, “L’esperit d’Oc i Catalunya”, núm. 14 (gener-febrer-març de 1958), p. 4-14; Josep M. Batista i Roca, “Un doble centenari”, núm. 17 (abril de 1959), p. 1-5, sobre Mistral i Verdaguer; i Esteve Albert, “Catalunya i Occitània”, núm. 16 (juliol-agost-setembre de 1958), p. 5-7 i núm. 22 (maig de 1961), p. 1-4.

²⁹⁷ Val la pena indicar que el 1964 es donarà a conèixer un altre treball sobre les relacions entre Catalunya i Occitània, força més extens que el de Xuriguera. Es tracta de *Felibres i catalans*, d’Artur Bladé i Desumvila, publicat dins la col·lecció “Episodis de la història”.

²⁹⁸ Cal recordar que Xuriguera a través de les emissions radiofòniques “París, fogar de cultura catalana” havia donat a conèixer –i havia valorat elogiosament– les col·leccions “Episodis de la història” i “Panorama actual de les idees”, de Rafael Dalmau Ferreres.

²⁹⁹ Annex VI, carta 160.

Xuriguera posarà el punt i final al text a inicis d'agost, com ho reflecteix la lletra datada el dia tres d'aquest mes: “Estic acabant de llegir el voluminós llibre de Tasis [Barcelona, imatge i història d'una ciutat] sobre Barcelona. Me l'ha enviat l'editor, el qual m'ha demanat un original per a la seva col·lecció “Panorama actual de les idees”. Li he enviat *La idea de l'home en la novel·la francesa*.³⁰¹ L'assaig es publicarà a inicis de novembre, tal i com s'indica a la carta del dia 3: “En Dalmau Ferreres m'anuncia que ha posat a la venda el meu assaig *La idea de l'home en la novel·la francesa*. No sé si l'hauràs vist. Diu que m'enviarà uns exemplars. Quan els rebis ja te'n trametré un.”³⁰² A la lletra del 17 de novembre, Xuriguera mostra el seu escepticisme sobre l'interès que pugui despertar el tema de l'obra entre els lectors: “Suposo que hauràs rebut el llibret que m'ha publicat Dalmau. No sé si el seu contingut agradarà gaire car es tracta d'un problema que no és actual i de més a més foraster. A en Dalmau, però, va semblar-li bé.”³⁰³ Una apreciació que matisarà l'11 de desembre: “Gràcies per les amables paraules de la teva lletra referents al petit assaig publicat per en Dalmau. Fins ara, la gent que l'ha llegit me'n fa molts elogis. Val més així.”³⁰⁴

A través dels deu capítols de què consta *La idea de l'home en la novel·la francesa*, Xuriguera traçarà un recorregut per la història de la novel·la del país veí i denotarà, de nou, el vast coneixement que tenia de la seva cultura.³⁰⁵ En el capítol inicial, delimita els paràmetres de què parteix a l'hora de concebre l'assaig. Aquests, de manera esquemàtica, es poden reduir a un de sol: la vinculació de l'art amb la realitat o, filant prim, el compromís de l'escriptor amb la seva època:

Tota literatura s'explica en funció de l'home –la determinació del qual no sempre és fàcil d'obtenir–, i la diversitat de gèneres literaris es presenta com una ramificació d'experiències nascudes d'un mateix tronc: el de l'aventura humana, realitat que ho comprèn tot. [...]

³⁰⁰ Extraiem aquesta data de la carta del 12 de juliol a Joan Baptista Xuriguera (Annex VI, carta 161), en què Xuriguera assenyala: “En Dalmau Farreres m'ha demanat un treball per a la seva col·lecció “Panorama actual de les idees”. L'estic escrivint. Portà el títol *La idea de l'home en la novel·la francesa*.”

³⁰¹ Annex VI, carta 162.

³⁰² Annex VI, carta 166.

³⁰³ Annex VI, carta 167.

³⁰⁴ Annex VI, carta 168.

³⁰⁵ Xuriguera, a diferència d'altres assaigs, no indicarà les fonts de què parteix per a redactar *La idea de l'home en la novel·la francesa*. Així, a la nota bibliogràfica que clou el llibre, especifica: “Les principals consultes bibliogràfiques efectuades per a aquest treball corresponen a les obres dels autors compresos a les pàgines precedents. Cal afegir-hi els estudis i comentaris publicats aquests darrers anys en revistes i periòdics literaris, massa nombrosos perquè siguin esmentats ací en detall.”

Aquest sentit ve informat per la idea que les societats es fan de l'home. La creació artística o literària ha reflectit tostemps els coneixements d'una època, la seva actitud moral, la concepció que s'ha forjat de l'univers.³⁰⁶

Els tres capítols següents dibuixen la trajectòria del gènere entre els segles XVI-XVIII. Tot i que Xuriguera considera François Rabelais com l'iniciador de la novel·la a França, valora, sobretot, altres conreadors i obres: Madame de La Fayette, amb *La princesa de Clèves*, i l'abat Antoine-François Prévost, amb *Manon Lescaut*, per l'interès que mostren per la caracterització psicològica dels personatges que apareixen en les dues obres esmentades, o el *Gil Blas de Santillane*, de Alain-René Lesage, que representa la introducció del món real com a matèria narrativa. En canvi, és especialment crític amb el període neoclàssic ja que considera que les obres de Voltaire i Rousseau no són veritables novel·les, “els llibres de ficció que es publiquen, més que no pas a fer viure personatges es consagren a la transcripció d'idees.”³⁰⁷ El capítol cinquè està dedicat a resseguir la novel·la romàntica, que “representarà la substitució de les idees il·lustrades per la passió”. La llibertat per expressar els sentiments donarà peu a la possibilitat de desplegar una narrativa que potenciarà l'anàlisi del món interior dels personatges i que tindrà el seu punt àlgid en *René*, del vescomte de Chateaubriand; un text que reflecteix l'anomenat *mal du siècle* que, en paraules de Xuriguera, “és una protesta, una desamparança, una desil·lusió de l'univers i una interrogació sense resposta adreçada al Destí.”³⁰⁸ Altres autors romàntics que comenta són Benjamin Constant i Víctor Hugo (del qual només para atenció a *Els miserables*, deixant de banda novel·les tan representatives del moviment romàntic com *Nostra Senyora de París*).

Són especialment remarcables les pàgines dels capítols sisè i setè, dedicades al comentari de la producció realista. Per a Xuriguera, Stendhal i, posteriorment, Honoré de Balzac, el que faran és estendre “el lúcid escorcoll d'una ànima solitària”, propi del Romanticisme, a tota una societat. I defineix la narrativa realista en aquests termes:

³⁰⁶ Ramon Xuriguera, *La idea de l'home en la novel·la francesa* (Barcelona, Rafael Dalmau, Editor, 1961), p. 5.

³⁰⁷ *Ibidem*, p. 20.

³⁰⁸ *Ibidem*, p. 25. Val a dir que a la p. 26 hi ha una interessant comparació entre Romanticisme i Humanisme: “El Romanticisme fou, per la seva amplada, un moviment que sacsejà els esperits, com fou el cas de l'humanisme del Renaixement. En lloc, però, de desvetllar, com aquest, un clima de confiança, provocava un estat de desencant que avorava l'home a la soledat o a l'excés. En lloc d'exultar-lo a l'esperança, com tot sentiment renovador, tendia a confegir la imatge d'un ésser dominat per una fatalitat adversa i orb davant el destí.”

La substància humana imposant-se a les representacions i a les idees, esdevé la veritable matèria de la novel·la. A les pintures abstractes o quimèriques succeeixen les relacions de l'home i el seu medi, el combat personal que els sentiments o els desigs lliuren contra els costums, la família, les lleis o les posicions professionals.

Mai no havia existit una riquesa semblant. Mai tampoc l'escriptor no s'havia sentit atret per un univers tan vast i tan variat a la vegada. Transformar-lo en substància literària, imprimir-li una forma artística, tot preservant-ne alhora la veritat: tal és la glòria del segle XIX, veritable desclosa de la novel·la.³⁰⁹

Segons el crític, el quintet de mestres “que imprimeix a la novel·la la riquesa i la profunditat d'un document humà” el conformen, a banda de Stendhal i Balzac, Dickens, Tolstoi i Dostoievski. Pel que fa referència a Stendhal, valora especialment *El Roig i el Negre*, que presenta com “un vast fresc on la política, els costums i la psicologia assoleixen una sorprenent amplada” i el personatge principal de la novel·la, Julien Sorel, que ha esdevingut “un tipus universal.” L'amoralitat dels personatges stendhalians permet a Xuriguera argumentar per què la seva producció no va arribar a interessar excessivament el públic de la seva època. Balzac, amb el cicle narratiu *La comèdia humana*, anirà més enllà de les propostes realistes de Stendhal (circumscrietes només als personatges) per intentar abastar el conjunt de la societat:

A diferència de Stendhal, el qual concentra l'esperit de la seva època en uns tipus, per bé que representatius limitats, Balzac vol estendre la societat del seu temps a totes les manifestacions, a tots els medis socials; englobar tots els sentiments, tots els impulsos vitals, aspirant a atènyer, així, les mateixes dimensions de la realitat. És una concepció còsmica, la primera temptativa d'un univers complet, fins avui encara no ultrapassada, malgrat que ha temptat altres seguidors: Zola, atret pel món del treball; Proust, per una classe social, i Jules Romains, per tota una generació, per bé que quant a *Les hommes de bonne volonté*, més que, no pas d'una novel·la, es tracta d'una crònica.³¹⁰

Una obra que aspira a la totalitat: reflectir tant les classes privilegiades com les desfavorides o bé els ambients rurals i els urbans. A més, les creacions balzaquianes esdevindran amb el pas del temps vertaders prototipus de la societat vuitcentista i, alhora, de l'actual: Rastignac encarna l'ambició amoral i arribista; Eugènie Grandet, el tarannà sentimental o *Le père Goriot*, el paternalisme bondadós i feble.

El llegat de Balzac no és altre que el de fer que la novel·la “passi d'expressió secundària a gènere principal”. Un gènere vinculat estretament al món real i que permet al lector identificar-se amb els personatges i “trobar un guiatge” als seus neguits:

³⁰⁹ *Ibidem*, p. 29-30.

³¹⁰ *Ibidem*, p. 32-33.

Aquest vincle estableix la lliçó que l'home tracta de descobrir en la novel·la: la llum dels propis problemes, l'orientació i l'exemple en els quals espera de trobar un guiatge. Aquest mateix caràcter de relació entre l'home i la complexitat del seu medi dóna a la novel·la l'ampla llibertat de pouar totes les fonts: història, ciència, filosofia, disciplines experimentals i arts de la imaginació.

En endavant la novel·la assenyalarà al lector la manera de conduir-se amb la vida enfrontant-s'hi, acceptant-la; alertant-lo contra tal o tal aspecte, subratllant-li tal o tal virtut.³¹¹

I aquesta és la intenció que cal cercar, segons Xuriguera, a les novel·les de Flaubert³¹², Maupassant i Proust i que desembocarà en el *mètode experimental* ideat per Zola, que es basa en les teories científiques i filosòfiques de l'època, “aquest desig de pintar l'home i el seu quadre comportava una confiança: la del millorament de la condició humana.”³¹³ Per a Xuriguera, Proust serà el darrer novel·lista a qui pot aplicar-se el qualificatiu de realista, “que es delecta i es confon en la pintura del seu medi. La novel·la que li succeirà l'examina, li fa càrrecs, tendeix a separar l'home d'aquest lligam opressor del qual acabarà dissociant-lo.”³¹⁴ La guerra europea de 1914 donarà el cop de gràcia a la narrativa vuitcentista i la farà “trontollar, no pas esfondrar”. D'aquest intent de trencar amb la tradició realista naixerà el surrealisme, “la necessitat de fer foc nou, de recórrer a les formes verges, als misteris de l'instint, com en tot recomençament. El món sobrerealista és un eixam de figures que van a les palpentes, en part brollades del somni, en part de la desarticulació de l'existent.”³¹⁵ Un període, el de la novel·la d'entreguerres, que desenvoluparà al llarg del capítol vuitè. Les obres dels novel·listes que assoleixen la maduresa entre 1914 i 1939 –des de Jules Romains a Antoine de Saint-Exupéry passant per Paul Morand o André Malraux– presenten una temàtica comuna: plantejar-se el destí de l'home, des d'una actitud marcadament escèptica. A parer de Xuriguera, hi ha dues raons que expliquen aquesta coincidència: d'una banda,

³¹¹ *Ibidem*, p. 35.

³¹² Podria sobtar l'escassa atenció que Xuriguera dedica a Flaubert a *La idea de l'home en la novel·la francesa*. Hem de tenir present, però, que la seva traducció de *Madame Bovary* anava precedida d'un documentat estudi introductori inclòs a *Varietats*, un volum conformat per assaigs de diferents èpoques i temàtiques.

³¹³ Ramon Xuriguera, *La idea de l'home en la novel·la francesa*, p. 36. Sobre Zola, Xuriguera havia comentat a *Le Démocrate du Périgord*, el 1952, l'antologia de Marc Bernard *Zola par lui-même*, en què criticava obertament el mètode experimental.

³¹⁴ *Ibidem*, p. 37. Cal recordar que Xuriguera ja s'havia interessat per l'estil de l'autor de *A la recerca del temps perdut* a l'article “Remarques sobre Proust”, aparegut al *Diari Mercantil* el 20 de maig de 1933.

³¹⁵ *Ibidem*, p. 39.

la guerra mundial que renova el seguici d'horrors de la guerra europea i, de l'altra, el clima d'inseguretat generat pel conflicte.

El capítol novè, dedicat a l'existencialisme és, tal vegada, el més interessant de *La idea de l'home en la novel·la francesa*; un corrent que també havia interessat crítics coetanis –amb actituds que oscil·laven des del rebuig a l'adhesió–, com Jaume Bofill i Ferro, Maurici Serrahima o, sobretot, Rafael Tasis.³¹⁶ Per a Xuriguera, es tracta d'una concepció narrativa que, d'entrada, bandeja temes considerats clàssics, com “el paisatge, les evocacions, els conflictes d'ambició o de diners, les passions, els estudis de caràcters” i esdevé “una disquisició filosòfica preocupada per les últimes raons del viure.”³¹⁷ A més, l'heroi de les novel·les existencialistes afronta la vida “sense coratge, emparedat dintre seu i decebut.” Xuriguera, tanmateix, contraposa dues concepcions sobre la situació de l'home en el món: la de l'existencialisme ateu i la de l'existencialisme cristià. Els trets que caracteritzen la primera, pròpia d'Albert Camus –de qui Xuriguera era un bon lector–³¹⁸, Jean-Paul Sartre o Simone de Beauvoir, es restringeixen deliberadament a l'absurd, al fatalisme i al nihilisme:

³¹⁶ Sobre l'existencialisme manllevo la informació dels estudis de F. Xavier Vall i Solaz, “Aproximació a la influència de l'existencialisme en la literatura de postguerra”, dins Diversos Autors, *Els anys de la postguerra a Catalunya (1939-1959)* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994), p. 59-72 i, sobretot, *La literatura catalana de postguerra i l'existencialisme (1945-1968)*, 2 volums, tesi doctoral dirigida per Jordi Castellanos (Universitat Autònoma de Barcelona, 1990). Val a dir que aquesta tesi inclou l'únic estudi dedicat –encara que només se cenyeixi al capítol dedicat a l'existencialisme– a *La idea de l'home en la novel·la francesa*.

³¹⁷ Com a curiositat, podem indicar que entre els llibres que formaven part de la biblioteca de Xuriguera no hi ha el més mínim rastre de literatura existencialista. És, per tant, difícil esbrinar amb certesa quines han estat les fonts de què s'ha servit Xuriguera per a redactar aquest capítol, ja que, d'entre les revistes en què va col·laborar entre 1954 i 1961, únicament hem localitzat sobre l'existencialisme, a banda dels textos dedicats a Camus i que donem a la nota següent, els articles de Carles Camproux, “L'existencialisme, terra vana”, *Vida Nova*, núm. 1 (setembre de 1954), p. 23-25, sobre Sartre; i Ramon Fabregat, “Janet Masdeu, existencialista”, *Pont Blau*, núm. 90 (abril de 1960), p. 129-130.

³¹⁸ No hem d'oblidar que Xuriguera el 1952, a la ressenya de *L'homme revolté*, per a la secció “Les livres” de *Le Démocrate du Périgord*, havia considerat Camus com un dels escriptors més importants de les lletres franceses contemporànies. També la carta al seu germà Joan Baptista del 17 d'abril de 1958 (Annex VI, carta 115) ens mostra aquest interès per la narrativa de Camus: “Ahir va sortir un paquet per a tu amb dos llibres de Camus: *L'étranger* i *La peste*. Són, juntament amb *L'homme revolté*, les tres peces capitals de l'obra de Camus. Així resta esmenat l'error que vaig cometre d'enviar-te un llibre que ja tenies.” Val la pena assenyalar que des de la revista *Pont Blau* s'homenatjarà la figura de Camus amb motiu de la seva mort. Així el número 88, aparegut el febrer de 1960, conté els articles de Víctor Alba, “El nostre Camus” i de Rafael Tasis “El nostre amic Albert Camus”, *Pont Blau*, núm. 88 (febrer de 1960), p. 395-397. En aquest mateix article, Tasis ens informa que n'havia publicat un parell més sobre el narrador francès: un en “una revista catalana de París”, el 1944, possiblement *Catalunya*, i, l'altre, “*La Peste*, imatge serena d'una època trasbalsada”, a *La Nostra Revista*, l'agost de 1947. El número 89, març de 1960, inclourà l'article de Vicenç Riera Llorca, “Albert Camus”. Els tres articles apareguts a *Pont Blau*

Per a aquests escriptors la significació de l'home en una societat jutjada absurda és arbitrària i gratuïta. Es troba al món sense saber per què. S'hi sent sobrer i ple d'angoixa, abandonat, fins que desapareixerà amb la mort. La mort no és alliberadora ni injusta: és fatal i prou. La noció de la llibertat d'un tal home és d'escollir entre l'acceptació de la seva desolada condició i l'anorreament. Fer ús d'aquesta llibertat en el sentit d'anorrear-se implica la negació de Déu.³¹⁹

I l'heroi de la narrativa que duran a terme els tres autors reflecteix a bastament els conceptes suara esmentats:

La novel·la dels nostres dies n'és plena, d'aquestes figures febles, com si fossin automàtiques, que s'expressen d'una manera abúlica, que sembla que no pensin que tinguin problemes de consciència, que es mostren absolutament indiferents a la noció del bé i del mal. [...] La misèria moral de certs personatges d'aquest tipus de novel·la no té nom. L'heroi d'aquestes ficcions és ombrívol perquè s'esguarda enfonsat en l'infern d'una fatalitat sense cap possible escapadòria.³²⁰

La segona concepció, la cristiana, de la mà d'autors com Georges Bernanos, Léon Bloy, Joris-Karl Huysmans i Charles Péguy, és presentada, en canvi, com una mena d'humanisme esperançat a través de la fe i "que dóna sentit a l'absurd":

Segons aquest existencialisme, la vida no és una claustració. Allò que tanca de contradictori i confús, en lloc de portar a l'absurd decanta vers l'esperança. L'angoixa d'allò que no s'entén condueix a la creença. És la creença allò que dóna sentit a l'absurd. Car la vida no és merament objectiva, sinó que àdhuc enclou una transcendència. I ultrapassant de les coses és el que dóna lloc a la fe. Per a l'existencialista cristià les preguntes que aquest formula a l'univers troben una resposta. L'home, tot fent-se, no solament viu el seu pensament, sinó que àdhuc s'ultrapassa.³²¹

L'heroi de les novel·les que responen a les directrius de l'existencialisme cristià serà radicalment diferent del que trobàvem a les de l'existencialisme ateu, "assedegat de puresa i s'enfanga, paradoxalment, si cal, defensant-la o anant a la seva recerca."³²²

El darrer capítol de l'assaig està dedicat a la que Xuriguera qualifica de "nova novel·la" o, com la defineix Sartre, "antinovel·la". Pròpia d'autors com Alain Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute, Claude Simon i Michel Butor, representa l'abandonament de la importància que la narrativa tradicional atorgava als personatges, a l'interès per l'anècdota o a les idees de què era portadora per limitar-se només a transcriure

podríem qualificar-los de merament biogràfics, ja que no entren en cap moment a comentar l'obra camusiana.

³¹⁹ Ramon Xuriguera, *La idea de l'home en la novel·la francesa*, p. 46.

³²⁰ *Ibidem*, p. 49.

³²¹ *Ibidem*, p. 51.

³²² Xuriguera tornarà a tractar el tema de l'existencialisme, com ja veurem, en els pròlegs a les traduccions de *La Nàusea*, de Jean-Paul Sartre, i d'*Una mort molt dolça*, de Simone de Beauvoir.

comportaments, impressions o objectes des de la més pura subjectivitat; “l’home en aquestes narracions, és un home invisible; només assoleixen dibuix els accidents que l’envolten. I no solament aquest home és invisible, sinó que àdhuc és indeterminable: tantost no té nom com en canvia. [...] D’aquest univers, la *idea* n’és exclosa: només s’hi adscriu la *sensació*: tàctil, auditiva, olfactiva...”³²³

Com havia intuït Xuriguera a la carta del 17 de novembre de 1961, la recepció a la premsa de *La idea de l’home en la novel·la francesa* va ser gairebé nul·la, ja que només podem comptar amb una sumària ressenya apareguda a *El Correo Catalán* el 21 de gener de 1962. L’anònim comentarista es limita a lloar el contingut de l’obra de Xuriguera sense entrar en detalls:

Se trata de un inteligente y concienzudo ensayo de crítica e historia literaria, conducido con gran tino y documentado a base de la más reciente bibliografía sobre el tema. La línea dialéctica es de un rigor irreprochable, y la erudición desplegada ofrece el relieve exacto que le corresponde, justificada y asistida por un estilo brillante, claro y eficaz, en grado sumo. Con este breve volumen, el autor acredita dotes valiosísimas de crítico e historiador literario, aspecto poco conocido suyo, a sumar al de escritor de creación, que le ha singularizado dentro de las letras catalanas actuales.³²⁴

7. 4. VARIACIONES

Amb el títol de *Variacions* es conserva a l’Arxiu Nacional de Catalunya un recull de textos de temàtica diversa escrits per Ramon Xuriguera entre 1944 i 1961, molt probablement provinents de les conferències impartides en el transcurs d’aquests anys. El fet que el mecanografiat estigui precedit d’un índex de continguts i que la numeració dels textos que conformen l’obra sigui correlativa pot donar a entendre que es tractava d’un assaig destinat a la impremta i no pas un simple aplec de treballs.³²⁵ Els estudis que integren *Variacions* són els següents: “La idea de l’home en la novel·la francesa” (editat el 1961), “Belleza i gaudi estètic”, “El simbolisme dins la poesia espanyola contemporània”, “Gustave Flaubert i la senyora Bovary” (es tracta del pròleg a la traducció de la novel·la redactat el 1944 i que veurà la llum el 1965), “Mig segle de cubisme” (versió catalana de l’article aparegut amb el títol de “Picasso: medio siglo de cubismo” a la revista *Cuadernos* el 1957) i “Expansió i restricció del barroc a Espanya”

³²³ Ramon Xuriguera, *La idea de l’home en la novel·la francesa*, p. 54-55.

³²⁴ [S/s], “La idea de l’home en la novel·la francesa”, *El Correo Catalán*, 21-I-1962.

(traducció al català de la monografia publicada també a *Cuadernos* el 1958). D'aquests estudis, només el segon i el tercer van romandre inèdits.

“Belleza i gaudi estètic” és un text de quinze pàgines que revisa el concepte de *belleza* al llarg de la història, des de l'antiguitat (amb Plató com a principal referent) fins al segle XX, amb Bergson i Croce; una reflexió artística que Xuriguera havia apuntat en altres articles (sobretot a les revistes *Pont Blau* i *Cuadernos*) i a l'assaig *L'escola de pintura catalana*.³²⁶ El recorregut finalitza amb un seguit de reflexions en veu alta sobre les diferents maneres d'interpretar el fet estètic: en primer lloc, “l'art és una tradició. L'aparició de corrents innovadors no canvia poc ni molt aquest lligam secular”; segonament, “una altra lliçó que es desprèn de l'obra artística és el seu abast moral. Per accedir a la seva comprensió cal el discerniment, l'apreciació que uneix el gust al coneixement”; per últim, “així la significació superior de la Belleza, pel que conté d'elevació i d'harmonia, ateny el secret de l'univers. Sentir i tractar d'entendre aquest secret, no suposa el millorament de l'home?”³²⁷

“El simbolisme en la poesia contemporània espanyola” consta de divuit pàgines en què s'analitza la producció poètica espanyola des d'Antonio Machado (“el primer dels poetes interiors que empra una expressió sincera sense artificis de forma”) fins a les generacions més recents. D'entrada Xuriguera, detecta una característica comuna a la majoria dels poetes espanyols del segle XX: “el caràcter de combat, de desassossec pregon del poeta davant el contingut del poema i davant la concepció del món: del món com a realitat física i com a dada transcendental i misteriosa. Hi ha una recerca d'essència, un interrogar el destí amb fins de vida absoluta en aquesta expressió, que encomana el seu maneig una disposició en certa manera sagrada.”³²⁸ Aquest és el punt de partida per analitzar la presència del moviment simbolista en un conjunt de poetes que tenen Machado com a precedent: “La seva poesia és substància i és essència. La generació que el succeeix no beu en la seva senzillesa tot i romandre sensible a la seva

³²⁵ El títol del recull no és degut a Xuriguera, sinó al servei de catalogació de l'Arxiu Nacional de Catalunya, ja que l'índex de continguts que precedeix els diversos treballs no en porta cap.

³²⁶ Podem considerar la dissertació “L'esthétique”, impartida a Bergerac el 17 de desembre de 1951, dins el cicle “Les Concepts fondamentaux de l'art”, que va impulsar l'associació Les Amis de l'Art, com una de les primeres aproximacions de Xuriguera a aquesta temàtica.

³²⁷ Ramon Xuriguera, “Belleza i gaudi estètic”, dins *Variacions*, p. 51. Citem pel manuscrit conservat a l'ANC.

transparència. Potser perquè el seu destí era escorcollar fins a l'extrem les possibilitats de la lírica simbolista, entre les quals, l'esclat i l'escorç il·lògic de la imatge atenyen efectes sorprenents. La senzillesa de Machado, però, reapareix en l'obra de les promocions darreres, barrejada amb els accents barrocs revifats per Miguel Hernández.³²⁹ El simbolisme entrarà de ple en la poesia espanyola amb Juan Ramón Jiménez: prenent per model Verlaine, “fa del cos del poema una evocació, un conjunt de relacions, una unitat de sentits i de sons que no precisen res però que ho desvetllen tot.”³³⁰ I la seva petja s'estendrà a poetes de la generació següent: José Moreno Villa, Fernando Villalón, Pedro Salinas³³¹, i, sobretot, Jorge Guillén. La guerra civil marcarà una línia divisòria respecte a la poesia anterior a 1936 i la distanciarà del simbolisme i l'empenyerà cap a “un dramatisme patètic”: “La tendència de la nova poesia a allunyar-se'n s'explica, potser, com tota reacció, perquè sent una necessitat diferent, perquè a l'eufonia de la llibertat ha succeït un silenci de desert o de presó, i perquè el drama que abans es recloïa l'individu ara és el col·lectiu de la privació i de la soledat. I amb un clima semblant la poesia deixa de ser un cant i esdevé un blasme.”³³² A parer de Xuriguera, José Hierro i Carlos Bousoño són els poetes que encarnen millor aquesta nova concepció del fet poètic que arribarà a influir en autors d'encuny simbolista com Gerardo Diego i Vicente Aleixandre. El llevat simbolista es conservarà, fonamentalment, en poetes exiliats com Rafael Alberti, Emilio Prados o Luis Cernuda. L'estudi acaba comentant la producció de Federico García Lorca, el poeta que ha donat al simbolisme “una amplitud més sonora [...], primer perquè l'ha embolcat amb el que té de màgic i de viu el sentiment del poble, que és el folklore. Després per la fetillera sorpresa de la imatge”.³³³ I remarca com el seu *Romancero gitano* es converteix en el

³²⁸ *Ibidem*, p. 53.

³²⁹ *Ibidem*, p. 62.

³³⁰ *Ibidem*, p. 63.

³³¹ Xuriguera analitza a la pàgina 55 els procediments poètics del recull de Pedro Salinas *La Voz a ti debida*: “les transposicions de Salinas no sempre són un joc sinó una necessitat de transferir a un altre jo desdoblant la seva pròpia elaboració o recerca si es vol, potser per motius de ritme poètic interior.”

³³² Ramon Xuriguera, “El simbolisme dins la poesia espanyola contemporània”, dins *Variacions*, p. 66.

³³³ *Ibidem*, p. 68.

model dels poetes espanyols –i no pas els catalans– a l’hora de conrear el gènere del romanç durant la guerra civil.³³⁴

8. LES TRADUCCIONS ³³⁵

8. 1. UN NOU PRÒLEG PER A *ELS INFANTS TERRIBLES*, DE JEAN COCTEAU

L’abril de 1964, amb motiu de la diada de Sant Jordi, les Edicions Proa –recentment adquirides per Joan B. Cendrós– publiquen, dins la col·lecció “A Tot Vent”, la segona edició de la traducció efectuada per Ramon Xuriguera de la novel·la de Jean Cocteau *Els infants terribles*. El text traduït no experimentarà cap modificació respecte al de l’edició de 1934, així com el pròleg que la precedia, en què es contextualitzava la vida i l’obra de l’intel·lectual francès. La novetat de l’edició de 1964 rau en el segon pròleg que incorpora Xuriguera, aprofitant tant els trenta anys transcorreguts entre les dues edicions com la recent mort de Cocteau, el 1963, per a fer un balanç de com el pas del temps ha afectat la producció de l’autor d’*Els infants terribles* “tan sovint titllada de dispersa i canviant, mostra, al fons, unitat i cohesió.” Des de la perspectiva present, indica els dos elements que li donen coherència: en primer lloc, “una concepció poètica del món”, ja que “no són les valors reals les que constitueixen els seus temes, sinó una transformació lírica del que observa i sent”; segonament, l’afany renovador que la impregna, “ho ha estat sobretot, respecte de la tècnica. Ho ha estat flairant els corrents naixents i anticipant-se a d’altres. La seva obra conté elements cubistes, futuristes, sobrerealistes, sense que hagi pertangut a cap d’aquests moviments.” Un altre element

³³⁴ Sobre aquest tema, indica Maria Campillo, a “El romanç a Catalunya”, *L’Avenç*, núm. 265 (gener de 2002), p. 46: “Pel que fa a la poesia catalana, uns models com els que forneixen els autors castellans a través dels *romancers* no existeixen entre els poetes catalans. I una operació d’aquesta mena, que té el seu origen en el neopopularisme dels anys vint i trenta (el *Romancero gitano* de Lorca és del 1928), només hauria pogut produir-la, si de cas (potser no igual, segurament més depurada, però en certa manera paral·lela), el malaguanyat Bartomeu Rosselló-Pòrcel, l’únic que reunia totes les condicions (no sols d’opció poètica, sinó també civil).”

³³⁵ Per a una visió de conjunt sobre les diverses versions d’autors francesos a la llengua catalana, efectuades al llarg del segle passat, vegeu l’estudi de Joan Verdejal, “La traducció de la narrativa francesa al català: un factor de la normalització”, dins Autors Diversos, *Les literatures catalana i francesa al llarg del segle XX* (Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1997), p. 385-408. Val a dir que a la p. 402 s’escolen dos greus errors sobre Ramon Xuriguera: el primer considerar-lo només com a traductor, sense esmentar l’obra original; el segon, posar com data de la primera traducció efectuada, *Els infants terribles*, el 1976 (deu anys després de la seva mort!).

que caracteritza la trajectòria de l'escriptor francès –tot i que el deixa en un segon terme perquè l'havia tractat amb més deteniment en el pròleg de 1934– és el procés per crear-se una imatge lligada a l'escàndol social; un inconformisme i “un esperit de llibertat”, que és, “potser, el missatge més segur de la seva obra, el que la preservarà d'envellir malgrat els canvis que determinen les modes.” Malgrat tot, a diferència del to encomiàstic de la primera edició, Xuriguera apunta una certa crítica a la figura de Cocteau: li retreu la pèrdua de “l'esperit revulsiu” després de la Segona Guerra Mundial i el seu progressiu emmotllament envers la societat que abans havia criticat; un fet que es tradueix amb la seva entrada a diverses acadèmies (com l'Acadèmia Reial de Bèlgica o la Francesa) i l'acceptació del títol de *doctor honoris causa* per la Universitat d'Oxford:

De fet, la guerra havia establert una profunda divisió. Com la primera guerra mundial al seu temps. El gust i fins el sentiment havien canviat. D'aquest nou capteniment, Cocteau ja no n'era el destacat capdavanter. El seu paper d'esperó, d'innovador, s'estenia a uns temps passats, al període comprès entre les dues guerres. Encara era un suscitant de màgia, un rar enlluernador, car el talent i l'originalitat restaven inalterables, però sense l'abast enardidor que porta al triomf una tendència. Potser perquè, en el fons, la seva propensió no era la de transferir, sinó la de desvetllar tot donant forma als seus somnis. D'ací que no hagi estat mai doctoral, sinó solament revoltat i agosarat per a construir el seu món. I és ací on ha innovat.³³⁶

Aquesta pèrdua d'esperit innovador anirà acompanyada d'un alè classicitzant, sobretot en el terreny teatral en què “centra l'univers poètic en el solc clàssic de la forma.” Pel que fa referència a *Els infants terribles*, qualificada per Xuriguera d’“obra mestra”, manté inalterables els seus valors al pas del temps:

El temps, que esborra o desllueix moltes coses, preserva les creacions que aixequen el quotidià al rang de valors al·legòriques. Potser per la frescor i la joventut que porten. Qui sap si, per això, *Els infants terribles* és una obra que promet llarga durada. En trenta-cinc anys que es reedita i es llegeix, no ha perdut res de la seva suggestió passada. Certs crítics comparen la seva influència a la que exercí, en el seu temps, el *Werther*, de Goethe. L'amor i la mort han commogut sempre la naturalesa humana.³³⁷

La nova edició d'*Els infants terribles* serà objecte d'una ressenya per part de Joan Agut a la revista *Serra d'Or*. El crític –que la comenta juntament amb *Els indiferents*,

³³⁶ Ramon Xuriguera, “Pròleg a la segona edició” a *Els infants terribles* (Barcelona, Edicions Proa, 1964), p. 23. Hem de recordar que Xuriguera que, a l'article “Bell paradís” aparegut l'octubre de 1953 a la revista parisenca *Vinçle*, ja censurava Cocteau per afirmar que a l'Espanya franquista trobava una llibertat d'expressió que no existia al seu país.

³³⁷ *Ibidem*, p. 26.

d'Alberto Moravia, reedició d'una altra obra de Proa de feia trenta anys– es limita bàsicament a l'anàlisi del contingut. A grans trets, Agut considera l'obra de Cocteau “un xic depassada; interessant, però, en tant que dóna fe d'un moment historicocultural entroncat amb el culte al somni, el lirisme i la cultura.” Sobre la tasca de Xuriguera, considera la traducció –com la de Miquel Llor a *Els indiferents*– “correctíssimes, fidels i prou eficaces, que traeixen una maduresa lingüística admirable.”³³⁸

8. 2. LA NÀUSEA, DE JEAN-PAUL SARTRE

El gener de 1966 apareixia també dins la col·lecció “A Tot Vent” d'Edicions Proa la traducció de *La Nàusea*, de Jean-Paul Sartre, simultàniament a l'autobiografia *Els mots*, traduïda per Josep M. Corredor, per a la col·lecció d'assaig “La Mirada”, de la mateixa editorial.³³⁹ La versió obeïa a un encàrrec de Joan B. Cendrós, com ens revela la carta que el nou editor de Proa havia adreçat a Josep Queralt el 25 de novembre de 1964: “Per cert que us haig de dir que podrem incorporar Sartre a la Proa, perquè després de moltes gestions hem pogut aconseguir el permís per editar *La Nausée*, i que en Xuriguera s'ha compromès a traduir.”³⁴⁰ La traducció estarà finalitzada el gener de 1965, com assenyala Xuriguera al seu germà a la lletra del dia 27 d'aquest mes: “He tramès la traducció de *La Nausea* a Barcelona. El retall que m'envies fou redactat abans que em demanessin d'encarregar-me jo de la traducció. Posaren el nom d'Oliver per no deixar el títol sense nom de traductor. Ara, quan tingui una estona, em posaré a escriure el pròleg. Caldrà que expliqui un xic el pensament central de Sartre, altrament, el sentit de *La Nausea* potser no seria ben bé comprès.”³⁴¹ La introducció a l'obra, la trametrà a Cendrós durant la primera quinzena del mes de febrer.”³⁴²

³³⁸ Joan Agut, “Els llibres”, *Serra d'Or*, núm. 10 (octubre de 1964), p. 53.

³³⁹ La revista *Serra d'Or*, en el número de febrer, publicarà dos articles dedicats al segon llibre de Sartre: “*Els mots*, il·lusió i impostura”, d'Eusebi Colomer, i “Una aproximació a Jean-Paul Sartre”, d'Alfred Badia.

³⁴⁰ Annex IX, carta 110. A la mateixa carta s'indica que, en canvi, s'ha denegat el permís per editar una altra obra de Sartre: “Per contra, l'altra novel·la de Sartre, titulada *Le mur* ens ha estat refusada i potser convindrà editar-la a Perpinyà, de la qual cosa ja en parlarem.” La traducció catalana de *Le mur* no apareixerà fins a 1980, poc després de la mort de Sartre, a càrrec d'Agustí Bartra; això sí, dins la col·lecció “A Tot Vent”.

³⁴¹ Annex VI, carta 186.

³⁴² Així ho indica a la carta del 14 de febrer de 1965 adreçada a Joan Baptista Xuriguera (Annex VI, carta 187): “Em diuen de l'Editorial Proa que tenen a la meva disposició 6.965 pessetes, preu de la traducció de *La Nausea*. He dit que te les lliuressin a tu, com l'altra vegada. Potser a hores d'ara ja ho han fet. Suposo

Dos són els eixos al voltant dels quals gira el pròleg de Xuriguera: en primer lloc, l'intent per contextualitzar la figura i l'obra de l'intel·lectual francès; segonament, justificar els motius que l'han empès a donar a conèixer en català la novel·la. Hem de tenir present que es tracta de la primera traducció de Sartre al català i la segona d'un autor existencialista (*La pesta*, d'Albert Camus, el 1962, a càrrec de Joan Fuster, en va ser la primera). L'estudi s'inicia amb un panegíric a la figura de Sartre –el qual, cal tenir-ho present, havia assolit el Premi Nobel de Literatura el 1964, que, tanmateix, refusà–, remarcant les novetats que ha aportat el món de la narrativa, siguin en el terreny de les tècniques o en el del contingut:

La incorporació de J. P. Sartre és un fet cabdal per a les lletres catalanes. No solament perquè l'obra triada –la que ofereix aquest volum– és essencial en la producció de l'autor, sinó per la considerable influència que ha exercit i continua exercint en la literatura contemporània. Aquesta repercussió situa Sartre entre els capdavanters, no sols dels escriptors, sinó dels pensadors universals dels temps presents. És un alt rang que li ha conquerit la innovació aportada al domini de la narració; no una innovació de mer caràcter tècnic, sinó de reflexió del món, de plantejament de problemes actuals, d'anàlisi implacable de les grans opcions polítiques, socials i morals de la nostra època.³⁴³

Xuriguera també comenta el caràcter metafísic que travessa la narrativa sartriana, “se serveix de la literatura de ficció per a vulgaritzar aspectes del seu pensament filosòfic”, i també revisa els principis existencialistes de Sartre, que havia explicat de manera més sintètica a *La idea de l'home en la novel·la francesa*. Sobre aquesta darrera qüestió, com assenyalava encertadament F. Xavier Vall, “en el pròleg a *La Nàusea*, cinc anys només posterior al llibre sobre la novel·la francesa, lluny de ser tan crític amb Sartre es mostra més aviat elogiós, no sé si pels imperatius genèrics del pròleg o per una evolució de la seva opinió. Certament, Xuriguera remarca i reitera encara la “gratuitat de la vida i l'angoixa produïda per la manca de justificació”, però sense cap censura explícita, tot i que *La Nausée* és de les obres sartrianes que més propicien el blasme d'aquest pretès aspecte. Encara que, és de suposar, devia seguir mantenint que tan sols

que no et farà res de guardar-me aquests diners. També els he tramès el pròleg que crec necessari per a una comprensió més justa del llibre.”

³⁴³ Ramon Xuriguera, “Jean-Paul Sartre”, dins Jean-Paul Sartre, *La Nausea* (Barcelona, Edicions Proa, 1966), p. 5. Una visió negativa de l'existencialisme sartrià, coetània a la de Xuriguera, es troba a l'assaig d'Alexandre Galí, *Una hipotètica revolta d'uns mestres hipotètics*, p. 65-72, publicat el 1964 per les Edicions Proa de Perpinyà dins la col·lecció “El Camí”. Com a exemple, val la pena d'indicar que Galí qualifica l'existencialisme de “cercle viciós”.

el concepte de Déu pot salvar aquesta gratuïtat, tampoc no ho expressa, potser perquè no ho creu adient a un pròleg.”³⁴⁴ Pel que fa a la producció sartriana, hom distingeix dues vessants: la literària, que inclou les novel·les, els guions cinematogràfics i *Situations*, un aplec d’articles sobre temes artístics, polítics i socials; i la filosòfica, amb títols com *L’Être et le Néant* i *Critique de la raison dialectique*. Xuriguera se centrarà en la literària i, òbviament, en *La Nàusea*, que marca l’entrada de Sartre al món de la literatura i que considera una mostra cabdal de la narrativa existencialista. I n’apropa el tema al lector:

Aquest procés és el tema de *La Nàusea*. Tot l’argument es redueix a una meditació, al fàstic que s’apodera del protagonista quan s’adona de la inutilitat del que fa, del que sent i de tot el que l’envolta. L’heroi és un ésser decebut que viu l’angoixa de l’existir.

Aquesta angoixa, però, no el priva de ser lliure ni de sentir-se responsable. És un drama, la dimensió del qual apareixerà més completa al lector que posseeixi una formació filosòfica. Sartre utilitza la literatura per a explicar el seu pensament, i la clau del seu univers, segons es desprèn de *La Nàusea*, és la consciència: la consciència de la qual l’home és presoner, i que, tota exterior a les coses, les aclareix i les diversifica; és a dir, les determina tot donant-los un sentit. Aquesta determinació o aquesta tria és la llibertat, la qual és indispensable a l’home per a donar un sentit al món. Al fons és un idealisme, atès que la consciència no és la cosa, sinó allò que la pensa.³⁴⁵

En definitiva, *La Nàusea* és un llibre en què, segons Xuriguera, es troba l’essencial del pensament sartrià i resta “com una obra cabdal en la producció de l’escriptor.”

La Nàusea va ser objecte d’una ressenya per part de Josep A. Baixeras a *Serra d’Or*. El crític es plany del temps transcorregut entre l’edició francesa (el 1938) i la versió catalana, per la qual cosa els lectors hauran “de situar l’obra en el context històric que li correspon” i que “molts dels paranys que l’autor havia deixat traïdorament oberts, qui sap quantes passes fortuïtes els han desaparats, en una i altra cruïlla.”³⁴⁶ Sobre la traducció de Xuriguera, Baixeras es limita, simplement, a qualificar-la de “correcta”.

³⁴⁴ F. Xavier Vall i Solaz, *La literatura catalana de postguerra i l’existencialisme (1945-1968)*, volum II, p. 308.

³⁴⁵ Ramon Xuriguera, “Jean-Paul Sartre”, dins Jean-Paul Sartre, *La Nàusea*, p. 7-8.

³⁴⁶ Josep A. Baixeras, “Els llibres”, *Serra d’Or*, núm. 9 (setembre de 1966), p. 57-58. És si més no curiosa la comparació que efectua Baixeras entre Sartre i Josep Pla: “Jean-Paul Sartre, com el nostre Josep Pla –amb qui ofereix més d’un punt de semblança–, partint d’un idealisme primigeni, que ací i allà, encara es

8. 3. UNA MORT MOLT DOLÇA, DE SIMONE DE BEAUVOIR

El desembre de 1966 apareix, pòstumament, a la col·lecció “La Mirada” la traducció de Ramon Xuriguera d’*Una mort molt dolça*, de Simone de Beauvoir, una altra peça –potser no tan emblemàtica com *La Nàusea*– de la literatura existencialista. El pròleg que la precedeix segueix la mateixa línia elogiosa que el de l’obra anterior de Sartre, ja que qualifica Beauvoir com “un dels valors més destacats de l’actual literatura francesa.” I posa de relleu “l’afany de desmistificar-se, de desfer-se del convencional per tal com compromet l’ajustament sincer entre la concepció i els actes” i que valora com a aplicació d’una moral existencial:

Des d’aquest punt de vista Simone de Beauvoir és una moralista. Ho és en el sentit de la moral existencial, la qual entén l’autenticació com un mitjà per a assolir la llibertat. Naturalment, per a no naufragar en la indiferència, cal assumir la llibertat amb la tria, la qual dóna lloc a la responsabilitat. En la doctrina existencialista, la responsabilitat no és solament individual sinó que esdevé col·lectiva, car admetre la pròpia responsabilitat és comprometre la responsabilitat dels altres: d’on neix el sentiment de culpabilitat, un dels motius de l’angoixa existencial.³⁴⁷

A partir d’aquests pressupòsits, repassa la trajectòria literària de Beauvoir: les novel·les i els assaigs reflecteixen una formació filosòfica que li permet debatre els problemes del “món existencial.” D’entre la seva producció, Xuriguera para esment en l’estudi sobre la condició de la dona, *Le deuxième sexe*, “no admet la inferioritat de la dona i confessa que ella se sent molt satisfeta de la seva entitat femenina. La moral existencial li forneix la llibertat i la tria, les quals determinen el seu capteniment sexual, que no és altre que la comunicació de les dues llibertats.” Pel que fa *Una mort molt dolça*, en què Beauvoir descriu l’agonia de la seva mare, en destaca el seu valor com a document i testimoniatge i l’allunyament de certs paràmetres existencialistes: “pel davall de l’indiferentisme i de la gratuïtat, conserva una tebior humana, una disposició compassiva que exclou, en general, el pessimisme existencial.”

Podem concloure, seguint de nou F. Xavier Vall, a propòsit de les introduccions a les obres esmentades de Sartre i de Beauvoir, que “aquestes lloances, tot i el to encomiàstic que gairebé imposa el pròleg, són, ben segur sinceres i il·lustren una certa

deixa descobrir, camina cap a un lògic cinisme infantil: el cinisme triomfalment conquerit pels nostres noiets quan comprenen que al món és de rigor celar els afectes, els amors.”

³⁴⁷ Ramon Xuriguera, “Pròleg” a Simone de Beauvoir, *Una mort molt dolça* (Barcelona, Edicions Proa, 1966), p. 7-8.

proximitat de Ramon Xuriguera a l'existencialisme ateu, fins al límit que marca la fe. Amb l'existencialisme cristià, en canvi, no existeix aquesta frontera.”³⁴⁸

³⁴⁸ F. Xavier Vall i Solaz, *La literatura catalana de postguerra i l'existencialisme (1945-1968)*, volum II, p. 309. A diferència de les obres precedents, no hem pogut localitzar cap ressenya sobre *Una mort molt dolça* ni a *Serra d'Or* ni a cap altra revista de l'exili, cosa que ens mostra l'escassa repercussió que deuria aconseguir entre la crítica i, possiblement, entre el públic.

**IX. HOMENATGE I REIVINDICACIÓ
(1966-1968)**

El traspàs de Xuriguera el 22 d'agost de 1966 no va passar desapercebut entre el públic català i francès.¹ La primera notícia sobre la seva mort ens la proporciona *Le Démocrate du Périgord*. L'apunt, "Un ami nous a quitté", aparegut dos dies després, ressenya les activitats desenvolupades per Xuriguera a Bergerac (exposicions d'art, conferències, col·laboracions a la premsa, traduccions...), alhora que remarca el valor com a persona i l'arrelament a la vila:

Un ami très cher à tous les Bergerecois qui ont eu le plaisir de l'approcher. Humaniste et de grande valeur morale, homme de délicatesse attentive et de talents multiples, ne peut laisser dans le coeur de tous, que de fervents regrets.²

A l'interior de Catalunya se'n faran ressò diversos periòdics i revistes, tot i que, val a dir-ho, de manera molt sumària. Per exemple, la nota "Ha fallecido Ramon Xuriguera", apareguda al *Diario de Barcelona*, d'una banda, repassa la seva trajectòria biogràfica i literària, farcida –això sí– de nombrosos errors (com indicar que havia nascut a Lleida el 1902 o bé considerar *Espills adormits* com una novel·la)³, que es reproduiran en el breu i anecdòtic comentari aparegut a *Destino*; de l'altra, aprofitant la recent publicació de la traducció de *Madame Bovary* posa de relleu el vast domini que tenia de la llengua i de la cultura franceses: "En esta hora de su muerte –indica l'anònim comentarista– ocurrida cuando conservava la plenitud de su madurez intelectual, hay que desear, como homenaje póstumo, la edición de la gran novela que tenía inédita."⁴ Josep M. Lladó, a "Ha muerto otro escritor: Ramon Xuriguera", des de *Tele-Exprés*, enllaça el traspàs de Xuriguera amb el gairebé simultani d'un altre literat, Josep Roig i Raventós. Lladó, amic de Xuriguera, a més de l'inevitable repàs a la vida i l'obra (posant èmfasi especial en els anys en què va residir a París durant la dictadura de Primo de Rivera), reclama la recuperació de la seva figura, oblidada pels lectors després de vint-i-set anys d'exili:

Es triste comprobar cómo las nuevas generaciones, incluso las intelectuales desconocen a tantos valores auténticos de nuestra literatura, que se hallan esparcidos por el mundo. Muchos nombres se han ido esfumando, como si pertenecieran a un pasado remoto. Sin embargo, la

¹ Cal indicar que al fons Ramon Xuriguera es conserven nombroses cartes de condol adreçades a la vídua, Henriette Xuriguera, que, tanmateix, no hem tingut en compte a l'hora de redactar aquest capítol.

² [S/s], "Un ami nous a quitté", *Le Démocrate du Périgord*, 24-VIII-1966.

³ Uns errors que reproduirà la breu nota [S/s], "Ramon Xuriguera" [sic], *Destino*, núm. 1518 (10-IX-1966), p. 37.

⁴ [S/s], "Ha fallecido Ramon Xuriguera", *Diario de Barcelona*, 27-VIII-1966. Aquesta mateixa nota, la reproduirà el diari lleidatà *La Mañana* l'11-IX-1966.

mayoría de los olvidados son gente de nuestro tiempo. Esto es, por ejemplo, el caso de Ramon Xuriguera.⁵

Un contingut semblant és el que trobem a l'anònima nota "Ramon Xuriguera, un gran assagista", apareguda a *Tele-Estel*, dins la secció "El món dels llibres". Igual que l'article del *Diario de Barcelona* s'insisteix en un doble vessant: l'obra literària, amb especial predilecció pels assaigs "polítics o d'informació cultural"; i el vast coneixement sobre literatura francesa. També es fa ressò dels textos inèdits ("una gran novel·la" i "estudis crítics sobre Verdaguer, la pintura catalana moderna i diversos temes relacionats amb la nostra cultura"). En definitiva, "la mort de Ramon Xuriguera haurà estat una pèrdua considerable per a les lletres catalanes."⁶ També *Serra d'Or* informarà de la defunció en un breu apunt en què s'examina la vida i la producció literària (considera *Destins* com una de les millors novel·les i presenta l'obra que no va arribar a publicar), i el seu mestratge en la cultura francesa, com a conseqüència de les residències successives a Bergerac i a París.⁷

Fora de les fronteres catalanes, van ser més nombroses les notícies dels traspàs de Ramon Xuriguera, sobretot a les publicacions on havia col·laborat. Així, des de París, a les pàgines del *Butlletí informatiu d'Òmnium Cultural* es fa un apressat repàs a la trajectòria de Xuriguera, amb especial incidència a la tasca desenvolupada a l'exili (articles per a revistes, emissions radiofòniques, activitats com els Jocs Florals o el Patronat de Cultura Catalana Popular, l'ajut als joves artistes catalans a obrir-se pas a París...); "la seva mort, després d'una vida sencera al servei de Catalunya, deixa un buit difícil d'omplir."⁸ Similar és l'article "Ha mort Ramon Xuriguera", aparegut a la també revista parisenca *Tribuna*, tot i que es posa de relleu la tasca política realitzada, fidel a l'ideari d'Esquerra Republicana de Catalunya, des que va accedir a la secretaria de Joan Casanovas, "tot fent-los remarcar com trobarien a faltar aquest gran nacionalista i republicà que honorava la seva terra."⁹ També l'editorial de *Vida Nova*, "Adéu a Ramon Xuriguera", atribuïble a Miquel Guinart, s'insisteix en "la seva ardent voluntat de servir

⁵ J. M. Lladó, "Ha muerto otro escritor: Ramon Xuriguera", *Tele-Exprés*, 31-VIII-1966.

⁶ [S/s], "Ramon Xuriguera, un gran assagista", *Tele-Estel*, núm. 7 (2-IX-1966), p. 12.

⁷ [S/s], "Noticiari", *Serra d'Or*, núm. 10 (octubre de 1966), p. 71.

⁸ [S/s], "Ha mort Ramon Xuriguera", *Butlletí informatiu d'Òmnium Cultural*, núm. 8-9 (juny-agost de 1966), p. 1.

⁹ [S/s], "Ha mort Ramon Xuriguera", *Tribuna*, núm. 86 (setembre de 1966), p. 6.

eficientment Catalunya i les Lletres catalanes. Una i altres, les ha servit intel·ligentment, tothora.” I també para esment en l’ajut que va dispensar en tot moment a la revista, no tan sols com a col·laborador sinó també com a redactor i assessor, “un company de camí que no solament ens procurava la col·laboració sobre el tema que volíem, sinó que contribuïa amb la seva opinió i el seu assessorament a endegar l’orientació i àdhuc la situació de *Vida Nova*.”¹⁰

Més interès tenen els textos apareguts a dues publicacions editades al continent americà: *Ressorgiment* i *Xaloc*. A la primera hi trobem dos articles. El primer, d’Enric Roig i Querol, escrit des de París, valora la tasca desenvolupada en els anys d’exili, “la seva mort ha estat una pèrdua immensa, sobretot per a l’exili; Xuriguera era un exiliat dels més actius. La seva absència el farà sentir molt”:

Era un home de gran activitat. Fins a demanar-vos d’on podia treure les energies i les hores necessàries a fi de poder atendre tots els compromisos que contraïa. Era sol·licitat de tot arreu; no tenia mai un no per a ningú quan es tractava de servir el nostre país i les nostres lletres. Quan s’havia compromès a fer un treball, a participar en una empresa, hi podíeu comptar de peus. Acomplia la tasca que se li havia confiat amb la més gran exactitud. Tenia una capacitat de treball enorme.¹¹

Roig destaca, a més, la capacitat de treball de Xuriguera i la seva fidelitat a una llengua i a un país:

Doncs bé: una cosa que el molestava enormement era que alguns diguessin –allà baix– amb massa lleugeresa que Ramon Xuriguera s’havia reincorporat a les nostres lletres. Ell que no havia deixat mai de conrear-les, amb la més gran abnegació i constància, des que travessà la frontera. Car el trobem de seguida en tot el que es fa i es projecta a l’estranger en defensa dels nostres drets i per tal de palesar la fidelitat a la nostra llengua. En totes les empreses culturals, en totes les publicacions o revistes que els catalans han editat o editen arreu del món, figura el seu nom.

A banda de l’activitat cultural, Roig exalta el seu patriotisme, “sempre al servei de Catalunya, però d’una Catalunya lliure, liberal i oberta a tots els vents renovadors mentre fossin nobles, dignes de la condició humana.” L’article finalitza relacionant els conceptes de mort i d’exili: “un altre català a afegir a la llarga llista dels qui, escampats arreu del món, hem anat deixant a l’exili. Aquest exili que no ens mereixíem, aquest

¹⁰ [Miquel Guinart], “Adéu a Ramon Xuriguera”, *Vida Nova*, núm. 38 (desembre de 1966), p. 1-2. En el número 37 (setembre de 1966), p. 56, ja havia aparegut una breu nota titulada “Ramon Xuriguera, és mort!” en què només es donava notícia del traspàs.

¹¹ Enric Roig i Querol, “Un altre català que ens deixa”, *Ressorgiment*, núm. 602 (setembre de 1966), p. 9649.

exili que emprenguérem sense vacil·lar, fa tants anys per estimar la nostra terra.” L’altre text va ser redactat per Francesc Domingo, pintor exiliat a São Paulo i a qui Xuriguera havia dedicat un capítol de *L’escola de pintura catalana*: es tracta d’un cant a l’amistat i a l’honradesa, “més que amic, devot de les arts aplicà els seus coneixements a una crítica constructiva i, equilibrat i just en els seus judicis, es va guanyar l’apreci de tothom.” I equipara la seva mort a França amb la del poeta berguedà Pere Guilanyà, “aquella mateixa terra on reposen molts dels nostres grans homes, terra de les nostres il·lusions i dels nostres ideals.”¹²

Dos altres articles van aparèixer a la revista *Xaloc*. El primer, a càrrec de Vicenç Riera Llorca, és l’editorial del número de setembre-octubre de 1966. D’antuvi, presenta Xuriguera com un “patriota apassionat i escriptor excel·lent”, dotat d’un caràcter –discret i elegant– que va impedir que esdevingués una figura popular:

En morir Ramon Xuriguera ha desaparegut un català que donà, amb la seva conducta i amb la seva obra, una lliçó de discreció i d’elegància moral. En un període en què el desig de servir es confonia amb l’ambició de figurar i amb la fatxenderia, Ramon Xuriguera serví i només els qui van aprofitar la seva intel·ligència i la seva capacitat de treball –i també uns quants amics– van adonar-se del seu servei. Massa discret i massa elegant per a barrejar-se en certes intrigues que alguns pretenien confondre amb la política. Xuriguera no ocupà càrrecs de gran lluïment, no fou un home popular. Fora del cercle de les seves amistats, el seu nom destacà com el d’un escriptor d’estil pulcre i treballat, de coneixements diversos i de passió per a les qüestions que la mereixien.

Riera Llorca, però, sobretot posa l’accent en la seva implicació amb la societat en què li va tocar viure, “un món trasbalsat en el qual no va desviar-se del camí dreturer que s’havia assenyalat”:

Ramon Xuriguera no fou mai un escriptor que es desentengués de la realitat de la seva geografia i de la seva hora. Escriví el que les seves aficions, els seus coneixements i el seu sentit del servei li permetien escriure amb mestria. No defugí el contacte del poble per a recloure’s amb aires d’home superior, i elaborar una obra d’intel·lectual pur, a qui els problemes del poble no fan ni fred ni calor. Ramon Xuriguera sentí el fred i la calor del poble català perquè en sentia els problemes.¹³

¹² Francesc Domingo, “En la mort de Ramon Xuriguera”, *Ressorgiment*, núm. 603 (octubre de 1966), p. 9675.

¹³ Vicenç Riera Llorca, [Sense títol], *Xaloc*, núm. 15 (setembre-octubre de 1966), p. 201. Tot i no que l’editorial no va signada, Josep Ferrer i Joan Pujadas l’inclouen en el recull d’articles de Riera Llorca publicats en les revistes de l’exili titulat *Cròniques americanes* (Barcelona, Fundació Pere Coromines, 2003), p. 269.

El segon article, de Rafael Tasis, dibuixa una visió panoràmica de la producció literària de Xuriguera. L'estudi té com a punt de partida la quàdruple classificació que, sobre les activitats que havia desenvolupat, apareixia en el recordatori de la seva mort i on se'l qualificava de professor, assagista, novel·lista i crític d'art: "Jo el resumiria en uns mots, escriptor català [...] amb la seva curiositat constant per les coses de Catalunya, amb la seva preocupació intel·lectual per les nostres lletres." Tasis efectua, inicialment, un repàs de les darreres obres publicades per Xuriguera (les traduccions de *Madame Bovary* i *Els infants terribles* i l'assaig *La idea de l'home en la novel·la francesa*); alhora, es plany que la novel·la *Els Astruc* no hagi arribat al públic, gràcies a la qual "el nom de Ramon Xuriguera hauria adquirit una notorietat, un prestigi que li manca." I, per aquesta causa, el considera un membre de la que anomena "generació sacrificada", a què també pertanyia la novel·lista Carme Montoriol, morta a finals d'agost de 1966, com Xuriguera, "un públic que no ha tingut, val a dir-ho, ningú que li recordés i celebrés les figures i les obres d'un passat no gaire remot. Tasis no es limita només a les obres esmentades, sinó que ressegueix la totalitat de la producció. Pel que fa referència a la narrativa, proporciona algunes pinzellades crítiques sobre *Volves grises* (un producte "enlluernat pel París del surrealisme i de les Arts Decoratives") i *Destins* (la voluntat de cenyir-se a unes realitats històriques, el realisme narratiu contrastaven amb les característiques de les obres anteriors"). I l'emmarca en un context històric, el període 1925-1938 i l'Editorial Proa:

Probablement ja tenim prou distància en el temps i, per dissort, prou baixes entre els autors, perquè les novel·les catalanes de l'època, 1925-1938, i singularment les que formen bona part de la "Biblioteca A Tot Vent", siguin objecte d'un balanç objectiu. (I no ho dic pas amb el desig de vindicar aquella pretesa *generació sacrificada*, sinó per tal de donar a escriptors i públic catalans uns punts de referència, una possibilitat de concebre la novel·la catalana com una de les manifestacions més interessants i originals de la nostra literatura.) En aquest balanç, les novel·les esmentades de Ramon Xuriguera, afegint-hi *Espills dormits*, que publicava l'any 1932 l'editorial Balagué, tindrien un lloc important.¹⁴

Pel que fa als assaigs, qualifica *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença* de "veritable tesi resumida." També passa revista a la resta de la producció assagística, tant la publicada com la inèdita, de la qual destaca els "esforços admirables de documentació." Per últim, enumera les revistes de l'exili en què va col·laborar

Xuriguera i apunta un possible destí per als textos inèdits (novel·les i assaigs): haurien de “ser oferts al públic català”, ja que “la seva obra sigui no pas solament motiu de vaga enyorança per als assabentats sinó una més de les aportacions essencials que han de fer l’edifici de la nostra literatura moderna.”¹⁵

Diverses publicacions del Perigord, la regió occitana on va morir Xuriguera, també es faran ressò del traspàs. Hi trobem des de la breu nota apareguda *Périgord-Magazine*¹⁶ fins a articles més extensos a *Sud-Ouest* i a *Le Périgourdin de Bordeaux*. El de *Sud-Ouest*, “Ramon Xuriguera, écrivain catalan repose en terre bergeracoise” és un article sorprenentment sense signar¹⁷, però que revela un notable coneixement de la figura de Xuriguera, presentat com un “un grand écrivain catalan –un des plus grands parmi ses pairs, aux dires des critiques”. El discurs està articulat a partir d’una triple distinció: la d’universitari, d’home polític i d’escriptor. Pel que fa al darrer vessant, realça les novel·les *Desordre* i *Destins*, que “consacraient dès 1936, sa notoriété.” De la mateixa manera valora la tasca desenvolupada al llarg dels anys de l’exili que li va permetre esdevenir, gràcies a la seva faceta de traductor, un pont entre les cultures catalana i francesa: “il permettait au public catalan d’avoir accès aux auteurs contemporains et c’est ainsi que ses traductions et commentaires des ouvrages de Simone de Beauvoir et de J. P. Sartre furent d’incontestables succès.” L’anònim autor de l’article també paraesment a altres activitats de Xuriguera: les emissions a la ràdio francesa amb el

¹⁴ Rafael Tasis, “Ramon Xuriguera, escriptor català”, *Xaloc*, núm. 16 (novembre-desembre de 1966), p. 259.

¹⁵ L’article de Tasis es completava amb una biografia de Ramon Xuriguera sense signar, però que potser podríem atribuir a Ramon Fabregat, en què se’l qualifica de “personalitat rellevant, un home d’una dignitat exemplar, d’una gran noblesa i d’una conducta intaxable.” Les dades les havia subministrat prèviament Joan Baptista Xuriguera, ja que aquest ho indica en una lletra adreçada a Henriette Xuriguera el 30 d’octubre de 1966 (Annex VI, carta 203): “He rebut una carta de l’amic Fabregat, des de Mèxic. El número de la revista *Xaloc* que acaba de sortir dedica el seu article editorial a la memòria d’en Ramon. I per al número pròxim publicaran un article de Tasis, un altre d’en Batista i Roca, un altre sobre la seva vida d’escriptor (jo els he donat dades dels anys de Lleida), i també el retrat i el sonet del recordatori.” Sobre l’article de Tasis, Joan Baptista Xuriguera comentarà a Henriette Xuriguera el 7 de gener de 1967 (Annex VI, carta 205): “En el número 16 de *Xaloc* de novembre-desembre hi ha un article llarg de Tasis sobre Ramon. Una vegada més tots dos units. Espero que l’haureu rebut i si no el tinguéssiu us el podria enviar.”

¹⁶ Aquesta breu nota apareguda al núm. 25 (octubre de 1966), p. 14, diu el següent: “L’écrivain catalan Ramon Xuriguera repose désormais bien loin de sa Catalogne natale, dans le vieux cimetière bergeracois, non loin des rives de cette Dordogne qui lui était si chère.”

¹⁷ El text, pel coneixement que palesa de la vida i obra de Xuriguera, vam atribuir-lo inicialment a Bernard Lesfargues. Aquest, però, en una entrevista que vam mantenir el 16 d’agost del 2001 no recordava haver-lo escrit ni tampoc conèixer qui era el possible autor.

programa “París, fogar de cultura catalana”, o bé, gràcies al prestigi assolit com a crític, l’ajut ofert als joves artistes, tot evitant “la recherche d’avantages personnels ou matériels.” El text finalitza remarcant els contactes mantinguts amb la cultura francesa:

Il est encore trop tôt –de grans personages qui y furent mêlés étant encore en poste– pour dire les éminents services rendus par Ramon Xuriguera à sa patrie d’adoption pendant les années troubles de la guerre mondiale. Qu’il nous suffise de savoir qu’il a largement payé à notre pays la dette de reconnaissance qu’il estimait avoir contractée vis-a-vis de la France. Après de simples obsèques célébrés a Notre-Dame, il repose désormais –loin de sa Catalogne natale, dont il a décrit les splendeurs en termes inoubliables– dans notre vieux cimetière de Bergerac, à l’entrée de cette vallée de la Dordogne, dont il aimait parcourir les méandres. Que la terre de notre vieux pays lui soit légère et puisse notre sympathie apporter aux siens un peu de réconfort.¹⁸

L’article de *Le Périgourdin de Bordeaux* és obra de Bernard Lesfargues. Aquest, vell amic de Xuriguera, parla del seu tarannà, “une pensée originale, subtile, scintillante, alimentée par une information constamment renouvelée et par des connaissances jamais prises en défaut.” I insisteix: “je sais que cet excellent écrivain, en parfait honnête homme, cet ami de notre pays, notre concitoyen après tout, ne sera pas oublié de la Catalogne.” No és, però, un text merament encomiàstic, sinó que també assenyala la vàlua de l’obra narrativa:

Ramon Xuriguera était apparu comme un des prosateurs les plus doués de sa génération. Le style quelque peu recherché de ses premières oeuvres, *Espills adormits*, *Volves grises* et *Desordre*, s’était assagi dans *Destins*. La publication de ce roman, en 1938, avait suscité beaucoup d’intérêt; l’atmosphère de Lleida y était décrite avec une remarquable justesse de ton. Ramon Xuriguera était devenu un romancier en pleine possession de ses moyens.

Un altre punt d’interès rau en la descripció de l’estada de Xuriguera a l’exili i, sobretot, de les seves relacions amb el Perigord, “son pays d’adoption”, malgrat que “il me semble que l’existence de Ramon Xuriguera en France ne fut pas toujours facile. C’est le lot de tous les exilés”. Igualment hom comenta les diverses i nombroses activitats que va dur a terme: les col·laboracions en revistes escrites en català, castellà i francès (amb especial interès a les ressenyes aparegudes *Le Démocrate du Périgord*), la fundació i direcció d’Òmnium Cultural a París, o les emissions per a la ràdio francesa. A més, com en d’altres cròniques coetànies, Lesfargues el considera un “ambassadeur

¹⁸ [S/s], “Ramon Xuriguera, écrivain catalan repose en terre bergeracoise”, *Sud-Ouest*, 12-IX-1966. Joan Baptista Xuriguera, en una lletra adreçada a Henriette Xuriguera el 20 de setembre de 1966 (Annex VI, carta 202), es farà ressò del text, judicant que “l’article du *Sud-Ouest* est très bien fait.”

des lettres françaises en Catalogne.” És, per últim, interessant la proposta que formula sobre el treball a fer amb el conjunt de l’obra de Xuriguera:

Je souhaite qu’une bibliographie des travaux de Ramon Xuriguera soit un jour publiée: elle nous révélerait l’entendue de ses connaissances, la variété de son information, et sans doute nous apporterait-elle d’agréables surprises. Et je ne parle pas de la publication de ses travaux encore inédites. Formons le voeu qu’ils ne demeurent pas trop longtemps dans d’inaccessibles tiroirs.¹⁹

La figura de Ramon Xuriguera va ser objecte de dos homenatges. El primer, sota els auspicis de “Les Amis de la Langue d’Oc” i organitzat per Òmnium Cultural, havia de celebrar-se el 4 de desembre a l’estatge social de la segona institució. Els encarregats d’evocar la personalitat de Xuriguera eren André Camp, Pau de la Fàbrega, Jean Lesaffre, Albert Junyent i Rafael Tasis. L’acte es va suspendre, però, per la sobtada mort de Rafael Tasis, a qui s’havia encomanat el parlament apològic.²⁰ Aquest text, tanmateix, serà reproduït en el número de desembre de la revista *Centro Comarcal Leridano*, el butlletí informatiu de la entitat barcelonina del mateix nom. Tasis realitza un sintètic repàs per la trajectòria vital i literària de Xuriguera a partir del triple vessant de narrador, traductor i crític. I és que, tot i viure a França gairebé la meitat de l’existència i haver esdevingut “un dels nostres millors coneixedors de la literatura francesa”, al mateix temps “s’havia mantingut insubornablement català.” El parlament de Tasis es cloïa amb uns emotius mots sobre el tarannà de Xuriguera:

En evocar la figura del gran amic desaparegut i recordar els mots plens d’optimisme amb què, encara no fa tres mesos, parlàvem d’homes i coses, de fets i d’esperances de casa nostra, no puc per menys sinó pensar en el títol d’una de les obres que més entranyablement ell estimava: *L’aportació de l’occident català a l’obra de la Renaixença*. En la tasca per a una nova Renaixença en què tots estem compresos, la seva aportació haurà estat, sens dubte, una de les més precioses i eficaces.²¹

¹⁹ Bernard Lesfargues, “Un écrivain catalan vient de mourir à Bergerac: Ramon Xuriguera, *Le Périgourdin de Bordeaux*, núm. 398 (octubre-novembre de 1966), p. 6. Sobre aquest article, Joan Baptista Xuriguera donarà la seva opinió a Henritte Xuriguera a la lletra del 20 de novembre de 1966 (Annex VI, carta 204): “M’ha agradat molt i em sembla que és l’estudi més complet que s’ha publicat a la seva memòria fins avui. És sincer, just i competent, i escrit amb intel·ligència.”

²⁰ Sobre les circumstàncies de la mort de Tasis, vegeu Miquel Arimany, *Símbol vivent. Biografia de Rafael Tasis* (Barcelona, Editorial Miquel Arimany, 1967), p. 243-253, i Josep Maria Poblet, *Rafael Tasis: conducta i exemple* (Barcelona, Ediciones Grijalbo, 1967), p. 175-177.

²¹ Rafael Tasis, “Ramon Xuriguera i Parramona”, *Centro Comarcal Leridano*, núm. 106 (desembre de 1966), p. 3. Prèviament, aquest butlletí, en un article sense signar dins la secció “Noticari”, *Centro Comarcal Leridano*, núm. 105 (novembre de 1966), p. 8, havia informat de la mort de Xuriguera, tot i que indicava, de manera errònia, el lloc de traspàs: “En París, donde tenía fijada su residencia, ha fallecido Ramon Xuriguera Parramona, notable escritor leridano”.

L'imprevist traspàs de Tasis durant els preparatius de l'homenatge a Xuriguera va provocar que apareguessin articles a la premsa de l'exili en què s'unissin ambdós noms. Un d'aquests serà el d'Enric Roig i Querol, "Mort sobtada a París de Rafael Tasis i Marca", publicat a *Ressorgiment*:

Xuriguera i Tasis tenien molts punts comuns. Ambdós des de molt joves havien començat a conrear les nostres lletres. Els dos eren homes d'una gran activitat, sempre al servei de Catalunya. De cap d'ells no us podríeu explicar d'on treien les energies i el temps per a fer front i mantenir els compromisos que contreien, a part de la realització de llurs projectes personals. Segurament que un cansament físic, invisible, que amagaven cautelosament covava dins d'ells fins que el cor digué prou, s'aturà i no els obeí més. Dues vides que són un exemple de fermesa, de perseverança en aquesta lluita hamlètica que els catalans menen de fa anys i panys. Però *serem* si la nissaga dels il·lustres traspassats la mort dels quals avui plorem –com la de tants altres il·lustres catalans que els han precedit– han deixat bona llavor. Les generacions de joves que pugem i les de que vindran ens fan sentir-nos optimistes. La nostra lluita constant, la nostra causa és massa justa perquè a desgrat dels botiflers, dels tebis, dels indiferents, dels materialitzats, malgrat sobretot dels nostres enemics seculars no acabem per veure triomfar els nostres anhels de llibertat.²²

Una altra mostra la trobem a "Ha muerto Rafael Tasis", de Pere Foix, que va veure la llum a la revista mexicana *Comunidad Ibérica*:

Ramon Xuriguera, mi inolvidable amigo, como Tasis murió súbitamente. Los dos nombres ocupan un lugar de honor en las letras catalanas y su obra es una antorcha que ilumina el camino de la libertad que nos permitirá ver lo que ellos nunca verán: el fin de la servidumbre y el retorno a la convivencia.

Ramon Xuriguera, Rafael Tasis: nunca olvidaremos vuestra obra porque el ideal que la animó se une al nuestro en fraternal relación.²³

L'acte d'homenatge a Ramon Xuriguera va celebrar-se finalment a París el 9 de juny de 1967 i va comptar amb les intervencions d'Emili Grau Sala, "que posà de relleu els coneixements excepcionals que, en matèria d'art pictòric, ell havia pogut apreciar en els judicis crítics del nostre plorat amic", i d'Albert Junyent. El parlament d'aquest darrer, del qual la revista *Vida Nova* en va reproduir diversos passatges, es vertebrava entorn del pensament sociopolític de Xuriguera, raó per la qual valora essencialment la seva estada a París durant la dictadura de Primo de Rivera, i la marxa a l'exili, on "trobà un sòlid punt de suport en la cultura germana que és per nosaltres, catalans, la francesa." Junyent

²² Enric Roig i Querol, "Mort sobtada a París de Rafael Tasis i Marca", *Ressorgiment*, núm. 605 (desembre de 1966), p. 9698.

²³ Pere Foix, "Ha muerto Rafael Tasis", *Comunidad Ibérica*, núm. 26 (gener-febrer de 1967), p. 33. Cal recordar que l'amistat entre Foix i Xuriguera arrenca quan aquest havia ressenyat elogiosament, el 1935, per a la revista *L'Horitzó*, el llibre del primer *Homes d'amor i de guerra*.

també passa revista a la producció literària de Xuriguera, tant la publicada com la inèdita, que “prendran el lloc que els correspon en les nostres lletres així que Catalunya pugui fer el balanç complet de tot el que ha estat produït pels seus artistes i els seus escriptors expatriats a causa de l’amor per llur mare.” I, per últim, posa de relleu els llaços d’agermanament que Xuriguera va trenar amb els moviments occitanistes, especialment amb “Les Amis de la Langue d’Oc”. Per tot plegat, Junyent reivindica la figura de Xuriguera, així com la d’altres escriptors, “allunyats de llur país d’ençà l’esfondrament de les llibertats catalanes.”²⁴

El segon homenatge es va realitzar a Mèxic el 21 de febrer de 1968 a la vetllada que li dedicà l’Orfeó Català –conjuntament amb Odó Hurtado, traspasat el 1965, de qui va parlar Vicenç Riera Llorca– i que va consistir en un parlament dedicat a la seva figura a càrrec de Dalmau Costa; la dissertació es va publicar, amb el títol de “A la memòria de Ramon Xuriguera”, a la revista *Xaloc* en el número de març-abril de 1968 i, posteriorment, amb mutilacions imputables a la censura, en el número de gener de 1970 del butlletí informatiu del Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona, dins la secció “Figures Lleidatanes”. Costa articula la conferència entorn de tres eixos: la joventut, la maduresa i l’escriptor. En el primer d’ells, se centra en els anys que Xuriguera dirigí la revista *Lleida* gràcies a la qual “es guanyà la simpatia i el respecte dels intel·lectuals locals, que tant de relleu han donat a la cultura catalana”; en el segon, se cenyeix, d’una banda, a la dècada dels trenta, amb el trasllat a Barcelona, “perquè les seves afeccions intel·lectuals tenien un major camp d’acció”, i, de l’altra, a les activitats realitzades durant el període de l’exili; en el tercer, elabora un itinerari per la producció literària, tant la publicada com la inèdita (els documentats estudis sobre Verdaguer i la pintura catalana, així com la novel·la *Els Astruc*) i insisteix, com d’altres comentaristes, en la tasca “d’enllaç entre francesos i catalans.” “El caràcter de l’obra literària de Ramon Xuriguera –conclou Costa– ve determinat per un conjunt de circumstàncies personals; obeeix al fet que l’autor va viure sempre el seu moment històric i el seu ambient

²⁴ [S/s], “Homenatge pòstum a Ramon Xuriguera”, *Vida Nova*, núm. 40 (octubre de 1967), p. 40. La notícia d’aquest acte serà ressenyada per la revista *Tramontane*, núm. 512-513 (octubre-desembre de 1967), p. 160.

geogràfic.”²⁵ Val a dir que el mateix butlletí publicarà, amb motiu del cinquè aniversari del traspàs, l’agost de 1971, el breu text de caràcter memorialístic “Record”, que havia vist la llum el 1957 a la *Corona literària oferta a la Mare de Déu de Montserrat*²⁶.

Finalment, cal indicar que Joan Baptista Xuriguera, amb l’ajut d’Henriette Xuriguera, va dur a terme, entre 1966 i 1967, la tasca d’inventariar i aplegar la producció de Ramon Xuriguera. A banda d’intentar donar sortida, com hem vist en capítols anteriors sense èxit, als inèdits *L’escola de pintura catalana* i *Desordre*, el projecte consistia a elaborar un volum que recollís l’obra completa. Ens ho indica Joan Baptista Xuriguera a la lletra del 30 d’octubre de 1966 a Henriette Xuriguera:

Seria necessari de recollir tot el que Ramon va escriure, i estudiar la possibilitat de publicar un gran volum amb les seves obres completes. Aquesta idea em sembla que seria el millor homenatge que podríem fer a la seva memòria. Però cal, abans, aplegar tots els seus llibres, publicats i inèdits, amb les conferències, articles, cartes i notes. Aquesta feina només es pot fer a París i representa un treball constant i important. Per la meua part, jo faré tot el que pugui per fer progressar el projecte, i aleshores la publicació es podria fer a Barcelona. Però ja en parlarem més endavant. De moment, es podria anar reunint tot el material.²⁷

Joan Baptista Xuriguera insistirà en aquest pla de publicació en una nova carta a Henriette Xuriguera el 29 de gener de 1967:

He estudiat la relació que m’envieu de les obres de Ramon. Respecte a tot el publicat ens podem remetre a la llista que vaig enviar a Sauret i la còpia de la meua darrera carta, i afegir-hi treballs que jo no he vist. Sobre la part inèdita, la vostra relació em sembla molt bona. I l’ordre que es podria seguir seria agrupar els temes per analogia, em sembla, perquè l’ordre cronològic és molt relatiu.

Tots els papers inèdits es podrien aplegar en unes carpetes i, al seu dia, se’ls donaria l’ordre més apropiat. Això evitaria d’haver-los de buscar quan es necessitin. En Ramon era ordenat i guardava totes les coses. I qualsevol problema que surti mirarem de donar-li la solució més convenient.²⁸

Els propòsits de Joan Baptista Xuriguera, malauradament, no van arribar a bon port i la figura i l’obra de Ramon Xuriguera, sense un públic lector a qui poder adreçar-se, a partir de 1968, van entrar, de manera lenta i gradual, en el terreny de l’oblit.

²⁵ Dalmau Costa, “A la memòria de Ramon Xuriguera”, *Xaloc*, núm 23 (març-abril de 1968), p. 33. L’evocació de Costa es completa amb una llista de la producció literària de Xuriguera, tant la publicada com la inèdita, elaborada per Henriette Xuriguera a *Centro Comarcal Leridano*, núm. 143 (gener de 1970), p. 5.

²⁶ Ramon Xuriguera, “Record”, *Centro Comarcal Leridano*, núm. 162 (agost de 1971), p. 3. Val a dir que el text de Xuriguera es presentava, equivocadament, com a inèdit.

²⁷ Annex VI, carta 203.

²⁸ Annex XI, carta 206.

CONCLUSIONS

1. L'anàlisi del conjunt de l'obra literària i de les activitats culturals desenvolupades per Ramon Xuriguera permet adonar-nos de la importància d'un autor habitualment força menystingut en els estudis literaris del nostre país. Així, la lectura dels seus textos –una selecció dels quals presentem en l'Annex II–, de les seves novel·les inèdites –que editem als Annexos III i IV–, d'una extensa mostra del seu epistolari –que reproduïm als Annexos V-X–, i dels comentaris que va despertar la seva obra entre la crítica coetània –que transcrivim a l'Annex XI–, com també els testimonis de l'època que hem anat desgranant en el cos del treball, ens ajuden a perfilar la imatge d'un intel·lectual preocupat, fins als detalls més insignificants, per la construcció d'unes plataformes culturals –i polítiques– a Lleida, a Barcelona i a París. Una tipologia d'intel·lectual en què conflueixen, en un mateix pla, l'activisme politicocultural i la producció literària, i que no és un cas excepcional a la literatura catalana de l'època i, ni molt menys, a les Terres de Ponent: pensem, si més no, en els noms de Josep Carner Ribalta, Domènec de Bellmunt, o bé en el seu germà menor, Joan Baptista. Vista la trajectòria cultural de Xuriguera, des dels seus orígens fins a la seva mort, el 1966, podem establir que hi ha tres períodes molt diferenciats, en funció, bàsicament, de la localitat de residència, que és d'on planteja les activitats politicoculturals.

2. El primer període abasta fins a 1931 i es desenvolupa a Lleida i a París. A la capital del Segrià, Xuriguera vehicula les propostes culturals i polítiques a través de dues publicacions: la revista *Lleida* i el periòdic *La Jornada*. Cal tenir present, per copsar el ressò i l'abast dels seus projectes, que, entre 1926 i 1931, gaudirà d'un notable prestigi entre els ambients culturals: és membre del consell de redacció del diari *El País*, imparteix conferències sobre temes relacionats amb les Terres de Ponent i participa en l'organització d'homenatges a personalitats de Lleida, com el dedicat a Josep Estadella, el maig de 1927, amb motiu del seu triomf en els Jocs Florals de Barcelona.

a) *Lleida* serà dirigida per Ramon Xuriguera entre el setembre de 1926 i el juliol de 1928, mes que marxa a París, becat per la Junta de Ampliación de Estudios de Madrid. Durant aquests dos anys escassos, es converteix en la publicació més interessant –i moderna– a les Terres de Ponent durant la dècada dels vint. Fundada el 1921 pel metge Amali Prim, el canvi d'orientació que li imprimeix Xuriguera es palesa no només en l'increment progressiu de la temàtica literària i artística –en detriment de les qüestions

locals i esportives— i que es detecta en l’augment del nombre de col·laboradors tant de les Terres de Ponent com de fora (alguns d’ells com Jaume Agelet i Garriga o C. A. Jordana aconseguiran una remarcable notorietat en la literatura catalana dels anys trenta), sinó, de manera fonamental, en l’articulació d’un projecte cultural per arrancar la ciutat de Lleida del seu ostracisme, fet que la diferencia de *Vida Lleidatana*, l’altra revista que destaca amb llum pròpia dins el panorama de les lletres ponentines de l’època. Un plantejament que implica, en primer lloc, construir —i recuperar— una tradició pròpia dins la qual inserir-se (la publicació i el grup que la conforma es presenten com una baula més d’una cadena que s’inicia amb Josep Pleyan de Porta i Lluís Roca i Florejachs, els prohoms del moviment de la Renaixença a les Terres de Ponent) i, segonament, comptar amb el suport explícit del grup polític de Joventut Republicana, tot i que no n’arriba a esdevenir l’òrgan oficial. Aquestes propostes culturals, Xuriguera les exposa, a manera d’articles programàtics, al llarg dels editorials i de les seccions “Lleidatans d’ahir, lleidatans d’avui” i “La joventut que treballa”. La primera presenta les biografies de figures lligades a les Terres de Ponent: Frederic Godàs, Ricard Vinyes o Xavier Gosé són alguns dels noms que desfilen per les seves pàgines. La segona potencia models exclusivament artístics i, a diferència de les figures consagrades de la secció anterior, dóna a conèixer una sèrie de joves per tal de promoure’ls: els més destacats són Nicolau Martínez Lage i Joan Baptista Archer, “Shum”. La tradició i la modernitat són, en definitiva, dos dels eixos al voltant dels quals es vertebrava aquesta proposta cultural. La secció “Llibres i revistes”, a càrrec del mateix Xuriguera, completa la tasca desenvolupada pels editorials i per les dues seccions esmentades. Les ressenyes evidencien una doble intenció estretament imbricada: comentar uns autors que encaixin en aquest projecte cultural i exposar una concepció de la literatura que reclama la implicació de l’intel·lectual en la tasca de millorar la societat. La secció permet a Xuriguera, a més, d’establir una mena de cànon literari de les Terres de Ponent que, encapçalat pels poetes Josep Estadella i Jaume Agelet i Garriga, compta entre les seves files autors ben diversos com Joan Duch, Antoni Navarro, Valeri Serra i Boldú o Domènec de Bellmunt.

b) La segona de les publicacions lleidatanes des de les quals Xuriguera difon les seves idees polítiques i culturals serà el periòdic *La Jornada*, que dirigirà després de

retornar de París el juny de 1930. Un diari ideològicament lligat de nou al grup de Joventut Republicana i que cal considerar com una prolongació de la darrera etapa de *Lleida*, que havia tancat les portes el mateix mes de juny a causa de la forta censura imperant. La publicació s'inicia l'1 d'octubre de 1930 i Xuriguera, paral·lelament a la tasca de director, exerceix una nova faceta: la d'activista polític des d'una òptica proesquerrana. I, per tant, du a la pràctica allò que havia anat afirmant en diversos articles: la implicació de l'intel·lectual en la vida pública (valguin com a exemples els mítings en què intervé, en representació de Joventut Republicana, entre 1930 i 1931, o l'intent frustrat, el 1932, d'esdevenir diputat al Parlament de Catalunya per part del mateix partit). *La Jornada* tenia com a subtítol el de "Diari català, d'esquerres i al servei de la República". Tres objectius que Xuriguera potencia a través d'uns polèmics editorials, que signava personalment, i que responen, com en el cas de *Lleida*, a la voluntat d'incidir en la societat lleidatana del moment.

c) L'altre indret on Xuriguera desenvolupa durant la seva joventut una notable activitat política i cultural és París, entre el juliol de 1928 i el juny de 1930. A la capital francesa, a més d'impartir classes d'espanyol a la Universitat de La Sorbona es relaciona, d'una banda, amb intel·lectuals francesos –com Jean Camp–, fet que li permetrà, després de 1939, convertir-se en un dels principals promotors de la cultura catalana a França; i, de l'altra, amb exiliats catalans i espanyols residents a França a causa de la dictadura de Primo de Rivera com Domènec de Bellmunt, Joan Casanovas, Ventura Gassol, Jaume Miravittles, Santiago Alba i Eduardo López Ochoa. A més, participa en les tertúlies que aquests exiliats mantenien en els cafès "La Rotonde" i "Aux Deux Magots" i es converteix en un dels membres fundadors de la "Casa de Catalunya", entitat destinada a promoure la cultura catalana des de París, i en la qual ostentarà el càrrec de secretari. Ara bé, d'entre les activitats que Xuriguera promou i desenvolupa, la més interessant és, sens dubte, la que du a terme com a periodista i que podem considerar com una conseqüència lògica de la realitzada a Lleida. La major part de les cròniques veuen la llum al diari barceloní de *La Publicitat*, on entra a treballar com a redactor gràcies a Domènec de Bellmunt. Uns articles que donen notícia de les activitats efectuades a París pels artistes catalans que hi resideixen, siguin pintors (Joan Vila Puig), escultors (Pau Gargallo), literats (Jaume Agelet i Garriga, Josep Lleonart) o

músics (Josep Ricart i Mates, Emili Pujol) i que evidencien, una vegada més, quins són els valors artístics que li interessa potenciar. Però també Xuriguera ressegueix els temes d'actualitat cultural que s'esdevenen a la capital francesa, cosa que li permet insistir, de nou, en les connexions entre literatura i política i, per tant, en la implicació de l'escriptor en la societat. Igualment, des de París, Xuriguera escriu articles per a altres publicacions, sobretot de Barcelona, en què completa i/o reemprèn temes tractats a *La Publicitat: L'Opinió, Mirador, D'ací i d'allà* i *La Nau* són les més representatives. Alhora, en redacta d'altres per a publicacions franceses com *L'Éveil catalan, Monde* o *Contacts*, en què presenta el panorama actual de la cultura catalana.

3. El segon període, el constitueixen els anys que podríem qualificar de maduresa i se circumscriu a Barcelona, on romandrà fins ben entrat 1938. Així, l'abril de 1931, Ramon Xuriguera abandona Lleida i marxa a la ciutat comtal per acceptar el càrrec de secretari personal que li ofereix Joan Casanovas, aleshores conseller de Defensa de la Generalitat de Catalunya. Un càrrec que seguirà desenvolupant quan Casanovas esdevingui, successivament, tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona, conseller de Finances i president del Parlament.

a) A Barcelona Xuriguera entra en contacte amb un grup d'escriptors de diferent origen, formació, ideologia i estètica, com són Ignasi Agustí, Sebastià Juan Arbó, Xavier Benguerel, Martí de Riquer, Josep Maria Miquel i Vergés, Josep Maria Boix i Selva i Joan Teixidor, que es relacionaven amb el nucli de pintors i escultors joves representats per Joan Merli (Josep Maria Prim, Josep Miquel Serrano, Apel·les Fenosa, Emili Bosch-Roger, Joan Rebull i Josep Granyer) i, sobretot, amb Emili Grau Sala. A més, assisteix als actes organitzats per l'ADLAN (Amics de l'Art Nou) i participa de forma habitual a diverses tertúlies com les del "Cafè Euzkadi", "Glacier", "Cafè Suís", i "Hotel Colon". També cal remarcar que el gener de 1936 s'adhereix a la llista de membres del recentment creat Club dels Novel·listes, ideat per Francesc Trabal a principis de l'any anterior, i que tenia els seus fonaments en la situació política generada pels Fets d'Octubre de 1934.

b) Xuriguera col·labora en nombrosos diaris i revistes: la seva signatura la trobem en articles que tracten temes d'estricta actualitat, sigui política, literària o artística, apareguts a publicacions dotades d'un consolidat prestigi i que representen, per tant, el

punt i seguit a la tasca iniciada a Lleida i prosseguida a París. Hi ha des de periòdics i revistes en què ja havia col·laborat des de la capital francesa, com *La Publicitat* o *Mirador*, a d'altres en què ho fa per primera vegada, són els casos de *La Humanitat*, *La Rambla* o *Ràdio Barcelona*. D'entre aquesta activitat periodística, cal posar de relleu la implicació de Xuriguera en les propostes editorials de Josep Janés i Olivé –*Diari Mercantil*, *Avui* o *Rosa dels Vents*– i en la fundació del setmanari *L'Horitzó*, lligat a l'ideari d'Esquerra Republicana de Catalunya, que, tanmateix, no va arribar més enllà de la dotzena de números.

c) Els anys en què transcorre la Guerra Civil espanyola serveixen a Ramon Xuriguera per continuar mantenint una dilatada activitat política i cultural al servei de Catalunya i de la República. Així, el 7 d'agost de 1936, poc després d'iniciar-se la contesa, esdevé un dels membres, conjuntament amb Francesc Trabal, Mercè Rodoreda, Joan Oliver, Xavier Benguerel, Jeroni Moragues i Joan Santamaria, del nucli organitzador i fundador de l'Agrupació d'Escriptors Catalans (AEC) –una entitat estretament relacionada amb la Unió General de Treballadors (UGT), atès que la sindicació era obligatòria–, que reunia entre els seus afiliats la majoria dels escriptors catalans que van restar a Catalunya durant el conflicte bèl·lic. El 3 de setembre és elegit, en el transcurs de l'assemblea general de l'AEC, membre del Comitè Directiu, que presidia C. A. Jordana, i encarregat, conjuntament amb Jaume Terrades i Xavier Escoda, de la Comissió del Llibre i Publicitat. Simultàniament, és escollit representant de l'AEC al Comissariat de Propaganda, creat el 5 d'octubre de 1936 i dirigit pel periodista i polític Jaume Miravittles; un càrrec al qual renuncia pocs mesos després. Durant el transcurs de la Guerra Civil, Xuriguera redacta articles per a les revistes *Mirador*, *Moments* i *Nova Ibèria*, aquesta darrera relacionada amb el Comissariat de Propaganda.

4. El tercer i darrer període, el de l'exili a França, s'inicia l'estiu de 1938; un període que pot dividir-se en dues etapes: fins a l'octubre de 1954, transcorre, majoritàriament, a les localitats occitanes de Mouleydier i Bergerac; a partir d'aquesta data i fins a la seva mort, l'agost de 1966 a Bergerac, estableix la seva residència a París; la raó d'aquest canvi no és altra que l'acceptació de l'oferta efectuada pel doctor Jean Serrailh, que el va designar professor de les assignatures de “Llengua i Literatura Castellana” i de

“Civilització hispanoamericana” a l’Institut Louis-Le-Grand. Durant aquests vint-i-vuit anys desenvoluparà una dilatada trajectòria politicocultural que el convertirà en una peça clau de l’exili català a França.

5. Durant la primera etapa de l’exili, Ramon Xuriguera participa en activitats de caire ben divers:

a) Les cartes creuades amb Joan Casanovas entre el juliol de 1939 i el maig de 1940 permeten assabentar-nos de la col·laboració de Xuriguera amb l’antic president del Parlament de Catalunya, d’una banda, en la creació d’un projecte polític que consistia a impulsar un ampli moviment unitari que es volia superador de tots els partits nacionalistes, fins i tot Esquerra Republicana; i, de l’altra, gràcies a les connexions que tenien amb els medis polítics i militars francesos, poder treure dels camps de concentració el major nombre possible de catalans.

b) Deu anys després, el 1949, inicia una fluida correspondència amb l’editor Josep Queralt amb la finalitat de tornar a endegar les edicions Proa, a Perpinyà. El 1952 accepta el càrrec de secretari del Patronat de les Edicions Proa que, sota la presidència de Pau Casals, comptava entre els seus representants amb Xavier Benguerel, Josep Carner, Joan Coromines, Josep Puig i Cadafalch i Ferran Soldevila. El projecte acabarà en fracàs: malgrat haver-se realitzat una propaganda, per carta, molt intensa i difusa, la manca d’un nombre suficient de subscriptors només va permetre editar, entre 1950 i 1964, set volums d’autors catalans (Carner, Benguerel, Guansé, Garrabou) i estrangers (Stevenson, Sand, Steinbeck) i la gairebé totalitat del cicle novel·lístic de Joan Puig i Ferrer, *El pelegrí apassionat*, dins la col·lecció “A Tot Vent”.

c) Des d’Occitània, Xuriguera segueix de prop les activitats culturals de la diàspora catalana: és membre de Cultura Catalana (esdevé una peça clau en l’homenatge a Verdaguer que aquesta associació efectua a París el 1945) i col·labora en publicacions de l’exili català a França (*Catalònia i Presència catalana*, de París; *Quaderns d’estudis polítics, econòmics i socials*, de Perpinyà, *La Humanitat*, de Tolosa de Llenguadoc) i a Amèrica (*La Nostra Revista*, de Mèxic o *Catalunya*, de Buenos Aires).

d) Paral·lelament, trava amistat amb intel·lectuals de la Dordonya, com Philippe Brial, Henry Sicard –que li encarrega la secció de llibres del setmanari *Le Démocrate de Périgord*–, Jacques Magne o Bernard Lesfargues; relacions que li permeten implicar-se

de manera activa en l'intent per redreçar culturalment la vila de Bergerac. D'especial interès és la creació, el febrer de 1951, de l'entitat Les Amis de l'Art, destinada a promoure la literatura i l'art; un procés en què Xuriguera tindrà un paper fonamental.

6. Pel que fa referència a la segona etapa de l'exili, les activitats politicoculturals en què pren part Ramon Xuriguera són les següents:

a) Redacta articles sobre temes literaris, artístics i polítics per a revistes tant de l'exili català (*Vincle* i *Tribuna*, de París; *Vida Nova*, de Montpeller; *Pont Blau*, *Veü Catalana*, *Orfeó Català* i *Xaloc*, de Mèxic; *Ressorgiment*, de Buenos Aires) com les que s'editaven a França (*Cuadernos del Congreso por la Libertad de la Cultura*, *La France Latine* o *L'Unité Latine*).

b) El 1958 crea el programa radiofònic "París, fogar de cultura catalana", una sèrie d'emissions culturals en català, de periodicitat quinzenal, que s'emetrà fins al 1964. El nombre de programes realitzats va ser de més de cent cinquanta i, tot i plantejar temes diversos, aquests, tanmateix, estaven centrats, en Catalunya: n'hi ha de dedicats a intel·lectuals de prestigi (Ferran Soldevila, Joan Fuster), exiliats (Josep Carner, Josep M. Batista i Roca, Lluís Nicolau d'Olwer, Ventura Gassol), pintors (Emili Grau Sala, Xavier Valls), literats (Josep Sebastià Pons) i músics (Montserrat Caballé, Oriol Martorell). També incloïa recitacions de poesies contemporànies, comentaris de novel·les i exposicions, i homenatges, com els oferts a Carles Riba, Antoni Rovira i Virgili, Joan Maragall o Frederic Mistral.

c) Xuriguera participa activament en l'organització dels Jocs Florals del Centenari, celebrats al Gran Amfiteatre de la Sorbona de París el juny de 1959, sota la presidència de Josep Carner, i, a més, ostenta el càrrec de secretari dels mantenidors.

d) També s'implica en la fundació, el gener de 1960, del Patronat de Cultura Catalana Popular, que tenia com a objectiu difondre la cultura catalana entre els estaments més humils de la societat. Formaven part de les seves propostes la defensa de l'escola catalana, l'edició llibres de caire pedagògic i els ajuts, en forma de beques, als mestres que volguessin anar a l'estranger a aprendre nous mètodes per a ensenyar la llengua. D'aquesta entitat, fundada per Ferran Cuito, amb la col·laboració de Rafael Tasis a Catalunya i d'Enric Roig a París, Xuriguera n'arribarà a ser un dels membres rellevants: la seva tasca era, bàsicament, la de coordinar la delegació general de París

amb les que s'havien establert a l'Argentina, Mèxic, Perú, Uruguai, Veneçuela i Xile, països on residia una nombrosa colònia catalana.

e) La darrera activitat cultural en què participa Xuriguera és la creació, el gener de 1964, de la sucursal francesa d'Òmnium Cultural. Es converteix en el seu president i, des d'aquest càrrec, dota la institució d'una biblioteca, que al cap de pocs anys assolirà la xifra de més de dos mil volums; organitza conferències sobre temes culturals; col·loquis; i, per últim, s'encarrega de la redacció del *Butlletí informatiu*, que recollia l'actualitat catalana d'arreu del món, i que es distribuïa tant a l'interior com a l'exterior de Catalunya.

7. El traspàs de Xuriguera no va passar desapercebut. A Catalunya les revistes *Serra d'Or*, *Tele-estel* i *Destino* i el diari *La Mañana* se'n feren ressò; fora de les nostres fronteres van ser diverses les publicacions que en donaren la notícia: *Vida Nova*, *Tribuna*, *Xaloc*, *Sud-Oest*, *Le Périgourdin de Bordeaux*, *Tramontane*, entre d'altres. També, es van realitzar dos homenatges a la seva figura. El primer, a París sota els auspicis de "Les Amis de la Langue d'Oc", havia de celebrar-se el 4 de desembre però es va suspendre per la sobtada mort de Rafael Tasis, a qui s'havia encomanat el parlament apològic. L'acte se celebrà finalment el 9 de juny de 1967 i va comptar amb les intervencions d'Emili Grau Sala i Albert Junyent. El segon es va dur a terme a Mèxic el 21 de febrer de 1968, a la vetllada que li dedicà l'Orfeó Català, i va consistir en un parlament sobre la seva figura a càrrec de Dalmau Costa.

8. Tot i que en la figura de Ramon Xuriguera l'activisme polític i cultural té un paper considerable, examinar només aquest àmbit seria reduccionista i, fins i tot erroni, ja que en cadascun dels períodes hi trobem un element comú: l'interès per la literatura. L'obra de Xuriguera, tot i expandir-se, fonamentalment, en branques tan distintes com la narrativa, l'assaig o la traducció, presenta com a element més remarcable la seva coherència interna. I és que malgrat la diversitat de gèneres, s'hi poden resseguir una sèrie de trets recurrents: l'aposta per la modernitat, l'anàlisi política des d'una òptica catalanista i d'esquerres, o l'interès per les Terres de Ponent i la seva tradició cultural.

9. El vessant de narrador –i subsidiàriament, de poeta– de Ramon Xuriguera ens dibuixa una trajectòria que es perllonga gairebé quaranta anys:

a) Tot i que les primeres passes en el terreny de la narrativa daten dels bienni 1914-1915 –uns exercicis de classe publicats en el *Boletín del Liceo Escolar* i que posseeixen la virtut d’apuntar algunes de les constants de la seva obra posterior–, són els anys en què compleix el servei militar a Melilla, 1922-1925, els que assenyalen l’inici de la seva producció literària. Els textos conservats, no especialment reeixits, parteixen d’aquesta experiència: les *Pinzellades*, sis narracions on intenta presentar, a mig camí entre la realitat i la ficció, esdeveniments relacionats amb el campament melillenc perquè els ha viscut o els ha sentit explicar a la gent, als companys; *Una jornada esportiva a Jistutín*, la crònica del viatge amb uns companys per a disputar un partit de futbol, i *Lola*, una novel·la curta de temàtica sentimental, redactada en castellà, i que té en la novel·la sicalíptica espanyola de l’època el seu model. Entre 1926 i 1928, publica a *Lleida* un bon grapat de poemes i proses. Pel que fa referència als models poètics emprats, aquests responen als noms més representatius de la lírica catalana dels darrers cinquanta anys: Jacint Verdaguer, Joan Maragall, Josep Carner –sens dubte, el referent més imitat – o Josep M. de Sagarra. Cal tenir present, a més, que Xuriguera és conegut, a la dècada dels vint, més com a poeta que no pas per qualsevol altra faceta literària. Unes conclusions semblants es desprenen de l’anàlisi de les narracions que trobem a les pàgines de *Lleida*, ja que evidencien també un seguit de possibilitats a explorar: el text breu i poètic o les narracions que abasten gèneres tan dispars com el de terror o el sentimental. Paral·lelament a l’activitat que desenvolupa a *Lleida*, participa en altres publicacions que abasten el conjunt de la geografia catalana: *El País* de Lleida (on dona a conèixer *Geli* i *Desencanto*, dues novel·les curtes en castellà, en què combina les dues línies temàtiques que ja havíem trobat a *Lola*: el món militar i el sentimentalisme), *Renaixement*, d’Artesa de Segre; *La Dona Catalana*, *L’Esquella de la Torratxa*, *Joventut*, totes tres de Barcelona; *Diari de Mataró*; *Marinada*, de Palamós; *Recull*, de Blanes i *Revista d’Olot*. Unes col·laboracions que evidencien el desig de Xuriguera de projectar, més enllà de Ponent, la seva imatge de literat i de dinamitzador cultural.

b) No serà fins a la seva arribada a Barcelona que l’obra narrativa de Xuriguera traspasarà l’àmbit de les publicacions escrites. L’octubre de 1932 apareixen, gairebé simultàniament, dues obres d’ambientació parisenca: la novel·la *Volves grises* (dins la col·lecció “A Tot Vent”, d’Edicions Proa, igual que la resta de novel·les que publicarà a

la dècada dels trenta) i el recull de contes *Espills dormits*. L'atenció que Xuriguera dispensa a l'exploració del món interior dels personatges fa que *Volves grises* pugui adscriure's dins el corrent de la novel·la psicològica, el dominant a l'època pel que fa a aquest gènere. Alguns dels crítics que ressenyaren l'obra (primeres espases com Manuel de Montoliu, Domènec Guansé, Joan Oliver, Maurici Serrahima o Màrius Verdaguier) van objectar la poca entitat de la trama –una senzilla història d'amor sensual– que fa que més que una novel·la puguem parlar de conte allargassat, i l'estil recarregat amb què aquesta és presentada. El recull *Espills dormits*, que incorpora, revisats, contes que havien estat publicats a *L'Éveil Catalan* i *La Nau*, és editat a la “Col·lecció Balagué”. Les narracions tenen com a eix vertebrador l'evocació d'ambients parisencs i la recreació d'uns estats anímics, tot partint, de nou, dels pressupòsits de la narrativa psicològica, i mostren, per tant, una continuïtat amb *Volves grises*, la qual cosa suggereix al lector –i al crític– com si es tractés d'un díptic, la interpretació unitària d'ambdues obres. Podem considerar aquests contes com una mena de taller en què Xuriguera s'exercita en el terreny de la narrativa curta utilitzant un ventall de tècniques diverses (aplicades sobretot en el punt de vista), cosa que explica que es tracti d'un llibre desigual. I, a més, és l'únic recull de narracions que publicarà –i escriurà– el seu autor. L'atenció per part de la crítica va ser menor que amb *Volves grises*, tot i que s'insisteix en la preponderància d'un estil carregat d'imatgeria per damunt de la construcció d'una trama narrativa.

c) La novel·la *Desordre* veu la llum el febrer de 1936 i serà l'obra de Ramon Xuriguera que assolirà un major èxit de vendes i de crítica al llarg dels anys trenta. Domènec Guansé, a la ressenya de l'obra, la qualifica de “document de la nostra època”, expressió que indica la modernitat que representa en el context de la narrativa catalana de l'època: els personatges i les situacions que mostra *Desordre* responen a problemes amb què s'enfronta la societat contemporània. Un d'aquests és el tema central: la presentació d'un complex d'inferioritat, vertebrat a partir de l'anàlisi psicològica; un motiu de procedència freudiana, en el marc d'una família de classe menestral. *Desordre* és una obra que encaixa com anell al dit, en el context narratiu de l'època, ja que desenrotlla temes com la pèrdua de l'adolescència o la destrucció de la família i de l'individu presents en novel·les com *Pàgines d'un adolescent*, de Xavier

Benguere!; *Eva*, de Carles Soldevila o *Aloma*, de Mercè Rodoreda. Una obra a bastament comentada a la premsa coetània (a més dels crítics que havien ressenyat la producció anterior, esmentem ara els noms de Joan Teixidor, Josep Palau i Fabre, Rafael Tasis, Lluís Montanyà, Josep Janés i Olivé o Ramon Esquerra), que posarà l'èmfasi en tres aspectes: en primer lloc, l'actualitat del tema; segonament, l'excessiu esquematisme de la trama; i, per últim, un estil escassament adequat al contingut narrat.

d) *Destins*, la següent novel·la, haurà d'esperar fins a l'agost de 1938 per veure la llum. La trama es divideix en dues parts: la primera porta per títol, 1918, la data que assenyalava la fi de la Primera Guerra Mundial; la segona, 1930, marca l'acabament de la dictadura de Primo de Rivera. El tema que presenta és el de la confrontació entre dues generacions, la que viu del passat i la que es projecta en el futur. I serà la Primera Guerra Mundial –i les repercussions en els diversos àmbits de la societat que aquesta lluita va provocar– el teló de fons i la frontissa entre ambdues generacions. Un contrast generacional que Xuriguera projectarà en un grup d'estudiants, que són els qui porten tot el pes de *Destins*, amb un especial interès per explorar el seu món interior. Això fa que l'obra pugui emmarcar-se, igual que *Volves grises* o *Desordre*, dins el corrent de la novel·la psicològica. En aquest sentit, el títol és altament significatiu, perquè ens n'indica el contingut: el destí d'uns personatges prenent com a base dos moments claus de la seva existència: la segona part de la novel·la no farà res més que mostrar-nos l'èxit o el fracàs dels joves presentats a la primera. Xuriguera, per tant, ens dona la seva versió d'un dels grans temes de la literatura europea dels anys trenta: el de la crisi sentimental i moral de la joventut. Un darrer aspecte rellevant de *Destins* és l'espai en què es localitza la història al llarg de la primera part: una petita ciutat de Catalunya, fàcilment identificable amb Lleida, mentre que la segona transcorre a Barcelona. Cal, per últim, tampoc perdre de vista que Xuriguera, en aquest terreny, opera sobre un dels temes centrals de la novel·la catalana d'entreguerres: la dicotomia camp-ciutat. Les circumstàncies en què va publicar-se –a les acaballes de la guerra civil– en van perjudicar notòriament la seva distribució. Això explica, sens dubte, que, a diferència de la producció anterior, tant la narrativa com l'assagística, només n'apareguessin dos comentaris (els de Rafael Tasis i Josep M. Francès).

e) Durant els primers anys de l'exili a Mouleydier, Xuriguera segueix abocant-se al conreu de la narrativa. Entre 1940 i 1941 redacta *Els Astruc*, la seva novel·la més extensa i ambiciosa. Ambientada a la Dordonya i, més en concret, a la vila de Brisac (contrafigura, sens dubte, de Mouleydier) presenta un retrat de la vida d'aquesta comarca occitana centrant-se en una nissaga, la que dona títol al llibre, que té com a vicis i passions cabdals la gasiveria i la cobdícia. Influïda per *Madame Bovary* –que, poc després, traduirà, i que es detecta tant en la temàtica com en la insistència en els detalls descriptius que allarguen, en excés, l'acció–, va ser presentada, sense èxit, a la primera convocatòria del premi Joanot Martorell, el 1947. Revisada, va concursar el 1950, novament sense sort, al premi Catalònia que atorgava a Mèxic *La Nova Revista*. A diferència d'*Els Astruc*, Xuriguera situa l'acció de *Tres nits*, una novel·la curta redactada durant el primer semestre de 1944, a la seva vila natal, Menàrguens, a les darreries del segle XIX i construeix un teixit argumental que esdevé el punt de partida per a recrear uns records d'infantesa. L'obra s'alçarà amb la Copa Artística dels Jocs Florals de Montpeller el 1946 i, malgrat els intents de publicació al llarg de la dècada dels cinquanta (com, per exemple, a la “Nova Col·lecció Lletres”, que editava Santiago Albertí), roman avui dia, igual que *Els Astruc*, inèdita. La producció narrativa de Ramon Xuriguera es clou amb la revisió, durant la dècada dels cinquanta, de dues de les novel·les publicades a la preguerra: *Destins*, el 1954, i *Desordre*, el 1959.

10. Situant-nos en el segon dels gèneres conreats per Ramon Xuriguera, l'assaig, cal afirmar que abraça diverses temàtiques: la literatura, l'art i la política.

a) De tema polític és *Els exiliats acusen*, publicat l'estiu de 1930. La seva aparició coincideix amb la de diversos textos que tracten la mateixa temàtica que es desprèn del seu títol i és, alhora, el testimoni d'una aventura col·lectiva, la d'una sèrie de figures que, des de l'exili a París, es van dedicar a combatre la dictadura de Primo de Rivera. La llista dels retratats és força heterogènia, ja que abasta nacionalistes catalans (Francesc Macià, Joan Casanovas, Ventura Gassol), passant per liberals i republicans espanyols (Eduardo Ortega y Gasset, Santiago Alba, Miguel de Unamuno, José Sánchez Guerra) fins arribar a un general de l'exèrcit (Eduardo López Ochoa). Per a la construcció del retrat dels biografiats, Xuriguera parteix de tècniques pròpies del conte per tal d'atraure l'atenció del lector: intensitat, sintetisme –l'acció se centra, sovint, en un sol episodi,

presentat en un curt espai de temps, on actuen uns pocs personatges—, la recerca d'un “cop d'efecte” inesperat i un desenllaç que satisfaci les expectatives creades.

b) El desembre de 1933 veu la llum *Casanovas*, un volum que havia de ser el punt de partida per a la col·lecció de biografies polítiques, “Figures de la República”, que no va arribar a quallar. La presentació de Joan Casanovas està realitzada des de l'admiració personal, ja que és mostrat com un model a imitar per la resta de polítics. És per això que al llarg del llibre és comparat amb Francesc Cambó, el polític català que encarna un model oposat de catalanisme (monàrquic, mesell i en tot moment subjecte al govern de Madrid) —i amb això Xuriguera reprèn idees expressades en articles apareguts a *La Jornada* entre 1930 i 1931— que el desautoritza com a representant del poble català. I, de fet, aquest contrast entre Casanovas i Cambó no palesa res més que l'oposició entre els dos partits polítics de més pes a la Catalunya de la primera meitat dels anys trenta: Esquerra Republicana de Catalunya i la Lliga Regionalista.

c) L'abril de 1936 s'edita, dins la “Biblioteca Catalana d'Autors Independents”, *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*. L'assaig tenia com a precedent més directe els textos apareguts a la secció “Lleidatans d'ahir, lleidatans d'avui” de la revista *Lleida*, on Xuriguera assajava de reconstruir la tradició cultural de les Terres de Ponent. Podem, per tant, considerar-lo, com la culminació del seu interès per la literatura que s'origina a la Lleida vuitcentista. Per tal de contextualitzar l'assaig, hem de tenir present que l'any anterior s'havia publicat *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*, de Bonaventura Pelegrí Torné; es tracta de dos textos que exemplifiquen diferents punts de vista sobre la literatura del vuit-cents, i relacionades amb opcions ideològiques i polítiques distintes. *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença* presenta dues diferències notables de plantejament respecte a la monografia de Bonaventura Pelegrí. En primer lloc, el concepte de Renaixença remet a un moviment complex i plural que integra diversos àmbits (llengua, literatura, història, política...), i, per tant, no es reduïble a una única opció cultural, la literària, ni a una única direcció ideològica. Segonament, restringeix l'abast temporal de la Renaixença a inicis del segle XX, amb l'aparició de la figura de Morera i Galícia que, allora, n'és el punt culminant. L'obra va merèixer ressenyes elogioses per part de Martí de Riquer, a la

revista *Rosa dels vents*, de Josep M. Miquel i Vergés a *La Publicitat* i de Màrius Torres, a *L'Ideal*.

d) El març de 1937, Xuriguera dóna a conèixer *La repressió contra els obrers a Catalunya* dins la col·lecció “Antecedents i documents”, uns fascicles d'intencionalitat didàctica i propagandística editats pel Comissariat de Propaganda. Es tracta d'un breu text de caire polític que té com a objectiu principal mostrar com la lluita de les classes obreres catalanes contra l'oligarquia (el front comú constituït per l'església, l'exèrcit i els terratinents), al llarg de la dècada dels vint, és un antecedent de la Guerra Civil. El juliol d'aquest mateix any el Comissariat de Propaganda li publica un segon assaig breu, *Goya, pintor del poble*. El text, falcat per unes belles il·lustracions, respon a un altre dels interessos del seu autor: el món de la creació artística. El pretext de Xuriguera per a escriure aquesta sintètica, però alhora documentada, biografia de Goya no és altre que el de l'alliberament de la població natal del pintor aragonès, Fuendetodos, per part de l'exèrcit de la República el 2 d'octubre de 1936. Un fet bèl·lic que li permet establir un paral·lelisme entre l'Espanya decadent, que no va saber copsar la personalitat liberal de Goya, i l'esperit de les seves obres, amb els temps actuals.

e) El darrer assaig publicat en vida per Xuriguera és *La idea de l'home en la novel·la francesa*, el novembre de 1961, escrit a petició de l'editor Rafael Dalmau Farreres per a la col·lecció “Panorama actual de les idees”. Com indica el títol, es tracta d'una síntesi de la història de la novel·la en el país veí i denota, una vegada més, el vast coneixement que tenia de la seva cultura. De la trajectòria que traça sobre el gènere, són especialment remarcables les pàgines dedicades a la producció vuitcentista i a l'existencialisme. A les primeres, valora especialment les figures de Stendhal, Honoré de Balzac o Gustave Flaubert, ja que representen la superació de la novel·la d'idees de la Il·lustració en crear un univers complet i autònom basat en “la riquesa del document humà”. Pel que fa referència a les segones, contraposa dues concepcions sobre la situació de l'home en el món: la de l'existencialisme ateu (pròpia d'Albert Camus, Jean-Paul Sartre o Simone de Beauvoir), restringida deliberadament a l'absurd, al fatalisme, i al nihilisme; i la de l'existencialisme cristià (de la mà d'autors com Georges Bernanos o Léon Bloy), mitificat com un humanisme esperançat a través de la fe.

f) Tot i ser escrit entre 1945 i 1955, *Jacint Verdaguer. L'home i l'obra* no va ser publicat fins al 1971, gràcies a la insistència de Joan Baptista Xuriguera. Es tracta d'un rellevant assaig –que va ser premiat el 1948 als Jocs Florals de París i, en una segona versió, el 1956 als Jocs Florals de Cambridge– que s'emmarca en un període ric en aportacions sobre el poeta de Folgueroles, situant-se en la línia de les biografies de Sebastià Juan Arbó, *Verdaguer. El poeta, el sacerdot i el món*; Josep Miracle, *Verdaguer, amb la lira i el calze*; i Joan Torrent i Fàbregas, *Jacint Verdaguer. Resum biogràfic*, que apareixen el 1952, coincidint amb el cinquantenari de la seva mort. L'obra consta de dues parts: la primera és una documentada i útil sinopsi biogràfica basada en els textos del mateix Verdaguer (especialment *En defensa pròpia*), en l'estudi de Valeri Serra i Boldú, *Biografia de Jacint Verdaguer* i en la crònica de Joan Moles, *Mossèn Cinto*; la segona, més interessant, se centra en l'anàlisi de la producció literària. Són remarcables les valoracions que efectua sobre els poemes de joventut, l'èpica (on contraposa *L'Atlàntida* i *Canigó*, prenent partit per la segona), la poesia religiosa (amb una detallada i incisiva lectura del recull *Idil·lis i cants místics*) i la prosa (reivindica la seva perenne actualitat gràcies a la capacitat de conjuminar les formes clàssiques amb les populars, cosa que li confereix una gran frescor i noblesa de to).

g) Hi ha, tanmateix, diversos assaigs que romanen avui dia inèdits: *La crisi del nostre temps*, de tema polític, que recull articles escrits i publicats, en la seva majoria, entre 1945 i 1950; *Novel·les i novel·listes catalans*, que havia de traçar la història de la narrativa catalana durant la Renaixença i el Modernisme, i del qual Xuriguera només va arribar a finalitzar els capítols dedicats a Antoni de Bofarull, Josep Pin i Soler i Raimon Casellas; *L'escola de pintura catalana*, una ambiciosa síntesi que duia com a subtítol “Dels frescos catalans d'ahir a la pintura d'avui”; *Relacions occitanocatalanes de Mistral ençà*, en què ressegueix els contactes entre Catalunya i Occitània, des de mitjans segle XIX fins a inicis dels anys seixanta; i *Variacions*, un aplec de textos de temàtica diversa redactats entre 1944 i 1961.

11. El darrer àmbit literari en què va treballar Ramon Xuriguera és el de la traducció.

a) El març de 1934 s'edita la primera traducció de Xuriguera: és tracta de la novel·la de Jean Cocteau *Els infants terribles*, dins la col·lecció “A Tot Vent” d'Edicions Proa. L'obra anava precedida d'un pròleg en què es contextualitza la figura i la producció de

l'intel·lectual francès, alhora que es justifiquen els motius pels quals s'ha dut a terme la versió catalana: l'originalitat i la modernitat del seu autor. El setembre de 1935 apareix la segona traducció que publica al llarg de la dècada dels trenta: és la novel·la *Masako*, de l'escriptora francesa d'origen japonès Kikou Iamata, que s'edita a la col·lecció "Quaderns Literaris". El motiu d'aquesta versió és el mateix pel qual s'havia traduït *Els infants terribles*: el de presentar al públic català les obres dels autors més representatius de la narrativa francesa contemporània.

b) Durant els anys d'exili a França, Xuriguera seguirà dedicant-se a la traducció. Amb uns pressupòsits semblants als de la preguerra, a Mouleydier tradueix *El gran Meaulnes*, d'Alain Fournier, directament relacionada amb *Els infants terribles* pel tema de l'adolescència, i *Madame Bovary* de Gustave Flaubert, perquè considerava que aquesta obra mestra de la literatura havia de ser accessible als lectors catalans. La primera no va arribar a publicar-se mentre que la segona no ho va fer fins al desembre de 1965. Les dues darreres obres que versiona Xuriguera, a petició de Joan Baptista Cendrós, que havia adquirit el 1964 el segell Proa, són mostres emblemàtiques de la literatura existencialista: *La nàusea*, de Jean-Paul Sartre i *Una mort molt dolça*, de Simone de Beauvoir. Aparegudes totes dues el 1966, representen la incorporació dels seus autors a les lletres catalanes. Són interessants els pròlegs: Sartre és presentat com "un dels capdavanters, no sols dels escriptors, sinó dels pensadors universals dels temps presents", mentre que Beauvoir "és un dels valors més destacats de l'actual literatura francesa".

12. Esperem que aquest estudi sobre la producció cultural i literària de Ramon Xuriguera hagi contribuït al seu major coneixement quan ja fa gairebé quaranta anys de la seva mort. De fet, el conjunt de les activitats i de l'obra de l'autor ponentí podríem sintetitzar-la, a tall de cloenda, amb un parell de citacions procedents d'articles que va redactar en dos moments distints de la seva vida. La primera procedeix del text "Escriptors purs", un editorial escrit el novembre de 1930 per al diari *La Jornada*: "En un país, però, on la llibertat de pensament és durament punida i on l'escriptor és amenaçat amb codis medievals i amb presons i amb exilis, qui que tingui consciència de la seva responsabilitat, agafarà una ploma i no la sucarrà en el cor mateix de la cosa política?". La segona pertany a "La responsabilitat de l'escriptor", un dels darrers

articles que va escriure i va veure la llum a la revista mexicana *Xaloc* el novembre de 1964: “Tot escriptor que refusi d’esguardar pel damunt dels murs del propi clos, que escrigui d’esquena al món, separat dels seus gaudis i dels seus dolors, falleix en bona part a la seva missió. Sobretot hi falleix a Catalunya, on tot és inacabat i periòdicament malmenat per la dissort i on, en les més adverses ocasions, ha estat la funció d’escriure el que ha salvaguardat la nostra dignitat d’homes”. Unes paraules que podem aplicar, sens dubte, a tota una trajectòria de la nostra història cultural que avui dia encara és poc coneguda i, segurament, infravalorada.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA*

* El caràcter d'aquesta bibliografia no és exhaustiu. Únicament es fa referència a la bibliografia citada en el cos del treball i en els annexos.

- AGUSTÍ, Ignacio. *Ganas de hablar*. Barcelona, Editorial Planeta, 1974.
- ALBERTÍ I ORIOL, Joan. “Pont Blau: el cinquantenari d’una revista tenaç”, *Revista de Catalunya*, núm. 178 (novembre de 2002), p. 3-7.
- ARÉVALO I CORTÉS, Just. *Estudi i edició d’una tria de l’epistolari conservat als arxius familiars de Lluís Capdevila*. Treball de Recerca dirigit per Jordi Castellanos. Universitat Autònoma de Barcelona, 1995.
- ARIMANY, Miquel. *Símbol vivent. Biografia de Rafael Tasis*. Barcelona, Editorial Miquel Arimany, 1967.
- AUTORS DIVERSOS. *Jocs Florals de la Llengua Catalana*. París, [s/e], 1959.
- *Miscel·lània homenatge al poeta Jaume Agelet i Garriga*. Lleida, Institut d’Estudis Ilerdencs, 1983.
- *Diccionari dels catalans d’Amèrica*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1992.
- *Menàrguens a Joan Baptista Xuriguera*. Menàrguens, Publicacions de l’Ajuntament, 1995.
- AULET, Jaume. “La poesia noucentista i les seves múltiples derivacions a començaments dels anys vint”, dins *Els anys vint en els Països Catalans (Noucentisme / Avantguarda)*. Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1997, p. 65-76.
- “Carner i la poesia noucentista: el rendiment d’un model poètic”, dins *Carneriana. Josep Carner, vint-i-cinc anys després*. Barcelona, Edicions Proa, 1995, p. 17-34.
- “Estudi introductor” a *Antologia de la poesia noucentista*. Barcelona, Edicions 62, 1997, p. 7-52.
- “Ferran Canyameres i l’exili francès”, *Ciutat*, núm. 7 (primavera de 1998), p. 14-21.
- “Notes (i més notes) per a un estudi sobre la recepció de *Poesia catalana del segle XX* (1963) de Josep M. Castellet i Joaquim Molas”, dins *Professor Joaquim Molas: memòria, escriptura, història*, volum I. Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2003, p. 59-83.
- AYMAMÍ I BAUDINA, Lluís. *Els diaris de la Rambla*. A cura de Francesc Burguet i Ardiaca. Barcelona, Diputació de Barcelona, 1997.
- BALAGUER, Josep M. *Joan Teixidor, representant del Grup Universitari. Poesia i crítica (1931-1951)*. Tesi doctoral inèdita dirigida per Jordi Castellanos. Universitat Autònoma de Barcelona, 1993.
- “Sebastià Juan Arbó i la crisi d’uns models culturals en la Catalunya dels anys 30”, *Els Marges*, núm. 50 (juny de 1994), p. 105-113.
- “La creació del Club dels Novel·listes i els fils de la història”, *Els Marges*, núm. 57 (desembre de 1996), p. 15-35.
- “Algunes consideracions sobre la literatura des de la fi del Noucentisme fins al final de la guerra”, dins AUTORS DIVERSOS, *Història de la cultura catalana*, volum IX. Barcelona, Edicions 62, 1998, p. 119-134.
- BALAGUER, Enric. “Avantguarda, populisme i literatura kitsch (La generació de 1930 i el redreçament literari)”, *Caplletra*, núm. 16 (primavera de 1994), p. 151-166.
- BARRULL PELEGRÍ, Jaume. *Les comarques de Lleida durant la Segona República (1930-1936)*. Barcelona, L’Avenç, 1986.

- *El Bloc Obrer i Camperol (Lleida, 1919-1937)*. Lleida, Publicacions de l'Ajuntament, 1990.
- "Bonaventura Pelegrí i Torné: filosofia i política del Renaixement català", dins *Miscel·lània. Homenatge a Josep Lladonosa*. Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1992, p. 643-650.
- "Memòria i ficció: la imatge de la guerra civil a les comarques lleidatanes", dins AUTORS DIVERSOS, *Literatura de la guerra civil*. Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 2001, p. 133-182.
- BELLMUNT, Domènec de. *Històries d'emigrats*. Barcelona, Llibreria Catalònia, 1926.
- *Del Paral·lel a Montmartre*. Barcelona, Llibreria Catalònia, 1928.
- *Homes de la terra*. Barcelona, Llibreria Catalònia, 1935.
- *Cinquanta anys de periodisme català*. Andorra, Edicions Mirador del Pirineu, 1975.
- *Anecdolari inèdit de cinquanta anys de periodisme català (1920-1978)*. Barcelona, El Pilar d'Almenara, 1978.
- BENET, Josep. *El president Tarradellas en els seus textos (1954-1988)*. Barcelona, Editorial Empúries, 1992.
- BENQUEREL, Xavier. *Memòries 1905-1940*. Barcelona, Editorial Alfaguara, 1971.
- ; OLIVER, Joan. *Epistolari*. Edició de Lluís Busquets i Grabulosa. Barcelona, Edicions Proa, 1999.
- BERGÓS, Antoni. *Memòries*. Lleida, Publicacions de l'Ajuntament, 1990.
- BERTRANA, Aurora. *Memòries fins al 1935*. Barcelona, Editorial Pòrtic, 1973.
- *Memòries del 1935 fins al retorn de Catalunya*. Barcelona, Editorial Pòrtic, 1975.
- BLADÉ I DESUMVILA, Artur. *Felibres i catalans*. Barcelona, Rafael Dalmau Editor, 1964.
- *L'exiliada (Dietari de l'exili 1939-1940)*. Barcelona, Editorial Pòrtic, 1976.
- BLAT, Empar; DOMÈNECH, Carme. *Herminio Almendros. L'inspector que renovà l'educació*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Ajuntament de Barcelona, 2004.
- BORRELL, Josep. *Escriptors contemporanis de Ponent. 1859-1980*. Lleida, Publicacions de l'Ajuntament, 1984.
- "La Renaixença a Lleida", dins *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença*, volum I. Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1992, p. 253-266.
- ; SANVICÉN, Paquita. "Introducció" a *La Renaixença a Lleida*. Lleida, Biblioteca Literària de Ponent, 1998, p. 9-72.
- BOSCH, Andreu. "Les Rondalles de Jacint Verdaguer: de l'anhel de joventut a la realització pòstuma", *Anuari Verdaguer 1995-1996*. Vic, Eumo Editorial / Universitat de Vic, 1999, p. 343-352.
- BOU, Enric. *Papers privats. Assaig sobre les formes literàries autobiogràfiques*. Barcelona, Edicions 62, 1993.
- BUSQUETS I GRABULOSA, Lluís. "Epistolari entre Joan Puig i Ferrer i Xavier Benguerel (1949-1953)", dins *Miscel·lània Joan Triadú*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, p. 145-178.
- CAMPILLO, Maria. "Notes sobre el tema del "paradís perdut" en la novel·la catalana d'entreguerres", *Els Marges*, núm. 15 (gener de 1979), p. 105-108.

- “Situació i sentit d’*Una mena d’amor* de C. A. Jordana”, *Els Marges*, núm. 11 (setembre de 1977), p. 101-109.
- “Introducció” a Maria Teresa VERNET, *Les algues roges*. Barcelona, Edicions La Sal, 1986, p. VII-XXXI.
- *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)*. Barcelona, Curial Edicions Catalanes / Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1994.
- “De com fer la revolució sense aterrar els fanals. La posició dels intel·lectuals catalans”, *Serra d’Or*, núm. 438 (juny de 1996), p. 18.
- “La literatura i les institucions literàries. La novel·la.”, dins AUTORS DIVERSOS, *Història de la cultura catalana*, volum IX, p. 135-148.
- *La Institució de les Lletres Catalanes 1937-1939*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1999.
- “La literatura de la guerra civil”, dins AUTORS DIVERSOS, *Literatura de la guerra civil. Memòria i ficció*, p. 27-48.
- “El romanç a Catalunya”, *L’Avenç*, núm. 265 (gener de 2002), p. 43-49.
- ; VILANOVA VILA-ABADAL, Francesc (ed.). *La cultura catalana en el primer exili (1939-1940). Cartes d’escriptors, intel·lectuals i científics*. Barcelona, Quaderns de l’Arxiu Pi i Sunyer, 2000.
- CAMPS I ARBÓS, Josep. “Ramon Xuriguera (1901-1966): el centenari d’un escriptor oblidat”, *Revista de Catalunya*, núm. 164 (juliol-agost de 2001), p. 104-115.
- “Ramon Xuriguera i la construcció d’una revista cultural moderna: *Lleida* (1926-1930)”, *Serra d’Or*, núm. 501 (octubre de 2001), p. 38-41.
- “Entre el retrat, la política i la literatura: aproximació a l’obra biogràfica de Ramon Xuriguera”, dins AUTORS DIVERSOS, *Memòria i literatura. La construcció del subjecte femení. Periodisme i autobiografia*. Alacant / València, Editorial Denes, 2002, p. 305-317.
- “Introducció” a Ramon XURIGUERA, *Destins*. Lleida, Biblioteca Literària de Ponent, 2003, p. 11-50.
- “La continuïtat de Proa a l’exili. 1944-1964”, dins AUTORS DIVERSOS, *Proa 1928-2003. 75 anys A Tot Vent*. Barcelona, Edicions Proa, 2003, p. 85-91.
- “Jacint Verdaguer. L’home i l’obra, de Ramon Xuriguera: un estudi verdaguerià gairebé desconegut”, *Anuari Verdaguer 2002 (Actes del V col·loqui sobre Verdaguer. “Verdaguer i el Segle”)*. Vic, Eumo Editorial / Universitat de Vic, 2003, p. 159-173.
- “Les Edicions Proa de Perpinyà (1949-1965)”, *Els Marges*, núm. 72 (hivern de 2004), p. 45-76.
- “Joan Baptista Xuriguera, un intel·lectual a descobrir”, dins AUTORS DIVERSOS, *Gelida, Festa Major 2004*. Gelida, Publicacions de l’Ajuntament, 2004, p. 81-84.
- “La correspondència de Ramon Xuriguera: balanç d’una investigació”, dins *III Simposi Internacional de Literatura Autobiogràfica. L’epístola* [en premsa].
- “Ramon Xuriguera, un exiliat català en terres occitanes”, *Revista del Centre de Lectura de Reus*, hivern de 2004, [en premsa].
- CANYAMERES, Ferran. *Diari íntim*. Barcelona, Editorial Pòrtic, 1972.
- *Obra completa VI: Epistolari (1939-1951)*. Barcelona, Editorial Columna, 1996.

- CARNER RIBALTA, Josep. *De Balaguer a Nova-York passant per Moscou i Prats de Molló*. París, Edicions Catalanes de París, 1972.
- CASALS, Glòria. “Notes sobre les biografies de Josep Pla”, *Els Marges*, núm. 33 (gener de 1986), p. 120-130.
- CASANELLES I IBARZ, Joan. *Memòries i biografia*. Barcelona, Regidoria d’Edicions i Publicacions, 1991.
- CASANOVAS I CUBERTA, Joan. *Joan Casanovas i Maristany, president del Parlament de Catalunya*. Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1996.
- CASACUBERTA, Margarida. “Gènesi i primera adjudicació del Premi Crexells. Notes sobre cultura i novel·la en el tombant dels anys vint al trenta”, *Els Marges*, núm. 52 (març de 1995), p. 19-42.
- CASTELLANOS, Jordi. “Mercat del llibre i cultura nacional (1882-1925)”, *Els Marges*, núm. 56, octubre de 1996, p. 5-38.
- *Literatura, vides, ciutat*. Barcelona, Edicions 62, 1997.
- “Pere Calders: la trajectòria d’un escriptor del seu segle”, dins *Calders. Els miralls de la ficció*. Barcelona, Centre de Cultura Contemporània de Barcelona / Institució de les Lletres Catalanes, 2000.
- “L’exili literari català: continuïtat i ruptura”, dins Manuel AZNAR (ed.), *Las literaturas del exilio republicano de 1939. Actas del II Congreso Internacional (Bellaterra, 1999)*, volum I. Sant Cugat del Vallès, Associació d’Idees-GEXEL, 2000, p. 31-44.
- “Literatura catalana i compromís social en els anys trenta”, *Els Marges*, núm. 69 (gener de 2002), p. 7-23.
- CLOSA, Jaume; FERNÁNDEZ, Jordi F. “Joan Duch, visions d’una població industrial catalana”, *Ciutat*, núm. 3 (tardor de 1994), p. 17-26.
- COLLOMB, Michel. “Preface” a Paul MORAND, *Nouvelles complètes*. París, Editions Gallimard, 1992, p. V-XXI.
- CORNUDELLA, Joan. “Introducció” a Joan DUCH I ARQUÉS, *Poesies*. Lleida, Biblioteca Literària de Ponent, 1995, p. 11-44.
- CORRETGER, Montserrat. *Alfons Maseras: intel·lectual d’acció i literat (Biografia. Obra periodística. Traduccions)*. Barcelona, Curial Edicions Catalanes / Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1995.
- “Estudi introductori” a Domènec Guansé, *Laberint*. Tarragona, Arola Editors, 2003, p. 9-50.
- COSTA, Dalmau. “A la memòria de Ramon Xuriguera”, *Xaloc*, núm. 23 (març-abril de 1968), p. 33-39. Reproduït dins *Centro Comarcal Leridano*, núm. 143, gener de 1970, p. 3-5.
- COSTA, Francesc. *La premsa a Mataró 1820-1980*. Barcelona, Rafael Dalmau, 1982.
- CREXELL, Joan. *Premsa catalana clandestina i d’exili. 1917-1938*. Barcelona, El Llamp, 1987.
- CULLA, Joan B. *El catalanisme d’esquerra (1928-1936)*. Barcelona, Curial Edicions, 1977.
- DÍAZ ESCULIES, Daniel. *El Front Nacional de Catalunya (1939-1947)*. Barcelona, Edicions de la Magrana, 1983.
- *El catalanisme polític a l’exili (1939-1959)*. Barcelona, Edicions de la Magrana, 1991.

- *Entre filferrades. Un aspecte de l'emigració republicana dels Països Catalans (1939-1945)*. Barcelona, Edicions de la Magrana, 1993.
- DÍAZ-PLAJA, Guillem. *L'avantguardisme a Catalunya i altres notes de crítica*. Barcelona, Publicacions de *La Revista*, 1932.
- ERILL I PINYOT, Gustau. *Ferran Canyameres. Entre la memòria i l'oblit*. Barcelona, Edicions Baula, 1999.
- ESQUERRA, Ramon. *Lectures europees*. Barcelona, Publicacions de *La Revista*, 1936.
- ESTEVE LATORRE, Eva. "Introducció" a Josep CARNER RIBALTA, *Anecdolari de la revolució*. Lleida, Biblioteca Literària de Ponent, 1999, p. 9-40.
- ESTRUCH SUBIRANA, Maria. *Per més amor contra l'oblit. Edició de la poesia de Pere Guilanyà (1897-1964)*. Treball de Recerca dirigit per Maria Campillo. Universitat Autònoma de Barcelona, 2002.
- FALGUERA, Enric. *La poesia de Jaume Agelet i Garriga. Evolució i fidelitat*. Lleida, Pagès editors, 2004.
- FAULÍ, Josep. *Els Jocs Florals de la Llengua Catalana a l'exili (1941-1977)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.
- FERRAN DE POL, Lluís. *De lluny i de prop*. Barcelona, Editorial Selecta, 1972.
- *Campo de concentración (1939)*. Edició de Josep-Vicent Garcia i Raffi. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.
- FERRER, Miquel. *La Generalitat de Catalunya a l'exili*. Barcelona, Aymà editora, 1977.
- FERRER, Josep / PUJADES, Joan (ed.). *Epistolari Joan Fuster / Vicenç Riera Llorca*. Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1993.
- FOGUET, Francesc. "Erwin Piscator a Catalunya (1936)", *Serra d'Or*, núm. 460 (abril de 1998), p. 72-75.
- *El teatre català en temps de guerra i revolució (1936-1939)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.
- FOLGUERA, Joaquim. *Les noves valors de la poesia catalana*. A cura d'Enric Sullà. Barcelona, Edicions 62, 1976.
- FONSERÈ, Carles. *Memòries d'un cartellista català*. Barcelona, Editorial Pòrtic, 1995.
- *Un exiliat de tercera*. Barcelona, Edicions Proa, 1999.
- FRANCÉS, José María. *Memorias de un cero a la izquierda*. Mèxic, Editorial Olimpo, 1962.
- FUSTER, Joan. *Papers d'exili*. A cura de Josep Ferrer i Joan Pujades. Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1995.
- GALÍ, Alexandre. *Una hipotètica revolta d'uns mestres hipotètics*. Perpinyà, Edicions Proa, 1964.
- GALLOFRÉ I VIRGILI, Maria Josepa. *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.
- GANAU, Joan. *La idea de ciutat a Lleida*. Lleida, Pagès editors, 1992.
- GAROLERA, Narcís. *Sobre Verdaguer. Biografia, literatura, llengua*. Barcelona, Editorial Empúries, 1996.
- GASCH, Sebastià. *Etapas d'una nova vida. Diari d'un exili*. Barcelona, Quaderns Crema, 2002.
- GINEBRA, Jordi. "Notícia d'una tesi doctoral de lingüística catalana llegida als Estats Units el 1909", *Els Marges*, núm. 61 (setembre de 1998), p. 100-103.

- GIRALT MIRACLE, Daniel (edició). *Àlbum Villà*. Barcelona, Quaderns Crema, 1998.
- GRAELLS, Guillem-Jordi. “Introducció” a Joan PUIG I FERRETER, *Servitud*. Barcelona, Edicions Proa, 2002, p. 5-41.
- GRAÑA I ZAPATA, Isabel. *L’acció pancatalanista i la llengua: Nostra Parla (1916-1924)*. Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1995.
- GRASES, Pere. *Hores de joventut i de maduresa*. Barcelona, Editorial Seix Barral, 1987.
- GRAU, Pierre. “L’aide des félibres aux intellectuels catalans”, dins *Les françaises et la guerre d’Espagne*. Perpinyà, CREPF / Université de Perpignan, 1989, p. 195-211.
- “L’aide des Occitans et leur accueil en exil (1936-1943)”, dins *Les exiles catalans en France*. París, Centre d’Études Catalanes de Paris IV-Sorbonne / Universitat de Girona, [en premsa].
- GUANSÉ, Domènec. “Josep Queralt i Clapés”, dins AUTORS DIVERSOS, *500 anys del primer llibre imprès en català*. Fundació Carulla-Font, Nadal de 1972, p. 102-103.
- *De Joan Maragall a l’exili. Assaigs de crítica literària*. Tarragona, Institut d’Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1994.
- GUARDIOLA, Carles-Jordi (ed.). *Cartes de Carles Riba. II: 1939-1952*. Barcelona, Edicions de la Magrana, 1991.
- GUILLEUMAS, Rosalia. *Deu anys de publicacions verdaguerianes*. Barcelona, Editorial Barcino, 1988.
- GUINART, Miquel. *Memòries d’un militant catalanista*. Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1988.
- HUERTAS, Josep M.; GELI, Carles. *Mirador, la Catalunya impossible*. Barcelona, Edicions Proa, 2000.
- HURTADO, Amadeu. *Quaranta anys d’advocat*. Barcelona, Edicions Ariel, 1967.
- HURTLEY, Jacqueline. *Josep Janés. El combat per la cultura*. Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1986.
- IVERN I SALVÀ, M. Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*, 2 volums. Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1988-1989.
- JOSA, Antoni. *Història de la Sucreta de Menàrguens*. Lleida, Pagès Editors, 1999.
- JUAN ARBÓ, Sebastián. *Memorias. Los hombres de la ciudad*. Barcelona, Editorial Planeta, 1982.
- LEJEUNE, Philippe. *El pacto autobiográfico y otros estudios*. Madrid, Megazul-Endymion, 1994.
- LLANAS, Manuel. “La revista *Meridià* (1938-1939) en la vida intel·lectual de la Guerra Civil”, *Miscellanea Barcinonensia*, núm. XLIX (1978), p. 79-128.
- *Gaziel: vida, periodisme i literatura*. Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1998.
- LLUCH, Carles. *La novel·la catòlica a Catalunya*. Barcelona, Editorial Cruïlla, 2000.
- LÓPEZ OCHOA, Eduardo. *De la Dictadura a la República*. Madrid, Editorial Zeus, 1930.
- MADRID, Francesc. *Els exiliats de la Dictadura*. Barcelona, Antoni López Llibreter, 1930.
- MAINER, José-Carlos. *La Edad de Plata (1902-1939)*. Madrid, Ediciones Cátedra, 1981.

- MALLOL, Valeri. *La revista "Art" de Lleida*. Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1995.
- MANENT, Albert. *Josep Carner i el Noucentisme*. Barcelona, Edicions 62, 1969.
- "Edicions catalanes a l'estranger", *Serra d'Or*, núm. 204 (setembre de 1976), p. 21-23.
- *La literatura catalana a l'exili*. Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1976.
- "Ramon Xuriguera", dins Joaquim MOLAS / Josep MASSOT I MUNTANER (directors), *Diccionari de la literatura catalana*. Barcelona, Edicions 62, 1979, p. 760.
- "Antecedents i història d'una aventura cultural: Edicions Proa", dins *Escriptors i editors del nou-cents*. Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1984, p. 180-202. Reeditat dins AUTORS DIVERSOS, *Proa 1928-2003. 75 anys A Tot Vent*, p. 25-42.
- "Assaig, periodisme i memòries", dins Martí de RIQUER / Antoni COMAS / Joaquim MOLAS, *Història de la literatura catalana*, volum X. Barcelona, Editorial Ariel, 1987, p. 103-127.
- *Solc de les hores. Retrats d'escriptors i polítics*. Barcelona, Edicions Destino, 1988.
- "Dues cartes de Pompeu Fabra", *Serra d'Or*, núm. 422 (febrer de 1995), p. 53-54.
- "Les emissions de Ràdio París per Ramon Xuriguera (1958-1964)", dins *De 1936 a 1975. Estudis sobre la guerra civil i el franquisme*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, p. 191-198.
- "La cultura catalana a l'exili", dins AUTORS DIVERSOS, dins AUTORS DIVERSOS, *Història de la cultura catalana*, volum X. Barcelona, Edicions 62, 1999, p. 257-272.
- "Premsa catalana d'exili", *Revista de Catalunya*, núm. 151 (maig de 2000), p. 128-135.
- *Fèlix Millet i Maristany*. Barcelona, Edicions Proa, 2003.
- MARQUÈS, Salomó. *L'exili dels mestres (1939-1975)*. Girona, Universitat de Girona, 1995.
- MARTEL, Felip. "Occitans i catalans: els avatars d'una germanor", *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença*, volum I, p. 377-390.
- MARTÍ-HENNENBERG, Jordi; MARTÍNEZ I MENA, Rosa Maria; VALVERDE I SANVISÉN, M. Carme. *L'excursionisme a Lleida (1884-1936)*. Lleida, Publicacions de l'Ajuntament, 1995.
- MARTÍNEZ CUADRADO, Miguel. *Restauración y crisis de la monarquía (1874-1931)*, dins Miguel ARTOLA (director). *Historia de España*, volum 6. Madrid, Alianza Editorial, 1991.
- MARTÍNEZ-GIL, Víctor. *El naixement de l'iberisme catalanista*. Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1997.
- MARTÍNEZ VENDRELL, Jaume. *Una vida per Catalunya. Memòries (1939-1946)*. Barcelona, Editorial Pòrtic, 1991.
- MAUROIS, André. *Aspectos de la biografía*, dins *Obras completas*, volum IV. Barcelona, Janés Editor, 1951, p. 1113-1217.
- MAY, Georges. *La autobiografía*. México, Fondo de Cultura Económico, 1989.
- MIR, Conxita. *Lleida (1890-1936): Caciquisme polític i lluita electoral*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985.

- MIRÓ, Ramon. “Bibliografia crítica verdagueriana de Valeri Serra i Boldú”, *Anuari Verdaguer 1995-1996*, p. 413-426.
- MOLAS, Joaquim. *Lectures crítiques*. Barcelona, Edicions 62, 1974.
- “Notes sobre la cançó popular moderna: el cuplet”, dins *Actes del Cinquè col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1980, p. 325-347.
- MONCASÍ I SALVIA, Nativitat. *La premsa a la ciutat de Balaguer*. Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1987.
- MONTOLIU, Manuel de. *Breviari crític 1929-1930*. Barcelona, Biblioteca Balmes, 1933.
- MORET, Xavier. *Tiempo de editores. Historia de la edición en España, 1939-1975*. Barcelona, Ediciones Destino, 2002.
- NAVARRO, Antoni. *Pla i muntanya*. Tremp, Garsineu Editors, 1994.
- NICOLAU D’OLWER, Lluís. *Cartes a Hermínia Grau i Aymà*. A cura d’Eulàlia Duran i Montserrat Albet. Barcelona, Curial Edicions Catalanes / Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1995.
- ; CUITO I CANALS, Ferran. *Epistolari de l’exili francès*. A cura d’Eulàlia Duran i Mireia Campabadal. Barcelona, Curial Edicions Catalanes / Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2003.
- NUALART, Elisabet; TRIUS, Eulàlia; XICOTA, Manel, “La Dona Catalana: una proposta de literatura popular”, *Els Marges*, núm. 37 (maig de 1987), p. 103-110.
- ORTÍN, Marcel. *La prosa literària de Josep Carner*. Barcelona, Quaderns Crema, 1996.
- PÀMIES, Tomàs i Teresa. *Testament a Praga*. Barcelona, Edicions Destino, 1970.
- PELEGRÍ TORNÉ, Bonaventura. “La prosa literària del Renaixement” dins *Jocs Florals de Lleida de 1914*. Lleida, Arts Gràfiques Sol i Benet, s/d, p. 31-55.
- *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya*. Lleida, Biblioteca Lleidatana, 1935.
- PERUCHO, Artur. *Catalunya sota la Dictadura*. Badalona, Edicions Proa, 1930.
- PI SUNYER, Carles. *La República y la guerra*. Mèxic, Editorial Oasis, 1975.
- *Memòries de l’exili: El Consell Nacional de Catalunya 1940-1945*. Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1978.
- PIGENET, Phryné. *Le casal de Paris: première approche de l’exil catalan*. Paris, Institut d’Études Politiques, 1993.
- PINYOL I TORRENTS, Ramon. “Les traduccions de literatura russa a Catalunya fins a la guerra civil. Esbós d’una bibliografia”, dins *Traducció i literatura*. Vic, Eumo Editorial, 1997, p. 247-264.
- POBLET, Josep M. *Rafael Tasis. Conducta i exemple*. Barcelona, Ediciones Grijalbo, 1967.
- *Història de l’Esquerra Republicana de Catalunya*. Barcelona, Editorial Dopesa, 1976.
- *Memòries d’un rodamón*. Barcelona, Editorial Pòrtic, 1976.
- PRATS, Margarida. “La recepció de l’obra de Màrius Torres (1940-1950)”, *Urc*, núm. 7 (primavera de 1993), p. 13-22.

- PRATS DE LA IGLESIA, Rosa M. “La Llei de Responsabilitats Polítiques contra Pompeu Fabra i Josep Queralt Clapés”, *Camí dels Arbres*, núm. 10 (desembre de 1999), p. 51-72.
- PUEYO, Miquel. *Lleida: ni blancs ni negres però espanyols*. Barcelona, Edicions 62, 1984.
- PUIG I CADAVALCH, Josep. *Memòries*. A cura de Núria Mañé i Josep Massot i Muntaner. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.
- PUIG I FERRETER, Joan. *Ressonàncies. 1942-1952*. Barcelona, Edicions 62, 1974.
----- *Memòries polítiques*. Barcelona, Edicions Proa, 1981.
- PUIG MOLIST, Carme. *Les col·laboracions de Joan Oliver al Diari de Sabadell*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.
- QUINTANA, Josep M. *Nicolau Maria Rubió i Tudurí (1891-1981). Literatura i pensament*. Barcelona, Curial Edicions Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.
- REAL, Neus. *El Club femení i d'esports de Barcelona, plataforma d'acció cultural*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.
- RIERA LLORCA, Vicenç. *Els exiliats catalans a Mèxic*, a cura de Josep Ferrer i Joan Pujades. Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1994.
----- *Cròniques americanes*, a cura de Josep Ferrer i Joan Pujades. Barcelona, Fundació Pere Coromines, 2003.
- RIPOLL, Josep Miquel. *De Menàrguens a Balaguer*. Perpinyà, Impremta Michael Fricker, 1980.
- RIQUER, Borja de. “Aproximació al paper de les forces polítiques i sindicals”, dins AUTORS DIVERSOS, *Catalunya i la Guerra Civil (1936-1939)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, p. 83-98.
- RODERGAS, Josep. *Els pseudònims usats a Catalunya*. Barcelona, Editorial Millà, 1951.
- ROIG, Montserrat. *Els catalans als camps nazis*. Barcelona, Edicions 62, 1977.
- ROIG I LLOP, Tomàs. *Del meu viatge per la vida. Memòries 1931-1939*. Barcelona, Editorial Pòrtic, 1978.
- ROIG I ROSICH, Josep M. *La Dictadura de Primo de Rivera. Un assaig de repressió cultural*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.
- ROMEU I FIGUERAS, Josep. *Sobre Maragall, Foix i altres poetes*. Barcelona, Editorial Laertes, 1984.
----- *Quadern de memòries*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.
- ROSELL I PUJOL, Josep A. *La premsa a Lleida*. Lleida, Publicacions de l'Ajuntament, 1987.
- ROSSELL, Anna. “Vingué Erwin Piscator a Catalunya el 1936? De la Unió Soviètica als EUA passant per París i Barcelona”, *Els Marges*, núm. 63 (maig de 1999), p. 89-104.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni. *Cartes de l'exili*. A cura de Maria Capdevila. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.
- [S/s]. “Ramon Xuriguera”, dins Enric BOU (director), *Nou Diccionari 62 de literatura catalana*. Barcelona, Edicions 62, p. 792.

- SAGUÉS SAN JOSÉ, Joan. *Una ciutat en guerra. Lleida en la guerra civil espanyola (1936-1939)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.
- SAMSÓ, Joan. *La cultura catalana entre la clandestinitat i la represa pública*. 2 volums. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.
- SANCHÍS, Vicent. "Notícia d'Artur Perucho", *La Rella*, núm. 1 (tardor de 1983), p. 41-50.
- SANVICÉN I TORNÉ, Francesca. "Frederic Godàs i Legido", dins AUTORS DIVERSOS, *Lleidatans il·lustres*. Lleida, Edicions de la Clamor, 1995, p. 133-138.
- SANZ, Jesús. "Els Jocs Florals de Lleida", *Vida Lleidatana*, núm. 93 (5-V-1930), p. 158-159.
- SAURET, Joan. *L'exili polític català*. Barcelona, Edicions Proa, 1979.
- SERRAHIMA, Maurici. *Assaigs sobre la novel·la*. Barcelona, Publicacions de *La Revista*, 1934.
- *Del passat quan era present. II. 1948-1953*. Barcelona, Edicions 62, 1974.
- SERRATS, Joana. "Les Edicions Proa a l'exili o la tasca obstinada de Josep Queralt", *Sant Joan i Barres*, núm. 81 (hivern 1980-81), p. 3-45.
- SISTAC I SANVICÉN, Dolors. *Josep Estadella i Arnó, poeta de Lleida. Aspectes diferencials de la seva obra*. Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1979.
- "Aspectes populars i tradició folklòrica a l'obra d'un jocfloralista del segle XX: Josep Estadella i Arnó", dins *Actes del V Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986, p. 277-290.
- SODY DE RIVAS, Àngel. "Francesc Rossetti (1895-1978). Un home, una època", *Ateneu*, núm. 8 (primavera de 1994), p. 4-11.
- SOL, Romà. *150 años de prensa en Lérida*. Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1964.
- *Quatre polítics lleidatans*. Lleida, Publicacions de l'Ajuntament, 1987.
- ; TORRES, Maria del Carme. *Lleida i el fet nacional català (1878-1911)*. Barcelona, Edicions 62, 1978.
- ; TORRES, Maria del Carme. *Joventut Republicana. 80 anys al servei de Lleida*. Lleida, Impremta Artis, 1982.
- ; TORRES, Maria del Carme. *Lleida en temps de la Mancomunitat (1913-1924)*. Lleida, Virgili & Pagès, 1989.
- SOLDEVILA, Llorenç (ed.). *Un temps, un país (1888-1939). Antologia de textos memorialístics*. Barcelona, Edicions 62, 1993.
- SOLÉ, Felip. "Biblioteca Lleidatana", *Vida Lleidatana*, núm. 47 (1 d'abril de 1928), pp. 113-119.
- "La Renaixença Lleidatana", *Vida Lleidatana*, núm. 77-78 (setembre de 1929), p. 341-346.
- SOLÉ CAVALLÉ, Josep M. *70 anys del Casal Català de Montevideo*. Montevideo, Editorial Blanes, 1997.
- SOLÉ SAGARRA, Josep. "Breu història del Centre Comarcal Lleidatà", *Centro Comarcal Leridano*, núm. 175 (setembre de 1972), p. 9-15.
- SUBIRANA, Jaume (ed.). "Epistolari de Josep Carner; Josep M. Cruzet i Josep Miracle", dins *Epistolari de Josep Carner*, volum II. Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1995, p. 131-358.
- *Josep Carner: l'exili del mite (1939-1970)*. Barcelona, Edicions 62, 2000.

- “Epistolari de Josep Carner i Émilie Noulet amb Marià Manent i Albert Manent”, dins *Epistolari de Josep Carner*, volum V. Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 2002, p. 5-416.
- TASIS, Rafael. *Una visió de conjunt de la novel·la catalana*. Barcelona, Publicacions de *La Revista*, 1935.
- *La literatura catalana moderna*. Barcelona, Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya, 1937.
- *La novel·la catalana*. Barcelona, Sagitari, 1954.
- “Ramon Xuriguera, escriptor català”, *Xaloc*, núm. 16 (novembre-desembre de 1966), p. 258-260.
- *Els Jocs Florals de Barcelona en l’evolució del pensament de Catalunya*. Barcelona, Diputació de Barcelona, 1997.
- TERRADES COMPTE, Maria. *Agelet y Garriga: biografía y documentación*. Lleida, Institut d’Estudis Ilerdencs, 1984.
- TODÓ, Lluís M. “Alguns problemes de traducció de *Madame Bovary*”, *Els Marges*, núm. 48 (juny de 1993), p. 111-114.
- TORRENT, Joan; TASIS, Rafael. *Història de la premsa catalana*, 2 volums. Barcelona, Editorial Bruguera, 1966.
- TORRES, Víctor. *Memòries polítiques i familiars*. Lleida, Pagès editors, 1994.
- TOUS I VALLVÉ, Jordi. *Antoni Andreu i Abelló. Correspondència política d’exili (1938-1939)*. Tarragona, Edicions El Mèdol, 1999.
- VALL I SOLAZ, F. Xavier. *La literatura catalana de postguerra i l’existencialisme (1945-1968)*. Tesi doctoral inèdita dirigida per Jordi Castellanos. Universitat Autònoma de Barcelona, 1990.
- “Aproximació a la influència de l’existencialisme en la literatura de postguerra”, dins AUTORS DIVERSOS, *Els anys de la postguerra a Catalunya (1939-1959)*. Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1994, p. 59-72.
- VALLS, Xavier. *La meva capsa de Pandora. Memòries*. Barcelona, Quaderns Crema, 2003.
- VALLVERDÚ, Josep. *De Morera i Galícia a Guillem Viladot*. Lleida, Editorial Dilagro, 1980. (Nova edició: Lleida, Biblioteca Literària de Ponent, 2004).
- *Desmudat i a les golfes*. Barcelona, Edicions Proa, 2000.
- VENY, Joan Ramon. “Sobre la reescriptura de l’obra pròpia de Salvador Espriu”, *L’Avenç*, núm. 283 (setembre de 2003), p. 44-48.
- VERDEJAL, Joan. “La traducció de la narrativa francesa al català: un factor de la normalització”, dins AUTORS DIVERSOS, *Les literatures catalana i francesa al llarg del segle XX*. Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1997, p. 385-408.
- VIDAL, Plàcid. *El convencionalisme de la vida*. Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1972.
- VIDAL I SORDÉ, Jordi. *Antoni Samarra i Tugues. L’home, l’artista*. Ponts, Edicions Portaveu, 1982.
- VILANOVA I VILA-ABADAL, Francesc. “Aproximació al primer exili de Carles Pi i Sunyer”, dins AUTORS DIVERSOS, *Carles Pi i Sunyer (1888-1971)*. Barcelona, Regidoria d’Edicions i Publicacions, 1995, p. 191-233.

- *Als dos costats de la frontera. Relacions polítiques entre exili i interior a la postguerra*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.
- "La fi de la Generalitat republicana i la presidència de la Generalitat a l'exili (1939-1948). Una síntesi" dins Enric PUJOL (coord.), *L'exili català del 1936-1939. Un balanç*. Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 2003, p. 67-84.
- VILLALON, Josep. "Memòria de Josep Queralt", *Som*, núm. 2 (1966), p. 23.
- *Memòries. Periodista, deixeble de Pompeu Fabra i exiliat a Tolosa de Llenguadoc*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.
- XAMMAR, Eugeni. *Seixanta anys d'anar pel món*. Barcelona, Editorial Pòrtic, 1974.
- XURIGUERA, Gerard. *Miguel Villà*. Madrid, Ibérico Europea de Publicaciones, 1972.
- XURIGUERA, Joan Baptista. *Frederic Godàs i Legido (1879-1920)*. Barcelona, Publicacions Ilerda, 1960.
- *La vida d'en Joan Ventura. El Pare*. Barcelona, Publicacions Ilerda, 1963.
- *La vida d'en Joan Ventura. La vida nova*. Barcelona, Publicacions Ilerda, 1966.
- *Evocació de Balaguer*. Barcelona, Publicacions Ilerda, 1966.
- *Diccionari de poemes*. Barcelona, Publicacions Ilerda, 1970.
- "Història del Butlletí del nostre Centre", *Centro Comarcal Leridano*, núm. 230 (maig de 1977), p. 11-13.
- *Diari del primer any d'exili a França*. Barcelona, Editorial 7 i ½, 1981.
- *Els núvols de l'Empordà*. Barcelona, Editorial Claret, 1984.
- *La Guerra Civil*. Barcelona, El Llamp, 1986.
- *El pont de l'exili*. Lleida, Virgili & Pagès, 1987.
- *La meva ciutat de Balaguer*. Balaguer, Publicacions de l'Ajuntament, 1987.